ISSN 2310-371X

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА**

Наукові записки

Серія педагогічні науки

Випуск CXXXXIII

(143)

Київ
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова
2019

УДК 37+93/94](066)
Н 34

ФАХОВЕ ВИДАННЯ

затверджено наказом Міністерства освіти і науки України (додаток 7)
від 21.12.2015 р. № 1328 (*педагогічні науки***)**

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Серія КВ № 23838-13678Р від 01.03.2019 р.

"НАУКОВІ ЗАПИСКИ" започатковано у 1939 році в КДПІ імені О. М. Горького
(нині НПУ імені М. П. Драгоманова)

Редакційна колегія :

В. П. Андрущенко – член-кореспондент НАН України, академік НАПН України, доктор філософських наук, професор ***(шеф-редактор)***;
В. І. Бондар – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор
В. М. Вашкевич – доктор філософських наук, професор;
Л. П. Вовк – доктор педагогічних наук, професор;
Н. М. Дем'яненко – доктор педагогічних наук, професор;
М. І. Жалдак – академік НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
М. С. Корець – доктор педагогічних наук, професор;
Л. А. Куліш – кандидат педагогічних наук, доцент *(відповідальний секретар)*;
Л. Л. Макаренко – доктор педагогічних наук, професор *(головний редактор)*;
О. С. Падалка – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
В. П. Сергієнко – доктор педагогічних наук, професор;
В. Д. Сиротюк – доктор педагогічних наук, професор;
М. І. Шут – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор;
С. М. Яшанов – доктор педагогічних наук, професор *(відповідальний редактор).*

Рецензенти : ***В. В. Борисов,*** доктор педагогічних наук, професор;
М. М. Марусинець, доктор педагогічних наук, професор.

Н 34 **Наукові записки :** [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; упор. Л. Л. Макаренко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019. – Випуск CXXXXIII (143). – 256 с. – (Серія педагогічні науки).

ISSN 2310-371X

У збірнику вміщено статті, де розглядаються актуальні питання наукових досліджень докторантів, аспірантів, викладачів навчальних закладів та співробітників наукових установ України, які працюють у галузях педагогічних та історичних наук.

УДК 37+93/94](066)

Рекомендовано Вченою радою НПУ імені М. П. Драгоманова
(протокол № 14 від 05 червня 2019 р.)

ISSN 2310-371X

© Редакційна колегія, 2019
© Автори статей, 2019
© Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2019

ISSN 2310-371X

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
NATIONAL PEDAGOGICAL DRAGOMANOV UNIVERSITY

Science Notes

(research)

Series pedagogical sciences

Issue CXXXXIII

(143)

Publishers of
National Pedagogical Dragomanov University
2019

UDK 37+93/94](066)
H 34

PROFESSIONAL EDITION

Approved by order of Ministry of Education and Science of Ukraine (addition 7) from 21.12.2015 № 1328 *(pedagogical science)*

Certificate of registration of print media
Series KB № 23838-13678R dated 01.03.2019

the "Science Notes" started in 1939 in the Kyiv Pedagogical Institute named after A. M. Gorky
(Now the National Pedagogical Dragomanov University)

Editorial Board:

V. P. Andrushchenko – Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Philosophical Sciences, Professor ***(Chief Editor)***;
V. I. Bondar – Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
V. M. Vashkevich – Doctor of Philosophical Sciences, Professor;
L. P. Vovk – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
N. M. Dem'yanenko – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
M. I. Zhaldak – Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
L. A. Kulish – Candidate of pedagogical sciences, associate professor *(Executive Secretary)*;
L. L. Makarenko – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor *(Holovnyi Editor);*
O. S. Padalka – Corresponding Member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
V. P. Serhiienko – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
V. D. Syrotiuk – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
M. I. Shut – Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor;
S. M. Yashanov – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor *(Executive Editor)*.

Reviewers: ***V. V. Borisov,*** doctor of pedagogical sciences, professor;
M. M. Marusinets, doctor of pedagogical sciences, professor.

S 34 **Science Notes :** [collection of articles] / Ministry of Education and Science of Ukraine, National Pedagogical Dragomanov University, compiler L. Makarenko. – Kyiv : Publishers of National Pedagogical Dragomanov University, 2019. – Issue CXXXXIII (143). – 256 p. – (Series pedagogical sciences).

ISSN 2310-371X

The Collection contains articles handling the actual research problem of postgraduate, doctoral students, lecturers of higher educational establishments and research Institutions of Ukraine working in pedagogical and historical sciences.

УДК 37+93/94](066)

Recommended by the Academic Council NPU Dragomanov
(Minutes № 14, dated 05 June, 2019)

ISSN 2310-371X

© Editorial Board, 2019
© Authors of articles, 2019
© National Pedagogical Dragomanov University, 2019

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.01
УДК 378.147;371

Адобовська М. В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ

В статті розглядаються організаційно-педагогічні умови застосування інтерактивних технологій у підготовці майбутніх учителів географії до професійної діяльності. Розглядається визначення поняття "організаційно-педагогічні умови" у науково-педагогічній літературі. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутнього вчителя географії до професійної діяльності в рамках нашого дослідження розглядаються в умовах застосування інтерактивних технологій.

В роботі запропановано наступні організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх учителів географії: створення оптимальних умов для підвищення мотивації навчальної діяльності студентів шляхом застосування інтерактивних технологій; застосування інтерактивних технологій для моделювання проблемних професійно-комунікативних ситуацій; активізація пізнавальної діяльності із застосуванням інтерактивних технологій. Також представлені методи реалізації вище зазначених організаційно-педагогічних умов.

У статті обґрунтовуються переваги застосування інтерактивних технологій для формування готовності до професійної діяльності майбутніх вчителів географії та пропонуються перспективи подальшого розвитку удосконалення застосування інтерактивних технологій в професійній підготовці майбутніх учителів.

Ключові слова: *організаційно-педагогічні умови, інтерактивні технології, підготовка майбутніх вчителів до професійної діяльності, мотивація навчальної діяльності, імітаційне моделювання, метод case-study, активізація пізнавальної діяльності.*

В умовах соціальних та економічних перетворень вітчизняного суспільства пріоритетним стало завдання досягнення сучасної якості освіти. Основна ідея модернізації професійної підготовки майбутніх вчителів географії полягає в тому, щоб як мінімум створити умови, що дозволяють студентам в навчально-виховному процесі розвивати професійно-важливі якості особистості, а як максимум – створити життєздатну, розвивальну систему, засновану на інноваційних технологіях науково-педагогічної освіти, яка дозволить досягти високої якості підготовки вчителя нового типу, здатного зайняти особистісно-гуманну позицію по відношенню до вихованців і до себе. До того ж майбутні

учителі потребують усвідомлення, що робота вчителя це не тільки підготовки до проведення уроків і перманентного аналізу власної діяльності, але й протягом усієї професійної діяльності готовність до безперервного навчання, удосконалення.

Проблема готовності до різних видів професійної діяльності, визначення шляхів її формування є предметом розгляду багатьох дослідників в сучасній педагогічній психології, педагогіці, соціології. Загальнотеоретичні основи змісту педагогічної освіти розроблено в працях Ю. Бабанський, С. Я. Батишев, І. Зязюн, В. Краєвський, Н. Ничкало, Д. Н. Узнадзе та ін. У науковій літературі приділено велику увагу конкретним видам підготовки майбутніх педагогів: до професійного самовизначення (Д. Алфімов, Г. Єльникова, Т. Ільїна, В. Курило, І. Підласий, Г. Пономарьова М. Скаткін, А. Харківська Г. Щукіна), проблемі формування особистості вчителя у процесі загальнопедагогічної підготовки (О. Абдуліна, В. Білозерцев, О. Мороз, Г. Пономарьова, Р. Скульський та ін.) інноваційної діяльності і удосконаленню технологій навчання майбутнього вчителя (О. Дубасенюк, І. Дичківська О. Мороз, Л. Петриченко, С. Савченко, Т. Яценко та ін.), розвитку пізнавальної активності студентів (П. Підкасистий, М. Скаткін, Т. Шамова, Г. Щукіна), професійній самоосвіти (В. Бондаревський, О. Горленко, І. Зязюн, М. Рогозіна та ін). Питанню готовності до професійної діяльності майбутнього учителя присвятили свої праці М. Дурай-Новакова, В. Сластьонін, Л. Кондрашова, В. Моляко, Пєхота. Особливе місце в цьому ряду займають дослідження, присвячені застосуванню інтерактивних технологій. Багатьох вчених привертали увагу теоретичні і практичні підходи до застосування інтерактивних технологій. Цікавість у них визивала як психологічна сторона проблеми – питання активності людини, активізації його навчально-пізнавальної діяльності: Б. Ананьев, Л. Виготський, Д. Дьюи, А. Леонтьев, С. Рубинштейн, Ж. Ж. Руссо і інші, так і педагогічна, – направлена на пошук найбільш дієвих технологій, форм і методів навчання: Я. А. Коменский, А. Макаренко, І. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський, із сучасних українських дослідників у розробці проблеми інтеракції брали участь: І. Підласий, Л. Пироженко, О. Пометун і інші.

Якісне вдосконалення процесу і результату підготовки майбутнього вчителя географії до професійної діяльності вимагає нового наукового підходу до її організації та складу. При цьому необхідним стає розробка організаційно-педагогічних умов підготовки до професійної діяльності, а також створення умов, що забезпечують ефективність даного процесу, їх теоретичне обґрунтування і перевірка ступеня результативності. Отже, організаційно-педагогічні умови формування готовності до професійної діяльності майбутнього вчителя географії зокрема із застосуванням інтерактивних технологій потребує більш детального вивчення.

Визначити організаційно-педагогічні умови формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів географії із застосуванням інтерактивних технологій.

Метою статті є ґрунтовний аналіз та виокремлення організаційно-педагогічних умов формування у майбутніх учителів географії готовності до професійної діяльності.

У філософському енциклопедичному словнику умова розглядається як існуючий компонент комплексу об'єктів, з наявності якого в разі потреби виникає

існування даного явища. Весь цей комплекс в цілому є достатніми умовами явища. З усіх можливих наборів умов вибирають загальні і отримують необхідні, тобто ті, які виникають кожного разу, коли має місце дане явище [9].

Аналіз наукової літератури показує, що під педагогічними умовами розуміють фактори, які впливають на процес досягнення мети, обставини, що сприяють розвитку навчально-виховного процесу. При цьому педагогічні умови підрозділяють на: 1) зовнішні (позитивні відносини між викладачем і студентом, об'єктивність оцінки навчального процесу, місце навчання і т.п.) і 2) внутрішні (індивідуальні особливості студентів – характер, досвід, вміння, навички, мотивація і т.п.) [6].

Організація трактується як внутрішня упорядкованість, узгодження взаємодії більших чи менших частин системи, обумовлених її моделлю; її сутність визначається сукупністю процесів, дій, які призводять до створення і вдосконалення взаємодії між її складовими частинами [4]. Отже, організаційно-педагогічні умови являють собою комплекс зовнішніх і внутрішніх взаємодій між компонентами системи для поліпшення її ефективності.

Аналіз науково-педагогічної літератури показує, що в даний час існують різні підходи до визначення цього терміну. Наприклад Б. Чижевський вважає що організаційно-педагогічні умови відображають функціональну залежність компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів в різних проявах [10], за словами Н. Болюбаш організаційно-педагогічні умови це сукупність взаємопов'язаних факторів, які необхідні для цілеспрямованого процесу формування професійної компетентності з метою формування ключових і базових компетенцій [1]. Ми найбільше згодні з думкою В. Сєрікова про те, що організаційно-педагогічні умови становлять сукупність об'єктивних можливостей для цілеспрямованого відбору, конструювання елементів змісту й організаційних форм навчання, а також моніторингу й коригування складових педагогічної системи для досягнення дидактичних цілей [7].

Спільною рисою у визначеннях поняття "організаційно-педагогічні умови" є їх спрямованість на поліпшення, вдосконалення розвитку навчально-виховного процесу при вирішенні конкретних дидактичних завдань. Відповідно під організаційно-педагогічними умовами ми розуміємо сукупність факторів, що сприяють розвитку і регулювання педагогічного процесу, взаємодії його явищ і об'єктів для досягнення поставленої мети.

Теоретичний аналіз основних понять дослідження проблеми формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів географії став базою для визначення й обґрунтування організаційно-педагогічних умов та їх формування. Оскільки темою нашого дослідження є застосування інтерактивних технологій при підготовки майбутніх учителів географії, тому всі нижче приведені умови, ми будемо розглядати в даному аспекті. Відповідно з цим, важливі не взагалі всі умови навчання, а лише ті, які сприяють успішному формуванню у студентів готовності до професійної діяльності в якості майбутніх учителів географії із застосуванням інтерактивних технологій.

До організаційно-педагогічних умов використання інтерактивних технологій у підготовці майбутніх вчителів географії до професійної діяльності ми відносимо наступні:

1) створення оптимальних умов для підвищення мотивації навчальної

діяльності студентів шляхом застосування інтерактивних технологій;

2) застосування інтерактивних технологій для моделювання проблемних професійно-комунікативних ситуацій;

3) активізація пізнавальної діяльності із застосуванням інтерактивних технологій.

Розглянемо сутність кожної педагогічної умови.

Важливість вирішення проблеми мотивації навчальної діяльності визначається тим, що вона є суттєво необхідною для ефективного здійснення навчального процесу. Відомо, що саме негативне або байдуже ставлення до навчання може бути причиною низької успішності або неуспішності студента. Інтегративні процеси, що відбуваються в психології та педагогіці, дозволяють зробити висновки про те, що мотивація є не тільки психологічної категорією, вона вийшла за рамки психології і стала невід'ємною частиною навчально-виховного процесу ЗВО. Для мотивації студентів до навчання з боку викладачів сучасна система освіти пропонує широкий спектр освітніх можливостей, які необхідно враховувати в побудові своєї педагогічної діяльності.

Основою для виділення вище зазначеної організаційно-педагогічної умови стала спрямованість застосування інтерактивних технологій які суттєво впливають на пізнавальну активність студентів, що є одним із чинників для підвищення мотивації навчальної діяльності студентів.

Змістовна складова інтерактивної технології є підсистемою загальної професійно-педагогічної підготовки і реалізується в межах викладання дисциплін професійно-педагогічного циклу. З метою підвищення пізнавальної активності студентів нами був розроблений спецкурс "Інтерактивні технології в сучасній освіті". У навчальній і робочої програми спецкурсу визначені цілі, завдання, загальні положення, зміст підготовки та критерії оцінювання навчальних досягнень студентів.

Проблема освоєння і реалізації інтерактивних технологій є актуальною у педагогічній теорії і практиці і виступає як проблема міждисциплінарного дослідження, оскільки для її вирішення необхідна інтеграція педагогічних, соціологічних, психологічних та інших галузей знань [3]. Тому одним з основних завдань спецкурсу є систематизація знань студентів і формування умінь інтегрованого їх застосування в практиці інтерактивних технологій.

Даний спецкурс передбачає проведення лекційних, семінарських занять, а також самостійну роботу студентів. Викладання спецкурсу дає можливість майбутнім вчителям засвоїти сутність, зміст інтерактивних технологій та педагогічної інтеракції, сформувати необхідний рівень компетентності в проектуванні педагогічних систем, процесів, технологій і ситуацій, розвинути творчі здібності і педагогічну рефлексію. На основі положень системного підходу запропонований спецкурс цілісно реалізує цілі, завдання, зміст підготовки до професійної діяльності, містить комплекс основних методів, форм інтерактивних технологій, забезпечує розвиток творчих здібностей, аналітичних, прогностичних умінь, а також індивідуальний, диференційований підхід до процесу навчання. Для вирішення цих завдань в зміст експериментального курсу була включена тема "Інтерактивні технології навчання", при вивченні якої студенти познайомилися з інтерактивними технологіями навчання, різними підходами до їх класифікації, оцінили дидактичні можливості різних груп інтерактивних технологій

навчання, конкретизували умови їх застосування в процесі викладання навчальних предметів їх профільної підготовки. При вирішенні професійних завдань майбутніми учителями були використані різні інтерактивні технології навчання (електронні підручники, енциклопедії, словники, навчальні системи, інтерактивна дошка та ін.); реалізовані інформаційна, інтерактивна і управлінська функції даної групи засобів навчання.

Для забезпечення другої організаційно-педагогічної умови – застосування інтерактивних технологій для моделювання проблемних професійно-комунікативних ситуацій застосовувались наступні інтерактивні технології: рольові і ділові ігри та метод case-study.

Особливістю моделювання проблемних професійно-комунікативних ситуацій при професійно-орієнтованому навчанні є те, що викладач повинен створювати такі навчальні ситуації, які, з одного боку, мають професійну значущість для студентів, що задовольняють їх пізнавальний інтерес професійного спрямування підготовки в вузах, а з другого – дають можливість розкрити і реалізувати педагогічні комунікативні здібності, необхідні в діяльності майбутнього вчителя.

Головною сутнісною рисою імітаційного моделювання є ігровий характер, який в основному здійснюється за рахунок наявності різноманітних ролей. У процесі рольової взаємодії відбувається рішення навчальних і змодельованих практичних завдань, обмін цінностями, знаннями, вміннями в ході реалізації конкретних педагогічних завдань, наприклад вміння почати і вести урок, правильно формулювати, висловлювати та пояснювати географічні поняття, утримувати увагу класу, спілкуватися з колегами і батьками учнів і т.ін.

Тобто під час участі у рольовій грі студенти можуть асоціювати себе з певною дійовою особою, роль якої вони виконують, поставити себе на місце цієї людини в певних обставинах, а це збагатить їх життєвий досвід, допоможе придбати деякі практичні навички за фахом і розвинути професійно комунікативні вміння і творче, нестандартне мислення.

Під час застосування такої інтерактивної технологія, як рольова гра студенти виконували ролі учителів географії, класних керівників, учнів та їх батьків, адміністрації школи тощо, майже всі ці ролі студентам психологічно знайомі. Отриманні в процесі навчання в ЗВО знання дозволяли створити ситуацію, близьку до реального спілкування наприклад: “Виклик до дошки”, “В кабінеті у директора”, “В учительській”, “Бесіда с батьками”, “Запізнення учня на урок”, “Обговорення результатів проведеної контрольної” тощо. Данні імітаційні моделі легко вписувались в навчальний процес.

Кожна роль в грі набуває певну особистісну забарвлення, в ній фіксуються професійно значущі або професійно неприпустимі риси особистості. Розігрування дії відбувається в ситуації, що супроводжується виникненням різних реакцій її учасників і вимагає від них мобілізації професійних, інтелектуальних і психофізичних здібностей.

В якості ще однієї з технології моделювання професіонально-комунікативної ситуації нами було обрано “метод case-study”, який в останні роки завоював провідні позиції в навчанні і активно використовується в зарубіжній практиці бізнес-освіти, а також вважається одним з найбільш ефективних способів навчання студентів навичкам вирішення типових проблем. Цей метод широко використовується при навчанні багатьох предметів, бо має всі ознаки пост-

класичного періоду в освіті [2]. В рамках вищої школи рішення кейсів при підготовці майбутніх вчителів має перерости, на наш погляд, від вирішення суто комунікативних завдань до реалізації проблем професійного характеру, які зачіпають одночасно педагогічні, професійні, творчі та соціокультурні аспекти комунікації.

Водночас case-study – це одна із форм інтерактивних технологій, яка базується на реальному фактичному матеріалі чи реальних ситуаціях, які виникають у процесі професійної діяльності, а їхньою основою є реальні професійні, педагогічні та комунікативні ситуації [8], де студенти повинні проаналізувати ситуацію, визначити сутність проблеми, запропонувати основні шляхи її вирішення та обрати оптимальний варіант.

Виділення третьої організаційно-педагогічна умови, активізація пізнавальної діяльності із застосуванням інтерактивних технологій., базувалась на тому, що відповідно до Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [5], в якій розкриваються основні принципи освіти до 2021 року, одним із принципів зазначено "спонукати студентів вчитися та навчити їх культурі самостійної діяльності". У зв'язки з чим зростає роль інтерактивних інформаційно-комунікативних технології в професійній діяльності майбутнього учителя географії та створення інформаційного освітнього середовища, що забезпечує взаємодію суб'єктів навчання.

Один із шляхів підвищення ефективності підготовки майбутніх педагогів, в тому числі вчителів географії, на сучасному етапі – цілеспрямоване формування їх пізнавальної активності і самостійності, так як робота в умовах ринку вимагає конкурентоспроможних фахівців, що володіють професійною мобільністю, готовністю до безперервного пошуку, цілеспрямованістю, глибокими знаннями в обраній сфері діяльності. Досягти всього цього неможливо без активного, зацікавленого, творчого ставлення індивіда, без міцних теоретичних знань, умінь, практичних навичок, які є значущими в майбутній професійній діяльності педагога.

Для реалізації окресленої організаційно-педагогічної умови використовувалися наступні технології, методи, засоби та прийоми інтерактивної взаємодії.

Застосування інформаційно-комунікативних технологій систем комп'ютерного тестування MyTestPro, яку можливо не тільки застосовувати для перевірки знань, а застосовувати в якості інтерактивної технологій для підготовки майбутніх учителів географії. В процесі викладання спецкурсу "Методика застосування комп'ютерної техніки на уроках географії в школі", студентам, майбутнім учителям географії, пропонувалось самостійно створити тест в тестувальному блоку програми і опрацювати навчальну, інтерактивну частину, в освітньому блоці програми.

Робота з інтерактивними електронними освітніми ресурсами, до яких відносять інтерактивні підручники, енциклопедії і різноманітні інтерактивні електронні атласи. Для контролю знань, умінь та навичок з обраної теми в інтерактивній карті передбачаються тестові завдання та географічні задачі з відповідним оцінюванням. Інтерактивні карти використовували при викладанні дисципліни "Методика та практика роботи зі шкільними географічними атласами та картами", розглядалась можливість їх використання на уроках географії в школі для вивчення нового матеріалу, узагальнення, корекції та перевірки знань, вмінь та навичок, застосування для виконання учнями практичних робіт.

Найбільш результативною формою застосування інтерактивних технологій із використанням інформаційно-комунікативних засобів в освітньому процесі підготовки майбутніх учителів географії нами визначено їх приєднання до програмно-методичних комплексів, що направлено використання комп'ютерних технологій разом із супроводжуючими друкованими матеріалами навчального характеру.

Отже, підвищення рівня пізнавальної активності і самостійності майбутніх учителів географії, формування їх як суб'єктів професійно-творчої діяльності є однією з актуальних проблем сучасної педагогічної теорії і практики.

Висновки. Таким чином, застосування інтерактивних технологій в підготовці майбутніх учителів до професійної діяльності дає ряд переваг.

1. У процесі реалізації інтерактивної технології студент виступає активним суб'єктом навчальної діяльності, викладач займає позицію організатора, помічника, консультанта.

2. У процесі застосування інтерактивних технологій студенти опановують необхідні знання, вміння, навички, відбувається розвиток аналітичних, комунікативних та дослідницьких здібностей, критичного мислення, перебудова мотиваційної сфери.

3. В результаті застосування рольових ігор та методу case-study важливе місце займають контрольно-оціночні процеси, а також рефлексія власної діяльності з боку студента.

4. Результативність застосування інтерактивних технологій в певній мірі залежить від ефективної взаємодії викладача та студентів.

Реалізація вище викладених організаційно-педагогічних умов застосування інтерактивних технологій дає можливість істотно підвищити ефективність процесу підготовки майбутніх учителів географії до професійної діяльності.

Перспективи подальшого дослідження ми бачимо в удосконаленні застосування інтерактивних технологій відповідно до специфіки та напрямів і спеціальностей професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів.

Використана література:

1. Болюбаш Н. М. Проблема формування професійної компетентності майбутніх економістів засобами мережевих технологій у педагогічній теорії та практиці. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"*. Сер.: Педагогіка. 2012. Т. 199, Вип. 187. С. 48-54. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2012_199_187_10
2. Бортникова Т Г. Использование case-study в ходе обучения основам межкультурной коммуникации. Социально-экономические явления и процессы. 2014. № 4. С. 145-149.
3. Малафіїк І. В. Дидактика новітньої школи : навчальний посібник. Київ : Видавничий Дім "Слово", 2015. 632 с.
4. Мельніченко В. В. Система організаційно-педагогічних умов управління професійно-технічним училищем сільськогосподарського профілю в соціології освіти [Електронний ресурс]. Наукові праці. 2002. [вип. 7]. Т. 20. С. 70-76. Режим доступу : http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2002/20-7-13.pdf
5. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.mon.gov.ua/images/files/news/%2012/05/4455.pdf
6. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання : навч. посіб. / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, В. А. Козаков [та ін.]. Київ : ІСДО, 1993. 336 с.

7. Сериков В. В. Образование и личность. Теория и практика проектирования педагогических систем. Москва : Издательская корпорация "Логос", 1999. 272 с.
8. Ситуаційна методика навчання : теорія і практика / упор. О. І. Сидренко, В. І. Чуба]. Київ : Центр інновацій та розвитку, 2001. 256 с.
9. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. : Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. Москва : Сов. Энциклопедия, 1983. 840 с. С. 482.
10. Чижевський Б. Г. Організаційно-педагогічні умови становлення ліцеїв в Україні. Київ : Інститут педагогіки АПН України. 1996. 249 с.

R e f e r e n c e s :

1. Boliubash N. M. Problema formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh ekonomistiv zasobamy merezhevykh tekhnolohii u pedahohichnii teorii ta praktytsi. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiia"*. Ser.: Pedahohika. 2012. T. 199, Vyp. 187. S. 48-54. Rezhym dostupu: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2012_199_187_10
2. Bortnikova T. G. Ispolzovanie case-study v hode obucheniya osnovam mezhkulturnoj kommunikacii. Socialno-ekonomicheskie yavleniya i processy. 2014. № 4. S. 145-149.
3. Malafiik I. V. Dydaktyka novitnoi shkoly : navchalnyi posibnyk. Kyiv : Vydavnychyi Dim "Slovo", 2015. 632 s.
4. Melnichenko V. V. Systema orhanizatsiino-pedahohichnykh umov upravlinnia profesiino-tekhnichnym uchylyshchem silskohospodarskoho profiliu v sotsiolohii osvity [Elektronnyi resurs]. Naukovi pratsi. 2002. [vyp. 7]. T. 20. S. 70-76. Rezhym dostupu : http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/pedagogika/2002/20-7-13.pdf
5. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 roky [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : http://www.mon.gov.ua/images/files/news/%2012/05/4455.pdf
6. Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv v umovakh intensyfikatsii navchannia : navch. posib. / A. M. Aleksiuk, A. A. Aiurzanain, P. I. Pidkasystyi, V. A. Kozakov [ta in.]. Kyiv : ISDO, 1993. 336 s.
7. Serikov V. V. Obrazovanie i lichnost. Teoriya i praktika proektirovaniya pedagogicheskih sistem. Moskva : Izdatelskaya korporaciya "Logos", 1999. 272 s.
8. Sytuatsiina metodyka navchannia : teoriia i praktyka / upor. O. I. Sydrenko, V. I. Chuba]. Kyiv : Tsentr innovatsii ta rozvytku, 2001. 256 s.
9. Filosofskij enciklopedicheskij slovar / gl. red. : L. F. Ilichev, P. N. Fedoseev, S. M. Kovalev, V. G. Panov. Moskva : Sov. Enciklopediya, 1983. 840 s. S. 482.
10. Chyzhevskyi B. H. Orhanizatsiino-pedahohichni umovy stanovlennia litseiv v Ukraini. Kyiv : Instytut pedahohiky APN Ukrainy. 1996. 249 s.

АДОБОВСКАЯ М. В. Организационно-педагогические условия и их реализация с применением интерактивный технологий для формирования готовности к профессиональной деятельности будущих учителей географии.

В статье рассматриваются организационно-педагогические условия применения интерактивных технологий в подготовке будущих учителей географии к профессиональной деятельности. Рассматривается определение понятия "организационно-педагогические условия" в научно-педагогической литературе. Организационно-педагогические условия подготовки будущего учителя географии к профессиональной деятельности в рамках нашего исследования рассматриваются в условиях применения интерактивных технологий.

В работе предложены следующие организационно-педагогические условия подготовки будущих учителей географии: создание оптимальных условий для повышения мотивации учебной деятельности студентов путем применения интерактивных технологий; применение интерактивных технологий для моделирования проблемных профессионально-коммуникативных ситуаций; активизация познавательной деятельности с применением интерактивных технологий. Также представлены методы реализации вышеуказанных организационно-педагогических условий.

В статье обосновываются преимущества применения интерактивных технологий для формирования готовности к профессиональной деятельности будущих учителей географии и

предлагаются перспективы дальнейшего развития усовершенствования применения интерактивных технологий в профессиональной подготовке будущих учителей.

Ключевые слова: *организационно-педагогические условия, интерактивные технологии, подготовка будущих учителей к профессиональной деятельности, мотивация учебной деятельности, имитационное моделирование, метод case-study, активизация познавательной деятельности.*

ADOBOVSKA M. V. Organizational-pedagogical conditions and their implementation with the use of interactive technologies for the formation of readiness for the professional activities of future teachers of geography.

The article discusses the organizational and pedagogical conditions for the use of interactive technologies in the preparation of future teachers of geography for professional activities. The definition of the concept of "organizational and pedagogical conditions" in the scientific and pedagogical literature is considered. The organizational and pedagogical conditions of preparing the future teacher of geography for professional activities in the framework of our research are considered in terms of the use of interactive technologies.

The paper suggests the following organizational and pedagogical conditions for training future teachers of geography: the creation of optimal conditions for increasing the motivation of students' learning activities through the use of interactive technologies; the use of interactive technologies to model problematic professional communicative situations; activization of cognitive activity using interactive technologies. Also presented are methods for implementing the above organizational and pedagogical conditions.

The article substantiates the advantages of the use of interactive technologies for the formation of readiness for the professional activities of future teachers of geography and suggests prospects for the further development of improving the use of interactive technologies in the training of future teachers.

Keywords: *organizational and pedagogical conditions, interactive technologies, training future teachers for professional activities, motivation of educational activities, simulation modeling, case-study method, activation of cognitive activity.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.02
УДК [378.091.33-027.22:81'243]

Александрова Л. Г., Гвоздецька К. О.

РОЛЬОВА ГРА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ 1 КУРСУ МОВНОГО ЗВО

Значення рольової гри неможливо вичерпати та оцінити розважально-рекреативними можливостями. Її феномен полягає в тому, що гра, будучи розвагою, відпочинком, має здатність перерости у творчість, у навчання та у модель людських взаємин. У сучасній педагогіці рольова гра розглядається як специфічний вид людської діяльності, спрямований на відображення навколишньої дійсності, зокрема трудової діяльності дорослих, їх життя і суспільних відносин.

Статтю присвячено проблемі навчання іншомовного діалогічного мовлення за допомогою рольової гри студентів 1 курсу. Визначено поняття рольової гри, її головні риси, види та процес

організації. Рольова гра придатна для будь-якої роботи з мовою на заняттях з іноземної мови: у ході рольової гри застосовуються різноманітні граматичні структури, інтонаційні моделі, лексичний матеріал з різних тем. Велика роль приділяється рольовій грі в оволодінні студентами непідготовленим мовленням, бо завдяки їй студенти мають можливість спілкуватися в комунікативних ситуаціях.

Розкрито сутність діалогічного мовлення, висвітлено поняття компетентності в діалогічному мовленні як однієї з найважливіших психологічних особливостей діалогічного мовлення. У статті також характеризуються функціональні типи діалогів та визначаються основні підходи до навчання діалогічного мовлення. Наводяться групи вправ для навчання діалогічного мовлення та обґрунтовується доцільність використання ІІІ групи вправ для навчання різних типів діалогу за допомогою рольової гри. Наводяться та описуються вправи з підручника "A way to success: English for university students" для розвитку у студентів уміння цілісного спілкування у формі діалогу.

Ключові слова: *рольова гра, діалогічне мовлення, компетентність у діалогічному мовленні, знання, ситуативність, діалог, комунікативна функція, комунікативні вправи.*

Значення рольової гри неможливо вичерпати та оцінити розважально-рекреативними можливостями. Її феномен полягає в тому, що гра, будучи розвагою, відпочинком, має здатність перерости у творчість, у навчання та у модель людських взаємин [8].

У сучасній педагогіці рольова гра розглядається як специфічний вид людської діяльності, спрямований на відображення навколишньої дійсності, зокрема трудової діяльності дорослих, їх життя і суспільних відносин. Характер і зміст гри соціальні за своєю природою і детерміновані конкретними культурними і соціально-економічними умовами життя дитини. Рольова гра, як метод навчання іноземної мови, так само спрямована на відображення навколишньої дійсності і відтворення соціально-культурних відносин іншою мовою [1].

Рольова гра придатна для будь-якої роботи з мовою на заняттях з іноземної мови: у ході рольової гри застосовуються різноманітні граматичні структури, інтонаційні моделі, лексичний матеріал з різних тем. Велика роль приділяється рольовій грі в оволодінні студентами непідготовленим мовленням, бо завдяки їй студенти мають можливість спілкуватися в комунікативних ситуаціях [8].

Гра – це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення і засвоєння суспільного досвіду [2].

Як зазначає Т. М. Науменко, рольова гра – це один із шляхів підвищення ефективності навчання іноземної мови, зокрема англійської, адже вона допомагає в реалізації методичного принципу – комунікативної спрямованості навчання та мотивує студентів до вивчення іноземної мови [3].

Відомо, що більшості ігор властиві такі *головні риси*: вільна розвивальна діяльність, яка реалізується лише за бажанням студента, заради задоволення від самого процесу діяльності, а не лише від результату; творчий, більшою мірою імпровізований, активний характер діяльності; емоційна піднесеність діяльності, дух суперництва, конкуренція тощо; наявність прямих чи непрямих правил, що відображають зміст гри, логічну й тимчасову послідовність її розвитку [2].

Рольова гра також має відповідати вимогам, а саме: бути стимулятором студентів до навчання, викликати інтерес і бажання виконувати вправи добре; рольова гра має бути добре підготована та чітко організована; студенти мають повною мірою використовувати лексичний матеріал; викладач має контролювати рольову гру; гра проводиться в доброзичливій атмосфері, щоб студент почувався

вільно та впевнено [5].

Педагогічна гра вирізняється суттєвою ознакою – чітко поставленою метою і відповідними їй результатами навчання, які можуть бути обґрунтовані й чітко виділені, а також мають навчально-пізнавальну спрямованість [2].

У методиці навчання іноземних мов прийнято виділяти такі типи ігор:

– ***мовні*** ігри (фонетичні, орфографічні, лексичні, граматичні тощо);

– ***мовленнєві***, які сприяють вирішенню певних завдань (створення психологічної готовності студента до мовленнєвого спілкування; забезпечення природної необхідності багаторазового повторення мовного і мовленнєвого матеріалу; тренування студентів у виборі необхідного мовленнєвого варіанта, що є підготовкою до спонтанного мовлення). До мовленнєвих ігор зазвичай належать ситуаційні та рольові ігри [2].

На заняттях з іноземної мови значного поширення набули рольові ігри, в яких студенти залучаються у змодельовану викладачем ситуацію, що вимагає прийняття рішення на основі аналізу самої ситуації. Рольова гра передбачає розподіл студентів за ролями і розігрування ситуацій спілкування відповідно до заданої теми і ролей [2].

На думку багатьох методистів, процес організації гри складається з *трьох етапів*: підготовки рольової гри, власне її проведення і колективного обговорення результатів, тобто завершального. Деякі автори (наприклад, Л. Джонс) виділяють більше етапів: підготовчий етап в аудиторії, підготовчий етап удома, проведення рольової гри, завершальний етап удома, завершальний етап в аудиторії [5].

Рольові ігри поділяються на ***соціально-побутові і ділові (професійно орієнтовані)***. Соціально-побутові ігри спрямовані на формування навичок і вмінь іншомовного спілкування в соціально-побутовій сфері, а також на розвиток ініціативності, колективності й відповідальності як суспільно цінних якостей особистості і вдосконалення загальної культури поведінки. Ділові ігри використовуються при навчанні професійно орієнтованого спілкування у школі та університеті [2].

Саме рольова гра з успіхом використовується у формуванні компетентності у діалогічному мовленні. Розглянемо визначення терміну “діалогічне мовлення”.

Діалогічне мовлення – це процес мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників спілкування. У межах мовленнєвого акту кожен з учасників по черзі виступає як мовець (ініціатор спілкування – адресант) і як слухач (партнер по спілкуванню – адресат) [7].

Водночас, компетентність у діалогічному мовленні (КДМ) – це здатність реалізовувати усномовленнєву комунікацію у формі діалогу в життєво важливих для певного віку ситуаціях спілкування та сферах відповідно до комунікативного завдання. Складниками компетентності у діалогічному мовленні є вміння, навички, знання та комунікативні здібності [7].

Ситуативність є однією з найбільш важливих психологічних особливостей діалогічного мовлення. Ситуативним воно є тому, що часто його зміст можна зрозуміти лише з урахуванням тієї ситуації, в якій воно здійснюється [2]. Як зазначає Ю. І. Пассов, самі зовнішні обставини ситуації можуть не бути наявними у момент мовлення, проте вони є у свідомості мовців і обов’язково включені в неї. Слід також зазначити, що у процесі навчання іноземної мови нас цікавлять не будь-які ситуації буденності, а лише такі, що спонукають студентів до мовлення.

Такі ситуації і називають мовленнєвими або комунікативними, адже вони завжди містять у собі стимул до мовлення [4].

Залежно від провідної комунікативної функції, яку виконує той чи інший діалог, розрізняють функціональні типи діалогів. За результатами досліджень, проведених на різноманітних автентичних навчальних матеріалах англійською, німецькою і російською мовами, показано, що найпоширенішими є основні типи діалогів: діалог-розпитування, діалог-домовленість, діалог – обмін враженнями / думками, діалог – обговорення / дискусія.

Діалог-розпитування може бути одностороннім або двостороннім. У першому випадку ініціатива запитувати інформацію належить лише одному партнеру, у другому – кожному з них.

Уміння вести **діалог-домовленість** є одним з важливих умінь, яким студенти повинні оволодіти. Цей вид діалогу використовується зазвичай при вирішенні співрозмовниками питання про плани та наміри, він є найбільш посильним для студентів. Після оволодіння цим видом діалогу навчають студентів змішаного типу діалогу: розпитування-домовленості.

Наступним за складністю є **діалог – обмін враженнями/думками**, метою якого є виклад свого бачення якогось предмета, події, явища, коли співрозмовники висловлюють свою думку, наводять аргументи для доказу, погоджуються з думкою партнера або спростовують її. При цьому ініціатива ведення бесіди є двосторонньою.

Найскладнішим для оволодіння є **діалог-обговорення/дискусія**, коли співрозмовники прагнуть виробити якесь рішення, дійти певних висновків, переконати один одного в чомусь.

Особливим функціональним типом діалогу є **діалог етикетного характеру**. Комунікативна мета таких діалогів – здійснити певну соціальну дію (привітатися та відповісти на привітання, попрощатися, представитися, познайомитися, подякувати, вибачитись, привітати з визначними подіями, святами тощо), передбачену етикетом певної мовленнєвої спільноти [2; 7].

З погляду професора філології С. В. Перкаса, навчальні діалоги поділяються на дві групи: 1. Діалоги "рівноправні" (діалоги – обмін інформацією); 2. Діалоги "рольові" ("лікар-пацієнт", "продавець-покупець") [6].

Як зазначають методисти, існують різні підходи до навчання діалогічного мовлення, з яких можна виділити два основних. Перший підхід, який має назву "зверху вниз", – має на меті навчання діалогічного мовлення, яке починається зі слухання діалогу-зразка та з його наступним варіюванням, а потім зі створенням власних діалогів в аналогічних комунікативних ситуаціях. Відповідно до другого підходу – "знизу вверх" – це шлях від засвоєння спочатку елементів діалогу, тобто реплік ДЄ, до самостійної побудови діалогу студентами на основі запропонованої навчальної комунікативної ситуації, що не виключає прослуховування діалогів-зразків.

До підсистеми вправ для розвитку вмінь діалогічного мовлення методисти включають три групи вправ:

I група – вправи для оволодіння "реплікуванням";

II група – вправи для оволодіння діалогічними єдностями;

III група – вправи для оволодіння різними функціональними типами діалогу.

Нас цікавить саме III група вправ, метою яких є навчити студентів

створювати на заняттях іноземної мови власні діалоги різних функціональних типів на основі запропонованої їм комунікативної ситуації. Вправи третьої групи – комунікативні рецептивно-продуктивні (вищого рівня). Виконуючи вправи цієї групи, викладач допускає лише природні опори, наприклад, театральні або концертні афіші, розклади руху автобусів (літаків, потягів), план, схеми міст/селищ, географічні карти, слайди, малюнки тощо. Мета виконання вправ цієї групи – розвивати у студентів уміння цілісного спілкування у формі діалогу. Ці вправи можуть проводитися лише в парах, групах/ мікро-групах (по 3-4 студенти) та загальними групами (вся група студентів бере участь в обговоренні, розігрується групова рольова гра тощо) [2].

Варто зазначити, що студенти 1 курсу мовних спеціальностей навчаються за підручником “A way to success: English for university students” [9]. Автори підручника наповнили його різноманітними видами вправ ІІІ групи на опанування різних типів діалогу. Кожна вправа з підручника пропонує розіграти діалоги в кожному з розділів, опираюсь на лексичний матеріал, поданий безпосередньо в інструкції до вправи або в самому початку розділу. Розглянемо декілька з цих вправ.

Перша вправа на рольову гру з тематичного розділу про виховання дітей для навчання діалогу-обмін враженнями.

You are two students who worked as au-pair in families abroad over the summer holidays. You are now exchanging your impressions. Make up the dialogue following the instructions.	
STUDENT A	STUDENT B
1. Tell Student B that you had a great time working during the holidays and would love to do it again next year. Ask about your partner’s experience 2. Say there were two children, aged 4 and 11. Tell about their favourite pastimes: the playground activities with the 4-year old, some crafts and indoor games with the 11-year old. Ask Student B how the children in his/ her family liked to spend their free time. 3. Say that the younger child was a real troublemaker at times. Give examples of his/ her bad behaviour. 4. Give some examples of the rules that worked. Ask Student B if he/ she has learnt anything new about the ways to discipline children. 5. Say which ways you think are effective. Talk about the things parents should/ shouldn’t do and why. 6. Say that you definitely want and explain why. Ask your friend about his/ her plans.	1. Say that you quite liked your family but you had to work really hard. Explain why (more than three children / very young children/ pets to look after etc.) Ask Student A about the children he/ she had to work with. 2. Say the children often invited their friends over. Recall an occasion when you arranged a sleepover/ pyjamas party for them. Give details. Ask Student A about the characters and attitudes of the children in his/ her family. 3. Say you know what student A means and share your memories of the time when the children misbehaved. Say how you handled it. Ask Student A about the ways of disciplining the children in the family (s)he worked for. 4. Say that you discovered some effective ways of encouraging good behaviour. Describe them. 5. Agree and add an example how the parents in your host family got their children to cooperate Ask student A if (s)he wants to try au pair work next year. 6. Reply that you would like to work au pair next summer, but you would prefer a family-with fewer children.

Ця вправа пропонує студентам розіграти діалог між двома студентами, які працювали за програмою за кордоном. За бажанням, викладач може змінити ролі на студента, який уже працював, та студента, який тільки збирається працювати за цією програмою.

У наступній вправі студентам пропонується розіграти комунікативну ситуацію за картками, де вказані ролі покупця та продавця. Також для зручності студентам надаються приклади реплік для побудови діалогу.

Read the role cards and roleplay the situation. Use the expressions from Useful Language box.

Student A: You are going on a shopping spree with a friend at a large mall. You go into a clothes shop and ask a shop assistant for help.	SERVING A CUSTOMER • Can I help you? • Are you being served? • What size are you? • I advise you to... • We have ... on sale. It's only $5. • We've run out of the size. • Sorry, we're sold right out. • The best I can do is... • I can do the colour, but not the size. • I'm afraid we are out of it at the moment. • You won't find a better bargain in the whole city. • How do they fit, madam/ sir? • Any particular colour / style? • This one comes only in black and red. • Would you like to try it on? • Would you like to try a bigger/ smaller size? • Does it fit? • Thank you for the purchase. • You're welcome.	BUYING THINGS • Excuse me, can you help me? • I'm looking for.../ I'm trying to find.../ I'm after... • What have you got in the way of...? • I'm just looking around. • What colours do you have it in? • Can I try this on? • Do you have this... in size..? • It doesn't fit. • It (doesn't go) goes well with my trousers. • I'm afraid not in that style.. • It's (a bit) too tight/ loose on me. • It's two sizes too large. • Can I have the next size up/ down? • Can I see something else? • No, thank you. • I'll have/ take this. • Maybe I'll come back later..
Student B: You are a shop assistant. Serve the customer and give advice on what to buy. Persuade the customer to purchase something.		

Наступна вправа також пропонує розіграти ситуацію, проте уже ролі дружини та чоловіка. В цій вправі лише подається опис комунікативної ситуації без будь-яких опор. У цьому випадку студенти навчаються складати діалог-обговорення / дискусію.

Act out a dialogue between a husband and a wife. You have been married for six months, and are discussing your first experience in managing your family budget and the ways to improve their financial situation.

Наступна вправа пропонує розіграти діалог на тему прибирання будинку. Викладач має змогу сам обрати ролі для студентів, наприклад, мама та син/дочка, старша сестра та брат. У цій вправі студентам чітко подані інструкції для діалогу-обговорення.

You are family members who are discussing the forthcoming general cleaning. Make up a dialogue following the instructions.	
STUDENT A	STUDENT B
1. Say it's time to do a general cleaning and suggest starting on Saturday. 2. Agree or disagree. Give reasons. Say it is necessary to share responsibilities. 3. Accept the suggestion and say what you are going to do in the kitchen. 4. Remind to buy a new washer to fix the tap and explain why. Mention two more household problems you have. 5. Say what you will do to tidy up and clean the rooms. Explain why it will be a real pleasure after the work in the kitchen. 6. Discuss how you are going to reward yourselves for working hard during the week. Invite Student B to go somewhere at the week- end.	1. Suggest doing some work every day during the week so as to have a free weekend. 2. Say you hate cleaning the kitchen and ask Student A to do the work him/herself. In return you will clean the bathroom and the toilet. 3. Add the chores that haven't been mentioned and remind Student A to do them. Say how you will clean the bathroom and the toilet and what things you will have new to buy to prepare for the general cleaning. 4. Suggest your solutions. Come back to the general cleaning and speak about doing the washing and ironing. 5. You will not sit around while the washing machine is working. Specify what you will be doing (plants, dust bin, sorting out footwear). 6. Accept or decline the invitation and explain why.

Ще одна вправа, варта уваги, пропонує скласти діалог-обмін враженнями та розіграти ролі власника будинку та його старого друга. У вправі подано зорові опори та інструкцію. Викладач за бажанням може доповнити та ускладнити завдання студентам.

Act out a dialogue between the owner of the house and his old friend who came to see the renovated house.

Ще одна вправа, варта уваги, пропонує скласти діалог-обмін думками "учень-дорослий" та діалог-розпитування "учень-друг" на основі інструкції та ідей, поданих у вправі.

A) Your best friend, aged 16, has changed a lot. Share your worries with your relative\school teacher\friend. Describe the problem using the ideas below.

Your friend

- *has become very secretive;*
- *is always depressed:*
- *is lagging behind at school;*
- *is often extremely hostile and sometimes violent*
- *stayed out all night;*
- *plays truant or refuses to go to the university/school;*
- *won't let you know what's going on.*

B) Try to help your friend with your advice. What his/her actions should be in this situation?

Загалом, цей посібник для студентів 1 курсу мовних спеціальностей пропонує в кожному розділі відповідно до тематики рольові діалоги різних видів для розігрування різноманітних комунікативних ситуацій в аудиторії.

Отже, студенти мають можливість оволодіти різними функціональними типами діалогів за допомогою підручника "A way to success. English for university students", що сприятиме досягненню мети навчання діалогічного мовлення. Завдання викладача полягає в тому, щоб знайти та використати максимум педагогічних ситуацій, у яких може бути реалізоване прагнення студента до активної пізнавальної діяльності. Викладач повинен постійно вдосконалювати процес навчання, що дає змогу ефективно і якісно засвоювати програмний матеріал студентами. Досить важливо використовувати рольові ігри на заняттях з іноземної мови, адже рольова гра додає навчальному спілкуванню комунікативну спрямованість, зміцнює мотивацію вивчення іноземної мови і значно підвищує якість оволодіння нею.

В и к о р и с т а н а л і т е р а т у р а :

1. Жук Н. В., Тузова М. К., Ермакова Л. В. Ролевая игра как метод обучения иностранному языку в высшей школе. *Актуальные вопросы современной педагогики* : материалы IV Междунар. науч. конф. (г. Уфа, ноябрь 2013 г.). Уфа : Лето, 2013. С. 187-191.
2. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. ; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. – Київ : Ленвіт, 2013. – 590 с.
3. Науменко Т. М. Шляхи активізації мовленнєвої діяльності на уроках англійської мови. *Англійська мова та література.* 2007. № 4. С. 5-8.
4. Пассов Е. И. Методика как теория и технология иноязычного образования. Кн. 1. Елец : БГУ им. И. А. Бунина, 2010. 543 с.
5. Петренко І. Г. Рольова гра на уроках як елемент комунікативного підходу до вивчення іноземної мови. *Англійська мова та література.* 2011. № 10. С. 2-5.
6. Рыжкова А. С. Ролевая игра как средство развития умения диалогической речи на среднем этапе обучения иностранному языку (английскому): Выпускная квалификационная работа: 44.03.01; М-во образования и науки Российской Федерации, Российский государственный

профессионально-педагогический университет; Руководитель Фоминых М. В. Екатеринбург, 2018. 83 с.

7. Черниш В. В. Навчання іншомовного діалогічного мовлення в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2012. № 4 (72). С. 11-27.
8. Яковенко Л. І. Рольова гра як активний прийом навчання англійської мови у школі. *Іноземні мови*. 2006. № 2. С. 16
9. A way to success: English for university students. Year 1 (Teacher's Book) : 2-ге вид., випр. Та доп. / Н. В. Тучина, І. В. Жаковська, Н. О. Зайцева та ін. ; худож.-оформлювач Г. В. Кісель. – Харків : Фоліо, 2015. 400 с.

R e f e r e n c e s :

[1] Zhuk N. V., Tuzova M. K., Ermakova L. V. (2013). Rolevaya igra kak metod obucheniya inostrannomu yazyiku v vyisshey shkole. *Aktualnyie voprosyi sovremennoy pedagogiki* : materialyi IV Mezhdunar. nauch. konf. (g. Ufa, noyabr 2013 g.). Уфа : Лето. – С. 187-191.

[2] (2013). Metodyka navchannya inozemnyh mov i kultur: teoriya i praktyka: pidruchnyk dlya stud. klasichnyh, pedagogichnyh i lingvistichnyh universitetiv / O. B. Bigych, N. F. Borisko, G. E. Boretska ta in. ; za zagaln. red. S. Yu. Nikolaevoyi. Kyiv : Lenvit. 590 s.

[3] Naumenko T. M. (2007). Shlyahy aktivizatsiyi movlennevoyi diyalnosti na urokah angliyskoyi movi. *Angliyska mova ta literatura.* № 4. S. 5-8.

[4] Passov E. I. (2010). Metodika kak teoriya i tehnologiya inoyazyichnogo obrazovaniya. Kn. 1. Elets : BGU im. I. A. Bunina. 543 s.

[5] Petrenko I. H. (2011). Rolova gra na urokah yak element komunikatyvnogo pidhodu do vyvchennya inozemnoyi movy. *Angliyska mova ta literatura*. № 10. S. 2-5.

[6] Ryizhkova A. S. (2018). Rolevaya igra kak sredstvo razvitiya umeniya dialogicheskoy rechi na srednem etape obucheniya inostrannomu yazyiku (angliyskomu): Vyipusknaya kvalifikatsionnaya rabota: 44.03.01; M-vo obrazovaniya i nauki Rossiyskoy Federatsii, Rossiyskiy gosudarstvennyiy professionalno-pedagogicheskiy universitet; Rukovoditel Fominyih M. V. Ekaterinburg. 83 s.

[7] Chernysh V. V. (2012). Navchannya inshomovnoho dialohichnoho movlennya v aspekti kompetentnistnoho pidkhodu. *Inozemni movy*. № 4 (72). S. 11-27.

[8] Yakovenko L. I. (2006). Rolova gra yak aktyvnyi pryyom navchannya angliyskoyi movy u shkoli. *Inozemni movy.* № 2. S. 16.

[9] (2015). A way to success: English for university students. Year 1 (Teacher's Book) : 2 vyd., vypr. ta dop. / N. V. Tuchyna, I. V. Zhakovska, N. O. Zaitseva ta in. ; hudozh.-oformluvach H. V. Kisel. Kharkiv : Folio. – 400 s.

АЛЕКСАНДРОВА Л. Г., ГВОЗДЕЦЬКА К. О. Ролевая игра как эффективное средство формирования коммуникативной компетентности в диалогической речи студентов 1 курса языкового вуза.

Значение ролевой игры не исчерпывается только развлекательно-рекреативными возможностями. Ее феномен заключается в том, что, игра, будучи развлечением, отдыхом, имеет способность перерасти в творчество, в обучение и модель человеческих взаимоотношений. В современной педагогике ролевая игра рассматривается как специфический вид людской деятельности, направленный на отображение окружающей действительности, в частности трудовой деятельности взрослых, их жизни и отношений в обществе.

Статья посвящена проблеме обучения иноязычной диалогической речи с помощью ролевой игры студентов 1 курса. Ролевая игра подходит для любой работы с языком на занятиях по иностранному языку: в ходе ролевой игры применяются разные грамматические структуры, интонационные модели, лексический материал из разных тем. Большая роль отводится ролевой игре в овладении студентами неподготовленной речи, потому что благодаря ей студенты имеют возможность общаться в коммуникативных ситуациях.

Дается определение понятия ролевой игры и её видов, раскрывается суть диалогической речи, уточняется понятие компетентности в диалогической речи как одной из важнейших психологических особенностей диалогической речи. В статье также характеризуются

функциональные типы диалогов и определяются основные подходы к обучению диалогической речи. Предложены группы упражнений для обучения диалогической речи и обоснована целесообразность использования III группы упражнений для обучения различных типов диалога при помощи ролевой игры. Описываются упражнения из учебника "A way to success: English for university students" для развития у студентов умения целостного общения в форме диалога.

Ключевые слова: *ролевая игра, диалогическая речь, компетентность в диалогической речи, знания, ситуативность, диалог, коммуникативная функция, коммуникативные упражнения.*

ALEKSANDROVA L., HVOZDETSKA K. Role play as an effective way of formation the communicative competence in dialog speeech of the first-year students of higher educational establishment.

The role of a role-playing game can not be exhausted and evaluated by entertaining and recreational possibilities. Her phenomenon lies in the fact that the game, being an amusement, rest, has the ability to grow into creativity, learning and a model of human relationships. In modern pedagogy, role-playing game is regarded as a specific kind of human activity, aimed at reflecting the surrounding reality, in particular the work of adults, their lives and social relations.

The article deals with the problem of teaching the first-year students foreign language dialog speech through the role-play. A role-playing game is suitable for any work with a language in classes from a foreign language: during the role-playing game, various grammatical structures, intonational models, lexical materials on different topics are used. An important role is played by the role play in mastering students with unprepared speech, because thanks to it, students have the opportunity to communicate in communicative situations.

The definition of role-play game is determined; types of role-playing games are given. The definition of the content of dialog speech, the concept of dialog speech competence and one of the most important psychological peculiarities of dialogical speech are revealed. The article also describes the functional types of dialogues and the main approaches to teaching dialogical speech. The groups of exercises for dialogical speech formation are given. The expediency of using the III group of exercises for teaching different types of dialogue through the role-play is substantiated. The exercises from the textbook "A way to success: English for university students" are presented and described for the development of the students' ability to communicate in a form of dialogue.

Keywords: *role-play, dialogic speech, competence in dialogic speech, knowledge, situational, dialogue, communicative function, communicative exercises.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.03
УДК 371.212.7

Бернацька О. В., Комогорова М. І.

СУТНІСТЬ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ТА СТРАТЕГІЇ ЇЇ ФОРМУВАННЯ

Зміни, які відбуваються в суспільних відносинах, напрямок на євроінтеграцію вимагають підвищення комунікативної компетенції школярів, вдосконалення їх мовної підготовки, тому пріоритетної значущості набуло вивчення англійської мови як засобу спілкування. Отже, питання формування комунікативної компетентності стало особливо актуальним.

У статті розкрито поняття "іншомовна комунікативна компетенція" та "компетентність" у науково-педагогічній літературі та погляди вчених щодо їх трактування. Виокремлено складові іншомовної комунікативної компетентності (гностична, комунікативна, емоційна) та її структуру (дискурсивна, соціолінгвістична, стратегічна, лінгвістична). Встановлено, що рівень успішності формування іншомовної комунікативної компетентності молодшого школяра залежить від: урахування вікових особливостей, сучасних інтерактивних форм, методів та засобів навчання, цікавого змістового навчального матеріалу. У статті розглянуто стратегії формування іншомовної комунікативної компетенції молодшого школяра. Майстерність сучасного учителя школи полягатиме у відборі відповідних стратегій формування комунікативної компетентності, визначення форм та методів навчання, оновленні змісту навчального матеріалу та засобів наочності.

Запорукою формування у молодших школярів комунікативної компетентності є створення такої атмосфери, яка б сприяла позитивному спілкуванню, стимулювала мовленнєву діяльність учнів, на основі залучення учнів до таких форм роботи: навчального діалогу, інсценування, словесна творчість, рольові ігри, творчий переказ, пошукова робота з різними джерелами інформації, співпраця в парах і групах, інтерактивні вправи, монологічна промова.

Ключові слова: *компетенція, компетентність, складові іншомовної комунікативної компетентності, рівень успішності формування іншомовної комунікативної компетентності, стратегії формування іншомовної комунікативної компетентності.*

Зміни, які відбуваються в суспільних відносинах, напрямок на євроінтеграцію вимагають підвищення комунікативної компетенції школярів, вдосконалення їх мовної підготовки, тому пріоритетної значущості набуло вивчення англійської мови як засобу спілкування. Отже, питання формування комунікативної компетентності стало особливо актуальним.

Серед суперечливих аспектів питання формування комунікативної компетентності у школярів є розуміння самого концепту "компетенція" та схожого поняття "компетентність", які в науковій літературі широко представлені. Але серед учених немає одностайної думки щодо трактування цих термінів.

Мета статті полягає в аналізі підходів науковців до трактування поняття "комунікація" та "компетенція", розкритті їх структурних складових та визначенні навчальних стратегій, що будуть ефективними для формування комунікативної іншомовної компетентності учнів початкової школи.

У сучасній науково-педагогічній літературі пропонуються різні визначення поняття комунікативної компетенції: в одних – це рівень сформованості міжособистісного досвіду, необхідного індивіду, щоб у межах власних здібностей та соціального статусу успішно функціонувати у певному суспільстві (Т. О. Вольфовська); в інших – це спроможність людини здійснювати спілкування як складну багатокомпонентну динамічну цілісну мовленнєву діяльність, на характер якої можуть впливати різноманітні фактори (О. П. Петращук); або як здатність координувати взаємодію окремих її компонентів задля забезпечення ефективності та результативності комунікації (В. М. Топалова).

І. Патюк під комунікативною компетенцією розуміє здатність людини відтворювати іноземну мову не тільки на рівні фонологічних, лексико-граматичних і країнознавчих знань і мовленнєвих умінь, а й відповідно до різноманітних цілей та специфіки ситуації спілкування. Вона вважає, що для мовленнєвого спілкування недостатньо лише знати систему мови на всіх її рівнях, володіти правилами для формулювання речень відповідно до граматичних норм, але й необхідно, крім цього, адекватно завданням і ситуації спілкування, здійснювати свій вплив на

співрозмовника і відповідно до цього вживати мовленнєві висловлювання [3].

А. Хуторський визначає компетенцію як "сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знання, уміння, навички, засоби діяльності), які задаються відносно певного кола предметів і процесів" і є необхідними для якісної продуктивної діяльності відносно них. Компетентність, на думку дослідника, – це володіння людиною відповідною компетенцією, а також її особистісне ставлення до предмету діяльності [5, с. 141]. І. Зимня трактує компетенцію як сукупність знань і правила використання цих знань, а компетентність – як актуальний прояв компетенції, як інтелектуально й особистісно обумовлений досвід соціально-професійної діяльності людини, як знання, на базі яких людина може використовувати компетенції [5, с. 34-42].

Що стосується поняття "компетентність", то вона розглядається вченими як набута якість особистості і є активним проявом компетенції [4, с. 38].

Вчені виділяють такі складові іншомовної комунікативної компетентності:

1. Гностична: система знань про сутність та особливості спілкування взагалі; знання про стилі іншомовного спілкування, загальнокультурна компетентність, яка дає змогу зрозуміти приховані змісти, асоціації співрозмовника тощо.

2. Комунікативна: комунікативні вміння, які дають змогу встановлювати контакт із співрозмовником; керувати ситуацією взаємодії з суб'єктом іншомовної комунікації, культура мовлення; експресивні уміння, перцептивно-рефлексивні уміння, які забезпечують можливість пізнання внутрішнього світу партнера спілкування та розуміння самого себе.

3. Емоційна: гуманістична установка на спілкування, інтерес до іншої людини; готовність вступати в особистісні, діалогічні взаємини, розвинуті емпатія та рефлексія; високий рівень ідентифікації з виконуваними соціальними ролями; позитивна Я-концепція та психоемоційний стан [1, с. 47].

Щодо визначення структури іншомовної комунікативної компетентності, то науковці виділяють такі складові:

– дискурсивна компетентність – здатність поєднувати окремі речення у зв'язне усне або письмове повідомлення, дискурс, використовуючи для цього різноманітні синтаксичні та семантичні засоби;

– соціолінгвістична компетентність – здатність розуміти і продукувати словосполучення та речення з такою формою та таким значенням, які відповідають певному соціолінгвістичному контексту іншомовної комунікації;

– стратегічна компетентність – здатність ефективно брати участь в іншомовній комунікації, обираючи для цього правильну стратегію дискурсу, а також адекватну стратегію для підвищення ефективності комунікації;

– лінгвістична компетентність – здатність розуміти та продукувати вивчені або аналогічні їм висловлювання, а також потенційна здатність розуміти нові, невивчені висловлювання іншомовного середовища [2, с. 191].

Іншомовна комунікативна компетентність містить такі складники: мовна або лінгвістична компетентність; мовленнєва компетентність; соціокультурна компетентність. Структуру іншомовної комунікативної компетентності учнів ми можемо детально розглянути на схемі.

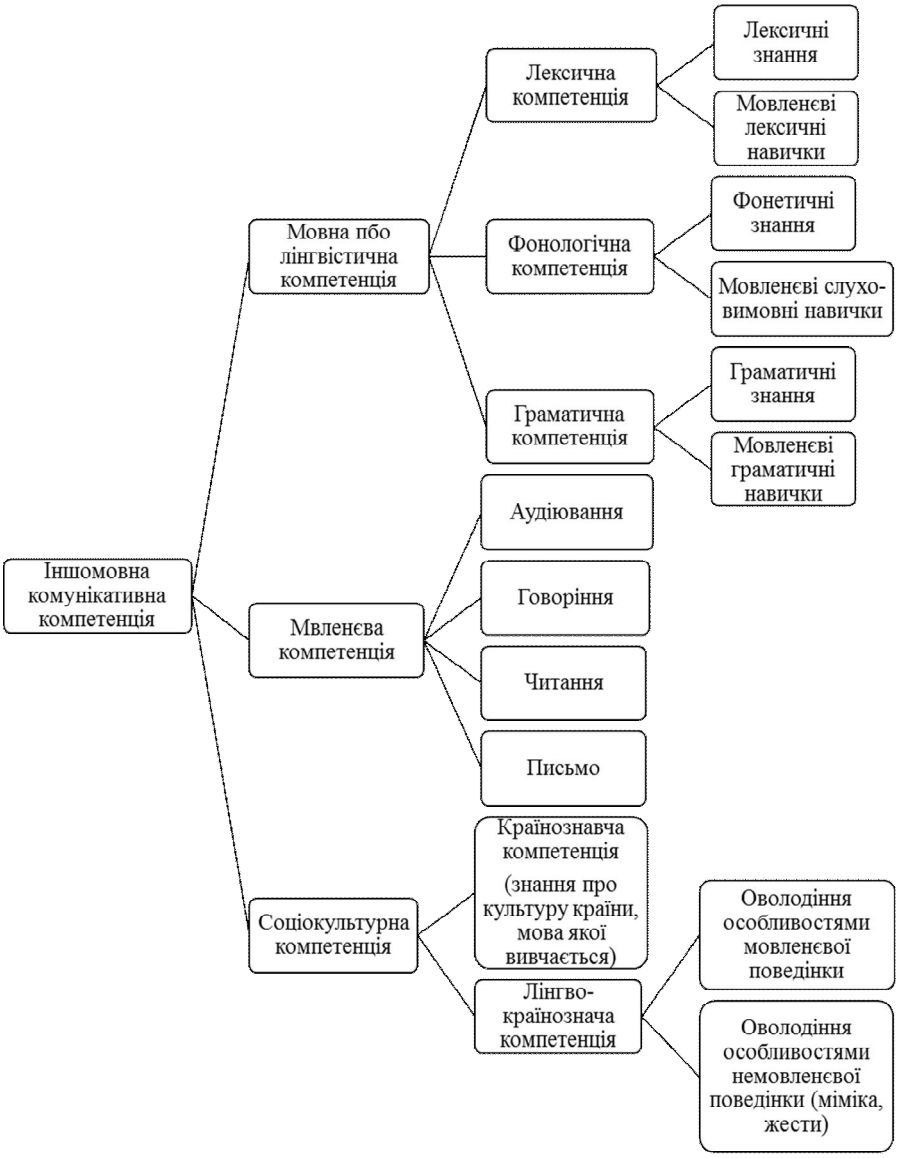

Схема. Структура іншомовної комунікативної компетентності учнів

Отже, на основі аналізу сучасної вітчизняної та зарубіжної психолого-педагогічної літератури ми дійшли висновку, що проблемі комунікативної компетенції приділено значну увагу і серед учених немає єдиної думки щодо тлумачення вищезазначеного поняття.

Ми у своєму дослідженні погоджуємось з таким визначенням поняття: “комунікативна компетенція” – це сукупність знань і умінь учасників міжкультурної комунікації, інтеракції загалом, у спілкуванні в різноманітних умовах (ситуаціях) із різними комунікантами; набір комунікативних стратегій разом із володінням комунікативними правилами, постулатами, максимами і конвенціями спілкування. Вона містить у собі вміння спілкуватися без створення напруги із співрозмовником, тобто співпрацювати, організовувати, вирішувати життєві та практичні ситуації.

Зазначимо, що і зарубіжні, й вітчизняні дослідники наголошують на тому, що ключові компетентності нестабільні, мають змінну й динамічну структуру,

залежать від пріоритетів суспільства, цілей освіти, особливостей і можливостей самовизначення особистості в соціумі.

Головна мета навчання іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах полягає у формуванні в учнів іншомовної комунікативної компетентності, що забезпечується лінгвістичним, мовленнєвим і соціокультурним досвідом, відповідно до вікових особливостей та можливостей розвитку школярів.

Ефективність раннього початку вивчення іноземної мови доведена багатьма науковцями і передбачена реформуванням освітньої галузі, вивчення іноземної мови стало обов'язковим з першого класу. Мова, що вивчається з дитинства, розкриває мовні і комунікативні здібності учнів, формує комунікативну компетентність, створює мовну картину світу, розвиває мислення.

Початковий етап навчання іноземної мови у школі починається з першого класу і є надзвичайно важливим, саме в цей період закладаються психолінгвістичні основи іншомовної комунікативної компетенції, що є необхідними для подальшого розвитку та удосконалення.

Концепція "Нова Українська школа" підкреслює необхідність визначення учнем власної навчальної стратегії. Задача учителя навчити учнів обирати найбільш оптимальну навчальну стратегію при формуванні іншомовної комунікативної компетентності. Майстерність сучасного учителя школи полягатиме у відборі відповідних стратегій формування комунікативної компетентності, визначення форм та методів навчання, оновленні змісту навчального матеріалу та засобів наочності.

Рівень успішності формування іншомовної комунікативної компетентності молодшого школяра залежить від таких факторів:

1) врахування вікових психофізіологічних особливостей розвитку дітей шкільного віку;

2) цікавий зміст навчального матеріалу, що занурює дитину в атмосферу іншомовної комунікації, матеріали казок іноземною мовою та віршований матеріал мають складати основу навчального змісту;

3) інтерактивні форми та методи навчання. Провідним методом формування комунікативної компетентності є ігровий метод. Рольова гра, гра-драматизація, дидактична гра будуть мати переваги;

4) сучасні засоби навчання, всі засоби наочності, що створюють атмосферу комунікації невимушеною, природною, наближеною до інтересів дитини.

Запорукою формування у молодших школярів комунікативної компетентності є створення такої атмосфери, яка б сприяла позитивному спілкуванню, стимулювала мовленнєву діяльність учнів, на основі залучення учнів до таких форм роботи: навчального діалогу, інсценування, словесна творчість, рольові ігри, творчий переказ, пошукова робота з різними джерелами інформації, співпраця в парах і групах, інтерактивні вправи, монологічна промова [7].

Кучерук О. А. наголошує на тому, що формування комунікативної компетентності учнів можливо за умови застосування у навчальному процесі комунікативних методів, а саме: рольової гри, кейс-методу, комунікативних тренінгів, моделювання ситуативної мовленнєвої взаємодії. Вона наводить вимоги до їх застосування: ситуативність, урахування когнітивно-навчального стилю учня, інтерактивність навчання, сучасні засоби навчання [6, с. 7]. Задорожна І. приділяє

особливу увагу таким чинникам формування комунікативної компетентності, як самокорекція і самоконтроль, можливість вибору змісту навчання, усвідомлення цілей навчання та кінцевого результату, розуміння шляхів досягнення визначених цілей [4, с. 9].

Таким чином, виникає проблема визначення навчальних стратегій, що будуть ефективними для формування комунікативної іншомовної компетентності учнів.

Навчальна стратегія – це організована, цілеспрямована і регульована послідовність визначених дій, які виконують учні під час навчальної діяльності, для того, щоб навчання стало легшим, більш швидким та ефективним. Комунікативна стратегія – це усвідомлена лінія комунікативної поведінки у конкретній ситуації спілкування, яка використовується для забезпечення спілкування з іншими людьми та подолання труднощів, викликаних недостатністю мовного і соціального досвіду спілкування іноземною мовою [8, с. 445]. Прямі навчальні стратегії мають такі компоненти: оволодіння мовними компетентностями, оволодіння мовленнєвими компетентностями з відповідними стратегіями запам'ятовування та когнітивними стратегіями. Непрямі навчальні стратегії та комунікативні стратегії мають спільні складові: соціальні, афективні, метакогнітивні стратегії. Стратегії запам'ятовування іншомовного лексичного матеріалу учнями початкової школи містять такі види діяльності: створення семантичних карт, схем словотворення, групування матеріалу за тематикою, використання фізичних реакцій, групування лексичних одиниць за алфавітом, віршування та римування лексичного матеріалу, мелодизація та ритмізація матеріалу, інтерактивні та образні асоціації. Приклади навчальних стратегій формування іншомовної компетентності учнів, які пропонуються зарубіжними науковцями: wait time, Multisensory instruction, Modelling, Graphic organazers, One-on-One and small group instructions.

Таким чином, визначення сутності поняття "іншомовна комунікативна компетентність" та розуміння її складових є необхідною умовою для пошуку відповідних стратегій, що забезпечують формування ІКК молодшого школяра на уроках іноземної мови.

Використана література:

1. Баранов В. А. Построение проблемного метода обучения. *Программированное обучение*: Респ. межвед. научн. сб. Вып. 23. Київ, 2006. С. 58-61.
2. Гальскова Н. Д. Современная методика обучения иностранным языкам. Москва : "АРКТИ", 2004. 98 с.
3. Патюк І. Комунікативна компетенція як невід'ємна складова навчально-виховного процесу. *Молодь і ринок*. 2012. № 1 (84). С. 128-132.
4. Задорожна І. Психолого-педагогічні чинники організації самостійної роботи студентів з оволодіння іншомовною комунікативною компетентністю. *Теоретичні аспекти формування іншомовної комунікативної компетентності. Наукові записки.* Серія: педагогіка. 2016. № 4. С. 6-12.
5. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 34-42.
6. Кучерук О. А. Лінгводидактичні засади формування комунікативної компетентності учнів основної школи. *Вісник Прикарпатського університету*. 2013. Випуск XIX. С. 184-189 (Серія: Педагогіка).
7. Хромченко О. О. Формування комунікативної компетентності молодших школярів //urok-ua.com – 2016.

8. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігіч, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.

R e f e r e n c e s :

[1] Baranov V. A. (2006). Postroenye problemnoho metoda obuchenyia. *Prohrammyrovannoe obuchenye:* Resp. mezhved. nauchn. sb. Vyp. 23. K. S. 58-61.

[2] Halskova N. D. (2004). Sovremennaia metodyka obuchenyia ynostrannym yazykam. Moskva : "ARKTY". 98 s.

[3] Patiuk I. (2012). Komunikatyvna kompetentsiia yak nevidiemna skladova navchalno-vykhovnoho protsesu *Molod i rynok*. № 1 (84). S. 128-132.

[4] Zadorozhna I. (2016). Psykholoho-pedahohichni chynnyky orhanizatsii samostiinoi roboty studentiv z ovolodinnia inshomovnoiu komunikatyvnoiu kompetentnistiu. *Teoretychni aspekty formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentnosti*. *Naukovi zapysky.* Seriia: pedahohika. № 4. S. 6-12.

[5] Zymniaia Y. A. (2003). Kliuchevye kompetentsyy – novaia paradyhma rezultata obrazovanyia. *Vysshee obrazovanye sehodnia*. № 5. S. 34-42.

[6] Kucheruk O. A. (2013). Linhvodydaktychni zasady formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu*. Vypusk KhIKh. S. 184-189 (Seriia: Pedahohika).

[7] Khromchenko O. O. Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti molodshykh shkoliariv //urok-ua.com – 2016.

[8] (2013). Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka: pidruchnyk dlia studentiv klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv / O. B. Bihich, N. F. Borysko, H. E. Boretska ta in. K. : Lenvit. 590 s.

Бернацька О. В., Комогорова М. И. Сущность иноязычной коммуникативной компетентности учащихся начальной школы и стратегии ее формирования.

Изменения, происходящие в обществе, направленность на евроинтеграцию требуют повышения коммуникативной компетенции школьников, усовершенствование их языковой подготовки, поэтому большую значимость имеет изучение английского языка как средства общения. Поэтому вопрос формирования коммуникативной компетентности стал особенно актуальным.

В статье раскрыто понятие "иноязычная комуникативная компетенция" и "компетентность" в научно-педагогической литературе и взгляды ученых на их трактовку. Выделяются составляющие иноязычной коммуникативной компетентности (гностическая, коммуникативная, эмоциональная) и её структура (дискурсивная, социолингвистическая, стратегическая, лингвистическая). Установлено, что уровень успешности формирования иноязычной коммуникативной компетентности младшего школьника зависит от: учета возрастных особенностей, использования современных интерактивных форм, методов и средств обучения, интересного учебного материала. В статье также раскрыты стратегии формирования иноязычной коммуникативной компетенции младшего школьника. Мастерство современного учителя школы будет состоять в отборе соответствующих стратегий формирования коммуникативной компетентности, определение форм и методов обучения, обновлении содержания учебного материала и средств наглядности.

Формированию коммуникативной компетентности у младших школьников способствует создание такой атмосферы, которая бы способствовала положительному общению, стимулировала речевую деятельность учеников, на основе привлечения учеников к таким формам работы, как: учебный диалог, инсценирование, словесное творчество, ролевые игры, творческий пересказ, поисковая работа с разными источниками информации, сотрудничество в парах и группах, интерактивные упражнения, монологическая речь.

Ключевые слова: *компетенция, компетентность, составляющие иноязычной коммуникативной, уровень успешности формирования иноязычной коммуникативной компетентности, стратегии формирования иноязычной коммуникативной компетентности.*

Bernatskaya O. V., Komorova M. I. The essence of foreign language communicative competence of elementary school students and the strategy of its formation.

Changes occurring in public relations, the direction towards European integration require increasing the communicative competence of students, improving their language training, so the priority of learning English as a means of communication. Therefore, the issue of communicative competence has become especially relevant.

The concept of "foreign language communicative competence" and "competence" in scientific and pedagogical literature and the views of scientists on their interpretation is revealed in the article. The following components of foreign language communicative competence are distinguished: gnostic, communicative, emotional. The structure of foreign language communicative competence is shown: discursive competence, sociolinguistic competence, strategic competence, linguistic competence. It was established that the level of success in the formation of foreign language communicative competence of the younger student depends on: taking into account age characteristics, the use of modern interactive forms, methods and means of education, interesting educational material. The article also discloses strategies for the formation of the foreign language communicative competence of elementary school students. The skill of a modern school teacher will be to choose appropriate strategies for developing communicative competence, defining forms and methods of teaching, updating the content of educational material and means of clarity.

The key to the formation of communicative competence among junior pupils is to create an atmosphere that would encourage positive communication, stimulate the student's speech activity, on the basis of involvement of students in the following forms of work: educational dialogue, staging, verbal creativity, role-playing games, creative translation, search work with different sources of information, cooperation in pairs and groups, interactive exercises, monologue speech..

Keywords: *competence, competence, components of the foreign language communicative, the level of success of the formation of foreign communication competence, strategy of formation of foreign communication competence.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.04
УДК 373.3:004.9

Биковський Я. Т.

ДО ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ STEM В ОСВІТІ

Актуальність та важливість STEM спровокована викликами сучасності, які вимагають від нового покоління вчити, розуміти та застосовувати більше інформації за її обсягом та глибиною. Цікавість до технічних та природничих наук завжди була невеликою, а сьогодні, в час найбурхливішого розвитку новітніх технологій, виникає нагальна потреба у висококваліфікованих спеціалістах.

Зокрема, поняття STEM-освіта формулюється як категорія, яка визначає відповідний педагогічний процес (технологію) формування і розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей молоді, рівень яких визначає конкурентну спроможність на сучасному ринку праці: здатність і готовність до розв'язання комплексних задач (проблем), критичного мислення, творчості, когнітивної гнучкості, співпраці, управління, здійснення інноваційної діяльності. S-освіта ґрунтується на між-трандисциплінарних підходах у побудові навчальних програм різного рівня, окремих дидактичних елементів, до дослідження явищ і процесів навколишнього світу, вирішення проблемно орієнтованих завдань.

У статті представлено основні теоретичні положення щодо STEM в освіті. Розкрито і проаналізовано STEM, зокрема в системі освіти розрізняють: STEM-підхід, STEM-навчання, STEM-освіта, STEM-підготовка. При цьому в системі позашкільної освіти найбільш доцільно як педагогічну умову розглядати STEM-підхід, що базується на інтеграції "Science / Наука", "Technology / Технології", "Engineering / Фізика", "Mathematics / Математика". Основними принципами STEM-підходу в діяльності фізико-математичних гуртків закладів позашкільної освіти є міждисциплінарність, інтеграція, доступність, практичність, візуалізація.

Ключові слова: *STEM, STEM-підхід, освіта, позашкільна освіта.*

Актуальність та важливість STEM спровокована викликами сучасності, які вимагають від нового покоління вчити, розуміти та застосовувати більше інформації за її обсягом та глибиною. Також не можна залишити осторонь той факт, що цікавість до технічних та природничих наук завжди була невеликою, а сьогодні, в час найбурхливішого розвитку новітніх технологій виникає нагальна необхідність висококваліфікованих спеціалістів.

Важливість STEM підтверджується значною увагою до питання розвитку STEM у світі.

Встановлено, що Сполучені Штати Америки – це держава звідки походить поняття STEM. "Всі молоді люди повинні бути готові до глибокого мислення і добре мислити, щоб їх можна було познайомити з новими, педагогічними, дослідницькими і ліберальними, здатними розглянути самі найнадійніші проблеми, що стоять перед нашою країною і нашим світом, як сьогодні, так і завтра. Проте зараз досить мало молодих людей має доступ до якісного навчання зі STEM, а також мало здобувачів освіти розглядає ці дисципліни як трамплін для своєї кар'єри" [1].

Згідно з доповіддю Рахункової палати США 2000 р. виявлено: "Фактично, передбачається, що одне з кожних трьох робочих місць до 2015 року будуть пов'язані зі STEM" [2].

Саме ці проблеми, за допомогою новизни свого підходу та використання новітніх технологій, намагається вирішити STEM.

STEM не залишився поза увагою політичних діячів та органів влади у світі. Так, виконавчий офіс Президента Сполучених Штатів у 2013 р. випустив 5-річний стратегічний план щодо пріоритетності STEM, в якому передбачається: "Зробити STEM пріоритетом у більшості адміністрації сфери освіти. Виділити Міністерством освіти 4,3 мільярди доларів для "Гонки за лідерство" на розробку комплексних стратегій для поліпшення досягнення та забезпечення якісних навчальних програм з STEM навчальних дисциплін" [3].

Підтримка STEM американською владою продовжується і сьогодні. Так, Адміністрація Президента США Дональда Трампа вжила декілька заходів з метою розповсюдження та розвитку STEM, а саме: "направляти пріоритетним напрямком в установи підготовки та підвищення кваліфікації працівників STEM у бюджетних запитах на 2020 фінансовий рік; заснувати Президентську Національну раду для американських працівників, яка підвищить рівень інформованості про високу кваліфікацію при STEM підготовці, сприятиме розширенню професійної підготовки та стимулюватиме інвестиції в освіту працівників, розширити доступність до високоякісного STEM та комп'ютерної освіти для учнів до 12 років" [4].

У ході нашого дослідження з'ясовано, що у 2001 р. в США Е. Б. Раупом була

заснована організація "Ініціативна наука", яка у подальшому стала багатонаціональною освітньою компанією "STEM.org".

Компанія розробляла і впроваджувала програми, які підтримували підготовку учнів і педагогів з природничих наук, технологій, інженерії й математики. Предметів, які згодом стали відомі під загальною назвою STEM.

Отже, встановлено, що поняття "STEM" є акронімом, утвореним з 4-х заголовних букв таких слів, як: "S" – science, "T" – technology, "E" – engineering "M" – mathematics, тобто "Наука", "Технології", "Фізика" та "Математика".

Світові тенденції підтверджують актуальність та необхідність розвитку STEM в Україні. "Освіта в галузі STEM є основою підготовки співробітників у галузі високих технологій. Тому багато країн, такі як Австралія, Китай, Великобританія, Ізраїль, Корея, Сінгапур, США, проводять державні програми в галузі STEM-освіти" [5].

У процесі дослідження нами встановлено, що STEM одночасно розглядається як "підхід", "освіта", "навчання" або "проект". Проаналізуємо ці поняття більш детально.

Держдепартамент освіти штату Меріленд, зазначає, що: "STEM освіта – це підхід до викладання та навчання, який об'єднує зміст і навички науки, фізики, технологій та математики. Стандартами практичного застосування STEM є інструкції, що визначаються комбінацією участі у дослідженні, логічність міркування, співпрацю та розслідування та інтегрованості із змістом STEM, що очікуються від досвідченого студента STEM.

Мета STEM – це підготовка учнів до навчання після закінчення середньої школи та робочої сили 21-го століття" [6].

Міністерство освіти і науки України формулює поняття STEM-освіта як "категорія, яка визначає відповідний педагогічний процес (технологію) формування і розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей молоді, рівень яких визначає конкурентну спроможність на сучасному ринку праці: здатність і готовність до розв'язання комплексних задач (проблем), критичного мислення, творчості, когнітивної гнучкості, співпраці, управління, здійснення інноваційної діяльності. S-освіта ґрунтується на між- трандисциплінарних підходах у побудові навчальних програм різного рівня, окремих дидактичних елементів, до дослідження явищ і процесів навколишнього світу, вирішення проблемно орієнтованих завдань" [7].

Питанням STEM-освіти приділяли увагу вчені і практики. Так, В. Сіпій вважає, що "STEM-освіта, як різновид політехнічної освіти у закладах загальної середньої освіти … може бути аналогом політехнічної освіти, і зважаючи, що саме STEM-освіті належить особлива роль в реалізації компетентнісного підходу, на цій основі ми добирали організаційні форми навчання фізики, які є найбільш ефективними у процесі формування політехнічного складника предметної компетентності" [8].

Доктор та професор зі STEM освіти М. Оделл разом з професором Т. Кеннеді визначають: "Термін "освіта STEM" відноситься до викладання та навчання у сфері науки, фізики, технологій та математики; як правило, включаючи освітню діяльність на всіх рівнях, від дошкільного до докторського, як в офіційних, так і в неофіційних класах. Хоча наукове дослідження передбачає формулювання питання, на яке можна відповісти через дослідження, інженерне проектування

передбачає формулювання проблеми, яке може бути вирішене шляхом проектної роботи та може бути встановлене та оцінене на стадії проектування. Освіта STEM приносить ці два поняття разом через всі чотири дисципліни. Bybee (2013) чітко визначає, що загальна мета освіти STEM полягає в подальшому розвитку освіченого суспільства STEM" [9].

Серед вітчизняних дослідників, Ю. Рудніцька вивчала можливість впровадження STEM-освіти під час навчання математики у школі і дійшла висновку, що "STEM – нова методика навчання учнів, яка має таку основу:

1. Інтегроване навчання за темами, а не за предметами, які тісно пов'язані між собою на практиці при вивченні математики, природничих дисциплін, технології та інженерії.

2. Використання науково-технічних знань у реальному житті.

STEM-освіта за допомогою практичних занять демонструє учням можливість застосування науково-технічних знань в реальному житті" [8].

Водночас під STEM розглядають навчальну програму і навчальний план. Livescience зазаначає, що: "STEM – це навчальна програма, яка заснована на ідеї навчання здобувачів за чотирма спеціальними дисциплінами – науці, техніці, техніці та математики – з використанням міждисциплінарного і прикладного підходу. Замість того, щоб викладати чотири дисципліни як окремі і окремі предмети, STEM об'єднує їх в єдину парадигму навчання, засновану на реальних додатках" [10].

При цьому слід відзначити, що під програмою в США мають на увазі документ, який містить елементи навчальної програми і вимоги до матеріального та фінансового забезпечення необхідного для її реалізації та отримання очікуваного результату.

Також STEM розглядається як навчальний план: "STEM – це навчальний план, заснований на ідеї виховання студентів у чотирьох специфічних дисциплінах – науці, техніці, техніці та математиці – у міждисциплінарному та прикладному підході. Замість того, щоб викладати чотири дисципліни як окремі та дискретні предмети, STEM інтегрує їх у цілісну парадигму навчання, що базується на реальних додатках" [10].

Паралельно розглядаються і питання STEM-проекти. Так, Ганна Скрипка, яка досліджувала практичні аспекти використання освітніх YouTube-каналів в процесі реалізації STEM-проектів зазначає, що: "Сучасні STEM-проекти неможливо впроваджувати без використання інформаційно-комунікаційних технологій – комп'ютерів чи планшетів (смартфонів) із встановленими на них програмами для проведення досліджень та обробки їх результатів; інтернет-ресурсів; датчиків та цифрових лабораторій, зокрема YouTube-каналів" [8].

Особливої уваги заслуговує розгляд STEM-підходу. Так, Міністерство освіти штату Меріленд визначає "STEM освіту як підхід до викладання та навчання, який об'єднує зміст і навички науки, фізики, технологій і математики" [6].

STEM підхід визнається та впроваджується й набуває нового значення в Австралії, де STEM визначають як: "Планований, навмисний, міждисциплінарний підхід до викладання та навчання. У цьому підході зміст і навички з навчальних програм використовуються для дослідження реальних питань і навчання через завдання, засноване на проектах. У процесі навчання учні розвивають STEM

грамотність у ключових навчальних галузях" [11].

О. Буряк визначає STEM-підхід як: "Педагогічний підхід, що поєднує, інтегрує розрізнені напрями знань в єдине ціле" [8].

І. Непоп реалізуючи STEM-орієнтований підхід до навчання на уроках інформатики зазначає: "Впроваджувати STEM-освіту у рамках програми на уроках інформатики цілком можливо. STEM-орієнтований підхід до навчання реалізується і шляхом проведення бінарних уроків, встановлення міжпредметних зв'язків на уроках інформатики".

"Інтегрований STEM підхід є одним із способів зробити навчання більш зв'язним і актуальним для студентів" [12].

Отже, узагальнення теоретичних засад показало, що в системі освіти STEM розрізняють як: STEM-підхід, STEM-навчання, STEM-освіта, STEM-підготовка. При цьому в системі позашкільної освіти найбільш доцільним як педагогічну умову є розглядати STEM-підхід.

STEM-підхід у позашкільній освіті слід розуміти як підхід, що базується на інтеграції "Science / Наука", "Technology / Технології", "Engineering / Фізика", "Mathematics / Математика" у педагогічному процесі закладів позашкільній освіті. Основними принципами STEM-підходу в діяльності фізико-математичних гуртків закладів позашкільної освіти є міждисциплінарність, інтеграція, доступність, практичність, візуалізація.

Використана література:

1. Science, Technology, Engineering and Math: Education for Global Leadership : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // https://www.ed.gov/stem
2. What is STEM? A discussion about Conceptions of STEM in education and partnerships : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.researchgate.net/publication/264295459_What_is_STEM_A_discussion_about_Conceptions_of_STEM_in_education_and_partnerships
3. A Report from the Committee on STEM Education National Science and Technology Council : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/stem_stratplan_2013.pdf
4. A Report by the Committee on STEM Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2018/12/STEM-Education-Strategic-Plan-2018.pdf
5. STEM-освіта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // https://imzo.gov.ua/stem-osvita
6. STEM Education Definition [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mdk12.msde.maryland.gov/instruction/academies/MarylandStateSTEMStandardsofPractice_.pdf
7. Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 навчальний рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/
8. STEM-освіта – проблеми та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://man.gov.ua/upload/news/2018/06_11/Tezy%20seminar%202018.pdf
9. Kennedy T. J., Odell M. R. L. Engaging Students In STEM Education [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1044508.pdf
10. What is STEM Education? [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://www.livescience.com/43296-what-is-stem-education.html
11. What is STEM? [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://stem.education.tas.gov.au/whatisstem/
12. Considerations for Teaching Integrated STEM Education [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1054&context=jpeer

References:

[1] Science, Technology, Engineering and Math: Education for Global Leadership : [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu // https://www.ed.gov/stem

[2] What is STEM? A discussion about Conceptions of STEM in education and partnerships : [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://www.researchgate.net/publication/264295459_What_is_STEM_A_discussion_about_Conceptions_of_STEM_in_education_and_partnerships

[3] A Report from the Committee on STEM Education National Science and Technology Council : [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/microsites/ostp/stem_stratplan_2013.pdf

[4] A Report by the Committee on STEM Education [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2018/12/STEM-Education-Strategic-Plan-2018.pdf

[5] STEM-osvita [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : // https://imzo.gov.ua/stem-osvita

[6] STEM Education Definition [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : http://mdk12.msde.maryland.gov/instruction/academies/MarylandStateSTEMStandardsofPractice_.pdf

[7] Metodychni rekomendatsii shchodo vprovadzhennia STEM-osvity u zahalnoosvitnikh ta pozashkilnykh navchalnykh zakladakh Ukrainy na 2017/2018 navchalnyi rik [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/56880/

[8] STEM-osvita – problemy ta perspektyvy [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : http://man.gov.ua/upload/news/2018/06_11/Tezy%20seminar%202018.pdf

[9] Kennedy T. J., Odell M. R. L. Engaging Students In STEM Education [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1044508.pdf

[10] What is STEM Education? [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : https://www.livescience.com/43296-what-is-stem-education.html

[11] What is STEM? [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : https://stem.education.tas.gov.au/whatisstem/

[12] Considerations for Teaching Integrated STEM Education [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1054&context=jpeer

Быковский Я. Т. К вопросу теоретических положений STEM в образовании.

Актуальность и важность STEM спровоцирована вызовами современности, которые требуют от нового поколения учить, понимать и применять больше информации по ее объему и глубине. Интерес к техническим и естественным наукам всегда была небольшим, а сегодня, во время бурного развития новейших технологий, возникает необходимость в высококвалифицированных специалистах.

Вчастности, понятие Stem-Образование формулируется как категория, которая определяет соответствующий педагогический процесс (технологию) формирования и развития умственно-познавательных и творческих качеств молодежи, уровень которых определяет конкурентную способность на современном рынке работы: способность и готовность к решению комплексных задач (проблем), критического мышления, творчества, когнитивной гибкости, сотрудничества, управление, осуществление инновационной деятельности. S-Образование основывается на меж-трандисциплинарных подходах в построении учебных программ разного уровня, отдельных дидактических элементов, к исследованию явлений и процессов окружающего мира, решению проблемно ориентированных задач.

В статье представлены основные теоретические положения относительно STEM в образовании. Раскрыто и проанализировано понятие "STEM", в частности в системе образования различают: Stem-Подход, Stem-Обучение, Stem-Образование, Stem-Подготовка. При этом в системе внешкольного образования наиболее целесообразно как педагогическое условие рассматривать Stem-Подход, который базируется на интеграции "Science / Наука", "Technology / Технологии", "Engineering / Физика", "Mathematics / Математика". Основными принципами Stem-Подхода в деятельности физико-математических кружков заведений внешкольного образования являются междисциплинарность, интеграция, доступность, практичность, визуализация.

Ключевые слова: *STEM, STEM-подход, образование, внешкольное образование.*

Bykovskiy Y. T. To the theoretical stem problems in education.

The relevance and importance of STEM is provoked by the challenges of our time, which require a new generation to learn, understand and apply more information on its scope and depth. Interest in the technical and natural sciences has always been small, and today, during the rapid development of new technologies, there is a need for highly qualified specialists.

In particular, the concept of STEM-education is formulated as a category that defines the appropriate pedagogical process (technology) of formation and development of mental-cognitive and creative qualities of young people, the level of which determines the competitive ability in the modern labor market: the ability and willingness to solve complex problems (problems), critical thinking, creativity, cognitive flexibility, collaboration, management, innovation. S-education is based on interdisciplinary approaches in the construction of curricula of different levels, individual didactic elements, to the study of phenomena and processes of the world, solving problem-oriented tasks.

The article presents the main theoretical positions regarding STEM in education. The concept of "STEM" is disclosed and analyzed, in particular in the education system there are: Stem-Approach, Stem-Training, Stem-Education, Stem-Preparation. At the same time, in the out-of-school education system, it is most appropriate to consider the Stem-Approach, which is based on the integration of Science / Science, Technology / Technology, Engineering / Physics, Mathematics / Mathematics, as a pedagogical condition. The main principles of the Stem-Approach in the activities of physical and mathematical circles of institutions of non-formal education are interdisciplinarity, integration, accessibility, practicality, visualization.

Keywords: *STEM, STEM-approach, education, out-of-school education.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.05
УДК 377.8-042.2(410+477)

Бігун О. М., Розсоха А. П.

МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ СЕРЕДНІХ ШКІЛ У НАЦІОНАЛЬНИХ КОЛЕДЖАХ

Провідною тенденцією розвитку сучасного суспільства є інтеграція систем освіти у єдиний європейський та світовий освітній простір. При цьому визначальним у здійсненні шкільних реформ був та залишається вчитель. У цьому контексті наукової доцільності та суспільної своєчасності набуває проблема педагогічної підготовки вчителя. Педагогічна підготовка майбутніх учителів середніх шкіл має бути спрямована на формування фахівців з новітнім типом мислення, які забезпечать навчання і виховання цілісної особистості, що орієнтована на індивідуальну самореалізацію.

У статті обґрунтовано структурно-функціональну модель системи педагогічної підготовки майбутніх учителів середніх шкіл у національних коледжах. Засобами методу моделювання виділено та проаналізовано базові компоненти педагогічної підготовки: методологічний, змістовний, процесуальний, організаційний, технічний, практичний.

Встановлено, що модель педагогічної підготовки майбутніх учителів у коледжах є комплексом взаємопов'язаних елементів педагогічного процесу, що забезпечують формування системи якостей, знань, умінь та навичок, необхідних для успішної організації педагогічної діяльності. Акцент у дослідженні спрямовано на важливість компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів, формування системи ціннісних орієнтацій до професійної діяльності, забезпечення неперервності та варіативності педагогічної практики, окреслення

критеріїв сформованості готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності. Увагу зосереджено на необхідності впровадження сучасних інноваційних підходів до підготовки компетентних фахівців нової генерації, що, зі свого боку, передбачає зміни у змісті, методах і формах організації освітнього процесу в закладах педагогічної освіти України.

***Ключові слова**: модель педагогічної підготовки, компетентнісний підхід, національні коледжі, ринок освітніх послуг, інноваційні технології, форми організації освітнього процесу, засоби навчання, педагогічна практика.*

Провідною тенденцією розвитку сучасного суспільства є інтеграція систем освіти у єдиний європейський та світовий освітній простір. При цьому визначальним у здійсненні шкільних реформ був та залишається вчитель. У цьому контексті наукової доцільності та суспільної своєчасності набуває проблема педагогічної підготовки вчителя. Педагогічна підготовка майбутніх учителів середніх шкіл має бути спрямована на формування фахівців з новітнім типом мислення, які забезпечать навчання і виховання цілісної особистості, що орієнтована на індивідуальну самореалізацію.

Суттєвий вплив на освітню політику в останні роки майже в усіх європейських країнах мали економічні перетворення у світовому суспільстві. Фундаментальні реформи в освіті спричинили суттєві зміни в змісті і структурі професійної підготовки вчителів. Унаслідок реформування освіти зазнала корегування організація підготовки фахівців в багатьох країнах світу, що вплинуло на освітню політику держав, розробку національних програм, освітніх стандартів, критерії підготовки висококваліфікованих фахівців.

У наш час відбуваються стрімкі зміни в системі вищої освіти України з орієнтацією на новітню освітню парадигму. Інноваційні процеси поширюються в системі освіти і водночас поглиблюють суперечності стосовно вимог до рівня підготовленості спеціалістів і рівнем їх професійної педагогічної підготовки. Для вирішення цієї проблеми слід підготувати такого педагога, який буде володіти педагогічними компетентностями, мати високі професійні вміння.

У Законі "Про освіту" (2017) зазначається, що педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники, інші особи, які залучаються до освітнього процесу, мають право на академічну свободу, зокрема свободу викладання, свободу від втручання у педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі; педагогічну ініціативу; розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проектів, освітніх методик і технологій, методів і засобів, насамперед методик компетентнісного навчання [3, с. 26]. Саме такого вчителя має готувати сучасний заклад освіти.

В Україні підготовку майбутніх учителів середніх шкіл здійснюють університети та коледжі. Як зазначає Закон України "Про вищу освіту" (2014), коледж – це галузевий вищий навчальний заклад або структурний підрозділ університету, академії чи інституту, що провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям ступенів молодшого бакалавра або бакалавра, проводить прикладні наукові дослідження [2, с. 19]. Коледжі можуть провадити освітню діяльність у сфері фахової передвищої та/або вищої освіти.

Реалізація програм підготовки початкового рівня (короткого циклу) вищої педагогічної освіти може здійснюватись у співпраці університетів та коледжів, які

спільними зусиллями забезпечують якість вищої освіти та її наближеність до місць проживання відповідної категорії здобувачів освіти.

На сучасному етапі реформування системи педагогічної освіти України існує необхідність регулювання діяльності закладів вищої та фахової передвищої освіти та педагогічних коледжів зокрема в частині формування змісту освіти та організації освітнього процесу.

Мета статті – теоретично обґрунтувати модель системи педагогічної підготовки майбутніх учителів середніх шкіл у коледжах України відповідно до змін у чинному законодавстві та з урахуванням прогресивного досвіду зарубіжних країн.

Проблеми змісту професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів, питання організації освітнього процесу в коледжах і університетах розглядали у своїх працях вітчизняні та зарубіжні науковці: К. Абазовик, Є. Бондаревська, О. Дубасенюк, В. Гарапко, Ю. Кіщенко, І. Козаченко, Н. Кузьміна, Н. Мачинська, І. Самойлюкевич, О. Палеха, І. Семенець, О. Хижняк, М. Чепурна, М. Шемуда; Р. Болам (R. Bolam), Дж. Мак Біт (J. McBeat), Д. Гопкінс (D. Hopkins), Л. Грей (L. Grey), Е. Джеймс (E. James), А. Мак Махон (A. McMahon), Дж. Робінсон (J. Robinson), М. Соулсбі (M. Soulsby) та ін.

Ефективний педагогічний процес неможливий без теоретичного проектування. Для вивчення процесу педагогічної підготовки майбутніх учителів середніх шкіл доцільно взяти за основу системний підхід, який передбачає розгляд мети, завдань, змісту, форм і методів навчання не ізольовано, а у форматі взаємодії як компонентів педагогічного процесу, що надасть можливість виявляти загальні системні властивості та якісні характеристики. Системний підхід вимагає побудови теоретичної моделі педагогічних систем й доведення її продуктивності.

Концепція розвитку педагогічної освіти передбачає розроблення сучасної моделі педагогічної професії в контексті потреб суспільства, перспектив розвитку національної економіки та глобальних технологічних змін включно із трансформацією вищої та фахової передвищої освіти за педагогічними спеціальностями [6, с. 5].

О. Дубасенюк вважає моделювання є досить новим і перспективним методом наукового пошуку, який ґрунтується на побудові й дослідженні уявно чи матеріально реалізованої системи, що адекватно відображає предмет дослідження [4].

Проблемі моделювання у професійній діяльності викладача вищої школи присвячені праці С. Баранова, Н. Волкової, К. Гнезділової, А. Капської, П. Лузана, Г. Матушинського, В. Сластьоніна, Є. Смірнової, Ю. Шапрана та ін.

Метод моделювання передбачає постановку мети, дослідження об’єкта пізнання, заміщення досліджуваного об’єкта іншим. Тому під моделлю розуміють уявну або матеріально реалізовану систему, яка, відображуючи чи відтворюючи об’єкт дослідження, може його замінити і стати джерелом інформації про об’єкт пізнання.

Науковці виділяють такі умови моделювання: між моделлю й оригіналом існує подібність схожості, форма якої чітко виражена й точно зафіксована; модель у процесі наукового пізнання є заміщенням об’єкта вивчення; вивчення моделі дає

змогу отримати інформацію про оригінал, тобто за результатами дослідження з використанням методу моделювання можна робити висновки про характер ефектів, які пов'язані з досліджуваним об'єктом [8, с. 75]

Створюючи модель педагогічної підготовки майбутніх учителів середніх шкіл у коледжах України, ми виходили з того, що педагогічна підготовка – це процес засвоєння майбутніми учителями теоретичних (педагогіка, психологія, історія педагогіки, педагогічна майстерність, методика виховної роботи, методика профільної спеціальності, нові педагогічні технології) і практичних (педагогічна практика) знань, формування педагогічної компетентності в системі навчально-виховного процесу вищої педагогічної школи. Саме тому експериментальна модель педагогічної підготовки майбутніх учителів середніх шкіл відображає такі категорії: потреби ринку праці, мету освітнього процесу, принципи, форми, методи, засоби й етапи організації процесу підготовки, результат і педагогічні умови що сприяють його досягненню.

Підготовка педагогічного працівника має відповідати суспільним запитам, сформульованим у професійних стандартах та стандартах освіти, враховувати світові тенденції та рекомендації впливових міжнародних організацій щодо підготовки педагогів [6, с. 3].

Відповідно до потреб ринку праці реалізація даної моделі передбачає формування готовності майбутніх учителів середніх шкіл до роботи в умовах впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти "Нова українська школа" на період до 2029 року.

Здійснений аналіз науково-методичних джерел дає змогу визначити основні компоненти педагогічної підготовки майбутніх учителів, які, на нашу думку, є основою відповідної освітньої моделі: *методологічний* – освітні підходи у педагогічній підготовці такі, як системний, діяльнісний, особистісно орієнтований, аксіологічний, акмеологічний, компетентнісний; *змістовний* – програми і плани підготовки; *процесуальний* – прийоми і методи, технології; *організаційний* – форми організації навчання; *технічний* – засоби навчання; *практичний* – практика [1, с. 354].

Педагогічну підготовку майбутній учитель отримує у закладі вищої освіти в процесі опанування певних дисциплін зі своєї сфери і обов'язково проходить педагогічну практику. Таким чином, цілісна педагогічна підготовка містить такі складові:

– когнітивну – у процесі фундаментальної підготовки майбутній учитель середньої школи повинен володіти сучасними методологічними підходами та знання щодо теоретичних засад професійної діяльності;

– праксеологічну – майбутні вчителі мають оволодіти інноваційними методами та педагогічними технологіями;

– аксіологічну – відповідає за самореалізацію майбутнього вчителя, формування ціннісних орієнтацій.

Відповідно до Концепції розвитку педагогічної освіти модернізація освітніх програм підготовки фахівців галузі знань 01 "Освіта/Педагогіка", передбачає: впровадження компетентнісного, особистісно-орієнтованого підходу в педагогічній освіті, забезпечення формування загальних (універсальних, ключових тощо)

компетентностей; опанування педагогічних технологій, що містять елементи інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій; максимальне наближення психолого-педагогічної та методичної підготовки до умов практичної фахової діяльності; запровадження принципу дитиноцентризму та педагогіки партнерства, що ґрунтується на співпраці учня, вчителя, батьків і громадськості з урахуванням принципів інклюзивної освіти; набуття навичок дослідницької діяльності на майбутній посаді; набуття необхідних компетентностей та досвіду роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного та спеціального навчання; прищеплення інноваційності як способу мислення та ключового інструменту лідерства в умовах державно-громадського партнерства, сприйняття глобалізації освітніх процесів та конкурентності як обов'язкових умов розвитку системи педагогічної освіти [6].

Теоретичні дослідження та практичний досвід провідних науковців засвідчують, що компетентнісний підхід – один із провідних напрямів удосконалення національної системи освіти. В основі компетентнісного підходу лежить компетентнісно орієнтована освіта. Професійна компетентність вчителя у багатьох дослідженнях розглядається як результат професійної підготовки, як рівень професійної майстерності виконання педагогом своєї діяльності. Вона обумовлена глибокими знаннями якостей, явищ та предметів, вільним володінням змістом педагогічної праці, методикою навчання і виховання.

Цінним для нашого дослідження є визначення професійної компетентності учителів Н. Кузьміною, яка розуміє цю дефініцію як здатність учителя перетворювати освітній процес у засіб формування особистості здобувача освіти. Науковець визначає такі компетентності: спеціальна (у галузі дисципліни, що викладається); методична (у галузі способів формування знань, умінь та навичок); психолого-педагогічна (у галузі мотивів, спрямованості, здібностей); рефлексія педагогічної діяльності або аутопсихологічна компетентність [7].

У своєму дослідженні ми спираємося на визначення професійної компетентності Н. Кузьміної і серед загальних педагогічних компетентностей виділяємо такі: загальнонавчальну, інформаційно-аналітичну, дослідницько-праксеологічну, комунікативну, громадянську, етичну, соціокультурну, міжособистісної взаємодії, адаптивну, рефлексивну, здоров'язбережувальну. Типовими компетентностями професійного типу є предметна, педагогічна (дидактична, виховна, організаційна), психологічна, методична, професійно-комунікативна.

У науково-педагогічному дискурсі значимість процесу імплементації освітньої доктрини зарубіжних країн є своєчасним і потребує вивчення з метою забезпечення належної професійної підготовки випускника коледжу в умовах неперервної педагогічної освіти та його конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. На нашу думку, в цьому контексті важливою є запропонована методологія розробки, впровадження та оцінювання освітніх програм для кожного з циклів за кордоном, визначених Болонською декларацією. Автори проекту "Гармонізація освітніх структур у Європі" (Тьюнінг), координаторами якого є університет Деусто (Іспанія) та університет Гронінгена (Нідерланди), запропонували Матеріали, напрацьовані в рамках проекту, що стали основою для підготовки освітньо-професійних програм закладами вищої освіти України на засадах

компетентнісного підходу.

У моделі педагогічної підготовки майбутніх учителів середніх шкіл у національних коледжах цінним є аналіз особливостей використання інноваційних технологій. Аналіз наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців у системі підготовки майбутніх учителів середніх шкіл у Великій Британії дав можливість виділити авторську класифікацію інноваційних технологій та можливість використання закордонного досвіду у технологізації професійної підготовки майбутніх учителів в Україні. Пріоритетне значення у нашому дослідженні мають такі технології: сугестивні, контекстно-мовне навчання, тьюторство, асоціативні технології, інтерактивні, інформаційні, творчо-діалогічні, мовне порт фоліо. Завдяки цьому суспільство отримує від коледжу професіонала-інтелігента, зорієнтованого на неперервну самоосвіту, компетентного фахівця у світі освітніх послуг [5, 11, 12, 13].

Орієнтація навчання на особистість та опанування способів пізнавальної діяльності свідчить, що головною функцією освіти є розвиток людини із гнучким і критичним мисленням, творчою ініціативою, відповідальністю, налаштованістю на самореалізацію, здатністю досягати мети. Саме тому у моделі педагогічної підготовки вчителя важливою є змістова сторона. Начальні плани підготовки майбутніх учителів у коледжах повинні містити два основні цикли навчальних дисциплін: цикл загальної підготовки та цикл професійної підготовки. Окрім цього, необхідно розширювати перелік дисциплін вільного вибору студента, що дають змогу розширити професійні права випускника відповідно до його власних уподобань.

Невід'ємними складовими освітніх програм підготовки педагогів є складники психолого-педагогічної та практичної підготовки, а в багатьох випадках предметної спеціальності, включно з методикою викладання, використанням інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Вважаємо, що необхідна глибша реалізація особистісно орієнтованого підходу в педагогічній освіті, максимальне наближення психолого-педагогічної та методичної підготовки до умов практичної фахової діяльності.

Ефективність підготовки майбутніх фахівців залежить від доцільності впровадження в практику роботи педагогічного працівника різноманітних форм організації навчання. Так, Н. Мачинська під формою організації навчання розуміє певну структурно-організаційну побудову навчального заняття залежно від його дидактичної мети, змісту й особливостей діяльності суб'єктів та об'єктів навчання [9].

Відповідно до статті 50 Закону України "Про вищу освіту" освітній процес у закладах вищої освіти здійснюється за такими формами: навчальні заняття, самостійна робота, практична підготовка, контрольні заходи. Основними видами навчальних занять у закладах вищої освіти є лекція, лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття, консультація. Заклад вищої освіти має право встановлювати інші форми освітнього процесу та види навчальних занять [2].

Найбільш поширеним видом наукового спілкування викладача зі студентами є лекція. Традиційність цього виду навчального заняття у педагогічних коледжах має необмежений потенціал щодо педагогічних інновацій та експериментів (проблемна лекція, бінарна лекція, лекція-диспут, лекція-брифінг, лекція теоретичного конструювання тощо).

Ефективність практичних та лабораторних занять визначається не тільки ретельним дотриманням усіх етапів підготовки та проведення заняття, не тільки високим рівнем засвоєння теоретичного матеріалу, але результативністю сформованості необхідних практичних умінь і навичок, що значною мірою залежить від рівня сформованості практичної компетентності самих науково-педагогічних працівників [9].

Якість та ефективність педагогічної підготовки майбутніх учителів середніх шкіл в національних коледжах залежить від використання засобів навчання, завдяки яким більш успішно і за коротший час досягається визначена ціль навчання. Дидактичні засоби, як і методи, організаційні форми, є частиною педагогічної системи і виконують такі основні функції, як інформаційну, засвоєння нового матеріалу, контрольну [10, с. 136]. Специфіка змісту педагогічної підготовки майбутніх учителів зумовлює необхідність комплексного застосування традиційних та інформаційно-комунікаційних засобів навчання. Сьогодні найбільш поширеними є електронні підручники, електронні інтерактивні курси дисциплін, електронні мовні й педагогічні словники, електронні презентації, веб-сайти, навчальні та контролюючі програми тощо. Особливо ефективними засобами навчання є інтерактивні дошки, рідкокристалічні панелі, інноваційні навчально-тренінгові аудиторії, інформаційно-ресурсні веб-портали тощо.

Обов'язковою складовою освітнього процесу підготовки здобувача вищої або фахової передвищої освіти до педагогічної професії на сьогодні є безперервна педагогічна практика. Для виконання цього ключового завдання обсяг практичної підготовки має складати не менше 30 кредитів ЄКТС у межах обов'язкової частини бакалаврських програм, починаючи з першого року навчання, у різних закладах освіти. У разі реалізації освітніх програм за дуальною формою здобуття освіти обсяг практичної підготовки може бути збільшено через поєднання теоретичного навчання та практичної роботи. Практична педагогічна діяльність здобувача вищої або фахової передвищої педагогічної освіти під час навчання може бути врахована як практична підготовка. Не менше половини обсягу практичної підготовки має бути відведено для проходження виробничої практики із самостійним виконанням професійних завдань [6].

Вважаємо, що в сучасних реаліях підготовки майбутніх учителів в національних коледжах, важливо розширити академічні рамки педагогічної практики, а також забезпечити її варіативність (спостереження, пробні уроки, переддипломна практика, літня практика тощо).

Слід зазначити, що ступінь реалізації комплексу знань, умінь та педагогічних компетентностей майбутнього вчителя безпосередньо залежить і від ціннісних орієнтацій, які є стратегічними цілями його діяльності, посідають особливе місце в мотиваційно-регулятивній системі поведінки та професійної діяльності і впливають на зміст потреб, мотивів, інтересів. Серед професійних цінностей педагога провідними є любов до дітей, до професії, повага, відданість професії.

Педагогічну підготовку майбутніх учителів середніх шкіл можна характеризувати як єдність, що включає в себе педагогічний трикутник: передача знань; засвоєння знань; побудова системи знань та формування компетентностей.

Пріоритетним напрямком у реформуванні педагогічної освіти України є курс

на підготовку педагогічних працівників за новими перспективними професіями, зокрема, "андрагог", "тьютор", "модератор", "фасилітатор", "менеджер електронного навчання", "асистент вчителя" тощо.

Таким чином, зміст, мета, форми, методи і засоби організації освітнього процесу підготовки майбутніх учителів середніх шкіл мають бути зорієнтовані на результат. Результатом підготовки є готовність випускників до роботи у школі, що передбачає відповідну освітню кваліфікацію та ціннісно-орієнтаційні пріоритети.

Висновки. Запропонована модель педагогічної підготовки майбутніх учителів середніх шкіл в національних коледжах передбачає досягнення таких результатів: удосконалення теоретичних знань, розвиток практичних умінь і навичок педагогічної діяльності.

Відповідно до моделі, педагогічна підготовка майбутніх учителів в коледжах є процесом засвоєння знань із психолого-педагогічних дисциплін, методик навчання, педагогічної практики. На основі виділених методологічних підходів, розроблених педагогічних умов та науково-педагогічних джерел, було розроблено модель педагогічної підготовки майбутніх учителів в коледжах, яка є комплексом взаємопов'язаних елементів педагогічного процесу, що забезпечують формування системи якостей, знань, умінь та навичок, необхідних для успішної організації педагогічної діяльності. Модель педагогічної підготовки носить прогностичний характер, випереджає час та визначає професійні перспективи майбутніх фахівців.

Використана література:

1. Бондаревская Е. Теория и практика личностно-ориентированного образования. Ростов на Дону, 2000. 354 с.
2. Закон України "Про вищу освіту" від 01.07.2014 р. № 1556-VII http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.
3. Закон України "Про освіту" від 5 вересня 2017 р. №2145-VIII http://zakon4.rada.gov.ua.
4. Дубасенюк О. А. Психолого-педагогічні фактори професійного становлення вчителя. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 1995. 260 с.
5. Козаченко І. Інноваційні технології в системі підготовки майбутніх учителів іноземних мов у Великій Британії та Україні (порівняльний аналіз) : дис. ... канд. пед. наук. Переяслав-Хмельницький, 2015. 222 с.
6. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti (дата звернення: 19.05.2019).
7. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности. Ленинград : Изд-во Ленингр. гос. ун-та, 1970. 114 с.
8. Лузан П. Г. Основи науково-педагогічних досліджень. Київ : Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2010. 219 с.
9. Мачинська Н. І., Стельмах С. С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі: навчально-методичний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 180 с.
10. Мойсеюк Н. Є. Педагогіка : навч. посібник. Вінниця : Універсум-Вінниця, 1998. 348 с.
11. Anderson R. Writing University History in Great Britain, from the 1960th to the Present. University of Edinburg, 2017. P. 17-40.
12. Gender R. Class and school teacher education from the mid-nineteenth century to 1970 : scenes from a town in the North of England. History of Education. 2019. P. 313-343.
13. Lichman L. Human Competence : Dedalian Epistemology. Modern European Researches. 2015. № 7. P. 68-71.

References:

[1] Bondarevskaia E. (2000). Teoryia y praktyka lychnostno-oryentyrovannoho obrazovanyia. Rostov na Donu, 354 s.

[2] Zakon Ukrainy "Pro vyshchu osvitu" vid 01.07.2014r. № 1556-VII http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18.

[3] Zakon Ukrainy "Pro osvitu" vid 5 veresnia 2017r. № 2145-VIII http://zakon4.rada.gov.ua.

[4] Dubaseniuk O. A. (1995). Psykholoho-pedahohichni faktory profesiinoho stanovlennia vchytelia. Zhytomyr : Zhytomyr. derzh. ped. un-t, 260 s.

[5] Kozachenko I. (2015). Innovatsiini tekhnolohii v systemi pidhotovky maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov u Velykii Brytanii ta Ukraini (porivnialnyi analiz) : dys. ... kand.ped.nauk. Pereiaslav-Khmelnytskyi, 222 s.

[6] Kontseptsiia rozvytku pedahohichnoi osvity. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti (data zvernennia: 19.05.2019).

[7] Kuzmyna N. V. (1970). Metodы yccledovanyia pedahohycheckoi deiatelnocty. Leningrad : Yzd-vo Lenynhr. hos. un-ta, 114 c.

[8] Luzan P. H. (2010). Osnovy naukovo-pedahohichnykh doslidzhen. Kyiv : Natsionalnyi universytet bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy, 219 s.

[9] Machynska N. I., Stelmakh S. S. (2012). Suchasni formy orhanizatsii navchalnoho protsesu u vyshchii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk. Lviv : Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, 180 s.

[10] Moiseiuk N. Ye. (1998). Pedahohika : navch. posibnyk. Vinnytsia : Universum-Vinnytsia, 348 s.

[11] Anderson R. (2017). Writing University History in Great Britain, from the 1960th to the Present. University of Edinburg, P. 17-40.

[12] Gender R. (2019). Class and school teacher education from the mid-nineteenth century to 1970 : scenes from a town in the North of England. History of Education. P. 313-343.

[13] Lichman L. (2015). Human Competence : Dedalian Epistemology. Modern European Researches. № 7. P. 68-71.

Бигун А. Н., Розсоха А. П. Модель педагогической подготовки будущих учителей средних школ в национальных колледжах.

Ведущей тенденцией развития современного общества является интеграция систем образования в единое европейское и мировое образовательное пространство. При этом определяющим в осуществлении школьных реформ был и остается учитель. В этом контексте научной целесообразности и общественной своевременности приобретает проблема педагогической подготовки учителя. Педагогическая подготовка будущих учителей средних школ должна быть направлена на формирование специалистов с новейшим типом мышления, которые обеспечат обучение и воспитание целостной личности, которая ориентирована на индивидуальную самореализацию.

В статье обоснована структурно-функциональная модель системы педагогической подготовки будущих учителей средних школ в национальных колледжах. Средствами метода моделирования выделены и проанализированы базовые компоненты педагогической подготовки: методологический, содержательный, процессуальный, организационный, технический, практический.

Установлено, что модель педагогической подготовки будущих учителей в колледжах представляет собой комплекс взаимосвязанных элементов педагогического процесса, обеспечивающих формирование системы качеств, знаний, умений и навыков, необходимых для успешной организации педагогической деятельности. Акцент в исследовании направлен на важность компетентностного подхода в подготовке будущих учителей, формирование системы ценностных ориентаций в профессиональной деятельности, обеспечения непрерывности и вариативности педагогической практики, определение критериев сформированности готовности будущего учителя к профессиональной деятельности. Внимание сосредоточено на необходимости внедрения современных инновационных подходов к подготовке компетентных специалистов нового поколения, что, в свою очередь, предполагает изменения в содержании, методах и формах организации образовательного процесса в учреждениях педагогического образования Украины.

Ключевые слова: *модель педагогической подготовки, компетентностный подход, национальные колледжи, рынок образовательных услуг, инновационные технологии, формы организации образовательного процесса, методы обучения, педагогическая практика.*

Bihun Oleksandr, Rozsokha Antonina. The model of pedagogical training of future secondary school teachers in the national colleges.

The leading trend in the development of modern society is the integration of education systems into a single European and world educational space. At the same time, the teacher was still decisive in the implementation of school reforms. In this context, the problem of pedagogical teacher training becomes a scientific expediency and social timeliness. The pedagogical training of future secondary school teachers should be aimed at the formation of specialists with the newest type of thinking, who will provide training and education of a holistic personality, focused on individual self-realization.

The research backgrounds the structural and functional model of the system of pedagogical training of future secondary school teachers in the national colleges. By means of the modeling method, the basic components of pedagogical training are singled out and analyzed: methodological, substantive, procedural, organizational, technical, practical.

It has been ascertained that the model of pedagogical training of future secondary school teachers in colleges is a complex of interrelated elements of the pedagogical process which provide the formation of the system of qualities, knowledge, abilities and skills that are necessary for the successful pedagogical activities. The emphasis in the paper is placed on the importance of the competency-based approach in future teachers training, the formation of a system of value orientations related to the professional activity, ensuring the continuity and variability of pedagogical practice, outlining the criteria for the readiness of a future teacher to professional activities. The introduction of modern approaches to training a competent teacher of a new generation is highlighted, which, in its turn, presupposes changes in the content, methods and forms of the organization of the educational process in the teacher training institutions of Ukraine.

Keywords: *model of pedagogical training, competency-based approach, national colleges, market of educational services, innovative technologies, forms of organization of the educational process, learning tools, pedagogical practice.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.06
УДК 378.147: 81’243-021.464

Бреславець Н. О.

МЕТОДИЧНІ ДІЇ В ЗДІЙСНЕННІ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ З АКЦЕНТОМ НА САМОСТІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТІВ

Фактор особистісного зростання людини в XXI виходить на перший план мотиваційних устремлінь молодого покоління: свобода пересування по всьому світу, взаємопроникнення економік, міжнародний поділ праці, інтенсифікація процесу торгівлі та ін. Це є викликами сучасності, що різко стимулюють вивчення іноземних мов та вимагають глибоких і якісних змін викладання іноземної мови в середній та вищій школі.

У сучасних умовах самостійність стає професійно необхідною якістю особистості будь-якого спеціаліста. Таким чином, підготовка майбутніх спеціалістів у вищому навчальному закладі має орієнтуватися на формування у студентів цієї якості. Вираження самостійності

особистості – вчинки, дії, висловлювання, оцінка особистості стосовно як тих, хто оточує, так і самої себе; самостійність виявляється в результатах діяльності, у характері становлення до довкілля і спрямованості поведінки. У світлі сучасної освітньої концепції особливого сенсу набуває процес самоосвіти як засобу розвитку творчої індивідуальності, збереження людської гідності, спосіб "вбудовування себе" в соціокультурний процес, у суспільство.

В умовах реформування національної системи вищої освіти питання наукової організації навчально-виховного процесу набуває особливого значення, оскільки передбачає не лише визначення якості підготовки фахівців, а й забезпечує майбутнє економіки. Самостійна робота студента під контролем і без контролю викладача повинна розглядатися як важлива частина всіх складових навчального процесу, забезпечуватися навчальними та науковими розробками, матеріально-технічною базою, мати високу мотивацію.

***Ключові слова**: методологічна технологія, самостійна робота студентів, суб'єктність, визначення цілей, планування, саморегуляція дій, самоконтроль.*

Процеси глобалізації, що відбуваються в сучасному світовому співтоваристві, демократизація соціокультурного простору українського суспільства, конфлікти, які періодично виникають, і розбіжності з політичних, національних, релігійних та інших питань у різних регіонах земної кулі висувають нові вимоги до національної системи вищої освіти щодо формування і розвитку багатомовної комунікативної особистості професіонала, здатної долати кризові ситуації, орієнтованої на конструктивно-відтворювальну діяльність.

Суб'єктивна позиція і навчальна діяльність студентів формує інтегральну модель випускника вузу, чому сприяє розвиток здібностей до визначення цілей, планування, саморегуляції дій і їх виконання, до самоконтролю та рефлексії. В процесі іншомовної освіти формується іншомовна комунікативна компетентність, що містить комунікативний, когнітивний, діяльнісний та соціокультурний компоненти. Навчання у ЗВО призводить до поступового підвищення рівня суб'єктності у використанні іноземної мови, починаючи від вузьконавчальних до широкопрофільних комунікативних і професійних рівнів; відбувається поступове ускладнення завдань модельованих мовних ситуацій, що вимагають участі в різних видах діяльності.

Володіння іноземною мовою розширює сферу комунікативних дій, що передбачають можливість активного спілкування як засобу розуміння інших і себе самого, засоби взаємодії. Пізнавальне спілкування сприяє реалізації функції мислення і самовираження. Активне спілкування іноземною мовою в умовах природного спілкування та різних видів діяльності забезпечує підвищення рівня володіння і вдосконалення іноземною мовою.

Формуванню іншомовної компетентності приділяють увагу багато вчених – Л. Бім, Н. Д. Гатальскова, Н. І. Гез, С. В. Калініна, І. В. Кочергін, М. В. Ляховицький, О. О. Миролюбов, Ю. І. Пассов, В. Л. Скалкін, С. П. Шатілов та ін.

Специфічною особливістю оволодіння іноземною мовою є її подвійність (з одного боку – вивчення мовної структури, з другого – розвиток мовлення), вимагає пошуку оптимальних методів навчання з урахуванням психологічних факторів розвитку мови і свідомого оволодіння лінгвістичними структурами.

Більш досконалим видом використання іноземної мови є ускладнення розумової діяльності від репродуктивного до продуктивного, творчого, від простого відтворення готових думок, висловлених іншими людьми, до здатності

міркувати, аналізувати, приймати рішення. Репродуктивна діяльність з відтворення інформації використовує можливості пам'яті, наприклад, при виконанні граматичних вправ, застосуванні пройденого лексичного матеріалу тощо. Продуктивна діяльність самостійного застосування набутих знань спрямована на вирішення завдань, що виходять за межі досліджуваних проблем, наприклад, при підготовці рефератів, проектів і презентацій, дослідження складних теоретичних питань, вимагає великого обсягу інформації, "стислої" за принципом системності, використання індуктивних і дедуктивних методів роботи, які розвивають вміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати, класифікувати.

Діяльність передбачає наявність суб'єкта, суб'єктна позиція людини визначає якісне виконання діяльності. Від характерологічних чеснот суб'єкта залежить ступінь ефективності використання людиною своїх індивідуальних і особистісних ресурсів. У навчальному процесі, що становить акт діяльності, проявляються властивості особистості, суб'єктність його дій. Формування компетентності в певному виді діяльності означає тісний зв'язок всіх цих сфер і процесів накопичення знань, навичок і умінь щодо здатності вільного використання досвіду, способів і засобів у своїй діяльності. Освоєння кожним різноманітних способів виконання універсальних навчальних дій сприяє становленню особистості і суб'єктності людини, яка розвивається, створення своєї особистісної культури.

У сучасних умовах самостійність стає професійно необхідною якістю особистості будь-якого спеціаліста. Таким чином, підготовка майбутніх спеціалістів у вищому навчальному закладі має орієнтуватися на формування у студентів цієї якості. Вираження самостійності особистості – вчинки, дії, висловлювання, оцінка особистості стосовно як тих, хто оточує, так і самої себе; самостійність виявляється в результатах діяльності, у характері становлення до довкілля і спрямованості поведінки.

Самостійна особистість ставить перед собою цілі щодо власної сутності, володіє ініціативністю, має потребу приймати та здійснювати особисті рішення, готова нести відповідальність за їх практичне втілення, за свої дії. Самостійна людина здатна визнавати свої помилки на підставі самокритичного аналізу, рефлексивно приймати певні адекватні рішення, що ведуть до вирішення проблем. Отже, "самостійність – це інтегративна якість особистості, що полягає в здатності та потребі приймати й реалізувати рішення з власної ініціативи і нести за них відповідальність" (Н. І. Дідусь).

У світлі сучасної освітньої концепції особливого сенсу набуває процес самоосвіти як засобу розвитку творчої індивідуальності, збереження людської гідності, спосіб "вбудовування себе" в соціокультурний процес, у суспільство.

Інноваційний підхід в освіті передбачає активну позицію самого учня в процесі набуття знань, самостійний пошук їх і застосування в практичній діяльності. В освітньому процесі студент повинен не тільки набути знання та вміння, а й сформувати здатність самостійно мислити, мотивовано і свідомо здійснювати відповідні обстановці дії і операції в динамічно мінливих соціокультурних і виробничих умовах, чому сприяє організована самостійна робота у ЗВО.

Самостійна робота – комплекс заходів, специфічна форма навчальної діяльності студента в процесі професійної підготовки з включенням навчально-

пізнавальної, науково-дослідної та практичної діяльності, які призводять до розвитку здатності до професійно-особистісного саморозвитку, готовності до вирішення складних завдань (Л. Д. Воєводін, О. Л. Жук, В. І. Звонніков, А. П. Лобанов, В. Б. Пальчевський, С. М. Сіренко, Н. М. Токаревіч та ін.). Самостійна робота студентів у вищому навчальному закладі передбачає такі види діяльності:

– пошук та вивчення додаткової літератури;
– конспектування, складання планів, тез;
– кодування інформації (складання схем, таблиць, графіків);
– написання рефератів, доповідей, оглядів, звітів;
– виступ з повідомленнями на семінарських заняттях;
– виконання вправ, розв'язання задач;
– виконання письмових контрольних робіт;
– виконання завдань за допомогою ПЕОМ.

Вищий, творчий рівень розвитку самостійності полягає в потребі постійно ставити перед собою нові цілі та завдання, спрямовані на вихід за межі заданого, на пошук і відкриття нових закономірностей та способів вирішення.

Під час вибору проблем слід керуватися такими критеріями:

– провідні ідеї, поняття, методи науки, боротьба ідей, дискусійні положення та пошук шляхів їх вирішення в історії науки;

– суперечності, невирішені питання сучасної науки, нові технології, що виникають на практичних заняттях або у виробничій практиці [7, с. 157-167].

Різноманіття видів діяльності з використанням іноземної мови, підвищення рівня суб'єктності учня розширюють рамки навчальної діяльності, призводять до методичної інтерпретації навчальних дій; моделюються різні мовні ситуації, розробляються індивідуальні освітні програми, поступово ускладнюються вправи і завдання.

Необхідно представляти досліджувані теми в динаміці, показуючи можливі зміни в часі; розкривати різноманіття зв'язків і смислів як всередині певної теми, так і на міжтематичному рівні, змушуючи використовувати власний досвід і досвід інших; стимулювати власні роздуми, шукати шляхи і підходи для вирішення тих чи інших проблем; знаходити суперечливі теми, формулювати різні думки і відстоювати їх. Інформація, що викликає сумніви, повинна ретельно аналізуватися; необхідно навчитися обґрунтовувати протилежні думки в процесі діяльності, залучати нові факти, робити узагальнення, надаючи нового змісту предмету, що досліджується.

У процесі навчання іноземної мови необхідно викликати у студентів емоційно-ціннісне ставлення до досліджуваного предмета, формувати власну обґрунтовану позицію, наповнену особистісним змістом, що сприяє розвитку іншомовної мовленнєвої діяльності.

При вивченні іноземної мови необхідно розвивати здібності учня використовувати іноземну мову як засіб змістовного міжособистісного спілкування з однолітками та колегами в професійній діяльності; як засіб спілкування із самим собою у внутрішній мові в процесі розумової діяльності, при оволодінні способами творчого і критичного мислення, для вирішення різних морально-етичних і соціальних проблем.

Завдяки внутрішньому мовленню відбувається смислова організація своїх думок, переробка та підготовка їх до майбутнього вислову. Аналізуючи складність проблемної ситуації, готуючи виступ, студент вдається до внутрішнього формування думки, внутрішніх роздумів і мобілізує досвід, знання, мовні засоби для точного вираження своїх думок, аргументації своєї позиції. За внутрішньою мовою слідує зовнішня мова іноземною мовою. Постійні розумові процеси підвищують якість оволодіння іноземною мовою, удосконалюючи механізми розумової діяльності. Тому педагогу важливо спонукати учня до внутрішнього діалогу-роздуму із застосуванням іноземної мови та подальшої зовнішньої мовної взаємодії з оточуючими, що дає можливість аналізувати, аргументувати, зіставляти, відстоювати свою думку з використанням мовних засобів іноземної мови. Самостійна робота студентів у навчальному процесі характеризується дієвим параметром, що означає самоврядування навчальною діяльністю (від постановки мети до самоконтролю результату навчальної діяльності), критичну рефлексію процесу навчальної діяльності, самооцінку і самореакцію навчальної діяльності (як результату, так і способів навчальної діяльності, що використовуються). Крім того, особистісним параметром, що передбачає прийняття незалежних рішень щодо навчальної діяльності, прийняття відповідальності за результат навчальної діяльності, усвідомлення досвіду навчальної діяльності, незалежність, самостійність визначається позицією "я – вчитель".

Таким чином, однією з освітніх завдань є розвиток автономії учня в навчальній діяльності, що вимагає цілеспрямованої роботи з формування технологічної сторони навчальної діяльності, розробки її навчально-методичного забезпечення, розвитку особистісних характеристик, що забезпечують можливість конструктивної, творчої реалізації суб'єкта навчальної діяльності.

У сучасній педагогічній науці самостійна робота студента розглядається як навчальна діяльність, індивідуальна форма навчання, дидактичний засіб вищої школи. Самостійну роботу студента можна розглядати як метод навчання, прийнятий у вищій освіті, і засобом індивідуалізації процесу навчання у вигляді навчальної діяльності на основі різних форм партнерських відносин між викладачем і студентом.

Сучасний підхід до вивчення іноземної мови свідчить про необхідність розробки і впровадження певних методів, які допомогли б викладачеві вузу індивідуалізувати навчання, а студенту дали б можливість усвідомити свою відповідальність за процес набуття знань і організувати його в потрібному для нього руслі відповідно до його індивідуальних особливостей і потреб. Потрібно враховувати, що кожен, кого навчають, відрізняється від іншого як за здатністю до вивчення мови, так і за стилем пізнання, мотивації тощо. Крім цього, до вищих навчальних закладів приходять люди з різним рівнем знань, які пройшли навчання за різними програмами, що створює додаткові труднощі для викладання і потребує забезпечення індивідуального підходу.

Одним з основних положень сучасної мовної політики, зокрема і в галузі іноземних мов, є спрямованість на розвиток особистості учня як активного суб'єкта навчальної діяльності та всебічної підготовки його до безперервного процесу освіти, саморозвитку та самовдосконалення.

Одним із сучасних методів навчання є процес самонавчання або самоосвіти

(self-access learning). Суть його полягає в тому, що студентам надається можливість вибирати і використовувати навчальні матеріали, а також виправляти і оцінювати свою роботу. Така самостійна робота може проходити поза аудиторним навчанням або бути його частиною.

У зарубіжній теорії практики викладання іноземних мов виділяється концепція автономії учня і автономного / самоврядного навчання. Важливою освітньою метою в сучасних програмах з іноземних мов є розвиток самостійної автономії у навчальній діяльності.

Основоположником цієї концепції є Х. Халек, який запропонував це визначення в галузі вивчення іноземних мов. Автономія студента в його розумінні – це вміння брати на себе відповідальність за свою навчальну діяльність, включаючи всі компоненти цієї діяльності, а саме: встановлення цілей, визначення змісту і послідовності, вибір методів і прийомів, оцінка отриманого результату. Особистісними характеристиками студента в автономній освітній діяльності є прийняття незалежних рішень щодо навчальної діяльності, самооцінка і самореакція навчальної діяльності, прийняття відповідальності за результат навчальної діяльності, усвідомлення досвіду навчальної діяльності; незалежність, самостійність. У конструктивному аспекті – гнучкість / адаптивність навчальної діяльності до різних навчальних ситуацій, здатність до творчого перетворення навчальної діяльності, накопичення і передача індивідуального досвіду і перенесення ефективного досвіду в новий навчальний контекст, взаємодія і співпраця в процесі вирішення завдань навчальної діяльності.

Самостійна робота вимагає від студента сформованості певних якостей: визначення цілей самостійної діяльності; креативності мислення; наполегливості, цілеспрямованості в діяльності; можливості подолання труднощів; творчих здібностей, здатності самостійно робити вибір, приймати рішення; рефлексії власної пізнавальної і творчої діяльності.

Як дидактичне явище самостійна робота є, з одного боку, навчальним завданням, об'єктом діяльності; з другого – формою прояву відповідної діяльності пам'яті, мислення, творчої уяви, в результаті якої відбувається отримання студентом нових знань, поглиблення і розширення сфери дії вже отриманих знань, формування певних навичок і виробленні прийомів засвоєння.

Крім наявності особистісних якостей, готовність студента до самостійної діяльності з вивчення іноземної мови визначається:

1) наявністю базових навчальних навичок роботи за всіма видами мовленнєвої діяльності;

2) наявністю навичок перекладу і роботи зі словником і довідковою літературою;

3) умінням працювати з комп'ютерним програмним забезпеченням і Інтернетом.

Системою навчання можна вважати загальну модель навчального процесу, що відповідає певній методичній концепції, якою обумовлюється відбір матеріалу, мета, форми, зміст і засоби.

Сучасна педагогічна система спрямована на особистісно орієнтовану освіту, що вимагає впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій, які розробляються в дослідженнях А. Айзенберга, В. Астахова, С. Вітвицької, Л. Воєводіна, О. Л. Жук, А. Лобанова, Є. Полата, І. Поліщук, Є. Пометун,

Н. Суворової, В. Шадрікова та інших.

Система навчання базується на наукових положеннях в лінгвістичному, психологічному та методичному плані, навчання іноземної мови реалізується за певною системою. Авторські колективи, розробляючи навчальні матеріали з вивчення англійської мови, використовують різні методичні концепції, що дає змогу розглядати їх як різні системи навчання [4, с. 4-10].

Методику можна охарактеризувати як сукупність методичних дій, які використовуються для найбільш доцільного здійснення процесу навчання, що приводить до успішного досягнення цілей навчання. Тобто виконується основне завдання методики – оптимальне управління процесом навчання. Методика викладання іноземних мов як наука має свою структуру, свої об'єкти і завдання [5, с. 60].

У сучасних методичних дослідженнях доцільно давати оцінку не тільки лінгвістичним здібностям учня, а і його творчому розвитку, становленню особистісної культури, цінностей та смислів, оволодінням засобами і способами різних видів діяльності за допомогою іноземної мови. Методична задача полягає в тому, щоб сформувати у студента здатність компетентно і конструктивно самостійно, автономно від викладача, розвивати в собі вміння користуватися мовою, що вивчається в текстовій діяльності за умови постійного саморозвитку та самовдосконалення особистості.

Сучасна методологічна технологія передбачає:

1. Припис способів діяльності (дидактичні процеси).
2. Умови, в яких ця діяльність повинна втілюватися (організаційні форми навчання).
3. Засоби здійснення цієї діяльності (система підготовки викладача до занять).
4. Для вибору дидактичного процесу в педагогічній технології використовуються поняття: алгоритм функціонування та алгоритм управління (В. В. Чечет).

Методологічна технологія, що застосовується при вивченні іноземної мови, передбачає поєднання застосування методичних приписів і розробок; застосування алгоритмів діяльності і особистого педагогічного досвіду, що дає змогу викладачеві передбачити різноманітні прояви освітніх ситуацій; здатність видозмінювати стереотипні педагогічні моделі на основі високої майстерності, методологічної культури, авторської інтерпретації теоретичних установок.

Методологічною сутністю самостійної роботи студента є розвиток у нього міжпредметних, узагальнених знань і умінь, універсальних здібностей, способів пізнання і наукового дослідження.

У процесі вивчення іноземної мови формується іншомовна комунікативна компетентність, яка в контексті особистісно орієнтованої освіти є системоутворюючим підходом, що сприяє становленню особистості і суб'єктності студентів. Змінюються мотиви освоєння іноземної мови: від власне комунікативних (розуміння інших і самовираження засобами іноземної мови) до професійних, дослідницьких, кар'єрних.

Визначення цілей вдосконалення самостійної навчальної діяльності студентів при вивченні іноземної мови передбачають оптимізацію процесу навчання, актуалізацію та активізацію пошуку нових знань, розвиток творчого

характеру освіти, підвищення якості засвоєння пропонованих навчальних програм. На кожному освітньому етапі (початковому і просунутому) конкретні завдання будуть різними.

Так, основними завданнями самостійної роботи на першому і другому роках навчання, крім завдань з власне мовної підготовки, є формування таких особистісних якостей, як цілепокладання і здатність приймати рішення, наполегливість у навчанні, рефлексія і креативність мислення, оскільки вони визначають готовність студента до подальшої самоосвіти.

Форми організації самостійної роботи та розробка відповідних завдань визначаються завданнями певного етапу. Правильно організована самостійна робота під керуванням викладача дає змогу студентам першого року навчання виконати вимоги освітніх програм, досягти необхідного рівня комунікативної компетенції. Для індивідуалізації процесу навчання використовується великий банк тестових завдань з різних видів мовленнєвої діяльності; розроблені критерії відбору завдань як для розвитку конкретних видів мовної діяльності, так і для розвитку творчих здібностей і критичного мислення.

На просунутому етапі навчання змінюється характер і форма організації самостійної роботи: вирішується завдання вдосконалення навичок роботи з довідковою літературою, словниками, формуються вміння відбирати і аналізувати інформацію. Основними видами самостійної роботи є підготовка і подання рефератів, проектів. Викладачами розробляються завдання для самостійної роботи, теми рефератів і доповідей, інструкції та методичні вказівки до виконання завдань, теми курсових робіт і вимоги до них, списки обов'язкової та додаткової літератури.

Таким чином, для забезпечення високого рівня методичної організації самостійної роботи студентів розробляються рекомендації методичного плану, що допомагають викладачам досягти ефективності в організації самостійної роботи студентів – встановлюються основні види робіт, визначається обсяг завдань, що виконуються, форми і норми контролю; постійно розробляються нові завдання для самостійної роботи студентів, коригуються і вдосконалюються вже існуючі. Ведуться пошуки нових форм організації самостійної роботи, досліджуються шляхи вдосконалення навчальної діяльності.

Необхідними умовами до завдань з організації самостійної роботи при вивченні іноземної мови є: вмотивованість навчального завдання; чітка постановка пізнавальних завдань; алгоритм, метод виконання роботи, знання студентом способів її виконання; чітке визначення викладачем обсягу роботи, термінів її подання; визначення видів консультаційної допомоги (консультації установчі, тематичні, проблемні); критерії оцінки; види і форми контролю.

Для забезпечення високої ефективності керованої самостійної роботи студентів з оволодіння іноземною мовою необхідно вирішити низку завдань, що стоять перед викладачами кафедри іноземних мов:

- розробка нормативів з визначення обсягів позааудиторної самостійної роботи для викладача і для студента; здійснення планування і контролю виконання;
- забезпечення правильного поєднання обсягів аудиторної та самостійної роботи;

- забезпечення студента необхідними методичними матеріалами;
- посилення консультаційно-методичної ролі викладача;
- забезпечення можливості вільного спілкування між студентами, між студентами і викладачем іноземною мовою;
- перебудова традиційних форм навчальних занять.

Існуючі спеціальні центри самоосвіти (the study centre) сприяють ефективній самоосвіті і можуть містити такі секції: а) бібліотека, що містить популярну, спеціальну та навчальну (course books) літературу, газети і журнали; б) відділ самоосвіти, що включає матеріали для самоосвіти з ключами для самоконтролю; в) комп'ютерна та відео- секції.

Підготовча робота здійснюється студентами в режимі самостійної роботи. Мовні засоби можуть освоюватися в режимі самостійної діяльності, заснованої на операціях, пов'язаних з використанням комп'ютера, організованих за алгоритмом заданої множини операцій. Основними перевагами комп'ютерних технологій є можливість організації відкритого навчального мовного середовища, що наближається до реальної комунікації; конструктивно обумовлений індивідуалізований характер навчання з урахуванням різних рівнів володіння мовою. Наявність регульованого зворотного зв'язку, наочне представлення мовного матеріалу, об'єктивна оцінка результатів дій студентів надає великі можливості для подальшого аналізу роботи студента.

Навчальна діяльність студентів при роботі з комп'ютером може звільнити викладача від значної частини рутинної роботи (перевірка виконання окремих вправ, фронтальне опитування, представлення великого обсягу мовного матеріалу), що дасть змогу проводити аудиторне заняття більш ефективно, організовуючи режим активної комунікації – повноцінного людського спілкування, де засобами спілкування стає іноземна мова і культура країни, що вивчається.

Необхідною дидактичною умовою організації самостійної роботи є чітке управління всім ходом цієї роботи, яке полягає в цілеспрямованому проектуванні методичного забезпечення навчального процесу з метою оптимального засвоєння матеріалу студентами та оволодіння ними прийомами навчальної праці. У самостійній діяльності студентів можна виділити два взаємодоповнюючих компоненти: внутрішній та зовнішній.

Внутрішній компонент полягає в чіткому визначенні самими студентами предмета своєї діяльності, виділення мети цієї діяльності, виборі засобів і способів діяльності, визначенні засобів самоконтролю.

В процесі зростання самостійної роботи студентів відбувається становлення їх самоосвітніх здібностей, формуються можливості підтримування і підвищення в процесі самоосвіти рівня володіння іноземною мовою.

Зовнішній компонент самостійної роботи – це управління самостійною діяльністю студентів з боку викладача, що передбачає визначення цілей самостійної роботи студентів, ставлення викладачем усного або письмового завдання, спостереження за практичними діями студентів і надання їм за необхідності допомоги, роботу над помилками, контроль і аналіз результатів.

Таким чином, перед викладачами кафедр сучасних європейських мов стоять завдання формування мовної комунікативної компетенції студентів, розвитку особистісних якостей, розвитку загальних і спеціальних здібностей і вмінь, що

забезпечують можливість подальшого самостійного оволодіння іноземною мовою.

Вищі навчальні заклади повинні надавати студентам можливість самостійно приймати рішення при виборі рівня складності завдання (залежно від рівня вимог), методів оволодіння матеріалом, особистісно й практично значущого змісту, а також неодмінно припускає необхідність висловлювати та захищати власну думку, виявляти самостійність у діях ("Всесвітня декларація про вищу освіту для XXI століття") [3].

Для сучасної професійної діяльності необхідний спеціаліст, спроможний оперативно приймати нешаблонні рішення, діяти самостійно, творчо. За правильної організації самостійна робота виступає засобом свідомого і міцного засвоєння знань студентами, має вирішальне значення для розвитку самостійності як однієї з провідних рис особистості фахівця з університетською освітою, формуючи потребу в самостійному поповненні знань, при застосуванні методів і прийомів самоосвіти.

Використана література:

1. Богданова І. М. Педагогічна інноватика. Одеса : ТЕС, 2000. 148 с.
2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи. Київ : Центр навчальної літератури, 2003. 316 с.
3. Всемирная декларация о высшем образовании для XXI века: подходы и практические меры. *Вестн. Высш. шк.* 1999. № 3. С. 29-35.
4. Ляховицкий М. В. О некоторых базисных категориях методики обучения иностранным языкам. *Иностранные языки в школе*. 2013. № 8. С. 4-10.
5. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін. ; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. Київ : Ленвіт, 2013. 590 с.
6. Осипчук Наталія. Вивчаймо англійську – тестуємо знання. *Освіта.* Всеукраїнський громадсько-політичний тижневик. 2016. № 38-39. С. 5.
7. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. ; за ред. З. Н. Курлянд. Київ : Знання, 2007. 495 с.

References:

[1] Bohdanova I. M. (2000). Pedahohichna innovatyka. Odesa : TES. 148 s.

[2] Vitvytska S. S. (2003). Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly. Kyiv : Tsentr navchalnoi literatury. – 316 s.

[3] Vsemyrnaia deklaratsyia o vysshem obrazovanyy dlia KhKhI veka: podkhody y praktycheskye mery. *Vestn. Vyssh. shk.* 1999. № 3. S. 29-35.

[4] Liakhovytskyi M. V. (2013). O nekotorykh bazysnykh katehoryiakh metodyky obuchenyia ynostrannym yazykam. Ynostrannye yazyky v shkole. № 8. S. 4-10.

[5] (2013). Metodyka navchannia inozemnykh mov i kultur: teoriia i praktyka: pidruchnyk dlia stud. klasychnykh, pedahohichnykh i linhvistychnykh universytetiv / Bihych O. B., Borysko N. F., Boretska H. E. ta in. ; za zahaln. red. S. Yu. Nikolaievoi. Kyiv : Lenvit. 590 s.

[6] Osypchuk Nataliia. Vyvchaimo anhliisku – testuiemo znannia. *Osvita*. Vseukrainskyi hromadsko-politychnyi tyzhnevyk. 2016. № 38-39. S. 5.

[7] (2007). Pedahohika vyshchoi shkoly : navch. posib. / Z. N. Kurliand, R. I. Khmeliuk, A. V. Semenova ta in. ; za red. Z. N. Kurliand. Kyiv : Znannia. 495 s.

Бреславец Н. А. Методические действия в осуществлении процесса обучения иностранных языков с акцентом на самостоятельную работу студентов.

Фактор личностного роста человека в XXI выходит на первый план мотивационных устремлений молодого поколения: свобода передвижения по всему миру, взаимопроникновение экономик, международное разделение труда, интенсификация процесса торговли и др. Это

является вызовами современности, резко стимулирующими изучение иностранных языков, требующими глубоких и качественных изменений преподавания иностранного языка в средней и высшей школе.

В современных условиях самостоятельность становится профессионально необходимым качеством личности любого специалиста. Таким образом, подготовка будущих специалистов в высшем учебном заведении должны ориентироваться на формирование у студентов этого качества. Выражение самостоятельности личности – поступки, действия, высказывание, оценка личности относительно как тех, кто окружает, так и самой себя; самостоятельность отображается в результатах деятельности, в характере становления к окружающей среде и направленности поведения. В свете современной образовательной концепции особого смысла приобретает процесс самообразования как средства развития творческой индивидуальности, сохранение человеческого достоинства, способ "встраивания себя" в социокультурный процесс, в общество.

В условиях реформирования национальной системы высшего образования вопросы научной организации учебно-воспитательного процесса приобретают особую значимость, так как они определяют не только качество подготовки специалистов, но и обеспечивают будущее экономики. Самостоятельная работа студента под контролем и без контроля преподавателя должна рассматриваться как важная часть всех составляющих учебного процесса, обеспечиваться учебными и научными разработками, материально-технической базой, иметь высокую мотивацию.

***Ключевые слова**: методологическая технология, самостоятельная работа студентов, субъектность, целеполагание, планирование, саморегуляция действий, самоконтроль.*

BRESLAVETS N. O. Methodical actions in implementing the process of learning foreign languages with the accent on independent work of students.

The human growth factor in XXI century comes to the forefront of the motivational aspirations of the young generation: freedom of movement around the world, interpenetration of economies, the international division of labor, the intensification of the trade process, etc. The above mentioned ones are challenges of our time, sharply stimulating the study of foreign languages, requiring profound and qualitative changes in the teaching of a foreign language in secondary and high school.

In modern conditions independence becomes professionally necessary quality of personality of any specialist. Thus, the training of future specialists in higher education should be guided by the formation of students of this quality. Expression of personality autonomy - actions, actions, statements, assessment of personality in relation to both those around him and himself; independence is manifested in the results of activity, in the nature of becoming to the environment and the orientation of behavior. In the light of the modern educational concept, the process of self-education as a means of developing creative individuality, preserving human dignity, a way of "embedding oneself" into the socio-cultural process, into society, acquires a special meaning.

The issues of the scientific organization of the educational process are of particular importance in the context of reforming the national system of higher education. They not only determine the quality of training, but also ensure the future of the economy. Independent work of a student under the control and without control of the teacher should be considered as an important part of all the components of the educational process, which is provided with educational and scientific developments, material and technical basis.

***Keywords:** methodological technology, independent work of students, subjectivity, goal setting, planning, self-regulation of actions, self-control.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.07
УДК 378. 091.33-027.22:811.111

Вітченко А. Ю.

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЇ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Серед основних методичних проблем викладання англійської мови у закладах вищої освіти провідного значення набуває використання інтерактивних технологій, що забезпечують реалізацію комунікативного підходу, сприяють формуванню іншомовної компетентності. До найефективніших інтерактивних технологій навчання належить кейс-технологія, що дає змогу активізувати процес іншомовної комунікації, проблематизувати навчальний матеріал, сформувати у студентів досвід практичного використання набутих знань, умінь і навичок під час вивчення іноземної мови.

У статті теоретично обґрунтовано та практично перевірено ефективність використання кейс-технології на практичних заняттях з англійської мови у закладах вищої освіти. Розкрито сутність кейс-технології, яка полягає у вивченні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються "кейсами") із життя та професійної діяльності для спільного аналізу, обговорення та вироблення рішень. Проаналізовано переваги використання кейсів на практичних заняттях з англійської мови, розглянуто структурні елементи кейсу. Виокремлено основні етапи впровадження кейс-технології, наведено приклад використання кейс-технології на практичних заняттях з англійської мови у закладах вищої освіти.

Доведено, що використання кейс-технології дає змогу актуалізувати лексику у процесі аналізу й обговорення пропонованих проблемних ситуацій, відпрацьовувати практичні вміння будувати монологічні висловлювання, брати участь у діалогах і навчальних дискусіях за темою кейсу, підвищувати інтерес до вивчення іноземної мови шляхом проблематизації навчального матеріалу.

Ключові слова: *кейс, кейс-технологія, структурні елементи кейсу, основні етапи впровадження кейс-технології, практичні заняття з англійської мови, заклади вищої освіти.*

Серед основних методичних проблем викладання англійської мови у закладах вищої освіти провідного значення набуває використання інтерактивних технологій, що забезпечують реалізацію комунікативного підходу, сприяють формуванню іншомовної компетентності. До найефективніших інтерактивних технологій навчання належить кейс-технологія, що дає змогу активізувати процес іншомовної комунікації, проблематизувати навчальний матеріал, сформувати у студентів досвід практичного використання набутих знань, умінь і навичок під час вивчення іноземної мови.

Теоретичні основи порушеної проблеми набули висвітлення у працях сучасних дослідників А. О. Вітченка [1], Н. М. Заячківської, О. І. Пометун і Л. В. Пироженко [2], Г. П. П'ятакової, С. О. Сисоєвої [3] та ін.

Мета статті – теоретично обґрунтувати та практично перевірити ефективність використання кейс-технології на практичних заняттях з англійської мови у закладах вищої освіти.

Вперше кейс був застосований у 1870 р. викладачами школи права

Гарвардського університету (Harvard Law School), далі він набув поширення у 20-х рр. XX ст. при викладанні управлінських дисциплін у Гарвардській бізнес-школі (Harvard Business School). На сучасному етапі у закладах вищої освіти Великобританії та США кейс-технологія є однією з найпопулярніших інтерактивних технологій навчання.

Сутність кейс-технології сучасні дослідники вбачають у вивченні конкретних випадків (ситуацій, історій, тексти яких називаються "кейсами") із життя та професійної діяльності для спільного аналізу, обговорення та вироблення рішень [1, с. 219]. Серед беззаперечних переваг кейс-технології називають те, що кейс одночасно не тільки відображає практичну проблему, але й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти під час її вирішення; він вдало поєднує навчальні та виховні завдання, що є важливою умовою реалізації освітньо-виховної мети.

Традиційно у структурі кейсу виділяють нормативні та факультативні елементи. До нормативних структурних елементів відносять ситуацію (випадок, проблему, історію) з реального життя або професійної діяльності, а також запитання і завдання для роботи з кейсом. Факультативними елементами вважаються контекст ситуації (хронологічний, історичний, топологічний, особистісний тощо), Авторський коментар до неї, перелік рекомендованих джерел і додатки (таблиці, схеми, графіки, діаграми, документація, карти, відео-, аудіозаписи тощо) [1, с. 220].

Впровадження кейс-технології на заняттях з англійської мови має відбуватися у три етапи:

1. Підготовчий (самостійна робота студентів над кейсом).

2. Основний (фронтальне обговорення кейсу під час практичного заняття).

3. Заключний (підбиття підсумків).

Наведемо приклад використання кейс-технології на практичних заняттях з англійської мови у закладах вищої освіти. За темою заняття "Love and Romance" (модуль I "Family") з дисципліни "Практичний курс англійської мови" на основі інернет-джерел [10; 6; 7; 8; 9; 5; 15; 16] розробили кейс "**Love or Duty, that is a question…"**.

Завдання заняття з використанням цього кейсу:

– поглибити лексичний запас з теми заняття "Love and Romance";

– розвинути вміння використовувати нову лексику у процесі монологічного і діалогічного спілкування;

– удосконалити вміння висловлювати власні погляди іноземною мовою;

– удосконалити граматичні навички застосування Past Tenses та Conditional Sentences в нових ситуаціях спілкування;

– розвивати вміння з аудіювання, навчити студентів виокремлювати з мовленнєвого потоку необхідну інформацію;

– розвивати вміння писати есе або невеликі за обсягом твори;

– створювати позитивну мотивацію до вивчення англійської мови.

Розроблений "живий" кейс "**Love or Duty, that is a question…"** складається з таких структурних компонентів:

1. Ситуація [10; 6; 7; 8; 9; 5; 15; 16].

2. Завдання для опрацювання нової лексики.

3. Система запитань і завдань для роботи з "тілом" кейсу.

4. Список рекомендованої для опрацювання літератури [10; 6; 7; 8; 9; 5; 15; 16; 14].

5. Додатки (аудіофрагмент King Edward VIII abdication speech 1936 [11], відеофрагмент з фильму "*The King's Speech*", культурологічний матеріал [14; 8] тощо).

На підготовчому етапі студенти отримують від викладача кейс за тиждень перед проведенням запланованого практичного заняття. Вони самостійно опрацьовують "тіло кейсу" (ситуацію), вивчають допоміжні матеріали, рекомендовані джерела, виконують завдання для опанування нової лексики.

КЕЙС "Love or Duty, that is a question…"

King Edward VIII did something that monarchs do not have the luxury of doing – he fell in love. King Edward was in love with Mrs. Wallis Simpson, not only an American, but also a married woman already once divorced. However, in order to marry the woman he loved, King Edward was willing to give up the British throne – and he did, on December 10, 1936.

To some, this was the love story of the century. To others, it was a scandal that threatened to weaken the monarchy.

Prince Edward Growing Up. *King Edward VIII was born Edward Albert Christian George Andrew Patrick David on June 23, 1894 to the Duke and Duchess of York (the future King George V and Queen Mary). His brother Albert was born a year and a half later, soon followed by a sister, Mary, in April 1897. Three more brothers followed: Harry in 1900, George in 1902, and John in 1905 (died at age 14 from epilepsy).*

Though his parents surely loved Edward, he thought of them as cold and distant. Edward's father was very strict which caused Edward to fear every call to his father's library, since it usually meant punishment.

In May 1907, Edward, only 12 years old, was shipped off to the Naval College at Osborne. He was at first teased because of his royal identity, but soon garnered acceptance because of his attempt to be treated like any other cadet.

After Osborne, Edward continued on to Dartmouth in May 1909. Though Dartmouth was also strict, Edward's stay there was less harsh.

During the night on May 6, 1910, King Edward VII, Edward's grandfather who had been outwardly loving to Edward, passed away. Thus, Edward's father became king and Edward became the heir to the throne.

In 1911, Edward became the twentieth Prince of Wales. Besides having to learn some Welsh phrases, Edward was to wear a particular costume for the ceremony.

"When a tailor appeared to measure me for a fantastic costume . . . of white satin breeches and a mantle and surcoat of purple velvet edged with ermine, I decided things had gone too far. . . . What would my Navy friends say if they saw me in this preposterous rig ?" [15, c. 29].

Though it is surely a natural feeling of teenagers to want to fit in, this feeling continued to grow in the prince. Prince Edward began to deplore being set on a pedestal or worshipped – anything that treated him as a "person requiring homage." [15, c. 30].

As Prince Edward later wrote in his memoirs:

"And if my association with the village boys at Sandringham and the cadets of the

Naval Colleges had done anything for me, it was to make me desperately anxious to be treated exactly like any other boy of my age." [15, c. 30].

World War I. *In August 1914, when Europe became embroiled in World War I, Prince Edward asked for a commission.*

The request was granted and Edward was soon posted to the 1st Battalion of the Grenadier Guards. The prince, however, was soon to learn that he was not going to be sent to battle.

Prince Edward, extremely disappointed, went to argue his case with Lord Kitchener, the Secretary of State for War. In his argument, Prince Edward told Kitchener that he had four younger brothers who could become heir to the throne if he were killed in battle.

While the prince had given a good argument, Kitchener stated that it was not Edward being killed that prevented him from being sent into battle, but rather, the possibility of the enemy taking the prince as prisoner.

Though posted far from any battle (he was given a position with Commander-in-Chief of the British Expeditionary Force, Sir John French), the prince did witness some of the horrors of the war.

And while he wasn't fighting on the front, Prince Edward won the respect of the common soldier for wanting to be there.

Edward Likes Married Women. *Prince Edward was a very good-looking man. He had blonde hair and blue eyes and a boyish look on his face that lasted his entire life. Yet, for some reason, Prince Edward preferred married women.*

In 1918, Prince Edward met Mrs. Winifred ("Freda") Dudley Ward. Despite the fact that they were about the same age (23), Freda had been married for five years when they met. For 16 years, Freda was Prince Edward's mistress.

Edward also had a long-time relationship with Viscountess Thelma Furness. On January 10, 1931, Lady Furness hosted a party at her country house, Burrough Court, where, in addition to Prince Edward, Mrs. Wallis Simpson and her husband Ernest Simpson were invited. It was at this party the two first met.

Prince Edward was soon to be infatuated with Mrs. Simpson; however, she didn't make a big impression on Edward at their first meeting.

Mrs. Wallis Simpson Becomes Edward's Only Mistress. *Four months later, Edward and Mrs. Wallis Simpson met again and seven months after that the prince had dinner over at the Simpson's house (staying until 4 a.m.). And though Wallis was a frequent guest of Prince Edward's for the next two years, she was not yet the only woman in Edward's life.*

In January 1934, Thelma Furness made a trip to the United States, entrusting Prince Edward to the care of Wallis in her absence. Upon Thelma's return, she found that she was no longer welcome in Prince Edward's life - even her phone calls were refused.

Four months later, Mrs. Dudley Ward was similarly cut out of the prince's life. Mrs. Wallis Simpson was then the prince's single mistress.

Who Was Mrs. Wallis Simpson? *Mrs. Wallis Simpson has become an emotional figure in history. Along with this, many descriptions of her personality and motives for being with Edward have caused some extremely negative descriptions; the nicer onces range from witch to seductress. So who really was Mrs. Wallis Simpson?*

Mrs. Wallis Simpson was born Wallis Warfield on June 19, 1896 in Maryland, United States. Though Wallis came from a distinguished family in the United States, in the United Kingdom being an American was not highly regarded. Unfortunately, Wallis's father died when she was only five months old and left no money; thus his widow was forced to live off the charity given to her by her late husband's brother.

As Wallis grew into a young woman, she was not necessarily considered pretty. However, Wallis had a sense of style and pose that made her distinguished and attractive. She had radiant eyes, good complexion and fine, smooth black hair which she kept parted down the middle for most of her life.

Wallis' First and Second Marriages. *On November 8, 1916 Wallis Warfield married Lieutenant Earl Winfield ("Win") Spencer, a pilot for the U.S. Navy. The marriage was reasonably good until the end of World War I, as it was with many ex-soldiers who became bitter at the inconclusiveness of the war and had difficulty adapting back to civilian life.*

After the armistice, Win began to drink heavily and also became abusive.

Wallis eventually left Win and lived six years by herself in Washington. Win and Wallis weren't yet divorced and when Win begged her to rejoin him, this time in China where he had been posted in 1922, she went.

Things seemed to be working out until Win started drinking again. This time Wallis left him for good and sued for a divorce, which was granted in December 1927.

In July 1928, only six months after her divorce, Wallis married Ernest Simpson, who worked in the family shipping business. After their marriage, they settled down in London. It was with her second husband that Wallis was invited to social parties and invited to Lady Furness's house where she first met Prince Edward.

Who Seduced Whom? *While many blame Mrs. Wallis Simpson for seducing the prince, it seems rather more likely that she was herself seduced by the glamor and power of being close to the heir of Britain's throne.*

At first, Wallis was just glad to have become included in the prince's circle of friends. According to Wallis, it was in August 1934 that their relationship became more serious. During that month, the prince took a cruise on Lord Moyne's yacht, the Rosaura. Although both Simpsons were invited, Ernest Simpson could not accompany his wife on the cruise because of a business trip to the United States.

It was on this cruise, Wallis stated, that she and the prince "crossed the line that marks the indefinable boundary between friendship and love." [15, p. 79].

Prince Edward became increasingly infatuated with Wallis. But did Wallis love Edward? Again, many people have said that she did not and that she was a calculating woman who either wanted to be queen or who wanted money. It seems more probable that while she was not infatuated with Edward, she loved him.

Edward Becomes King. *At five minutes to midnight on January 20, 1936, King George V, Edward's father, passed away. Upon King George V's death, Prince Edward became King Edward VIII.*

To many, Edward's grief over his father's death seemed much greater than the grieving of his mother or his siblings. Though death affects people differently, Edward's grief might have been greater for his father's death also signified his acquisition of the throne, complete with the responsibilities and eminence that he deplored.

King Edward VIII didn't win many supporters at the beginning of his reign. His first

act as the new king was to order the Sandringham clocks (See APPENDIX A), which were always a half an hour fast, set to the correct time. This symbolized to many a king who rejected his father's work.

Still, the government and the people of Great Britain had high hopes for King Edward. He had seen war, traveled the world, been to every part of the British empire, seemed sincerely interested in social problems, and had a good memory. So what went wrong?

Many things. First, Edward wanted to change many of the rules and become a modern monarch. Unfortunately, this caused Edward to distrust many of his advisors because he saw them as symbols and perpetuators of the old order. He dismissed many of them.

Also, in an effort to reform and curb monetary excesses, he cut the salaries of many royal staff employees to an extreme degree. Employees became unhappy.

The king also began to be late or cancel appointments and events at the last minute. State papers that were sent to him were not protected, some statesmen worried that German spies had access to these papers. At first these papers were returned promptly, but soon it would be weeks before they were returned, some of which had obviously not even been looked at.

Wallis Distracted the King. *One of the main reasons he was late or canceled events was because of Mrs. Wallis Simpson. His infatuation with her had grown so extreme that he was severely distracted from his State duties. Some thought she might be a German spy handing State papers over to the German government.*

The relationship between King Edward and Mrs. Wallis Simpson came to an impasse when the king received a letter from Alexander Hardinge, the king's private secretary, that warned him that the press would not remain silent much longer and that the government might resign if this continued.

King Edward was faced with three options: give up Wallis, keep Wallis and government would resign, or abdicate and give up the throne. Since King Edward had decided that he wanted to marry Mrs. Wallis Simpson (in his autobiography he wrote that he had decided to marry her as early as 1934), he had little choice but to abdicate [16, p. 277].

King Edward VIII Abdicates. *Whatever her original motives, until the end, Mrs. Wallis Simpson didn't mean for the king to abdicate. Yet the day soon came when King Edward VIII was to sign the papers that would end his rule.*

At 10 a.m. on December 10, 1936, King Edward VIII, surrounded by his three surviving brothers, signed the six copies of the Instrument of Abdication [8].

On December 10, 1936, King Edward VIII submitted his abdication and it was endorsed by Parliament the next day. He thus became the only British monarch ever to resign voluntarily. On December 11th, Edward VIII publicly announced his decision via radio to a worldwide audience [11].

The Duke and Duchess of Windsor. *At the moment of King Edward VIII's abdication, his brother Albert, the next in line for the throne, became King George VI (Albert was the father of Queen Elizabeth II).*

On the same day as the abdication, King George VI bestowed upon Edward the family name of Windsor. Thus, Edward became the Duke of Windsor and when he married, Wallis became the Duchess of Windsor.

Mrs. Wallis Simpson sued for a divorce from Ernest Simpson, which was granted, and Wallis and Edward married in a small ceremony on June 3, 1937.

To Edward's great sorrow, he received a letter on the eve of his wedding from King George VI stating that by abdicating, Edward was no longer entitled to the tile "Royal Highness". But, out of generosity for Edward, King George was going to allow Edward the right to hold that title, but not his wife or any children. This greatly pained Edward for the rest of his life, for it was a slight to his new wife.

After the abdication, the Duke and Duchess were exiled from Great Britain. Although a number of years had not been established for the exile, many believed it would only last a few years; instead, it lasted their entire lives.

Royal family members shunned the couple. The Duke and Duchess lived out most of their lives in France with the exception of a short term in the Bahamas as governor.

Edward passed away on May 28, 1972, a month shy of his 78th birthday. Wallis lived for 14 more years, many of which were spent in bed, secluded from the world. She passed away on April 24, 1986, two months shy of 90.

На основному етапі викладач перевіряє засвоєння нового лексичного матеріалу.

І. Завдання для перевірки опанування нової лексики.

1. While studying the case pay attention to the underline words. If you don't know their meaning consult the dictionary.

2. Using the case write down the words and word-combinations with the meaning "to be in love", "one's girlfriend/boyfriend", "to court".

3. Using the Internet sources, write down the idioms connected with the notion "love". Represent them in class.

4. Study the following idioms [4; 12; 13] (див. табл. 1). Try to guess their meaning. Connect the following idioms with their meaning.

Таблиця 1

Idioms about love

№	Idioms	Lexical meaning
1.	love at first sight	a. a couple who get along perfectly
2.	to fancy someone (B. E.)	b. find the right or perfect person
3.	to have a crush on someone	c. for a couple to show everyone how much they are in love
4.	to go out with someone (B. E.)	d. get married
5.	to fall head over heels for someone	e. get married
6.	to be loved-up (B. E.)	f. instant love
7.	find Mr. Right	g. the place where two lovers live
8.	to be lovey-dovey	h. the words "I love you"
9.	those three little words	i. to be able to think only about one person
10.	a love-nest	j. to completely fall in love
11.	a match made in heaven	k. to date someone
12.	walk down the aisle together	l. to exist in a warm feeling of love
13.	tie the knot	m. to find someone attractive

Особлива увага під час роботи над кейсом приділяється виконанню таких творчих завдань:

1. Make up a short story using the underline words from the case and the given

idioms about the first dates of Edward VIII and Mrs. Wallis Simpson: *to have a crush on someone, to be loved-up, find Mr. Right, to be lovey-dovey, those three little words, a match made in heaven*.

2. Imagine that you are Edward VIII. Write the Valentine card (or a letter on the Valentine's Day) on his behalf to Mrs. Wallis Simpson using the following idioms and proverbs: "*beauty is in the eye of the beholder* (beauty is subjective), *let your heart rule your head* (allow your emotions to control your rational side), *wear your heart on your sleeve* (show other people how you are feeling)".

ІІ. Для поглибленої роботи та подальшого обговорення кейсу "**Love or Duty, that is a question…"** студентам пропонується така система запитань і завдань:

1. What kind of person was Edward VIII as a teenage and a young man? Was he growing up with the understanding that he is a future King of the UK?

2. Watch the part of the film "*The King's Speech*". How was Edward VIII described in that scene of his father's death? What did he feel immediately after his father's death?

3. Edward VIII was on the throne for 11 months. Did he demonstrate an interest in ruling the country? What or who distracted him? What was his life drama?

4. Edward's VIII first act as the new king was to order the Sandringham clock [14] set to the correct time. What did the Sandringham clock symbolize? Why did he change that tradition?

5. Was the abdication the hard choice for Edward VIII? That was he thinking about on the eve of signing the Instrument of Abdication (December 10, 1936)? Described this evening.

6. Think about the book he might be reading on the eve of signing the Instrument of Abdication. Explain your choice.

7. Listen to Edward's VIII public speech about his decision to a worldwide audience [11]. How did Edward VIII explain his choice? Quote his words.

8. Do you agree with Edward's VIII decision? Did he have the right to do in such a way?

9. What is your attitude towards Edward's VIII abdication? Explain your ideas.

На заключному етапі за підсумками групового обговорення проблеми "**Love or Duty, that is a question…"** студентам можна запропонувати написати лист або есе на такі теми:

– Write a letter to Edward VIII summing up your ideas about the kind's choice.

– Write an essay "The story is about a prince who didn't wanted to be a king".

Висновок. Завдяки використанню кейс-технології на практичному занятті з англійської мови студенти поглибили лексичний запас за темою "Love and Romance", набули вмінь застосовувати нову лексику у процесі монологічного та діалогічного спілкування, відпрацювали вміння висловлювати власні думки іноземною мовою, вдосконалили граматичні навички застосування Past Tenses та Conditional Sentences в нових ситуаціях спілкування. Крім того, вони розвинули вміння з аудіювання, навчилися виокремлювати з мовленнєвого потоку необхідну інформацію, поглибили комунікативну культуру спілкування.

Звернення до кейс-технології дало змогу забезпечити міждисциплінарні зв'язки "англійська мова – історія, література, лінгвокультурознавство", розвинути дослідницькі і творчі вміння, підвищити мотивацію до поглибленого вивчення дисципліни; активізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів.

Використана література:

1. Вітченко А. О., Осьодло В. І., Салкуцан С. М. Технології навчання у вищій військовій школі: теорія і практика : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. професора В. М. Телелима. Київ : НУОУ ім. Івана Черняховського, 2016. 250 с.
2. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко, Г. І. Коберник та ін. Київ : Наук. світ, 2004. 85 с.
3. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. Київ : ВД "ЕКМО", 2011. 320 с.
4. 25 Fantastic Idioms about Love and their Meanings [Електронній ресурс]. Режим доступу : https://www.myenglishteacher.eu/blog/20-suprisingly-funny-idioms-about-love/. Назва з екрану.
5. Bloch Michael. Wallis & Edward: Letters 1931–1937. London : Weidenfeld & Nicolson, 1986. 320 p.
6. Edward VIII [Електронній ресурс]. Режим доступу : https://www.encyclopedia.com/people/history /british-and-irish-history-biographies/edward-viii. Назва з екрану.
7. Edward VIII abdicates [Електронній ресурс]. Режим доступу : https://www.history.com/this-day-in-history/edward-viii-abdicates. Назва з екрану.
8. Edward VIII abdication crisis [Електронній ресурс]. Режим доступу : https://en.wikipedia.org/wiki /Edward_VIII_abdication_crisis. – Назва з екрану.
9. Inside the Biggest Royal Scandal Ever: How King Edward VIII's Explosive Affair with Wallis Simpson Changed the Couse of History [Електронній ресурс]. Режим доступу : http://www.eonline.com/news /900012/inside-the-biggest-royal-scandal-ever-how-king-edward-viii-s-explosive-affair-with-wallis-simpson-changed-the-course-of-history. – Назва з екрану.
10. King Edward VIII Abdicated for Love [Електронній ресурс]. Режим доступу : https://www.thoughtco.com/king-edward-viii-abdicated-for-love-1779284. Назва з екрану.
11. King Edward VIII Abdication Speech 1936 [Електронній ресурс]. Режим доступу : https://www.youtube.com/watch?v=re6G1hTlrEo. – Назва з екрану.
12. Love and Relationship Idioms [Електронній ресурс]. Режим доступу : http://www.idiomconnection.com/relationship.html. – Назва з екрану.
13. Love Idioms [Електронній ресурс]. Режим доступу : https://www.theidioms.com/love/. Назва з екрану.
14. Sandringham Time [Електронній ресурс]. Режим доступу : https://www.historic-uk.com/CultureUK /Sandringham-Time/. – Назва з екрану.
15. Warwick Christopher. Abdication. London : Sidgwick & Jackson, 1986. 176 p.
16. Ziegler Paul. King Edward VIII: The Official Biography. London : Collins, 1990. 654 p.

References:

[1] Pometun O. I. (2004). Interaktyvni texnologiyi navchannya / O. I. Pometun, L. V. Pyrozhenko, G. I. Kobernyk ta in. K. : Nauk. svit. 85 s.

[2] Sysoyeva S. O. (2011). Interaktyvni texnologiyi navchannya doroslyx : navch.-metod. posib. Kyiv : VD "EKMO". 320 s.

[3] Vitchenko A. O., Osodlo V. I., Salkuczan S. M. (2016). Texnologiyi navchannya u vyshhij vijs`kovij shkoli : teoriya i praktyka : navch.-metod. posib. / za zag. red. profesora V. M. Telelyma. Kyiv : NUOU im. Ivana Chernyaxovskogo. 250 s.

[4] 25 Fantastic Idioms about Love and their Meanings [Elektronnii resurs]. Rezhym dostupu : https://www.myenglishteacher.eu/blog/20-suprisingly-funny-idioms-about-love/. Nazva z ekranu.

[5] Bloch Michael. (1986). Wallis & Edward: Letters 1931-1937. London : Weidenfeld & Nicolson. – 320 p.

[6] Edward VIII [Elektronnii resurs]. Rezhym dostupu : https://www.encyclopedia.com/people/history /british-and-irish-history-biographies/edward-viii. Nazva z ekranu.

[7] Edward VIII abdicates [Elektronnii resurs]. Rezhym dostupu : https://www.history.com/this-day-in-history/edward-viii-abdicates. Nazva z ekranu.

[8] Edward VIII abdication crisis [Elektronnii resurs]. Rezhym dostupu : https://en.wikipedia.org /wiki/Edward_VIII_abdication_crisis. Nazva z ekranu.

[9] Inside the Biggest Royal Scandal Ever: How King Edward VIII's Explosive Affair with Wallis Simpson Changed the Couse of History [Elektronnii resurs]. Rezhym dostupu : http://www.eonline.com/news

/900012/inside-the-biggest-royal-scandal-ever-how-king-edward-viii-s-explosive-affair-with-wallis-simpson-changed-the-course-of-history. Nazva z ekranu.
[10] King Edward VIII Abdicated for Love [Elektronnii resurs]. Rezhym dostupu : https://www.thoughtco.com/king-edward-viii-abdicated-for-love-1779284. Nazva z ekranu.
[11] King Edward VIII Abdication Speech 1936 [Elektronnii resurs]. Rezhym dostupu : https://www.youtube.com/watch?v=re6G1hTlrEo. Nazva z ekranu.
[12] Love and Relationship Idioms [Elektronnii resurs]. Rezhym dostupu : http://www.idiomconnection.com /relationship.html. – Nazva z ekranu.
[13] Love Idioms [Elektronnii resurs]. Rezhym dostupu : https://www.theidioms.com/love/. Nazva z ekranu.
[14] Sandringham Time [Elektronnii resurs]. Rezhym dostupu : https://www.historic-uk.com /CultureUK/Sandringham-Time/. Nazva z ekranu.
[15] Warwick Christopher. (1986). Abdication. London : Sidgwick & Jackson. – 176 p.
[16] Ziegler Paul. (1990). King Edward VIII: The Official Biography. London : Collins. 654 p.

ВИТЧЕНКО А. Ю. Использование кейс-технологии на практических занятиях по английскому языку в учреждениях высшего образования.

Среди основных методических проблем преподавания английского языка в заведениях высшего образования большое значение имеет использование интерактивных технологий, которые обеспечивают реализацию коммуникативного подхода, содействуют формированию иноязычной компетентности. К наиболее эффективным интерактивным технологиям обучения принадлежит кейс-технология, которая дает возможность активизировать процесс иноязычной коммуникации, проблематизировать учебный материал, сформировать у студентов опыт практического использования приобретенных знаний, умений и навычек во время изучения иностранного языка.

В статье теоретически обоснована и практически проверена эффективность использования кейс-технологии на практических занятиях по английскому языку в высших учебных заведениях. Раскрыта сущность кейс-технологии, которая состоит в изучении конкретных случаев (ситуаций, историй, тексты которых называются "кейсами") из жизни и профессиональной деятельности для общего анализа, обсуждения и формирования решений. Проанализированы преимущества использования кейсов на практических занятиях по английскому языку, рассмотрены структурные элементы кейса. Выделены основные этапы внедрения кейс-технологии, приведен пример использования кейс-технологии на практических занятиях по английскому языку в высших учебных заведениях.

Доказано, что использование кейс-технологии позволяет актуализировать лексику в процессе анализа и обсуждения предлагаемых проблемных ситуаций, отрабатывать практические умения строить монологические высказывания, участвовать в диалогах та дискуссиях по теме кейса, повышать интерес к изучению иностранного языка путем проблематизации учебного материала.

***Ключевые слова**: кейс, кейс-технология, структурные элементы кейса, основные этапы внедрения кейс-технологии, практические занятия по английскому языку, высшие учебные заведения.*

VITCHENKO A. Use case technology on practical English classes in institutions of higher education.

Among the main methodological problems of teaching English in higher education institutions, the use of interactive technologies that provide a communicative approach and contribute to the formation of foreign language competence is of great importance. The most effective interactive learning technologies include case technology, which makes it possible to activate the process of foreign language communication, to problematize educational material, to form students' experience in the practical use of acquired knowledge, skills and abilities while learning a foreign language.

The article theoretically justified and practically tested the effectiveness of the case-technology use on practical English classes in institutions of higher education. The main ideas of the case-

technology is revealed, the advantages of using cases on practical English classes are analysed, the structural elements of the case are considered. The main stages of the case-technology introduction in universities, and the example of the case-technology use on practical English classes in institutions of higher education are given.

It is proved that the use of case-technology allows to update the vocabulary in the process of analysing and discussing the proposed problem situations, to develop the practical skills while making up the monologues, to participate in dialogues and discussions on the case topic, to increase interest in learning foreign language through problematization of the educational material.

***Keywords**: case technology, the advantages of case studies using, the structural elements of a case, the stages of case technology introduction, an example of using case technology on practical English classes in institutions of higher education.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.08
УДК 378.011.3-051:81’243):004

Гладка І. А.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Сьогодні від нового покоління вимагаються розвинені особистісні якості, які давали б йому змогу креативно підходити до вирішення сучасних проблем і згодом виховувати і навчати нове покоління. У зв’язку з цим перед викладачем англійської мови постають нові завдання зі створення оптимальних умов для розвитку студентів-філологів та формування майбутнього викладача англійської мови нової формації.

Статтю присвячено впровадженню інтерактивних технологій у процесі підготовки викладача англійської мови. XXI сторіччя відкрило можливості для розвитку новітніх інтерактивних технологій, де вчені розробляють шляхи, як навчити спілкуватися іноземними мовами, зокрема англійською. Мета статті полягає в тому, щоб запропонувати перевірені інтерактивні технології для використання їх в процесі підготовки викладача англійської мови та створення комфортних умов, за яких студент зможе вільно спілкуватися англійською мовою та довести ефективність їх використання.

Інтерактивна діяльність на практичних заняттях з англійської мови передбачає розвиток й організацію спілкування двох і більше осіб, що веде до взаємодії і взаєморозуміння, до спільного рішення значущих для кожного учасника завдань. Домінування однієї думки над іншою не може бути при інтерактиві. Методи з широким спектром можливостей, такі як дискусії, диспути, рольові ігри, характеризуються значною змістовністю, чіткою структурою, більш цілеспрямованою і організованою участю майбутніх викладачів, активністю прояву позицій. Це все й забезпечує комплексний вплив на інтелектуальну, емоційну і мотиваційну сферу студентів.

***Ключові слова**: інтерактивна технологія, методи, майбутній викладач, методика, вправи, креативність, інтерактивна діяльність, студент.*

Розвиток українського суспільства за останні 28 років характеризується важливими соціально-економічними перетвореннями, коли від нового інтерактивного покоління вимагаються розвинені особистісні якості, які давали б

йому змогу креативно підходити до вирішення сучасних проблем і згодом виховувати і навчати нове покоління. У зв'язку з цим перед викладачем англійської мови постають нові завдання зі створення оптимальних умов для розвитку студентів-філологів та формування майбутнього викладача англійської мови нової формації.

XXI сторіччя відкрило можливості для розвитку новітніх інтерактивних технологій, де вчені розробляють шляхи, як навчити спілкуватися іноземними мовами, зокрема англійською. Проблема застосування інтерактивних технологій під час навчального процесу у вищих закладах освіти досліджувалася відомими науковцями (О. Єльниковою, Г. Коберником, Т. Кравченко, М. Крайняю, Г. Крівчиковою, В. Мельник, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун та ін.), які обґрунтовують доцільність застосування цих технологій у процесі навчання у вищих закладах освіти.

Мета статті полягає в тому, щоб запропонувати перевірені інтерактивні технології в процесі підготовки викладача англійської мови та створення комфортних умов, за яких студент зможе вільно спілкуватися англійською мовою та довести ефективність їх використання.

Об'єктом дослідження є використання технологій у процесі навчання іноземних мов.

Предметом дослідження є застосування інтерактивних технологій на практичних заняттях з англійської мови студентів 1 курсу.

Нині все більша увага у вищих закладах освіти приділяється студенту як особистості – його свідомості, духовності, культурі, моральності, а також високорозвиненому інтелекту та інтелектуальному потенціалу. Тому постає гостра необхідність такої професійної підготовки, щоб після закінчення магістратури студенти починали свій трудовий шлях освіченими інтелектуальними особистостями, що володіють знаннями, загальною культурою, вміннями самостійно та гнучко мислити, ініціативно, творчо вирішувати життєві і професійні питання [2, с. 16].

Концептуальною основою інтерактивної технології є теорія інтерактивної орієнтації, яка сформувалася в 1930-х рр. Великий вплив на інтерактивні технології надала концепція гуманістичної психології та психотерапії (1950–1960 рр.), а також соціально-перцептивного когнитивізму (1960-ті рр.) [6, с. 139].

Інтерес до інтерактивного навчання як освітньої інновації з'явився в Україні близько десяти років тому. Така зацікавленість викликана до проблеми різними підходами: одні вчені традиційно йдуть у модний напрям; інші стурбовані станом освіти і вбачають у технологізації чергову панацею від усіх негараздів; треті вважають, що технологізація – процес, який підготував етап еволюції освіти для вирішення якісно інших завдань [4, с. 29].

Нині у методиці викладання іноземної мови спостерігається тенденція переходу від комунікативного аспекту до його різновиду – інтерактивного підходу, який був запропонований західними методистами [5, с. 55].

Перед методистами та викладачами англійської мови стоїть мета посилити інтерактивний бік оволодіння іноземною мовою, перейти від навчання іноземної мови до навчання іноземно-мовної діяльності і до навчання спілкування [3, с. 20].

Інтерактивні методи навчання мотивують студентів вивчати іноземну мову та

підвищують інтерес до процесу навчання [6, с. 13].

Більшість основних методичних інновацій пов'язані на сучасному етапі із застосуванням інтерактивних методів навчання. "Inter" – це "взаємний", "act" – "діяти" (з англ. – interact). Інтерактивний – здатний взаємодіяти або перебувати в режимі бесіди, діалогу із чим-небудь (наприклад, комп'ютером) або ким-небудь (людиною).

Отже, інтерактивне навчання – насамперед діалогове навчання, у ході якого здійснюється взаємодія викладач – студент.

У ситуації діалогу учасники створюють інтерсуб'єктивний план. Одночасно діалог є універсальним способом і принципом організації людської свідомості ("інтерсуб'єктивний план"), і, нарешті, через діалогову площину здійснюється метосуб'єктивна взаємодія [1, с. 139].

Інтерактивна діяльність на практичних заняттях з англійської мови передбачає розвиток й організацію спілкування двох і більше осіб, що веде до взаємодії і взаєморозуміння, до спільного рішення значущих для кожного учасника завдань. Домінування однієї думки над іншою не може бути при інтерактиві.

У ході спілкування майбутні викладачі англійської мови вчаться критично мислити, зважувати альтернативні думки, вирішувати складні проблеми на основі аналізу обставин, дискутувати, приймати виважені рішення, спілкуватися з іншими людьми.

Для цього організовується індивідуальна, парна й групова робота, застосовуються дослідницькі проекти, рольові ігри, іде робота з документами й різними джерелами інформації, використовуються творчі роботи [7 с. 124].

Так історично склалося, що освіта у навчальних закладах надається студентам у колективах (групах), тобто існує аудиторна форма навчання. Основною одиницею такого навчання є семінар, практичне заняття. Кожне заняття будується за певною структурою і передбачає організацію навчання за різними моделями [1, с. 16].

Методи з широким спектром можливостей, такі як дискусії, диспути, рольові ігри, характеризуються значною змістовністю, чіткою структурою, більш цілеспрямованою і організованою участю майбутніх викладачів, активністю прояву позицій. Це все й забезпечує комплексний вплив на інтелектуальну, емоційну і мотиваційну сферу студентів.

В роботі зі студентами на практичних заняттях ми пропонуємо спиратися на класифікацію О. І. Пометун та Л. В. Пироженко, яка характеризує розподіл інтерактивних вправ саме на основі співвідношення їх до мети, етапу заняття, а також чітко проведена межа між методиками кооперативного та колективно-групового навчання, виділені окремі види робіт ситуативного моделювання та опрацювання дискусійних питань [2, с. 55].

Використання інтерактивних технологій кооперативного навчання, зокрема робота в малих групах, у парах та технологіях ситуативного моделювання, передусім ігрове моделювання явищ набуває особливої значущості при навчанні англійській мові. Робота в парах дає майбутнім викладачам змогу висловлювати думки, обмінюватися ідеями в групі, вільно виступати перед аудиторією. Технологія співпраці активно впроваджується в навчальний процес на практичних

заняттях з англійської мови.

Для підтвердження ефективності наших рекомендацій ми пропонуємо декілька фрагментів практичних занять з англійської мови на 1 курсі.

Пропонуємо фрагмент практичного заняття № 1 "Teenage problems".

Мета – розширення та поглиблення пізнавальних інтересів студентів, спілкування та висловлення своєї думки.

Вид інтерактивної технології: акваріум.

Форма інтерактивної технології: колективна.

Форма організації студентів: вся група.

Студенти першого курсу асоціюються з нігілізмом та бажанням доводити свою думку. Тому "Акваріум" може бути при нагоді, коли необхідно обговорити конфліктні моменти в житті і самостійність в чужому місті. Викладач пропонує студентам розмістити стільці по колу, створюючи імпровізований акваріум. Навколо акваріуму повинно бути достатньо місця, щоб решта учасників розмови могли стояти. 12 стільців створюють комфортні умови для дискусії. Викладач об'єднує студентів у групи і дає декілька хвилин на створення діалогу. Протягом обговорення будь-який студент з команди може доторкнутись до плеча того, хто говорить, та зайняти його місце. Так, кожен зможе висловитись з певної проблеми.

Таким чином, використовуючи цю вправу, викладач дає можливість студентам відстоювати свою думку, обговорюючи в колі, решта групи виступає в ролі слухачів та спостерігачів. Групи міняються і студенти заходять на територію акваріума. Викладач вчить продуктивно дискутувати. Це уміння лежить в основі здатності критично мислити. Кліше, вирази, ідіоми, фразові дієслова за темою викладач готує на картках і студенти вибирають їх, щоб у своєму діалозі обов'язково використати.

Пропонуємо фрагмент практичного заняття № 2 за темою "Чи легко бути молодим?"

Мета – реалізація мотивацій для вживання мови з метою одержання інформації в умовному оточенні.

Вид інтерактивної технології: "Дерево рішень".

Форма інтерактивної технології: дискутивна.

Форма організації студентів: вся група.

Викладач дає на початку практичного заняття кожній групі аркуш ватману і опорний вокобуляр. Студенти об'єднуються в декілька груп. Кожна група готує обговорення питання, поставленого викладачем, і записує думки на своєму "дереві". Групи переходять до наступного дерева і пишуть на ньому свої ідеї щодо вирішення поставленого завдання.

Таким чином, ця вправа дає можливість студентам бути толерантними і продумано вести дискусію та прислуховуватися до думки не тільки однієї особи, а й групи осіб.

Пропонуємо фрагмент практичного заняття № 3 за темою "Cinema"

Мета – ознайомити студентів з основними поняттями цієї теми, розширити та поглибити пізнавальний інтерес, удосконалити знання, стимулювати творчу самостійність.

Вид інтерактивної технології: мозговий штурм.

Форма інтерактивної технології: ситуативне моделювання.

Форма організації студентів: вся група.

Для вирішення проблеми викладач пропонує студентам оперативний метод “Мозковий штурм”, щоб стимулювати творчу активність, та роздає слова, з яких треба вибрати ті, які характеризують фільм. Студентам, як учасникам обговорення, пропонують висловити якомога більшу кількість варіантів рішень, в тому числі нереальні. Потім серед висловлених ідей відбирають найбільш вдалі, які можуть бути використані на практиці.

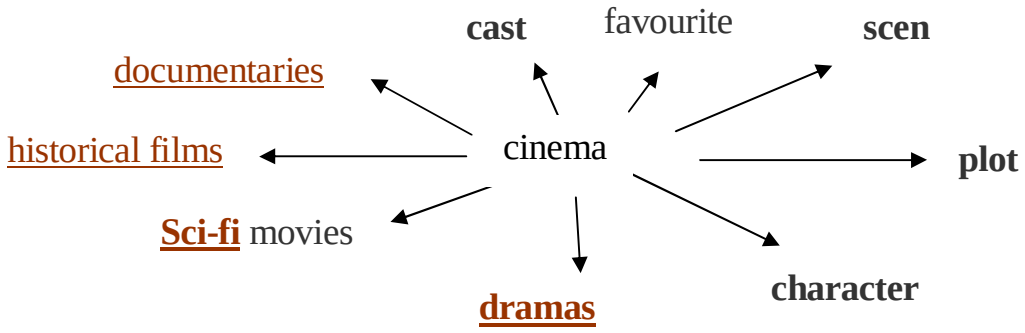

Таким чином, використовуючи на практичних заняттях технологію “мозковий штурм”, можна заохотити студентів вивчати більше синонімів, антонімів, щоб яскраво висвітлювати певні ролі та колективно створювати історію, використовуючи якомога більше слів.

Пропонуємо фрагмент практичного заняття № 4 “Аукціон ідей”

Мета: перевірити вміння створювати діалог, вибудовувати логічний ланцюжок, творити аргументовані міні-монологи; навчитись робити висновки.

Форма інтерактивних технологій: “Прес”.

Вид інтерактивних технологій: “Аукціон ідей”.

Види пізнавальної діяльності: аналітична, репродуктивно-описова, продуктивно-описова.

Форма організації студентів: вся група.

Викладач пропонує студентам: починати зі слів “I think that ..., I believe that...., I hope that....” та висловлювати свою думку, пояснюючи, у чому вона полягає. Для обґрунтування свого погляду викладач дає студентам інші кліше: “because that…, so…” и просить пояснити, на чому ґрунтується їхня позиція. Для висновків викладач на картках дає вирази “So, I think (consider)” і просить узагальнити свою думку та надати рекомендації, як діяти в такій ситуації.

Таким чином, 5-6 пар (залежно від кількості студентів у групі) працюють одночасно. Викладач видає кліше кожній парі. Перша пара починає діалог, друга – пояснює ідею першої, третя – надає приклади, четверта – підбиває підсумок. Так, студенти складають не тільки діалог, а й вчаться утворювати історії, аналізувати та будувати логічний ланцюжок для доведення думки і відповіді на поставлене запитання.

Таким чином, використання інтерактивних прийомів і методів у реалізації особистісно орієнтованого підходу у викладанні англійської мови дають змогу суттєво збільшити час мовної практики на практичних заняттях для кожного

студента, домогтися засвоєння матеріалу всіма учасниками групи, вирішити різноманітні виховні та розвиваючі завдання. Викладач, зі свого боку, стає організатором самостійної навчально-пізнавальної, комунікативної, творчої діяльності студентів, у нього з'являються можливості для вдосконалення процесу навчання, розвитку комунікативної компетенції студентів, цілісного розвитку їх особистості.

Використана література:

1. Александров К. В. Мультимедийный комплекс как средство обучения лексической стороне иноязычной речи студентов лингвистического вуза (на материале немецкого языка) : автореферат дис. на соискание уч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теория и методика обучения и воспитания (иностранный язык, уровень высшего профессионального образования)". Нижний Новгород, 2009. С. 22.
2. Вовк О. І. Формування граматичної компетентності студентів-філологів у процесі оволодіння англійською мовою. *Вісник ЛНПУ ім. Т. Шевченка.* Серія: Філологічні науки. Луганськ, 2007. № 20 (136). С. 20-24.
3. Горбунова Н. П., Бубнова Д. В. Master English : навч. посіб. для магістрантів. Сімферополь : Таврія, 2007. 112 с.
4. Коротаева Е. В. Хочу, могу, умею! Обучение, погружено в обучение. Випуск 3. Москва, 1997. С. 15.
5. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови.* 2010. № 2. С. 11-17.
6. Селевко Г. К.Современные образовательные технологии. Москва : Народное образование, 2010. 360 с.
7. Сенчук Ю. О. Комплекс вправ для навчання студентів економічних спеціальностей англомовної термінологічної лексики. *Іноземні мови.* 2004. № 3. С. 24-32.

References:

[1] Aleksandrow K. V. (2009). Multimediynyi kompleks kak sredstvo obucheniya leksicheskoi storone inoyazychnoi rechi stydentov lingvisticheskoho vusa (na materiale nemetskoho yazyka) : avtoreferat dis. na soiskanie uch. stepeni kand. ped. nauk : spets. 13.00.02 "Teoriya i metodika obucheniya i vospitaniya (inostranniy yazyk, uroven vyssheho profesionalnoho obrazovaniya)". Nizniy Novhorod. S. 22.

[2] Vovk O. I. Formuvannya hramatychnoyi kompetentnosti studentiv-filolohiv u protsesi ovolodinnya anhliiskoyu movoyu. *Visnyk LNPU im. T. Shevchenka*. Seriya: Filolohichni nauky. Luhansk, 2007. № 20 (136). S. 20–24.

[3] Horbunova N. P., Bubnova D. V. (2007). Master English : navch. posib. dlya mahistrantiv Simferopol : Tavriya. – 112 s.

[4] Korotaeva E. V. (1997). Hochu, mohu, umeyu! Obuchenie, pogruzheno v obuchenie. Vypusk 3. Moskva. S. 15.

[5] Nikolaeva S. Y. (2010). Tsili navchannya inozemnykh mov v aspekti kompetentnistnoho pidhody. *Inosemni movy.* № 2. S. 11–17.

[6] Selevko H. K. (2010). Sovremennie obrazovatelnie tehnologiyi. Moskva : Narodnoe obrazovanie. – 360 s.

[7] Senchuk Y. O. (2004). Kompleks vprav dlya navchannya studentiv ekonomichnyh spetsialnostey anglomovnoyi terminolohichnoyi leksuku. *Inozemni movy.* № 3. S. 24-32.

ГЛАДКА И. А. Использование интерактивных технологий в процессе подготовки пркподавателя английского языка.

Сегодня от нового поколения требуются развитые личностные качества, которые давали бы ему возможность креативно подходить к решению современных проблем и со временем воспитывать и учить новое поколение. В связи с этим перед преподавателем английского языка возникают новые задачи по созданию оптимальных условий для развития студентов-филологов и формирования будущего преподавателя английского языка новой формации.

Статья посвящена внедрению интерактивных технологий в процессе подготовки преподавателя английского языка. XXI век открыл возможности развития новейших интерактивных технологий, где ученые разрабатывают пути, как научить общаться на иностранных языках, в том числе английском. Цель статьи заключается в том, чтобы предложить проверенные интерактивные технологии для использования их в процессе подготовки преподавателя английского языка и создание комфортных условий, при которых студент сможет свободно общаться на английском языке и доказать эффективность их использования.

Интерактивная деятельность на практических занятиях по английскому языку предусматривает развитие и организацию общения двух и более лиц, ведет к взаимодействию и взаимопониманию, к общему решению значимых для каждого участника задач. Доминирование одной мысли над другой не может быть при интерактиве. Методы с широким спектром возможностей, такие как дискуссии, диспуты, ролевые игры, характеризуются значительной содержательностью, четкой структурой, более целенаправленным и организованным участием будущих преподавателей, активностью проявления позиций. Это все и обеспечивает комплексное воздействие на интеллектуальную, эмоциональную и мотивационную сферу студентов.

Ключевые слова: *интерактивная технология, методы, будущий преподаватель, методика, упражнения, креативность, интерактивная деятельность, студент.*

HLADKA I. A. The introduction of interactive technologies in the preparation of the teacher of english.

Today, a new generation is required to develop personal qualities that would enable it to creatively approach contemporary problems and subsequently educate and educate the next generation. In this regard, the English teacher is faced with new tasks to create optimal conditions for the development of philological students and to form a future English teacher of the new formation.

The article is devoted to introduction of interactive technologies in the process of preparation of English language teacher. The 21st century opened up opportunities for the development of the latest interactive technologies, where scientists are developing ways to teach them to communicate in foreign languages, generally in English. The purpose of the paper is to offer proven interactive technologies for using them in the process of preparing an English language teacher and create comfortable conditions in which the student will be able to communicate fluently in English and to prove the effectiveness of their use.

Interactive activities in English practice classes involve the development and organization of communication between two or more leads leading to mutual interaction and mutual understanding to the joint decision of the tasks important for each participant. The domination of one thought over another can not be interacting. Methods with a wide range of opportunities, such as discussions, disputes, role plays, are characterized by considerable content, clear structure, more focused and organized participation of future teachers, activity of displaying positions. It all provides a comprehensive impact on the intellectual, emotional and motivational sphere of students.

Keywords*: interactive technology, methods, future teacher, methodology, exercises, creativity, interactive activity, student.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.09
УДК 355.357:355.237(043) Г79
ORCID 0000-0003-4090-8980

Гребенюк Л. В.

СТАН СФОРМОВАНОСТІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗСУ В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ

У статті висвітлено аналіз та стан сформованості іншомовної компетентності військовослужбовців Збройних Сил України (далі – ЗСУ) крізь призму готовності їх до подальшої професійної взаємодії у міжнародних операціях на основі анкетування особового складу вищих військових навчальних закладів (далі – ВВНЗ). Оскільки вимоги до сучасного офіцера ЗСУ та прискорений перехід на військові стандарти НАТО ставить процес іншомовної комунікативної підготовки на якісно інший рівень. Взаємосумісність людського ресурсу часто лишається поза увагою і передбачає успішне вирішення поточних проблем, як само собою зрозуміле явище. Проте, вимоги до сучасного офіцера ЗСУ та пришвидшений перехід на військові стандарти НАТО ставить процес іншомовної комунікативної підготовки на якісно інший рівень, значно вищий ніж минулі роки. У цьому випадку компетентнісний підхід набуває широкого значення, і його можна розглядати в межах різних сфер діяльності офіцера, основу якого складає реальна готовність фахівця до виконання функціональних службових обов'язків за отриманою спеціальністю (спеціалізацією).

Визначено, що респонденти одноголосно вказали на надзвичайну важливість та актуальність формування іншомовної компетентності, яка допомагає їм якнайшвидше адаптуватися до складних умов проходження служби та налагодженню комунікації з іноземними колегами. Результати опитування довели, що саме інтерактивні методи у навчанні іноземної мови, вносять суттєві корективи в ефективність засвоєння іншомовного матеріалу, покращення вивчення лексики та іншомовної термінології, стимулюють формування навичок говоріння та аудіювання та вивчення культурних особливостей вербальної і невербальної комунікації.

Ключові слова: *майбутні офіцери, готовність, розвиток, іншомовна компетентність, взаємодія, ігрове навчання.*

Коли йдеться про взаємосумісність у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки це, переважно, стосується сумісності апаратного та програмного забезпечення, військової техніки та озброєння. Такий зв'язок, сам по собі, має обов'язково поєднуватися з взаємосумісністю між людьми, процесами та організаційними складовими миротворчої діяльності. Взаємосумісність людського ресурсу завжди лишається поза увагою і передбачає успішне вирішення поточних проблем, як само собою зрозуміле явище. Проте, вимоги до сучасного офіцера ЗСУ та пришвидшений перехід на військові стандарти НАТО ставить процес іншомовної комунікативної підготовки на якісно інший рівень, значно вищий ніж минулі роки [2; 6]. У цьому випадку компетентнісний підхід набуває широкого значення, і його можна розглядати в межах різних сфер діяльності офіцера, основу якого складає реальна готовність фахівця до виконання функціональних

службових обов'язків за отриманою спеціальністю (спеціалізацією) [3]. Саме тому нами було здійснено анкетування особового складу, серед курсантів, офіцерів та військовослужбовців-контрактників, щоб отримати вичерпну інформацію щодо сучасного стану сформованості іншомовної комунікативної компетентності, підходів до іншомовної підготовки для покращення та внесення змін у процес пізнавальної діяльності на навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що компетентність як наукову категорію розкривали В. В. Балабін, О. В. Діденко, В. І. Свистунов, В. В. Ягупов. Поняття іншомовної компетентності описували та надавали обґрунтування В. В. Балабін, І. С. Бахов, Г. К. Іванчук, О. В. Нечипорук, Н. В. Чіжова. Питаннями формування іншомовної компетентності займалися такі науковці як І. В. Атаманова, Н. А. Копилова, М. М. Моцар, Л. В. Петько, І. В. Ставицька, В. В. Черниш, Н. П. Шалигіна, Н. В. Яцишина. Іншомовну компетентність як інтегративне утворення особистості трактує О. В. Нечипорук.

Мета статті – проаналізувати та визначити стан сформованості іншомовної комунікативної компетентності у ВВНЗ крізь призму готовності військовослужбовців ЗСУ для подальшої професійної взаємодії у міжнародних операціях із підтримання миру і безпеки.

Знання іноземної мови, володіння мовною культурою не розкіш, а вимоги часу – в сучасному, швидко змінюваному світі високих технологій, міжкультурних контактів та інтеграційних процесів ця істина вже не потребує доказів. Численні соціологічні опитування свідчать про визнання людиною XXI століття існування простої закономірності: чим вільніше ти володієш іноземною мовою, тим ширше і цікавіше твоє коло спілкування, швидкий кар'єрний ріст та результативна пізнавальна діяльність.

Н. П. Шалигіна провела системний аналіз наукових джерел та визначила комунікативну компетентність офіцерів багатонаціональних штабів, як складне інтегративне професійно важливе утворення, яке проявляється у їхній підготовленості, здатності та готовності налагоджувати, встановлювати, підтримувати й розвивати успішну міжособистісну та особистісно-групову професійну взаємодію в різноманітних ситуаціях службово-ділового спілкування в умовах іншомовного військово-професійного середовища [8; 9; 10; 14; 15].

Навчальна діяльність принципово нічим не відрізняється від інших видів діяльності. Проте необхідно володіти певним набором прийомів, щоб її здійснювати. Для нашого дослідження аналізу стану і сформованості іншомовної комунікативної компетентності в процесі практичної підготовки у ВВНЗ як основи готовності майбутніх офіцерів ЗСУ до професійної взаємодії у міжнародних військових операціях з підтримання миру і безпеки ми можемо використати три рівні, запропоновані Ю. І. Пассовим та Н. Ю. Кузовлевою, володіння інформацією для досягнення достатнього рівня, тобто рівня "автоматизації" спілкування [5].

Перший рівень – слухач чітко знає і ясно уявляє собі всі "заплановані" кроки діяльності, може назвати і необхідну послідовність кроків, і можливість застосування тих чи інших прийомів у залежності від умов навчання, але сам жодного разу не здійснював цієї діяльності.

Другий рівень – ("знає – вміє") починається з того, що слухач, керуючись пам'яткою, безліч разів здійснює прийом (серію прийомів) навчальної діяльності,

звіряючи свої кроки з пам'яткою, що лежить перед ним або що зберігається в його пам'яті. У другому випадку справа буде просуватися успішніше. Як результат – слухач уміє виконувати відповідний прийом, але робить це, усвідомлюючи, як він це робить, відволікаючи свою довільну увагу на технічну сторону справи, отже, витрачаючи на прийом більше часу, ніж треба.

Третій рівень – рівень володіння прийомом. Слухач, спираючись на чітко усвідомлені уявлення стосовно кожного наступного етапу, не усвідомлює їх у процесі діяльності, "автоматизація" виконує прийом або серію прийомів навчальної діяльності, що лежать в основі вправи (завдання). Це означає, що технічна сторона вправи не відволікає уваги слухача, він не думає про неї. Прийом здійснюється на рівні навички: слухач володіє прийомом.

Наголосимо, що з позиції діяльнісного підходу, мислення і мова являють собою не суму, а єдність. Специфіка такої єдності полягає в тому, що обидва ці процеси (мислення і мова) не можуть бути зведені один до одного (ототожнені), точно так само, як вони не можуть бути відірвані один від одного. Тим часом у методиці навчання іноземних мов основна увага приділяється мові. Щоб переконатися в цьому, досить відкрити методичні посібники, монографії, дисертації, де ми стикаємося з такими поняттями як "мовна навичка", "мовне вміння", "мовна вправа", інакше кажучи, – технології навчання іноземних мов розробляються, як правило, з урахуванням закономірностей мови, формування мовних навичок і мовленнєвих умінь; мислення при цьому або ігнорується, або мається на увазі (в надії, що воно саме приплюсується до мовної навички або вміння). На нашу думку, тут криється одна з методологічних помилок, яка гальмує розвиток методики навчання іноземних мов за лінією комунікативності.

З метою з'ясування ставлення військовослужбовців ЗСУ до іноземної мови (англійської) та визначення значення застосування отриманих у ВВНЗ мовленнєвих знань під час виконання завдань у міжнародних операціях із підтримання миру і безпеки було здійснено анонімне анкетування військовослужбовців. Додатково опитування також дало можливість виявити проблемні питання у вивченні іноземної мови з метою подальшого вдосконалення навчального спецкурсу з іншомовної підготовки.

У констатувальному експерименті взяли участь 3 категорії військовослужбовців: 1) офіцери (125 осіб); 2) курсанти ВВНЗ (295 осіб); 3) військовослужбовці військової служби за контрактом (контрактники) – 104 особи.

Усього кількість респондентів становила 524 респонденти, які мали загальне поняття про вищезазначений курс підготовки з іноземної мови та відповідні знання, вміння та навички. Анкетування проводилось у ВВНЗ серед постійного та змінного офіцерського складу, офіцерів, які прибули для проходження курсів підвищення кваліфікації, курсантів ВВНЗ та контрактників, що проходять спеціальне навчання для отримання первинного офіцерського звання. Відсоток опитуваних офіцерів з вислугою до 10 років становив 65,6% (82 особи), з вислугою більше 10 років 34,4% (18 осіб). В той самий час, серед контрактників значно більша частина військовослужбовців мала понад 10 років вислуги, а саме – 85 осіб (81,7%) та менше 10 років – 19 осіб (18,3%) відповідно. Одним з питань анкетування була участь опитуваних в Антитерористичній операції та Операції

об'єднаних сил. Згідно з отриманими даними відсоток таких військовослужбовців становить 75% серед офіцерів та контрактників та 6% – серед курсантів. Із 524 респондентів участь у міжнародних операціях брали 63 військовослужбовці (12%).

Отже, 119 респ. (95,2%) із офіцерського складу визнали високу необхідність володіння іноземною мовою військовослужбовцями ЗСУ. Своєю чергою, такий відсоток серед курсантів становив 85,4% (252 респ.). Аналіз показує, що існує нагальна потреба у володінні іноземною мовою серед військовослужбовців. Показник потреби знання іноземної мови серед опитаних офіцерів більш високий, ніж у контрактників та курсантів. Ми можемо пояснити це тим, що такі офіцери та контрактники безпосередньо брали участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки та практикували спілкування з іноземними колегами, де загально мовою міжособистісного (приватного) та службового спілкування є англійська мова.

Серед варіантів необхідного рівня володіння іноземною мовою для здійснення професійної діяльності офіцера були запропоновані такі рівні:

– "на рівні професіонала (носія) мови";

− "вільне володіння та спілкування на професійні теми";

− "спілкування на загальному (побутовому) рівні";

− "необхідний мінімум знань та словникового запасу, для того, щоб здійснювати елементарне спілкування (комунікацію)";

− "висловлювання думки за допомогою електронного перекладача".

Майже одноголосно усі три групи респондентів визначили, що офіцер повинен вільно володіти іноземною мовою та здійснювати комунікацію за професійною тематикою.

Оцінки рівня реального володіння іноземною мовою значно різнилися від бажань опитуваних. Лише 21 респ. (20,2%) із числа контрактників оцінили свою здатність вільно говорити іноземною мовою на професійну тематику, 38 респ. (36,5%) – здатні спілкуватися лише на побутовому рівні, тоді як необхідний мінімум знань мають 43 респ. (41,3%), інші можуть висловлювати думки за допомогою електронного перекладача. Серед курсантів цей показник склав 40% (118 респ.), які здатні вести професійну розмову англійською мовою, проте відсоток тих, хто спілкується на початковому рівні залишається досить високим, і на побутовому рівні він становить 88 осіб (29,8%), а на найнижчому у 89 осіб (30,2%), особливо це стосується курсантів немовних спеціальностей. Відповідаючи на питання про власний рівень знань з іноземної мови, показники офіцерів, які вільно володіють мовою – 63 респ. (50,4%), коли 48 осіб (38,4%) здатні вести розмови на побутову тематику і 14 військовослужбовців (11,2%) оцінили себе як початківців у володінні мови.

Як і очікувалося, найскладнішими видами мовленнєвої діяльності під час вивчення іноземної мови стали "говоріння" та "аудіювання", 455 осіб (86,8%). Вважаємо ці види мовленнєвої діяльності найбільше відповідають потребам військовослужбовців, які будуть здійснювати міжмовну та міжкультурну комунікацію під час виконання службових обов'язків у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

430 (82%) військовослужбовців погодилися, що у вік розвитку інформаційних технологій та переходу ЗСУ на військові стандарти НАТО впровадження інтерактивних методів навчання, а саме рольових та ділових ігор, процес

підготовки сучасного офіра потрібно значно інтенсифікувати, щоб вивести на належний рівень знання іноземної мови для прискорення досягнення взаємосумісності з іноземними партнерами. Серед побажань щодо внесення корективів у процес вивчення мови були такі методи: використання інтернет-технологій та практичних ситуативних завдань (кейс метод [7; 13]), організація круглих столів, дебатів, обговорень, презентацій англійською мовою, читання сучасних автентичних діалогів та текстів, відпрацювання розмовних кліше та термінів, усунення стандартних підходів у вивченні мови, враховуючи сучасні виклики іншомовного суспільства.

Після анкетування відбувся круглий стіл із військовослужбовцями, які мають досвід участі у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Одноголосно респонденти вказали на надзвичайну важливість та актуальність формування іншомовної компетентності, яка допомогла їм якнайшвидше адаптуватися до складних умов проходження служби та налагодити комунікацію з іноземними колегами.

Навички спілкування є одними з визначальних ознак компетентного офіцера-комунікатора, адже основним завданням усіх командирів, штабних офіцерів та начальників є зробити так, щоб люди (офіцери) правильно виконували поставлені задачі та команди. Це означає, що такі офіцери повинні вміти чітко та ясно доводити інформацію до підлеглих іноземною мовою. Також потрібно враховувати уміння військовослужбовця працювати у команді. Природня конкуренція серед військових та конкуренція серед країн може стати серйозною проблемою та порушити злагодженість підрозділу [7; 15]. Через що, формування іншомовної компетентності, де одним з ключових факторів є знання культури мовця, може сприяти переосмисленню поведінки цілого підрозділу та формуванню розуміння, що всі учасники міжнародних операцій є однією командою [4].

Професор І. С. Бахов наголошує, що особливості невербальної комунікації також відображають нашу культуру і можуть призводити до непорозумінь між групами людей [1]. Доречність рукостискання, поклонів або цілування людей під час привітання варіюються в різних культурах. Культура також визначає те, як ми ходимо, сидимо, стоїмо, спираємося, жестикулюємо й танцюємо. Підіймання брови та жестикуляція руками має різний зміст у різних групах; такі дії можуть бути прийнятними й очікуваними в одній групі й дуже образливими чи грубими в іншій. Ми маємо нагадувати собі, що не можна інтерпретувати дії та вирази обличчя людей з іншої культурної групи як неправильні або недоречні лише тому, що вони не такі, як наші. Така поведінка є культурно обумовленою [14].

До того ж, респонденти зауважують, що важливою складовою іншомовної компетентності є невербальна комунікація:

• *дотики* – у кожній країні вони можуть мати своє значення, наприклад батько потискає руку сину, але обіймає дочку; тримання за руки в одній країні є виявом товариськості, у іншій – неприпустимим явищем;

• *особистий простір* – іноді вам може бути лячно від того, наскільки близько стоять представники деяких країн, проте, коли хтось стоїть занадто далеко, також нетипово для нашої культури;

• *рухи та жести* – неодноразово можуть виникати непорозуміння пов'язані з мовою тіла, виразом обличчя, поглядом. наприклад, у нашій країні сержант

чекатиме, що ви будете дивитися йому у вічі (як вияв поваги), проте у культурі солдата вияв поваги – це очі опущені вниз;

• *час* – різниця у тому як представники різних країн сприймають час. дехто каже, що час – це гроші, його не потрібно марно витрачати, інші вважають, що потрібно бути більш гнучкими та менш прискіпуватися до часових рамок.

Також серед курсантів було проведено опитування щодо визначення значення "іншомовної компетентності" для виконання обов'язків у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки. Більшість курсантів знають що таке міжнародні операції та планують брати участь у них. Важливість іншомовної підготовки підтвердили 90% респондентів. Проте, *95% респ.* визнали, що іншомовна підготовка у ВВНЗ *тільки частково* відповідає вимогам Збройних сил.

Висновки. Отже, результати опитування військовослужбовців показали, що для ефективної іншомовної взаємодії та уникнення конфліктних ситуацій варто враховувати усі зазначені вище особливості. Саме інтерактивні методи навчання можуть внести суттєві корективи у ефективність засвоєння матеріалу іноземною мовою, прискорення вивчення слів та термінології, формування навичок говоріння та аудіювання, вивчення культурних особливостей вербальної та невербальної комунікації.

Використана література:

1. Бахов І. С. Міжкультурний компонент як основа формування міжкультурної компетенції майбутніх перекладачів. *Наукові записки.* Серія "Філологічна". 2010. № 16. С. 18-25.
2. Захарчишина Ю. М. Педагогічні умови підготовки офіцерів Збройних Сил України до соціокультурної діяльності в миротворчих місіях : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Житомирський держ. ун-т імені Івана Франка. Житомир, 2011. 20 с.
3. Нещадим М. І. Військова освіта в Україні: історія, теорія, методологія, практика : [монографія]. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2003. 852 с.
4. Павлов Я. Понятійно-категоріальний апарат розвитку готовності офіцерів до миротворчої діяльності. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Педагогічні науки. 2016. № 2.
5. Пассов Е. И., Кузнецова Н. Е. Основы коммуникативной теории и технологии иноязычного образования: методическое пособие для преподавателей русского языка как иностранного. Москва : Русский язык. Курсы, 2010. 586 с.
6. Петько Л. В. Виклики XXI століття для освітнього простору України. Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Серія : Педагогіка : наук. журн. / Чорном. держ. ун-т імені Петра Могили; ред. кол. : О. П. Мещанінов (голова) [та ін.]. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ імені Петра Могили, 2017. Т. 303. Вип. 291. С. 10-14.
7. Петько Л. В. Виховний потенціал методу ситуаційного аналізу ("Case study" method) у формуванні професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету. Науковий часопис НПУ імені М. Д. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання та виховання : зб. наук. пр. ; за ред. академіка В. І. Бондаря. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 27. С. 133-140.
8. Петько Л. В. Інноваційні технології навчання у формуванні професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища // Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів: матеріали Всеукраїнської Інтернет-конференції, 28 жовтня 2015 р. // FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського. Умань : ФОП Жовтий, 2015. С. 165-170.
9. Турчинова Г. В. Психолінгвістичні передумови оволодіння іноземною мовою для спеціальних цілей. *Наукові записки :* [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. LXXXXVIII (98). С. 201-207.

10. Шалигіна Н. П. Розвиток комунікативної компетентності офіцерів багатонаціональних штабів у процесі військово-професійної підготовки до участі в міжнародних миротворчих операціях : автореф. дис. … канд. пед. наук : 13.00.04. / Національний ун-т оборони України імені Івана Черняховського. Київ, 2019. 22 с.
11. U.S. Military Culture and Training Environment. Defense Language Institute, 2019. 191 p.
12. Bakhov I., Ryzhykov V., Kolisnyk O. Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. *International Journal of Engineering & Technology*; Vol 7, No 4.38 (2018): Special Issue 38. P. 45-49.
13. Pet'ko Lyudmila. The "Case Study" Method as Means of Formation of a Professionally Oriented Foreign Language Teaching Environment in University Conditions [Метод ситуаційного аналізу ("case study" method) як засіб формування професійно орієнтованого іншомовного навчального середовища в умовах університету]. *Intellectual Archive*. 2015. Volume 4. No. 4 (July). Series "Education & Pedagogy". Toronto : Shiny Word Corp. Pp. 48-65. URI http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7974
14. Ryzhykov V. Method of organizing lessons in the armies in the way of modern world military educational practice. *Problems of the development of modern science:* theory and practice: Collection of scientific articles. EDEX, Madrid, España, 2018. P. 218-228.
15. Ryzhykov V. A Technology of Development of the Lawyer's Psychogram and its Meaningful and Practical Component. *Journal of Advanced Research in Law and Economics.* Vol. 2016. VII. Issue 1(15) Spring, P. 100-108. DOI: http://dx.doi.org/10.14505/jarleSci Verse Scopus

R e f e r e n c e s :

[1] Bakhov I. S. (2010) Mizhkulturnyi component yak osnova formuvannia mizhkulturnoi kompetentsii maibutnih perekladachiv. *Naukovi zapysky*. Seriya Filologichna, No. 16. Pp 18-26.
[2] Zakharchyshyna Yu. M. (2011) Pedagogichni umovy pidgotovky ofitseriv Zbroinyh Syl Ukrainy do sotsiokulturnoyi diyalnosti v myrotvorchykx misiyakh: Extended abstract of candidate`s thesis. Zhytomyr. 20 p.
[3] Neshchadym M. I. (2003) Viiskova nauka v Ukraini: istoriya, teoriya, metodologiya, praktyka: monograph. Kyiv: VPTS Kyivskyi universyte. 852 p.
[4] Pavlov Ya. (2016) Poniatiino-kategorialnyi apparat rozvytku hotovnosti ofitsera myrotvorchoi diyalnosti. *Visnyk Natsionalnoii Akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. Seriya: Pedagogika. No. 2.
[5] Passov E. I. 2010.Osnovy komunikativnoi teorii I technologii inoyazychnogo obrazovaniya: metodicheskoe posobie dlya prepodavatelei russkogo yazyka kak inostrannogo. Moskva: Russkii yazyk. Kursy. 586 p.
[6] Petko L. V. (2017) Vyklyky XXI stolittia dlia osvitnoho prostoru Ukrainy. *Naukovi pratsi* [Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu "Kyievo-Mohylianska akademiia"]. Seriia : Pedahohika : nauk. zhurn. / Chornom. derzh. un-t imeni Petra Mohyly; red. kol. : O. P. Meshchaninov (holova) [ta in.]. Mykolaiv : Vyd-vo ChNU imeni Petra Mohyly. Vol. 303. Vyp. 291. P. 10-14.
[7] Petko L. V. (2015) Vykhovnyi potentsial metodu sytuatsiinoho analizu ("Case study" method) u formuvanni profesiino oriientovanoho inshomovnoho navchalnoho seredovyshcha v umovakh universytetu. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. D. Drahomanova.* Seriia 17. Teoriia i praktyka navchannia ta vykhovannia : zb. nauk. pr. ; za red. akademika V. I. Bondaria. Kyiv : Vyd-vo NPU imeni M.P.Drahomanova. Vyp. 27. P. 133-140. URI http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7974
[8] Pet'ko L. V. (2015) Innovacijni tehnologii navchannja u formuvanni profesijno orintovanogo inshomovnogo navchal'nogo seredovishha // Suchasni tehnologiї rozvitku profesijnoї majsternosti majbutnih uchiteliv : materialy Vseukrains'koї Internet-konferencii, 28 zhovtnja 2015 r. // FOLIA COMENIANA: visnyk Pol's'ko-ukrains'koi naukovo-doslidnoi laboratoriї didaktiki imeni Ja. A. Komens'kogo. Uman: FOP Zhovtij. P. 165-170.
[9] Turchynova H. V. (2011) Psykholinhvistychni peredumovy ovolodinnia inozemnoiu movoiu dlia spetsialnykh tsilei. *Naukovi zapysky* : [zbirnyk naukovykh statei] / M-vo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova ; ukl. L. L. Makarenko. Kyiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Drahomanova. Vyp. LXXXXVIII (98). P. 201-207.
[10] Shalygina N. P. (2019) Rozvytok komunikatyvnoi kompetentnosti ofitseriv bahatonatsionalnykh shtabiv u protsesi viiskovo-profesiinoi pidgotovky do uchasti u mizhnarodnyh myrotvorchyh operatsiyah: extended abstract of qualifying research paper. 20 p.
[11] U.S. (2019) Military Culture and Training Environment. Defense Language Institute. 191 p.

[12] Bakhov I., Ryzhykov V., Kolisnyk O. 2018. Leadership Abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization. *International Journal of Engineering & Technology.* Vol 7, No 4.38: Special Issue 38. P. 45-49

[13] Pet'ko Lyudmila. The "Case Study" Method as Means of Formation of a Professionally Oriented Foreign Language Teaching Environment in University Conditions. *Intellectual Archive*. 2015. Volume 4. No. 4 (July). Series "Education & Pedagogy". Toronto : Shiny Word Corp. Pp. 48-65.

[14] Ryzhykov V. (2018) Method of organizing lessons in the armies in the way of modern world military educational practice. *Problems of the development of modern science:* theory and practice: Collection of scientific articles. EDEX, Madrid, España, P. 218-228.

[15] Ryzhykov V. (2016) A Technology of Development of the Lawyer's Psychogram and its Meaningful and Practical Component. *Journal of Advanced Research in Law and Economics. Vol*. VII. Issue 1(15) Spring, P. 100-108. DOI: http://dx.doi.org/10.14505/jarleSci Verse Scopus

ГРЕБЕНЮК Л. В. Состояние сформированности иноязычной коммуникативной компетентности у будущих офицеров всу в процессе подготовки в высшем военном учебном заведении.

В статье освещены анализ и состояние сформированности иноязычной компетентности военнослужащих Вооруженных Сил Украины (ВСУ) через призму готовности их к дальнейшему профессиональному взаимодействию в международных операциях на основе анкетирования личного состава высших военных учебных заведений. Поскольку требования к современному офицеру ВСУ и ускоренный переход на военные стандарты НАТО ставит процесс иноязычной коммуникативной подготовки на качественно иной уровень. Совместимость человеческого ресурса часто остается без внимания, но в то же время, предполагает успешное решение текущих проблем. Однако, требования к современному офицеру ЗСУ и ускоренный переход на военные стандарты НАТО ставит процесс иноязычной коммуникативной подготовки на качественно другой уровень, значительно высший чем прошлые года. В этом случае компетентностный подход имеет большое значение, и его можно рассматривать в пределах разных сфер деятельности офицера, основу которого составляет реальная готовность специалиста к выполнению функциональных служебных обязанностей по полученной специальности (специализации).

В исследовании респонденты единогласно указали на чрезвычайную важность и актуальность формирования иноязычной компетентности, которая помогла бы им быстрее адаптироваться к сложным условиям прохождения службы и наладить коммуникацию с иностранными коллегами. Результаты опроса показали, что именно интерактивные методы обучения могут внести существенные коррективы в эффективность усвоения материала на иностранном языке, ускорении изучения слов и терминологии, в формировании навыков говорения и аудирования, в изучении культурных особенностей вербальной и невербальной коммуникации.

Ключевые слова: *будущие офицеры, готовность, развитие, иноязычная компетентность, ролевые игры, взаимодействие.*

HREBENIUK L. V. The state of foreign language communicative competence formation in the future officers of afu in the training at higher military educational institution.

The article introduces the state of formation of foreign language competence of servicemen through the prism of the readiness of servicemen of the Armed Forces of Ukraine (the AFU) for further professional interaction in international operations on the basis of questionnaires of personnel from higher military educational institutions (the HMEI). The requirements for a modern officer from the AFU and the accelerated transition to NATO military standards put the process of foreign language communication training at a qualitatively different level. However, the requirements for a modern AFS officer and the rapid transition to NATO military standards puts the process of foreign language communication training at a different level, far higher than in recent years. In this case, the competence approach is of broad importance and can be considered within the different spheres of the officer's activity, which is based on the real readiness of the specialist to perform the functional duties of the specialty (specialization) obtained.

Unanimously, the respondents pointed to the extraordinary importance and relevance of the formation of foreign language competence, which helped them to adapt as quickly as possible to the difficult conditions of service abroad and to establish communication with foreign colleagues. Communication skills are among the key features of a competent communicant officer, since the main task of all commanders, staff officers and bosses is to make sure that people (officers) correctly perform their tasks and commands. importance of foreign language training was confirmed by 90% of respondents. The results of the survey showed that it is the interactive teaching methods that can make significant adjustments to the effectiveness of mastering learning material in foreign language, speeding up learning of words and terminology, developing skills of speaking and listening, and studying the cultural features of verbal and non-verbal communication.

Keywords: *future officers, readiness, development, foreign language competence, interaction, role-playing teaching.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.10
УДК 378.011.3-051:37.016:621.3+621.38]:377
ORCID 0000-0003-0968-1060

Дідик А. О.

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ ТА ЕЛЕКТРОНІКИ

Проблема реалізації міждисциплінарних зв'язків у процесі вивчення електротехніки і електроніки не втратила свою актуальність і нині. Це одне з найбільш складних методичних завдань викладача, де він повинен сконцентрувати знання з інших дисциплін, поєднавши їх у цілісну систему.

У статті теоретично обґрунтовано реалізацію міждисциплінарних зв'язків при викладанні електротехніки та електроніки у ВНЗ. Визначено місце і роль курсу загальної фізики, вищої математики, хімії та технічної механіки у процесі вивчення електротехніки та електроніки. Розглянуто навчальний курс "Електротехніка та електроніка", що відіграє важливу роль у впровадженні міждисциплінарних зв'язків, які спрямовані на розв'язання нестандартних рішень на сучасному етапі розвитку суспільства. Електротехніка та електроніка, синтезуючи навколо себе інші дисципліни, створюють величезний міждисциплінарний потенціал, внаслідок чого діяльність викладача стає більш результативною, успішною, професійною. Конкретизовано навчальні теми цих курсів, на базі яких основані вивчення електротехніки та електроніки. Продемонстровано шляхи корегування навчальної програми із врахуванням змісту цих курсів, що усуває дублювання та повтори.

Установлення міждисциплінарних зв'язків між викладанням курсу електротехніки, електроніки, фізики, хімії, технічної механіки, вищої математики сприяє більш поглибленому засвоєнню знань, наукових понять і законів, вдосконаленню навчально-виховного процесу та оптимальної його організації, формуванню наукового світогляду, єдності матеріального світу, взаємозв'язку явищ у природі й суспільстві. Реалізація міждисциплінарних зв'язків усуває дублювання у вивченні матеріалу, заощаджує час і створює сприятливі умови для формування фахових компетентностей.

Ключові слова: *міждисциплінарні зв'язки, електротехніка, електроніка, фізика, хімія, математика, матеріалознавство.*

Проблема реалізації міждисциплінарних зв'язків у процесі вивчення електротехніки і електроніки не втратила свою актуальність і нині. З погляду філософського аналізу, який охоплює загальнопедагогічний, психологічний і методичний аспекти, міждисциплінарні зв'язки виступають як дидактична форма загального принципу системності. Це одне з найбільш складних методичних завдань викладача, де він повинен сконцентрувати знання з інших дисциплін, поєднавши їх у цілісну систему. Пошуки ефективних шляхів розвитку навчально-виховного процесу в вищому навчальному закладі все більше привертає увагу педагогів, учених, методистів і практиків. Установлення міждисциплінарних зв'язків між викладанням курсу електротехніки, електроніки, фізики, хімії, технічної механіки, вищої математики сприяє більш поглибленому засвоєнню знань, наукових понять і законів, вдосконаленню навчально-виховного процесу та оптимальної його організації, формуванню наукового світогляду, єдності матеріального світу, взаємозв'язку явищ у природі й суспільстві. Це підвищує науковий рівень знань студентів, розвиває логічне мислення та творчі здібності. Реалізація міждисциплінарних зв'язків усуває дублювання у вивченні матеріалу, заощаджує час і створює сприятливі умови для формування фахових компетентностей. Слід зазначити, що міждисциплінарні зв'язки слід розглядати як відображення міжнаукових зв'язків, що складають одну з характерних рис сучасного наукового пізнання.

Висвітлення проблем, пов'язаних з використанням міждисциплінарних зв'язків у навчальному процесі, започатковано й розвинуто в працях провідних фахівців у галузі педагогіки і дидактики. Ідея міждисциплінарних зв'язків розглядалася ще класиками педагогіки: І. Г. Песталоцці, Я. А. Коменським, І. Ф. Гербартом та ін. Результати аналізу науково-методичної літератури та періодичних видань дають можливість стверджувати, що реалізація міждисциплінарних зв'язків сприяє кращому засвоєнню природничих дисциплін та вдосконалює навчально-виховний процес у вищих закладах освіти. Міждисциплінарні зв'язки були предметом досліджень багатьох науковців, але і донині це не втратило своєї актуальності у сучасній педагогічній науці. На всіх рівнях освіти відбуваються зміни, зокрема триває процес оновлення і затвердження стандартів педагогічної освіти на основі диверсифікаційного підходу. Уніфікація системи психолого-педагогічної підготовки викладачів професійного навчання з метою підвищення її якості передбачає міжнаукову інтеграцію засобами міждисциплінарних зв'язків [1, с. 21]. Проблематика реалізації міждисциплінарних зв'язків у професійній освіті ґрунтовно представлена у дослідженнях таких відомих вчених, як Р. Гуревич, М. Корець, Н. Ничкало, В. Сидоренко, В. Стешенко, С. Ткачук, Д. Тхоржевський, О. Щербак та багатьох інших. Аналіз останніх публікацій свідчить про те, що в умовах модернізації вищої професійної освіти процес реалізації міждисциплінарних зв'язків потребує більш детального дидактичного опрацювання, особливо для дисциплін інженерно-педагогічного циклу.

Метою статті є теоретичне обґрунтування реалізації міждисциплінарних зв'язків при викладанні електротехніки та електроніки у ВНЗ.

Однією з важливих умов усталеного формування навичок, які набувають

студенти, є здійснення міждисциплінарних зв'язків у процесі викладання навчальних предметів. Вирішення проблеми міждисциплінарних зв'язків відіграє важливу роль при визначенні змісту, методів і організації процесу навчання. Вислів "міждисциплінарні зв'язки" вказує на вираження фактичних зв'язків, що встановлюються в процесі навчання або в свідомості студента між різними навчальними предметами. Незважаючи на причину багатогранного трактування поняття "міждисциплінарні зв'язки", науковці вбачають його відображення в об'єктивно існуючому багатофункціональному характері. Серед них у предметній системі навчання вони виділяють такі функції: методологічну, формувальну, виховну, навчальну, розвивальну, конструктивну, системно навчальну [2, с. 46]. Деякі автори дидактичних досліджень вважають, що міждисциплінарні зв'язки мають дві сторони – об'єктивну і суб'єктивну. Об'єктивна сторона міждисциплінарних зв'язків знаходить вираження у визначенні змісту навчання і враховується при розробці навчальних планів, програм, складанні підручників, навчальних і методичних посібників із відповідних навчальних дисциплін. Суб'єктивна сторона міждисциплінарних зв'язків здійснюється педагогами в процесі навчання. Оскільки міждисциплінарні зв'язки мають різноманітність дидактичних функцій, то їх класифікують за такими ознаками: за змістом навчального матеріалу; за методами та засобами навчання; за уміннями, що формуються. Міждисциплінарні зв'язки ми поділяємо на внутрішньоциклові (зв'язки елетротехніки з фізикою, хімією) і міжциклові (зв'язки електротехніки з історією, всесвітньою літературою тощо). Використання міждисциплінарних зв'язків – одне з найскладніших методичних завдань педагога, бо воно вимагає додаткових знань змісту програм і підручників з інших дисциплін. Обсяг матеріалу, що використовується з інших дисциплін, повинен бути за можливістю невеликим [3, с. 165]. Готуючись до практичних занять, викладач повинен вирішити питання про глибину розкриття матеріалу з міждисциплінарних зв'язків у курсі електротехніки та електроніки. Сукупність функцій цих зв'язків реалізується в процесі навчання, якщо викладач використовує все розмаїття їх видів. Реалізація міждисциплінарних зв'язків на практиці передбачає співпрацю з іншими викладачами навчальних дисциплін. Аналіз проблем, які виникають при вивченні електротехніки та електроніки, показав, що базою для вивчення цих дисциплін, є фізика. Проте багато студентів не усвідомлюють значущість вивчення фізики, у них недостатньо формуються фізичні знання і уміння, що не дозволяють їм повною мірою орієнтуватися в технічних схемах. Студенти не вміють переносити знання, отримані при вивченні фізики, для пояснення процесів, що вивчаються в електротехніці. Отже, тут існують резерви для підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, які пов'язані з практичною реалізацією міждисциплінарних зв'язків у навчальному процесі. Аналіз програм з фізики, електротехніки та електроніки показує, що в них закладені значні можливості для здійснення міждисциплінарних зв'язків. Такі взаємодії можуть здійснюватися на основі комплексного вивчення в фізиці, електротехніці та електроніці одних і тих же фізичних понять, явищ, величин на основі використання загальних теорій, моделей і законів. На рис. представлена схема реалізації міждисциплінарних дисциплін. Тому в процесі вивчення курсу "Електротехніка та електроніка" передбачені відповідні теми: електричне поле,

електричні кола постійного струму, електромагнетизм, електричні вимірювальні прилади, електричні машини змінного та постійного струмів, електричні та магнітні елементи автоматики, основи електроприводу, передача і розподіл електроенергії [4, с. 56]. Ключовою ланкою в розкритті даних тем, вочевидь, буде трифазна система змінного струму, що об'єднує в собі три однофазні кола, функціонування яких базується виключно на фізичних законах. На прикладі теми "Електротехніка" можна також виділити декілька етапів формування понять: 1) магнетизм, електромагнітна індукція, постійний і змінний електричний струм, провідники і діелектрики, електричне коло, джерела і споживачі електричної енергії; 2) принцип дії простого генератора і електродвигуна, трансформація, електричний нагрівач, робота і потужність електричного струму, електричний опір; 3) пристрій сучасного генератора, трифазного трансформатора, електричні дроти тощо [5, с. 83]. Аналіз етапів формування вказаних понять показує, що успішне виконання поставленого завдання можливе лише при знанні основних законів фізики і втілення їх в конкретні елементи устаткування. Отже, проблема раціонального розподілу дидактичних функцій двох дисциплін дасть змогу студентам швидко і якісно засвоїти навчальний матеріал при вивченні фахово спрямованого курсу "Електротехніка та електроніка". На підставі вищевикладеного стає очевидним, що реалізація міжпредметних зв'язків вказаних дисциплін може здійснюватися через: 1) коригування навчальних програм; 2) розроблення завдань, що враховують інтереси двох дисциплін; 3) видання навчальних посібників, які забезпечують плавний перехід від курсу фізики до курсу "Електротехніка та електроніка"; 4) поєднання підсумкового і вхідного контролю з обох дисциплін.

У процесі викладання електротехніки та хімії міждисциплінарні зв'язки можуть здійснюватися в таких напрямках: формування у студентів фундаментальних понять про структуру речовини і процеси, що відбуваються в структурних елементах речовин; вивчення загальних для електротехніки і хімії законів – основні закони електролізу, хімічні джерела струму та їх застосування, класифікація електротехнічних матеріалів: провідники, напівпровідники, діелектрики, електричні властивості речовини з погляду зонної теорії твердого тіла [6, с. 17]. Наявність міждисциплінарних зв'язків дає змогу створити в студентів уявлення про системи універсальних законів, про загальні теорії і комплексні проблеми Загальними для цих дисциплін, наприклад, є: система понять про речовину та її будову, яка необхідна для засвоєння фундаментальної електро-хімічної теорії будови речовини, система понять про енергію, її види і перетворення, зокрема поняття про внутрішню енергію, енергію активації, йонізації, поняття про молекулу і кристал тощо. Узагальнення знань студентів про кристали продовжується на заняттях з електротехніки та електроніки при вивченні напівпровідників і на заняттях з хімії при вивченні алотропних видозмін вуглецю. Із змісту електроніки використовуються знання про провідники і діелектрики, про взаємодію заряджених частинок, про елементи молекулярно-кінетичної теорії.

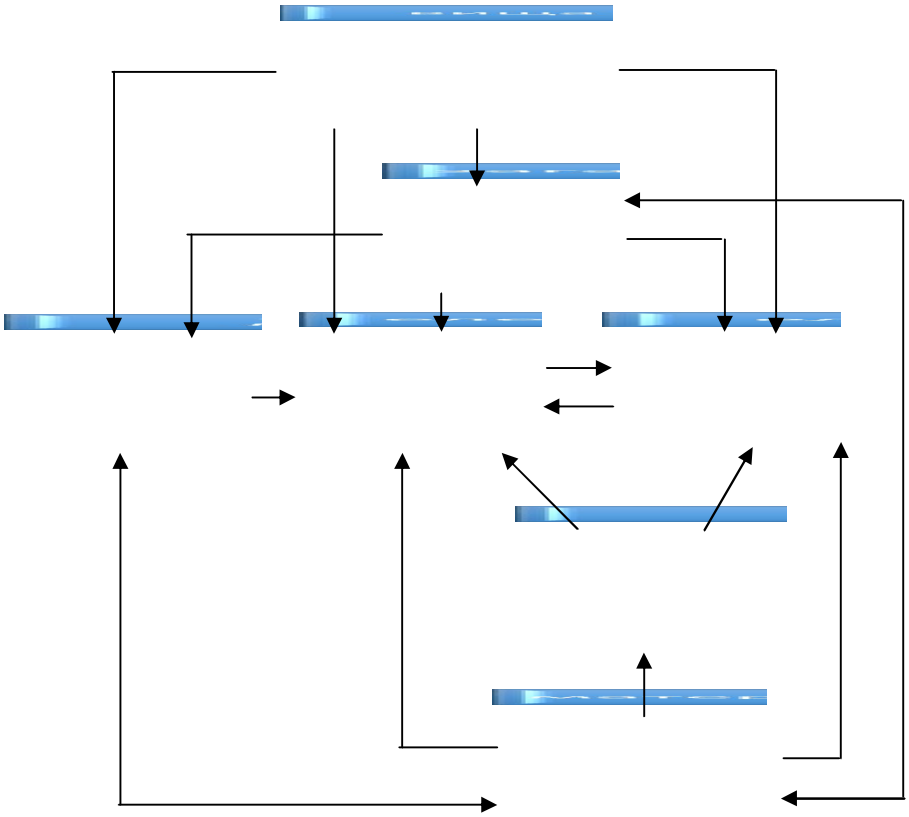

Рис. Схематичне зображення міждисциплінарних зв'язків

Існують тісні міждисциплінарні зв'язки курсу електротехніка та матеріалознавства. У матеріалознавстві вивчаються механічні властивості металів і сплавів, де студенти ознайомлюються з діаграмою розтягу металів, її основними точками й характеристиками міцності та пластичності. Також на сьогодні широкого вжитку набули аморфні метали або металічне скло,що входить у клас металевих твердих тіл з аморфною структурою, котра характеризується відсутністю далекого порядку й наявністю ближнього порядку у розташуванні атомів. На відміну від металів з кристалічною структурою, аморфні метали характеризуються фазовою однорідністю, їх атомна структура аналогічна структурі переохолоджених розплавів. Завдяки своїм магнітним властивостям, аморфні метали застосовуються в електротехніці та електроніці при виробництві магнітних екранів, зчитувальних головок пристроїв запису та зберігання інформації, трансформаторів. Мала залежність електричного опору від температури дає змогу використовувати їх як еталонні резистори.

Електротехніка та електроніка міцно пов'язані з вищою математикою, але не носить абстрактний характер. Тож викладачеві потрібно ненав`язливо викликати зацікавлення до математики, наголошуючи, що велика спільність математичних понять і тверджень, які є віддзеркаленням властивостей об'єктів та явищ реального світу, робить можливим успішне застосування математичних методів та висновків у вирішенні різних проблем науки і техніки. Наприклад, на практичних заняттях з вищої математики слід використовувати завдання, які розглядають розділи механіки, термодинаміки, електродинаміки, коливань, оптики, атомної

фізики. Це вказує на широке впровадження математичних знань при вирішенні прикладних задач із застосуванням усього різноманіття міждисциплінарних зв'язків. Однак можна зробити висновок, що подібні математичні завдання використовуються в курсі електротехніки та електроніки, і студенти повинні володіти методами їх розв'язання. Стає очевидним те, що підвищення якості навчання тягне за собою зміну ставлення студентів до математики за рахунок нових форм, методів і засобів організації навчального процесу і структурування матеріалу [7, с. 114]. Тому навчальні плани загальноінженерних дисциплін технічного спрямування повинні враховувати зміст та особливості математичного циклу. Так, "Електротехніка" базується на дисципліні "Електроніка" і курсі вищої математики. Без сумніву, виникає необхідність у створенні міждисциплінарних зв'язків, які б відповідали вимогам програми вищої професійної освіти і відображали логіку та специфіку і електротехніки, і математики, а, крім того, здатні були задовольнити потреби суміжних навчальних дисциплін. При реалізації міждисциплінарних зв'язків між цими дисциплінами необхідно відсіяти дублювання матеріалу, що досліджується. Разом з тим, вони повинні бути розраховані на реальне академічне навантаження у вищих закладах освіти і рівень підготовки студентів. Для досягнення цієї мети потрібен не лише щільний взаємозв'язок навчальних дисциплін, але і єдність методик, єдність форм подання та обробки інформації [8, с. 34]. Особлива важливість встановлення міждисциплінарних зв'язків фундаментальних і загальноінженерних дисциплін потрібна в роботі при проведенні занять зі студентами стаціонарної форми навчання, при організації дистанційних форм навчання та при розробці комп'ютерних підручників. Навчальний курс "Електротехніка та електроніка" по праву займає чинне місце у впровадженні міждисциплінарних зв'язків, які спрямовані на розв'язання нестандартних рішень на сучасному етапі розвитку суспільства.

Висновки. Розглядаючи реалізацію міждисциплінарних зв'язків електротехніки та електроніки з фізикою, математикою, хімією, матеріалознавством, можна зробити висновок, що їх об'єднує певна система понять. Як показує досвід, використання міждисциплінарних зв'язків стає ефективним у процесі навчання. Таким чином забезпечується висока якість знань, адже йде систематичне ознайомлення з цікавими науковими фактами з інших дисциплін. А це сприяє цілеспрямованому і широкому розвитку творчих здібностей особистості. Життя у сучасному суспільстві вимагає істинних технічних знань, так що природничо-математичні дисципліни не можна вважати чимось другорядним в курсі "Електротехніка та електроніка". Викладання матеріалу набуває нових "відтінків" взаємопроникнення, адже містить звернення суміжних дисциплін, що створює нешаблонну атмосферу оригінальності, ініціативної розумової діяльності студентів. Електротехніка та електроніка,синтезуючи навколо себе інші дисципліни, створюють величезний міждисциплінарний потенціал,внаслідок чого діяльність викладача стає більш результативною, успішною, професійною.

Отже, у системі методичної роботи з упровадження міждисциплінарних зв'язків сконцентровано передову педагогічну думку, створено сприятливі умови для самоосвіти та самовдосконалення.

Використана література:

1. Теоретичні основи електротехніки / В. С. Бойко, В. В. Бойко, Ю. Ф. Видолок та ін. Т. 1. Київ : ІВЦ"Видавництво "Політехніка", 2004. 272 с.
2. Малинівський С. М. Загальна електротехніка. Львів : Видавництво Національного ун-ту "Львівська політехніка", 2001. 594 с.
3. Гершунский Б. С. Образовательно-педагогическая прогностика. Теория, методология, практика : учебное пособие. Москва : Флинта: Наука, 2003. 768 с.
4. Абрамович В. Теоретичні аспекти міжпредметних зв'язків у шкільній освіті. *Управління освітою.* 2013. № 6. С. 21-25.
5. Капарнік Б. Міжпредметні зв'язки. Сутність поняття. *Шкільний світ*. 2012. № 6. С. 42-49.
6. Коршак Є., Коршак Н. Математичне моделювання під час розв'язування фізичних задач. *Фізика та астрономія в школі*. 2010. № 3. С. 10-11.
7. Харченко М. Інтеграція міжпредметних зв'язків фізики та математики.
8. Харченко М. Міжпредметні зв'язки фізики і математики в процесі навчання у школі.
9. Осадчук Р. Педагогічні технології міжпредметних зв'язків у навчально-виховному процесі.
10. Бібік Г. В. Шляхи підвищення ефективності уроку математики: наук. пошук. *Випуск наукових робіт*. Херсон, 2004. С. 45-52.
11. Бевз В. Міжпредметні зв'язки як необхідний елемент предметної системи навчання. *Математика в школі*. 2003. № 6. С. 6-11.

References:

[1] Teoretychni osnovy elektrotekhniky / V. S. Boyko, V. V. Boyko, Yu. F. Vydolok. T. 1. Kyiv : IVTS "Vydavnytstvo "Politekhnica", 2004. 272 s.

[2] Malynivs`kyy S. M. (2003). Zahal`na elektrotekhnica. L'viv : Vydavnytstvo Natsional`noho un-tu "L`vivs`ka politekhnica". 594 s.

[3] Gershunskiy B. S. (2003). Obrazovatel`no-pedagogicheskaya prognostika. Teoriya, metodologiya, praktika : uchebnoye posobiye. Moskva : Flinta: Nauka. 768 s.

[4] Abramovych V. (2013). Teoretychni aspekty mizhpredmetnykh zvyazkiv u shkil`ni osviti. *Upravlinya osvitou.* № 6. S. 21-25.

[5] Kaparnik B. Mizhpredmetni zv`zky. Sutnist` ponyat`. *Shkil`nyi svit*. 2012. № 6. S. 42-49.

[6] Korshak E., Korshak N. (2010). Matematychne modeluvanya pid chas pozvyazuvanya fizychnykh zadach. *Fizyka ta astronomiya u shkoli*. № 3. S. 10-11.

[7] Kharchenko M. Integratsiya mizhpredmetnykh zvyazkiv fiziky ta matematyky.

[8] Kharchenko M. Mizhpredmetny zvyazky fiziky I matematyky v procesi navchanya u shkoli.

[9] Osadchuk R. Pedagogichni technologiy mizhpredmetnykh zvyazkiv u nvchal`no-vikhovnomu procesi.

[10] Bibik G. V. (2004). Shlyakhy pidvishenya efektyvnosty uroky matematiky : nauk. poshuk. *Vipusk naukovikh robit*. Kherson. S. 45-52.

[11] Bevz V. (2003). Mishpredmetni zvyazky yak neobkhidnyi element predmetnoi systemy navchanya. *Matematika u shkoli*. № 6. S. 6-11.

Дидык А. О. Реализация междисциплинарных связей в процессе обучения электротехники и электроники.

Проблема реализации междисциплинарных связей в процессе изучения электротехники и электроники не потеряла свою актуальность и ныне. Это одно из наиболее сложных методических задач преподавателя, где он должен сконцентрировать знания по другим дисциплинам, соединив их в целостную систему.

В статье теоретически обоснована реализация междисциплинарных связей в преподавании электротехники и электроники в вузах. Определены место и роль курса общей физики, высшей математики, химии и технической механики в процессе изучения электротехники и электроники. Рассмотрен учебный курс "Электротехника и электроника", который имеет важное значение при внедрении междисциплинарных связей, которые направлены на решение нестандартных решений на современном этапе развития общества. Электротехника и электроника, синтезируя вокруг себя другие дисциплины, создают огромный междисциплинарный потенциал, в результате чего деятельность преподавателя становится

более результативной, успешной, профессиональной. Конкретизированы учебные темы этих курсов, на базе которых основанно изучение электротехники и электроники. Продемонстрированы пути корректирования учебной программы с учетом содержания этих курсов, которые устраняют дублирование и повторы.

Установление междисциплинарных связей между преподаванием курса электротехники, электроники, физики, химии, технической механики, высшей математики способствует более углубленному усвоению знаний, научных понятий и законов, усовершенствованию учебно-воспитательного процесса и оптимальной его организации, формированию научного мировоззрения, единства материального мира, взаимосвязи явлений в природе и обществе. Реализация междисциплинарных связей отстраняет дублирование в изучении материала, экономит время и создает благоприятные условия для формирования профессиональных компетентностей.

Ключевые слова: *междисциплинарные связи, электротехника, электроника, физика, химия, математика, материаловедение.*

DIDYK A. O. Implementation of interdisciplinary connections in the process of teaching Electrical Engineering and Electronics.

The problem of interdisciplinary communication in the study of electrical engineering and electronics has not lost its relevance today. This is one of the most complex methodical tasks of the teacher, where he must concentrate knowledge from other disciplines, combining them into a coherent system.

The article substantiates the theoretical substantiation of the implementation of interdisciplinary connections in the teaching of electrical engineering and electronics in universities. The role of Physics, higher mathematics, chemistry and technical mechanics in the process of learning Electrical Engineering and Electronics has been substantiated. The educational topics of this course have been specified, on the basis of which basic study of electrical engineering and electronics. The ways of adjusting the curriculum have been shown, taking into account the content of this section in order to eliminate duplication and repetition.

Establishing interdisciplinary links between teaching electrical engineering, electronics, physics, chemistry, technical mechanics, higher mathematics contributes to a more in-depth assimilation of knowledge, scientific concepts and laws, improving the educational process and its optimum organization, formation, worldview interconnection of phenomena in nature and society. The implementation of interdisciplinary relationships eliminates duplication in the study of the material, saves time and creates favorable conditions for the formation of professional competencies.

Keywords: *interdisciplinary connections, Electrical Engineering, Electronics, Physics, Chemistry, Mathematics, Materials Science.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.11
УДК 378
ORCID 0000-0002-7900-9424

Казаннікова О. В.

РІВЕНЬ СФОРМОВАНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ

У статті висвітлюється актуальність формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі виробничої практики в умовах реформування української освітньої системи та активного насичення її гуманістичними цінностями.

Виокремлено структурні компоненти професійної компетентності та обґрунтовано

методологічні засади її дослідження. Зазначено перелік необхідних знань, умінь та якостей майбутніх соціальних педагогів як конкурентоспроможних фахівців.

Ефективність формування професійної компетентності залежить від багатьох зовнішніх (високий рівень розвитку технології, науки, економіки, освіти; процеси, що відбуваються в суспільстві; суспільні замовлення) та внутрішніх чинників, які зумовлені рівнем розвитку особистісних якостей (мотивація досягнення успіху, адекватним рівнем самооцінки особистості, самовдосконалення, вмінням ставити цілі, наполегливості, самостійності та рефлективності).

Розкрито особливості виробничої практики, яка забезпечує належний рівень професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. Охарактеризовано чотири компоненти досліджуваної педагогічної категорії: когнітивний, діяльнісний, особистісний та рефлексивний компоненти. Проаналізовано методику визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів. Представлено результати педагогічного експерименту щодо визначення рівня сформованості професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Ключові слова: *формування; професійна компетентність; виробнича практика; критерії; рівні; методики; педагогічний експеримент; констатувальний експеримент; формувальний експеримент.*

Неперервний процес удосконалення професійної освіти в Україні пов'язаний зі зміною соціально-економічних умов і науково-технічним прогресом, котрі висувають підвищені вимоги до підготовки фахівців різних галузей. В концепції розвитку педагогічної освіти зазначено, що підготовка педагогічного працівника має відповідати суспільним запитам, сформульованим у професійних стандартах та стандартах освіти, враховувати світові тенденції та рекомендації впливових міжнародних організацій щодо підготовки педагогів. [4] Особливо гостро це питання постало в системі організації освітнього процесу першого (бакалаврського) та другого (магістерського) рівнів вищої педагогічної освіти. Навчальні плани та програми переважно забезпечують сприятливі передумови щодо формування педагогічних працівників нової формації, але традиційні підходи до організації освітнього процесу не дають вирішити ці питання в повному обсязі. Саме це загострює суперечності між сучасними вимогами до випускника педагогічної спеціальності та здатністю системи освіти їх задовольнити.

Вищезазначене визначає необхідність впровадження освітньо-європейських стандартів та підвищення якості підготовки кваліфікованих соціально-педагогічних кадрів на засадах компетентнісного підходу, як пріоритетного завданням модернізації та трансформації фахової вищої освіти; розробки та впровадження інноваційних педагогічних технологій, нових підходів, умов та методів навчання в освітній процес закладу вищої освіти. Особливу увагу необхідно приділити процесу практичної підготовки майбутніх фахівців як основи формування базової професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів.

Методологічні та теоретичні аспекти розвитку професійної компетентності відображені в роботах С. Харченко, Р. Вайноли, В. Докучаєвої, Н. Краснової, Н. Ларіонової, Д. Вазіної, Е. Зєєра, А. Маркової, Ю. Петрова, Н. Солянкіної та інші. Дослідженнями у сфері підготовки майбутніх соціальних педагогів до професійного життя в наукових працях А. Капської, О. Безпалько, С. Сисоєвої, О. Карпенко, Ю. Поліщука. Проблеми методології та методики педагогічного дослідження висвітлено в працях В. Беспалько, В. Загвязінського та Р. Атаханова; праці М. Грабаря, К. Краснянської присвячено основам використання

непараметричних методів математичної статистики у педагогічних дослідженнях, в роботах Дж. Гласса, Дж. Стенлі висвітлено методи математичної статистики в педагогіці.

Мета статті – здійснити аналіз дослідження компонентів професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі виробничої практики.

Методи дослідження. Для реалізації мети, вирішення поставлених завдань і перевірки гіпотези дослідження використано комплекс сучасних загальнонаукових методів: теоретичних: аналіз (історичний, порівняльний), узагальнення, систематизація, порівняння та зіставлення різних поглядів на досліджувану проблему; емпіричних: методи діагностики, адаптовані відповідно до завдань дослідження; статистичних: метод середніх величин, метод парних порівнянь, метод визначення обсягу вибірки, дисперсійний аналіз.

Результати дослідження. Національна стратегія розвитку освіти України на 2012–2021 роки зазначає, що організація і зміст сучасної освіти має орієнтуватися на формування компетентностей, які є важливими у житті. Одним з ключових напрямків державної освітньої політики є поліпшення ефективності навчання випускників закладів вищої освіти, підвищення конкурентоспроможності вітчизняної освіти шляхом забезпечення фундаментальності та практичної спрямованості навчання [6]. Очевидною є думка, що саме практичне навчання є базисом формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів, тому що під час проходження практики на студента діють як внутрішні, так і зовнішні чинники, і студенти можуть адаптувати свої знання до практичних ситуацій своєї майбутньої професії.

Слід зазначити, що дослідженню феномену формування професійної компетентності особистості присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних учених, які зосереджені, перш за все, на питаннях підготовки педагогічних працівників. Фундаментальні основи оновлення системи вищої освіти, професійної підготовки педагогічних працівників, теоретичні та методичні засади формування професіоналізму, професійної культури, професійної майстерності і власне професійної компетентності соціально-педагогічних кадрів розкриваються в працях В. П. Андрущенка, В. І. Бондаря, Н. В. Гузій, О. А. Дубасенюк, І. А. Зязюна, І. Ф. Ісаєва, В. Г. Кременя, Н. В. Кузьміної, В. І. Лозової, В. І. Лугового, В. К. Майбороди, І. П. Підласого, Н. Г. Протасової, В. А. Семиченко, В. О. Сластьоніна та ін.

Саме тому проблема формування в психології та педагогіці залишається актуальною. У статті формування використовується як перетворювальна якісна зміна. У загальнонауковому розумінні категорія “формування” визначається як якісна зміна об’єктів, поява нових форм буття, існування різних систем, поєднаних з перетворенням їх внутрішніх і зовнішніх зв’язків.

Формування професійної компетентності розглянемо на основі основних складових компонентів: когнітивного, діяльнісного, особистісного, рефлексивного, і через їх формування представимо загальний процес.

В основу вищезазначених компонентів покладено перелік необхідних знань, умінь та якостей майбутнього соціального педагога, як конкурентоспроможного фахівця спрямованого на здійснення ефективної соціально-педагогічної роботи з різними верствами населення та продуктивне функціонування в різних галузях соціальної інфраструктури:

Професійні знання визначають когнітивний компонент: знання основ використання технічних засобів навчання та комп'ютерної техніки; знання сутності професійної діяльності соціального педагога: педагогіки як науки; принципи та методи соціально педагогічної діяльності; особливості соціалізації особистості в різних мікросоціумах; попередження негативного впливу факторів соціального середовища на особистість; характеристики загальних технологій соціально-педагогічної діяльності і технологій організації соціально-педагогічної роботи з різними групами клієнтів; можливості та умови ефективної реалізації загальнонаукових та специфічних методів в практиці соціально-педагогічної роботі.

Професійні уміння покладені в основу діяльнісного та рефлексивного компонентів:

– *дидактичні вміння*: застосування технічних та мультимедійних засобів навчання в процесі професійної підготовки; уміння вести полідіалог, дискусію на задану тему;

– *проектувальні вміння*: моделювання власної професійної діяльності, використання проектного підходу до вирішення соціально-педагогічних проблем; розробка та впровадження на практиці соціально-педагогічних проектів, програм соціально-педагогічного супроводу та підтримки дітей підлітків; конкретизації змісту роботи в кожному окремому випадку; здійсненні моніторингу і оцінюванні стану проекту, програм, що реалізуються.

– *організаційні вміння:* організація діяльності особистості, мікро- та мікрогрупи, здійснення посередництва між різними соціальними інститутами, організації управління та контролю діяльності.

– *перцептивні та комунікативні вміння*: сприймати та адекватно інтерпретувати інформацію від партнера із спілкування, встановлювати контакт, позитивний зворотний зв'язок; корегувати й управляти процесом спілкування; адекватно інтерпретувати поведінку; протистояти стереотипам сприйняття;

– *рефлексивні вміння*: усвідомлено актуалізувати механізми рефлексії; аналізувати власну професійну діяльність, ефективність професійної підготовки, методів організації освітнього процесу; власний рівень навчальної діяльність, рівень оволодіння професійними знаннями;

– *розвивальні вміння*: оволодіння техніками саморегуляції; уміння здійснювати первинну самодіагностику власного психологічного стану;

– *комунікативні вміння* передбачають володіння культурою міжособистісного спілкування; налагодження комунікативного контакту; розвиток взаємодії з клієнтом у позитивному емоційному спрямуванні; застосування методів і прийомів педагогічного впливу (переконання, заохочення, навіювання); використання різних засобів підтримки та інше;

– *аналітичні вміння* спрямовані на аналіз процесів, що відбуваються в соціумі, аналіз стану особистості та вплив на неї мікросоціуму; визначення проблем особистості та встановлення причино-наслідкових зв'язків.

Професійні якості висвітлюють особистісний та рефлексивний компоненти: професійної рефлексії, системності, гнучкості мислення, аналітико-конструктивного складу мислення, самостійності суджень та умовиводів, професійної емпатії, вимогливості до себе, працездатності, організованості, цілеспрямованості,

емоційної стабільності, спостережливості, проникливості, позитивного ставлення до себе, самоприйняття та самоповаги тощо [3].

Таким чином, підсумовуючи вищезазначене, можна сказати, що ефективність формування професійної компетентності залежить від багатьох зовнішніх та внутрішніх чинників, де зовнішніми виступають: високий рівень розвитку технології, науки, економіки, освіти; процеси, що відбуваються в суспільстві; суспільні замовлення, які відображають загальний рівень суспільно-економічного розвитку суспільства та ін. Не менш важливими є внутрішні чинники, які зумовлені рівнем розвитку таких особистісних якостей, як мотивація досягнення успіху, адекватним рівнем самооцінки особистості, самовдосконалення, вмінням ставити цілі, наполегливості, самостійності та рефлективності.

На сьогодні змінюються пріоритети у вимогах до компетентностей працівників, де особливої уваги набуває процес не просто передачі студенту певної суми знань, а й вироблення у нього потреби поповнення їх, формування й закріплення практичних професійних умінь та навичок, що можливе лише за ефективної та сучасної системи практичної підготовки – виробничої практики.

Виробнича практика забезпечує:

– виховання професійної етики, що передбачає виховання відповідальності за здійснення професійної діяльності як у професійному, так і у моральному плані, професійної честі;

– виховання поваги до трудової діяльності, що вимагає вироблення поглядів на працю як на основу життя, джерело матеріального та духовного багатства суспільства, фізичного та духовного розвитку людини, формування трудової дисципліни у студентів;

– виховання самостійності, яке засновано на свідомому, систематичному та міцному оволодінню основними прийомами праці зі спеціальності, що знайде відбиток в уміннях робітника варіювати своїми діями залежно від умов;

– виховання любові та поваги до професії як першої життєвої потреби, яке засновувалось на розкритті студентам суспільного і особистісного значення обраної професії, підвищенні професійної кваліфікації;

– виховання творчого ставлення до своєї справи, яке ґрунтується на формуванні та розвитку у студентів кмітливості, працездатності, зосередженості, захопленості ідеєю, критичному ставленні до себе і до своєї роботи, прагненні отримання результату, постійного удосконалення професійної майстерності та настрою на пошук нового [5].

Зауважимо, що важливим аспектом при дослідженні проблеми професійної компетентності у процесі виробничої практики є визначення критеріїв (компонентів) її сформованості. На основі зроблених узагальнень для дослідження окресленого поняття виділено чотири компоненти: когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний, рефлексивний (табл. 1).

На підставі теоретичного дослідження вищезазначеної проблеми здійснено експериментальну роботу щодо перевірки ефективності процесу формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів в процесі виробничої практики.

Таблиця 1

Критерій сформованості професійної компетентності	*Зміст компоненту*	*Методики*
Когнітивний	Оволодіння системою загальнонаукових, психологічних, соціально-педагогічних та інших спеціально-професійних знань, які необхідні майбутньому соціальному педагогу для реалізації професійних функцій.	Аналіз успішності студентів з дисциплін предметної підготовки Анкета для з'ясування обізнаності майбутніх соціальних педагогів із сучасною освітньою термінологією.
Мотиваційно-ціннісний	Наявність стійкої системи мотивів та цінностей, що орієнтують професійну підготовку студентів, визначають її спрямованість на формування досліджуваного феномену. Наявність сформованих особистісно-професійних якостей соціального педагога, під якими розуміються: психологічні, морально-етичні, психолого-педагогічні та психоаналітичні характеристики. Дані характеристики повинні бути стійкими, суттєвими, адекватними, позитивно впливати та мотивувати на успішну діяльності соціального педагога та здатність продуктивно функціонувати у системі міжособистісних відносин.	Тест "Визначення рівня самоактуалізації особистості" (методика САМОАЛ) за 11 шкалами: орієнтації, цінностей, погляд на природу людини, потреби в пізнанні, креативність, автономність, спонтанність, саморозуміння, аутосимпатії, контактність, гнучкість спілкування.
Діяльнісний	оволодіння сукупністю соціально-педагогічних вмінь та навичок, які виробляються шляхом застосування різних прийомів і способів соціально-педагогічної взаємодії. При цьому професійні знання тісно пов'язані з професійними вміннями та реалізуються у практичній діяльності соціальних педагогів.	Методика самооцінки професійних умінь. Тести для самооцінки майбутніми вчителями початкових класів рівнів сформованості інклюзивно-педагогічних умінь. Методика діагностики міжособистісних відносин Т. Лірі. Тест "Діагностика комунікабельних і організаторських схильностей (КОС-2)"

Критерій сформованості професійної компетентності	*Зміст компоненту*	*Методики*
Рефлексивний	Усвідомлення свого професійного “Я”; спроможність до самопізнання та самоконтролю; здатність майбутнього соціального педагога визначати структуру, види, функції своєї професійної діяльності, аналізувати, реконструювати, впроваджувати у їх у власну діяльність; здатність до аналізу власного професійного досвіду, власних дій та дій інших суб’єктів взаємодії.	Тест рефлексии. Методика диагностики уровня развития рефлексивности, опросник А. В. Карпова Діагностика рівня парціальної готовності до професійно-педагогічному саморозвитку М. Фетіскіна

Для проведення експериментального дослідження щодо формування експериментальної та контрольної груп обрано сукупність студентів, що навчаються за спеціальністю соціальна педагогіка у Комунальному вищому навчальному закладі “Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія” Запорізької обласної ради, Національному педагогічному університеті ім. М. П. Драгоманова, Полтавському національному університеті імені Юрія Кондратюка, Харківській гуманітарно-педагогічній академії.

При проведенні педагогічного експерименту дотримано вимоги валідності, надійності та вірогідності. Відповідно до вимог валідності такі фактори впливу, як контингент студентів, рівень їх підготовки, умови організації та проведення експерименту в контрольних та експериментальних групах були однаковими. Відмінним був тільки зміст підготовки майбутніх соціальних педагогів, що визначає цей експеримент як однофакторний. Вимогу вірогідності забезпечено вирівнюванням основних умов проведення педагогічного експерименту в реальних умовах освітнього процесу закладів вищої освіти.

Організація дослідження передбачала порівняння результатів експериментальної групи з показниками контрольної групи. У експериментальній групі освітній процес здійснювався з використанням розробленої програми виробничої практики на засади компетентнісного, системного та особистісно-діяльнісного підходів, які ґрунтуються на принципах наступності та безперервності процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів. Зазначені принципи спрямовані на набуття та поетапне збагачення професійно-педагогічного досвіду, а також перетворення окремих педагогічних процесів у єдину систему знань та умінь студентів. Професійна підготовка студентів контрольних груп здійснювалась традиційним способом.

З огляду на те, що вимірювання перелічених показників здійснюється з використанням різних шкал вимірювання, вирішено за доцільне приведення усіх шкал до чотирьох рівнів (низький, середній, достатній та високий).

Порівняльний аналіз динаміки результатів сформованості професійної компетентності у студентів констатувального і формувального етапів педагогічного експерименту контрольної та експериментальної груп за визначеними критеріями представлений у зведеній таблиці (табл. 2) із зазначеними динаміки результатів змін.

Таблиця 2

Результати педагогічного експерименту щодо динаміки сформованості професійної компетентності у студентів контрольної та експериментальної груп за визначеними критеріями

Рівень Сформованості	*Констатувальний експеримент*				*Формувальний експеримент*				*Динаміка*	
	Контрольна група		*Експериментальна група*		*Контрольна група*		*Експериментальна група*		*Контрольна група*	*Експериментальна група*
	Осіб	*%*	*Осіб*	*%*	*Осіб*	*%*	*Осіб*	*%*		
Рівень сформованості професійної компетентності за когнітивним критерієм										
Низький	6	5,04%	10	7,58%	5	4,20%	8	6,06%	-0,84%	-1,52%
Середній	31	26,05%	29	21,97%	30	25,21%	16	12,12%	-0,84%	-9,85%
Достатній	65	54,62%	74	56,06%	67	56,30%	79	59,85%	1,68%	3,79%
Високий	17	14,29%	19	14,39%	17	14,29%	29	21,97%	0,00%	7,58%
Рівень сформованості професійної компетентності за діяльнісним критерієм										
Низький	17	14,29%	22	16,67%	16	13,45%	12	9,09%	-0,84%	-7,58%
Середній	45	37,82%	39	29,55%	45	37,82%	31	23,48%	0,00%	-6,06%
Достатній	43	36,13%	57	43,18%	43	36,13%	60	45,45%	0,00%	2,27%
Високий	14	11,76%	14	10,61%	15	12,61%	29	21,97%	0,84%	11,36%
Рівень сформованості професійної компетентності за ціннісно-мотиваційним критерієм С										
Низький	17	14,29%	12	9,09%	15	12,61%	10	7,58%	-1,68%	-1,52%
Середній	42	35,29%	41	31,06%	43	36,13%	30	22,73%	0,84%	-8,33%
Достатній	44	36,97%	62	46,97%	45	37,82%	70	53,03%	0,84%	6,06%
Високий	16	13,45%	17	12,88%	16	13,45%	22	16,67%	0,00%	3,79%
Рівень сформованості професійної компетентності за рефлексивним критерієм										
Низький	24	20,17%	29	21,97%	20	16,81%	9	6,82%	-3,36%	-15,15%
Середній	39	32,77%	44	33,33%	40	33,61%	30	22,73%	0,84%	-10,61%
Достатній	39	32,77%	41	31,06%	41	34,45%	62	46,97%	1,68%	15,91%
Високий	17	14,29%	18	13,64%	18	15,13%	31	23,48%	0,84%	9,85%

Узагальнивши результати проведеного педагогічного експерименту, можна констатувати, що на початок експерименту кількість студентів експериментальних та контрольних груп із високим, достатнім, середнім та низьким рівнями сформованості професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів, визначені за когнітивним, діяльнісним, мотиваційно-ціннісним та рефлексивним критеріями збігаються; результати, що були отримані після завершення

експерименту – відрізняються і є кращими у студентів експериментальних груп.

Отже, експериментальним шляхом доведено ефективність застосування розробленої педагогічної системи формування професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі виробничої практики відображається у збільшенні студентів, рівень сформованості професійної компетентності яких характеризується як високий та середній.

Дослідження професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі виробничої практики ґрунтується на виділенні компонентів, які визначено основними критеріями сформованості професійної компетентності. Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити такі висновки:

За когнітивним критерієм більшість опитуваних в контрольній та експериментальній групах мають середній та достатній рівні, що свідчить про достатній рівень володіння студентами системою спеціальних знань з соціально-педагогічних дисциплін та сплутаність у розумінні сутності, змісту та завдань професійної діяльності. Доцільним вважаємо введення в програму виробничої практики поглиблення та удосконалення теоретичних знань, встановлення їх зв'язку з практичною діяльністю шляхом вивчення нормативно-правової та звітної документації працівників психологічної служби, спеціальної сучасної літератури.

Вивчення діяльнісного компоненту професійної компетентності свідчать про те, що рівень цього компоненту є достатньо сформованим. Зміст програми виробничої практики передбачає: розширення спектру професійних умінь (аналізувати різні фактори впливу на соціалізацію особистості; диференціювати зміст діяльності відповідно до різних об'єктів, суб'єктів та напрямів соціально-педагогічної роботи; добирати та адаптувати відповідно до мети, особливостей клієнтів і реальної ситуації технології соціально-педагогічної роботи, методи та прийоми реалізації завдань соціально-педагогічної роботи; проектувати, планувати, організовувати та аналізувати організаційні форми соціально-педагогічної роботи; будувати стратегію соціально-педагогічної роботи спрямовану на саморозвиток особистості дитини та молодої людини, реалізацію її творчого потенціалу, здібностей, задатків, активізації зусиль клієнтів на вирішення власних проблем); оволодіння студентами методами, способами й досвідом самостійного вирішення професійних проблем; розвиток уміння здійснювати самоаналіз результатів професійної діяльності.

Результати дослідження мотиваційно-ціннісного компоненту свідчать про сформованість необхідних професійно значущих особистісних якостей. Зазначений компонент реалізується під час проходження виробничої практики шляхом розвитку особистісних якостей, які необхідні соціальному педагогу в його професійній діяльності, а саме: чесність, гідність, толерантність, комунікабельність, оптимізм, наполегливість у досягненні мети та інше.

Показники засвідчили про сформованість рефлексивного компоненту, Студенти експериментальної групи спрямовані на розвиток самосвідомості: на осмислення й орієнтацію власних дій (інтелектуальна рефлексія), на самоорганізацію, рух через самопізнання, самоаналіз себе, свого стану – внутрішніх психічних актів, власних форм і передумов, своєї розумової діяльності, цілісного "Я" (особистісна рефлексія) і через осмислення (аналіз) людиною особливості взаємодії з оточуючими (міжособистісна рефлексія).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, у ході науково-дослідної роботи з виявлення сучасного стану становлення сформованості професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів ми дійшли такого висновку: доповнення змістовної частини робочої програми виробничої практики на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану студентів галузі 0101 "Педагогічна освіта", напрям підготовки 6.130102 "Соціальна робота" сприяє підвищенню рівня професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів. Осучаснений зміст виробничої практики представлений в програмі в компонентах: гностичний, проективний, конструктивний, комунікативний, організаторський з визначеною системою базових та спеціальних умінь щодо забезпечення успішності виконання майбутнім соціальним педагогом основних видів професійної діяльності й вдалого професійного становлення. Впроваджені матеріали дисертаційного дослідження дали змогу майбутньому соціальному педагогу освоїти виконання своїх професійних функцій з різними категоріями людей, навчитися виявляти труднощі їх соціального становлення та долати їх в різних формах надання соціальної педагогічної допомоги.

Використана література:

1. Багрій В. Н. Критерії та рівні сформованості професійних умінь майбутніх соціальних педагогів. *Збірник наукових праць* Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна". 2012.
2. Вольнова Л. М. Соціальна психологія: формування компетентності майбутнього фахівця : навч. посібник для студ. спеціальностей "Соціальна робота", "Соціальна педагогіка". Київ, 2011. 283 с.
3. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури : дис. … док. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2008. 752 с
4. Концепція розвитку педагогічної освіти. *Офіційне Інтернет-представництво Президента України*. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti (дата звернення:01.04.2019)
5. Кремень В.Г. Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи : монографія / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Віпол, 2000. 613 с.
6. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року // Офіційне Інтернет-представництво Президента України. URL: http:// zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013 (дата звернення: 06.03.2019).
7. Соціальна педагогіка : підручник. 4-те вид. виправ. та доп. / за ред. проф. А. Й. Капської. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 488 с.

References:

[1] Bahrii V. N. (2012). Kryterii ta rivni sformovanosti profesiinykh umin maibutnikh sotsialnykh pedahohiv. *Zbirnyk naukovykh prats* Khmelnytskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii Universytetu "Ukraina".

[2] Volnova L. M. (2011). Sotsialna psykholohiia: formuvannia kompetentnosti maibutnoho fakhivtsia : navch. posibnyk dlia stud. spetsialnostei "Sotsialna robota", "Sotsialna pedahohika". Kyiv. 283 s.

[3] Hura O. I. (2008). Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia psykholoho-pedahohichnoi kompetentnosti vykladacha vyshchoho navchalnoho zakladu v umovakh mahistratury : dys. … dok. ped. nauk : 13.00.04. Zaporizhzhia. 752 s.

[4] Kontseptsiia rozvytku pedahohichnoi osvity. *Ofitsiine Internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy*. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti (data zvernennia:01.04.2019)

[5] Kremen V. H. (2000). Neperervna profesiina osvita: problemy, poshuky, perspektyvy : monohrafiia / za red. I. A. Ziaziuna. Kyiv : Vipol. 613 s.

[6] Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku // Ofitsiine Internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy. URL: http:// zakon0.rada.gov.ua/laws/show/344/2013 (data zvernennia: 06.03.2019).
[7] Sotsialna pedahohika: Pidruchnyk. 4-te vyd. vyprav. ta dop. / za red. prof. A. I. Kapskoi. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury, 2009. 488 s.

Казанникова Е. В. Уровень сформированности профессиональной компетентности будущих социальных педагогов в процессе производственной практики.

В статье освещается актуальность формирования профессиональной компетентности будущих социальных педагогов в процессе производственной практики в условиях реформирования украинской образовательной системы и активного насыщения ее гуманистическими ценностями. Выделены структурные компоненты профессиональной компетентности и обоснованно методологические основы ее исследования. Указан перечень необходимых знаний, умений и качеств будущих социальных педагогов, как конкурентоспособных специалистов.

Эффективность формирования профессиональной компетентности зависит от многих внешних (высокий уровень развития технологий, науки, экономики, образования; процессы, которые происходят в обществе; общественные заказы) и внутренних факторов, которые обусловлены уровнем развития личностных качеств (мотивация достижения успеха, адекватный уровень самооценки личности, самосовершенствование, умением ставить целые, настойчивость, самостоятельность и рефлективность).

Раскрыты особенности производственной практики, которая обеспечивает надлежащий уровень профессиональной подготовки будущих социальных педагогов. Охарактеризованы четыре компонента исследуемой педагогической категории: когнитивный, мотивационно-ценностный, деятельностный и рефлексивный компоненты. Проанализировано методику определения уровня сформированности профессиональной компетентности будущих социальных педагогов. Представлены результаты педагогического эксперимента, которые определяют уровни сформированности профессиональной компетентности будущих социальных педагогов.

***Ключевые слова**: формирование; профессиональная компетентность; производственная практика; критерии; уровни; методики; педагогический эксперимент; констатирующий эксперимент; формирующий эксперимент.*

Kazannikova Olena. Level of formation of professional competence of future social teachers during the pedagogical training.

The article highlights the importance of forming the professional competence of future social teachers during the pedagogical training in terms of reforming the Ukrainian educational system and its active saturation with humanistic values. The structural components of professional competence are singled out and the methodological principles of its research are substantiated. The list of necessary knowledge, skills and qualities of future social teachers as competitive specialists is pointed out.

The effectiveness of the formation of professional competence depends on many external (high level of development of technology, science, economy, education; processes occurring in society; public procurement) and internal factors that are conditioned by the level of development of personal qualities (motivation for success, an adequate level of self-esteem of the individual self-improvement, the ability to set goals, perseverance, independence and reflexivity).

The paper reveals the features of pedagogical training that ensures proper training of future social teachers. Four components of the pedagogical category that is under the question are described: cognitive, activity, personal and reflexive components. The method of determining the level of formation of professional competence of future social teachers is analyzed. The results of pedagogical experiment on determination the level of formation of future social teachers' professional competence are presented.

***Keywords:** formation, professional competence, pedagogical training, criteria, levels, methodology, pedagogical experiment, confirmatory experiment, state stage, molding experiment.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.12
УДК 37.091.33:811.111-028.31

Качанов В. І., Деревянко М. М.

СУЧАСНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО РОЗВИТКУ НАВИЧОК ЧИТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

Постійно зростаючі потреби у здійсненні іншомовної комунікації англійською мовою як мовою міжнародного спілкування викликали потребу в удосконаленні існуючих і використанні нових підходів у процесі навчання англійської мови. При цьому методичні підходи до читання, як одного з чотирьох основних видів мовленнєвої діяльності також змінюються, зокрема завдяки активному розвитку сучасних інформаційних технологій.

У статті розглянуто сучасні методичні підходи щодо розвитку навичок читання англійською мовою. Наголошено на ролі англійської мови в процесі глобалізації, яка і спричинила зростання потреби в здійсненні іншомовної комунікації. Проведено аналіз сучасних методичних підходів щодо розвитку навичок читання англійською мовою, а також їх переваг та недоліків. Особлива увага приділена проведенню занять у формі читацького театру, з використанням комунікативного підходу, основною метою якого є є розвиток навичок читання англійською мовою як одного з основних видів мовленнєвої діяльності за допомогою застосування різних прийомів і способів, які сприяють успішному здійсненню акту іншомовної комунікації.

Зважаючи на постійне зростання інтересу до вивчення іноземних мов та бурхливий розвиток інформаційних технологій, набуває особливої актуальності питання дистанційного навчання іноземної мови, використання мобільних пристроїв (телефонів та планшетів). Також у статті визначено напрямки подальших перспективних досліджень.

Ключові слова: *сучасні методичні підходи, викладання англійської мови, комунікативний підхід, вміння та навички з читання англійською мовою, "читацький театр", дистанційне навчання, цільова мова, платформа дистанційного навчання Moodle.*

Проблема вивчення іноземних мов як складової міжкультурної комунікації загалом і в освітньому просторі зокрема набуває особливої актуальності з огляду на глобалізацію в усіх сферах життєдіяльності, яка і спричинила зростання потреби в здійсненні іншомовної комунікації [1, с. 2].

Дослідження, проведене Британською Радою в 2013 році, показує, що англійською мовою розмовляють близько 25% людей в усьому світу, а це означає, що кожен четвертий житель на планеті використовує англійську мову як засіб міжкультурної комунікації. Дослідники прогнозують, що до 2020 року кількість користувачів англійської мови збільшиться ще на 12% і буде становити близько 2 млрд людей [2].

Також необхідно зауважити, що володіння іноземною мовою є важливим фактором на ринку праці. Так, більше половини опитаних роботодавців зауважили, що для зростання і розширення бізнесу їхні робітники повинні володіти англійською мовою [2].

Водночас постійно зростаючі потреби у здійсненні іншомовної комунікації англійською мовою як мовою міжнародного спілкування, викликали потребу в удосконалені існуючих і використанні нових підходів в процесі навчання англійської мови. При цьому, методичні підходи до читання, як одного з чотирьох

основних видів мовленнєвої діяльності також змінюються, зокрема завдяки активному розвитку сучасних інформаційних технологій [2].

В Україні питання методики викладання навчання (розвитку) навичок читання іноземною мовою, як складової іншомовної компетенції були розглянуті в роботах С. Ю. Ніколаєвої [3, 4]. У її працях розглянуто [3, 4]:

– суть читання та його психофізіологічні механізми;

– характер текстів;

– труднощі навчання читання іноземною мовою;

– навчання техніки читання;

– типові вправи для навчання техніки читання;

– навчання читанню як виду мовленнєвої діяльності;

– класифікація видів читання за комунікативними цілями та етапи роботи з текстом для читання.

Але зважаючи на постійне зростання інтересу до вивчення іноземних мов та бурхливий розвиток інформаційних технологій, набуває особливої актуальності питання дистанційного навчання іноземної мови, використання мобільних пристроїв (телефонів та планшетів), а також нових методичних підходів у навчанні іноземної мови взагалі, і читання зокрема.

Метою статті є аналіз сучасних методичних підходів щодо розвитку навичок читання англійською мовою, а також визначення напрямків подальших перспективних досліджень з метою підвищення їх якості та ефективності.

Одним із найбільш поширених серед сучасних методів розвитку вмінь та навичок з читання англійською мовою є комунікативний підхід. Комунікативне навчання англійської мови (комунікативний метод) – це метод навчання, який розглядає використання мовленнєвої комунікації одночасно як основний засіб і мету навчання [5-11]. Він є одним з найбільш сучасних і популярних методів навчання іншомовної компетенції. Метою комунікативного підходу, на відміну від лексико-граматичного методу, в якому головний пріоритет надається навчанню граматичній компетенції, є формування у студентів вмінь та навичок здійснювати мовленнєву комунікацію цільовою (англійською) мовою з основних видів мовленнєвої діяльності, зокрема і з читання [5-11]. З цією метою використовуються такі способи навчання [10]:

– рольові ігри;

– інтерв'ю;

– робота в парах та міні групах;

– вправи на заповнення пропусків;

– обґрунтування своєї думки;

– вільне спілкування між студентами за темою тексту.

Основною метою застосування комунікативного підходу в читанні є розвиток навичок читання англійською мовою як одного з основних видів мовленнєвої діяльності за допомогою застосування різних прийомів і способів, які сприяють успішному здійсненню акту іншомовної комунікації [12]. З цією метою під час відпрацювання вмінь та навичок з читання процес читання тексту розбивається на етапи, під час яких студенти мають виконати завдання перед читанням тексту ("pre-reading" task), у процесі читання ("while-reading" task) та після прочитання тексту ("post-reading" task) [12].

Завдання, які виконуються перед читанням тексту ("pre-reading" task), мають на меті допомогти студентам покращити обізнаність щодо того матеріалу, який вони збираються читати на занятті, завдяки чому у них покращується загальне розуміння прочитаного тексту [12]. До такого типу завдань відносяться [12]:

– робота в парах, розповідь партнеру що ти знаєш стосовно теми тексту;

– робота в парах, питання та відповіді стосовно теми тексту;

– робота в групі, визначення можливого змісту тексту за його назвою;

– опис зображення в тексті (якщо воно є) і визначення можливого змісту тексту;

– читання першого параграфу і робота в парах, щодо визначення можливого продовження тексту.

Метою виконання завдання у процесі читання ("while-reading" task) є покращення рівня усвідомлення прочитаного матеріалу. Це досягається завдяки роботі в міні-групах. При цьому [12]:

– студенти розподіляються на міні-групи по чотири студенти в кожній;

– текст розрізається на чотири частини і кожен студент отримує одну частину;

– кожна міні-група отримує набір запитань до тексту;

– кожен студент читає лише його/її частину тексту;

– зачитуються питання і студенти відповідають лише на ті з них, що стосуються його/її частини тексту;

– після виконання завдання всіма міні-групами, доцільно порівняти відповіді між ними.

Основною перевагою такого типу завдань є їх комунікативна спрямованість, адже жоден студент немає повного тексту, а отже для його повного розуміння вони повинні працювати спільно [12].

Завдання в процесі читання ("while-reading" task) поступово переходять на етап виконання завдань після прочитання тексту ("post-reading" task). Завдання після прочитання тексту передбачають [12]:

– обговорення прочитаного тексту в групі, міні-групах або в парах;

– узагальнення прочитаного;

– рецензування тексту;

– виконання наступних завдань з говоріння, які базуються на матеріалах прочитаного тексту або пов'язані з ним;

– повторення та закріплення нової лексики, яка використовувалася в тексті (пояснення значення нових слів (виразів) англійською мовою, зіставлення нових слів (виразів) та їх значень ("matching task")).

Також ефективним методичним прийомом щодо покращення мовленнєвої компетенції з читання є повторне читання базового тексту для розділу в підручнику [13]. По-перше, повторне читання тексту корисне для кращого розуміння прочитаного, якщо студенти не зрозуміли текст після першого читання. По-друге, в тексті зазвичай вводиться нова лексика, а отже друге читання допомагає студентам зрозуміти лексику, виходячи з контексту, що покращує ефективність навчання і швидкість читання [13]. Але основним недоліком другого або третього повторного читання одного і того ж тексту може бути втрата цікавості.

З метою збереження зацікавленості студентів під час повторного читання, крім завдань, які подані в базовому підручнику, можна використати такі підходи [13]:

– підготувати додаткові питання до тексту;

– назвати фразу або речення і дати завдання студентам знайти їх, швидко переглядаючи текст;

– назвати фразу або речення рідною мовою і дати завдання студентам знайти їх в англомовному тексті;

– узагальнення змісту прочитаного рідною мовою;

– узагальнення змісту прочитаного англійською мовою;

– придумати альтернативний заголовок до тексту;

– студенти працюють в парах, розробляють свої питання до тексту а потім задають ці питання іншій парі і дають відповіді на їхні питання;

– студенти повинні назвати десять ключових слів (фраз) тексту;

– студенти повинні визначити найбільш важливе речення в тексті і обґрунтувати свою думку;

– переписати текст в іншому стилі (більш формальному / більш неформальному);

– переписати текст в іншому форматі (у вигляді діалогу або листа / email);

– написати декілька питань, які студенти хотіли б запитати у автора;

– написати критичний відгук на текст;

– переписати текст, використовуючи ситуацію, яка так чи інакше пов’язана зі студентом або його знайомими.

Останнім часом набув широкого поширення читацький театр (“Reader’s theater”) – один з нових підходів щодо покращення швидкості читання і говоріння за допомогою участі студентів у виставі. Суть методу полягає у виразному читанні вголос ролі у виставі без вивчення слів на пам’ять, без костюмів та сцени [14]. З цією метою студенти розподіляються по міні-групах (залежно від кількості персонажів у виставі) і читають свої слова виразно, інтерпретуючи роль відповідно до персонального бачення, використовуючи мову тіла, міміку і жести. Однією з обов’язкових умов цього способу навчання є багаторазове виконання вистави. При цьому робота в умовах міні-груп зменшує напруження, а командний дух і намагання бути частиною команди заохочує ініціативу і сприяє покращенню швидкості читання і говоріння [15, 16].

Крім того, виразне виконання діалогів сприяє більш тісній роботі з текстом, для того щоб інтерпретувати значення прочитаного в слова та емоції того чи іншого персонажу, завдяки чому покращується знання лексики, розуміння прочитаного і здатність запам’ятовувати [15, 16]. Ще однією позитивною рисою читацького театру є те, що він заохочує до читання студентів, яким з тієї чи іншої причини не дуже подобається цей вид мовленнєвої діяльності. Крім того, студенти, граючи у виставі, яка базується на культурі та історії країни, мова якої вивчається, ознайомлюються з ними, або поглиблюють свої знання щодо цих важливих елементів вивчення іноземної мови [15]. Структура діалогів під час проведення занять у формі “читацького театру” сприяє покращенню вмінь та навичок з читання англійською мовою [15].

Також необхідно зауважити, що перевагою “читацького театру” для викладачів є те, що на підготовку заняття у такому форматі не потрібно витрачати

багато часу. Основне завдання – знайти цікаву виставу і, якщо такий вид заняття проводиться вперше, ознайомити студентів з порядком його проведення [15].

Отже, "читацький театр" має такі переваги [17]:

– покращує вміння і навички студентів з двох основних видів мовленнєвої діяльності (читання і говоріння);

– заохочує креативність;

– допомагає студентам відпрацьовувати діалоги з природною швидкістю, використовуючи вираз обличчя, жести і мову тіла;

– допомагає студентам відчути впевненість;

– одночасно забезпечує участь усіх студентів, завдяки чому досягається комунікативна складова заняття;

– не потребує ніяких декорацій та костюмів;

– передбачає мінімальне залучення викладача (його завдання розподілити персонажів і в разі потреби допомагати студентам);

– не потребує вивчення слів напам'ять.

Для успішного проведення заняття у форматі "читацького театру" необхідно [17]:

– вибрати виставу з великою кількістю цікавих діалогів;

– заняття потрібно починати повільно, щоб дати змогу студентам почувати себе комфортно під час навчання у новому для них форматі;

– змоделювати роль кожного персонажу у виставі і співвіднести її з кожним виконавцем (студентом);

– розподілити ролі.

У разі необхідності, з вистави можна видалити несуттєві сцени і переробити (доопрацювати) слова персонажів (у випадку, якщо це буде сприяти кращому виконанню тієї чи іншої ролі студентами). Необхідно підкреслити, що цей вид діяльності обов'язково повинен виконуватися лише у міні-групах і декілька разів [16, 17].

Що стосується підходів до вибору вистави, тут необхідно врахувати наступне [17]: вся робота будується навколо гарного, цікавого тексту, в якому наявні цікаві персонажі, зрозумілий сюжет, який студенти грають з задоволенням і лексика якого відповідає рівню володіння студентами іноземною мовою. Читацький театр, завдяки багаторазовому повторенню, дає змогу студентам відчути всі нюанси того чи іншого персонажа або сцени у виставі, що робить гру "живою", природною [16, 17].

Таким чином, найбільш відповідними для використання на заняттях у вигляді читацького театру є:

– короткі вистави, які мають невелику кількість сцен, а кожний персонаж має невелику кількість слів;

– вистави, які мають декілька персонажів з великою кількістю жартів;

– вистави, в яких використовуються пісні;

– міні-вистави, які складаються з однієї-двох сцен і базуються на творах, з якими знайомі студенти [16, 17].

Дистанційне навчання відкриває нові можливості в навчанні англійської мови загалом, і читання, як одного з основних мовленнєвих вмінь, зокрема [18]. Перевагами дистанційного способу навчання у формуванні вмінь та навичок читання англійською мовою є: мобільність (можливість навчатися незалежно від місця перебування та часу); можливість приділяти більшу увагу кожному студенту;

створення інтерактивного навчального середовища. Основними сучасними інформаційними технологіями, які дають можливість дистанційно покращувати вміння та навички читання англійською мовою є платформа дистанційного навчання Moodle, соціальні мережі та інші [18].

Платформа дистанційного навчання Moodle для формування вмінь та навичок читання англійською мовою може використовуватися як додатковий елемент між он-лайн сесіями, або заняттями в аудиторії. Вона забезпечує можливість розміщення викладачем текстів з читання англійською мовою та доступ до них студентів у визначений час, розробку різних видів завдань до текстів, здійснення викладачем он-лайн обговорення зі студентами навчальних матеріалів дає можливість ставити питання та отримувати відповіді, організовувати самостійну роботу, проводити поточний та підсумковий контроль знань [18].

Бурхливий розвиток сучасних інформаційних технологій суттєво впливає на процес здобуття іншомовної компетенції. Так, мобільні телефони та планшети забезпечують додаткові можливості у вивченні іноземних мов загалом і англійської мови, зокрема. Перевагами їх використання для формування вмінь та навичок читання англійською мовою є мобільність, інтерактивність, можливість здійснення відеозв'язку, доступ як до навчальних он-лайн ресурсів за рівнями володіння іноземною мовою та відповідним тематичним розподілом, так і до автентичних текстів англійською мовою [19]. Також сучасні мобільні телефони та планшети дають можливість студентам створювати своє навчальне середовище: читати літературу та електронні засоби масової інформації, використовувати сучасні електронні словники, які мають функцію перевірки правильності вимови слів цільовою (англійською) мовою, використовувати мобільні додатки та програми, які забезпечують можливість студентам створювати свої особисті словники, додавати вибрані ними слова та їх періодичне повторення [19].

Для викладачів англійської мови використання мобільних пристроїв також відкриває широкий набір можливостей для розвитку студентами вмінь та навичок читання англійською мовою: використання мобільних додатків для створення групових чатів, можливість швидко створювати різні види навчальних матеріалів або використовувати автентичні тексти англійською мовою та ділитися ними зі студентами, робити посилання на різні он-лайн ресурси, організовувати обговорення навчальних матеріалів та ін. [12, 19].

Отже, глобалізація всіх сфер життєдіяльності, розвиток Інтернету та сучасних інформаційних технологій, спричинили виникнення зацікавленості у вивченні англійської мови загалом і читання як одного з основних видів мовленнєвої діяльності зокрема. При цьому сучасні методичні підходи для покращення студентами вмінь та навичок читання англійською мовою (такі як комунікативний підхід, дистанційний метод навчання англійської мови, використання сучасних інформаційних технологій та "читацький театр") широко застосовуються в процесі вивчення англійської мови, але потребують подальшого дослідження.

Використана література:

1. Jack C. Richards. Communicative Language Teaching Today. Cambridge : Cambridge University Press, 2006. P. 2-3.
2. [Electronic resource]. Regime of access: https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/english-effect-report-v2.pdf.
3. Ніколаєва С. Ю. Основи сучасної методики викладання іноземної мови. Київ : Ленвіт, 2008. 285 с.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах : підручник / С. Ю. Ніколаєва., О. Б. Бігич, Н. О. Бражник [та ін.]. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.
5. [Electronic resource]. Regime of access : https://en.wikipedia.org/wiki/Language_pedagogy.
6. [Electronic resource]. Regime of access : http://ontesolteacherscorner.com/CommunicativeяTasks AndTheLanguageCurriculum.pdf.
7. [Electronic resource]. Regime of access : https://static.cambridge.org/resource/id/urn:cambridge.org:id: binary:20170224075738467-0497:S0272263198234061:S027226319800406Xa.pdf.
8. Bax S. The end of CLT: a context approach to language teaching. *ELT Journal*. 2003. P. 278-287.
9. [Electronic resource]. Regime of access : https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng /files/F044%20ELT-44%20The%20Practice%20of%20Communicative%20Teaching_v3.pdf.
10. [Electronic resource]. Regime of access : https://en.wikipedia.org/wiki/Communicative_ language_teaching.
11. [Electronic resource]. Regime of access : http://seas3.elte.hu/coursematerial/HalapiMagdolna/Swan2.pdf.
12. [Electronic resource]. Regime of access : https://www.teachingenglish.org.uk/article/making-reading-communicative.
13. Penny Ur's 100 Teaching tips. Cambridge : Cambridge University Press, 2016. 132 p.
14. [Electronic resource]. Regime of access : http://www.aaronshep.com/rt/index.html.
15. [Electronic resource]. Regime of access : https://www.educationworld.com/a_curr/profdev /profdev082.shtml.
16. [Electronic resource]. Regime of access : https://en.wikipedia.org/wiki/Reader%27s_theatre.
17. Electronic resource]. Regime of access : https://www.teachingenglish.org.uk/article/using-plays-language-class.
18. [Electronic resource]. Regime of access : https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/teaching-english-online-opportunities-pitfalls.
19. [Electronic resource]. Regime of access : https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/teaching-tips-how-students-can-use-mobiles-to-learn-english.

References:

[1] Jack C. Richards. (2006). Communicative Language Teaching Today. Cambridge : Cambridge University Press. P. 2-3.

[2] [Electronic resource]. Regime of access : https://www.britishcouncil.org/sites/default/files/english-effect-report-v2.pdf.

[3] Nikolaieva S. Iu. (2008). Osnovy suchasnoi metodyky vykladannia inozemnoi movy. Kyiv : Lenvit. 285 s.

[4] (2002). Metodyka vykladannia inozemnykh mov u serednikh navchalnykh zakladakh : pidruchnyk / S. Iu. Nikolaieva, O. B. Bihych, N. O. Brazhnyk [ta in.]. Kyiv : Lenvit. 328 s.

[5] [Electronic resource]. Regime of access: https://en.wikipedia.org/wiki/Language_pedagogy.

[6] [Electronic resource]. Regime of access : http://ontesolteacherscorner.com/CommunicativeTasks AndTheLanguageCurriculum.pdf.

[7] [Electronic resource]. Regime of access : https://static.cambridge.org/resource/id/urn: cambridge.org:id:binary:20170224075738467-0497:S0272263198234061:S027226319800406Xa.pdf.

[8] Bax S. (2003). The end of CLT: a context approach to language teaching. *ELT Journal*. P. 278–287.

[9] [Electronic resource]. Regime of access : https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teacheng/files /F044%20ELT-44%20The%20Practice%20of%20Communicative%20Teaching_v3.pdf.

[10] [Electronic resource]. Regime of access : https://en.wikipedia.org/wiki/Communicative_ language_teaching.

[11] [Electronic resource]. Regime of access : http://seas3.elte.hu/coursematerial/HalapiMagdolna/Swan2.pdf.

[12] [Electronic resource]. Regime of access : https://www.teachingenglish.org.uk/article/making-reading-communicative.
[13] (2016). Penny Urs 100 Teaching tips. Cambridge : Cambridge University Press. – 132 p.
[14] [Electronic resource]. Regime of access : http://www.aaronshep.com/rt/index.html.
[15] [Electronic resource]. Regime of access : https://www.educationworld.com/a_curr/profdev/profdev082.shtml.
[16] [Electronic resource]. Regime of access : https://en.wikipedia.org/wiki/Reader%27s_theatre.
[17] Electronic resource]. Regime of access : https://www.teachingenglish.org.uk/article/using-plays-language-class.
[18] [Electronic resource]. Regime of access : https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/teaching-english-online-opportunities-pitfalls.
[19] [Electronic resource]. Regime of access : https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/teaching-tips-how-students-can-use-mobiles-to-learn-english.

Качанов В. І., Деревянко М. М. Современные методические приемы в развитии навыков чтения на английском языке.

Постоянно возрастающая необходимость в осуществлении иноязычной коммуникации на английском языке – языке международного общения обусловила возникновение потребности в усовершенствовании существующих и использовании новых подходов в процессе обучения английскому языку. При этом методические подходы к чтению, как одного из четверых основных видов речевой деятельности также меняются, в частности благодаря активному развитию современных информационных технологий.

В статье рассмотрены современные методические приемы по развитию умений и навыков чтения на английском языке. Отмечена роль английского языка в процессе глобализации, которая и вызвала необходимость в осуществлении иноязычной коммуникации. Особое внимание обращено на коммуникативный метод изучения иностранных языков, основной целью которого является развитие навычек чтения на английском языке как одного из основных видов речевой деятельности с помощью применения разных приемов и образов, которые способствуют успешному осуществлению акта иноязычной коммуникации.

Принимая во внимание постоянный рост интереса к изучению иностранных языков и бурное развитие информационных технологий, особенно актуальным становится вопрос дистанционного обучения иностранному языку, использованию мобильных устройств (телефонов и планшетов). А также в статье определены направления последующих перспективных исследований.

Ключевые слова: *современные методические приемы для улучшения умений и навыков чтения на английском языке, преподавание английского языка, коммуникативный метод, дистанционное обучение, "читательский театр", язык изучения, современные информационные технологии, платформа дистанционного обучения* Moodle.

Kachanov V., Derevyanko M. Modern approaches in developing reading skills of english language.

The constantly growing need for foreign language communication in English as a language of international communication has called for improved existing and the use of new approaches in the learning of English. At the same time, methodological approaches to reading, as one of the four main types of speech activity, are also changing, in particular due to the active development of modern information technologies.

The article discusses modern teaching methods for developing reading and writing skills in English. The role of the English language in the globalization process, which caused the need for the implementation of foreign language communication, is noted. Particular attention is paid to the communicative method of studying foreign languages, the main purpose of which is to develop reading skills in English as one of the main types of speech activity through the use of different techniques and images that contribute to the successful implementation of the act of foreign language communication.

Taking into account the constant growth of interest in the study of foreign languages and the

rapid development of information technologies, the issue of distance learning a foreign language and the use of mobile devices (phones and tablets) becomes especially urgent. And also in the article the directions of subsequent prospective studies are determined.

Keywords: *modern approaches in developing reading skills of English language, teaching English language, communicative approach, distance learning, "Reader's theater", target language, modern information technology, learning management system Moodle.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.13
УДКУДК 378.147:[378.4:62](045)

Кокарєва А. М.

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ

У статті розглянуто особливості упровадження інноваційних освітніх технологій у професійну підготовку майбутніх інженерів. Висвітлено проблему інноватизації освіти, яка буде вирішена не лише за сприяння адміністрації університету, але й за бажання та можливостей викладача включити студента у даний процес; викладач відіграє у процесі інноватизації важливу роль тьютора, який враховує індивідуально-психологічні особливості кожного студента та вносить корективи в освітній процес. Зазначено, що важливою складовою ланкою навчальної діяльності студентів є формування практичних навичок застосування інноваційних технологій у майбутній професійній діяльності.

Доводиться, що застосування інноваційних технологій у підготовці майбутніх інженерів полегшує: моделювання пошуку як віддалених або віртуальних лабораторій в Інтернеті, що забезпечує відносно недорогий гнучкий доступ до досвіду навчання; міжнародну співпрацю, подолання географічних бар'єрів та уроків. Вони дають студентам уявлення про інші культури та досвід; формувальне оцінювання в реальному часі та на основі навичок. Таким чином, це може забезпечити активну участь більшої кількості студентів у дискусіях. Підтримка технологій дозволяє контролювати розвиток навичок, ніж це можливо без технології; електронне навчання, відкриті освітні ресурси та масові відкриті онлайн-курси.

Ключові слова: *інноваційні технології навчання; інтерактивні технології навчання; майбутні інженери; метод проектів; освітнє середовище; професійна підготовка.*

Сучасна вища технічна освіта переживає суттєві трансформації. Стрімкий розвиток інформаційних та телекомунікаційних технологій, вплив яких дедалі більше поширюється на всі сфери соціального життя, відкриває перспективи вдосконалення вищої технічної освіти, обміну науково-навчальною інформацією, з іншого боку спостерігається нестача кваліфікованих інженернотехнічних працівників із професій, що пов'язані із сучасними інформаційними технологіями та функціонуванням ринкової системи [5, с. 90-93].

Проблема формування особистості конкурентноздатного інженера є сьогодні вжливою педагогічною проблемою, що потребує серйозного вивчення й вирішення. Її актуальність обумовлена потребою суспільства, що зростає у творчій особистості фахівця; фундаментальною грамотністю, що володіє

фахівець, а також безупинно розвиваючої особистісної світоглядної якості; недостатньою теоретичною й практичною розробленістю системи формування конкурентноздатності майбутніх інженерів у процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти (ЗВО).

Студент вищого технічного навчального закладу вже з перших днів навчання повинен усвідомити, що недостатній рівень графічних знань, умінь і навичок не дозволить йому у подальшій виробничій діяльності займатися творчістю, пов'язаною з раціоналізацією та винахідництвом. Цей недолік проявляється уже під час курсового і дипломного проектування, викликаючи потребу у поповненні недостатнього рівня знань через самоосвіту, використання інформаційних комп'ютерних засобів навчання. Процес навчання самореалізується через ланцюжок конкретних проблем, що потребують самостійного вирішення за внутрішньою потребою.

Вихід на інноваційні технології освіти, мета яких підготувати конкурентоспроможного спеціаліста з необхідним рівнем особистих і професійно значущих якостей, що оптимально задовольнять запити виробництва, відкриває нові горизонти для навчальної діяльності [4, с. 61-65].

Тому ***метою*** нашої ***статті*** є дослідження ефективності впровадження інноваційних технологій у підготовку майбутніх інженерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що питання впровадження інноваційних підходів у вищій школі розглядаються у працях В. Андрущенка, І. Дичківської, В. Кременя, А. Кузьмінського, В. Лугового, В. Морозова, О. Пометун, П. Сауха та ін. Зокрема, В. Андрущенко аналізує співвідношення необхідних інновацій та традиційної складової в освіті, що потребує докорінних змін освітньої галузі [1, с. 5-11]. Дослідниця І. Дичківська зазначає, що інноваційне навчання ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностях, високих соціально-адаптаційних можливостях особистості [2]. Сутність інновації в її концептуальному, історичному та методологічному вимірах, а також інноваційний розвиток освіти в контексті творчості розглядається в монографії за редакцією В. Кременя [13]. На основі реалізації програми Тюнінг "Настроювання освітніх структур в Європі" в Україні, Національного освітнього глосарію: вища освіта, Міжнародної стандартної класифікації освіти (МСКО-2011, МСКО-2013). Проблеми впровадження інновацій та інформаційних технологій як системи педагогічних та навчальних методів, прийомів і способів аналізуються у монографії за редакцією П. Сауха [3]. Поряд з цим недостатньо вивченими залишаються можливості ефективного застосування інноваційних технологій у професійній підготовці майбутніх інженерів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Однією з головних ознак сучасного суспільства є його розвиток на основі інновацій. Цей процес повною мірою реалізовується й в освітній галузі, оскільки саме ця сфера визначає поступальний рух економіки кожної держави. Традиційна освіта як система, спрямована на пасивне отримання та відтворення знань, відстає від сучасних вимог ринку праці. Вимога переходу до інноваційної освіти, зокрема у закладах вищої освіти, зумовлена викликами сьогодення і належить до пріоритетних напрямів державної політики в Україні в контексті інтеграції вітчизняної освітньої галузі до європейського та світового освітнього простору. Зараз перед ЗВО стоїть

завдання постійного підвищення якості освіти, модернізації її змісту, розробка й упровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій, створення умов для підготовки фахівця, придатного "для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності" (Про вищу освіту : Закон України від 1 лип- ня 2014 року №1556 – VII).

Для забезпечення виконання цього завдання в Україні розроблена Державна національна програма "Освіта (Україна XXI століття)", Національна доктрина розвитку освіти (2002), прийнятий у 2014 році Закон України "Про вищу освіту", Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років та проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року. Всі зазначені документи передбачають докорінне реформування освітньої галузі з метою формування творчого професіонала з глибокими знаннями, міцними вміннями та навичками через "навчання здобувачів вищої освіти сучасним науковим знанням з використанням новітніх навчально-інформаційних технологій" (Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року).

Поняття "інновація" – від латинського інновації – означає зміну, оновлення, нововведення і має два аспекти – нововведення і впровадження цього нововведення в певний процес, зокрема, – у педагогічний. Всі педагогічні інноваційні процеси позначаються поняттям "нововведення", "інновація" і означає інноваційні процеси в цілому у всій системі освіти [2, с. 22].

В нашому власному дослідженні, ми прийшли до висновка що основна увага викладачів має приділятися розвитку особистості студента, його комунікативності, здатності здобувати і поглиблювати знання, мислити і працювати по- новому. Важливими завданнями підготовки майбутніх інженерів є інтеграція ВНЗ з науковими установами та виробництвом, що стимулюватимуть розвиток пріоритетних галузей у форматі "наука- підготовка-практика-технології" [6, с. 69].

Інноваційна педагогічна технологія – це проект певної педагогічної діяльності, реалізованої на практиці, головним показником якої є прогресивний початок у порівнянні зі сформованими традиціями і масовою практикою.

Однією з головних особливостей інноваційної технології є те, що її розробка і застосування вимагають високої активності викладача і студента. Активність першого проявляється в тому, що він добре знає психологічні та особистісні особливості своїх студентів і на цій підставі вносить індивідуальні корективи в технологічний процес. Активність же студентів проявляється в зростаючій самостійності, тобто в технологізації процесу взаємодії. Отже, інноваційна педагогічна технологія може бути розглянута як технологія приватного типу, де маються на увазі впорядковані, сплановані за певним проектом і послідовністю операції і процедури, які інструментально забезпечують досягнення прогнозованої мети в роботі з людиною або групою в певних умовах середовища. Таким чином, нові сучасні педагогічні технології містять особистісний підхід, фундаментальність освіти, творчий початок, акмеологічний підхід, професіоналізм.

У професійній підготовці студентів-інженерів використовуються різні інноваційні технології, зупинимося на деяких з них, а саме: інтерактивні технології; технологія проектів; інформаційно-комунікативні технології; технологія розвитку критичного мислення.

Інтерактивні технології

Інтерактивне навчання – це, перш за все, діалогове навчання, здатне забезпечити активне сприйняття матеріалу, прищепити навички самостійної інтелектуальної діяльності, допомогти виробити власні висновки з дискусійних питань. Методи інтерактивного навчання стимулюють постійні контакти студентів і викладачів, забезпечують економію навчального часу в порівнянні з традиційними методами. Необхідно організувати навчально-виховний процес як вид креативної діяльності, використовуючи на лекціях і семінарах інтерактивні методи. При такому підході центральне місце займає не викладач, а студент. Викладач виступає не як ментор, а як керівник, вказуючи шлях, він готує грунт для вивчення тієї чи іншої теми. Нова тема виноситься на обговорення у вигляді питання, проблеми, ситуації, ділової гри. Студент вчиться міркувати над темою, відстоювати свою думку в ході дискусії, намагається знайти правильні рішення з кількох запропонованих, намагається шанобливо ставитися до думки іншого. Викладач прагне створити умови, при яких кожен з учнів може відчути себе творцем, у студентів підвищується інтерес до досліджуваного предмета, оскільки вивчення теми супроводжується позитивними емоціями.

Інтерактивне навчання має цілком конкретні і прогнозовані цілі:

– підвищення ефективності освітнього процесу, досягнення високих результатів;

– формування і розвиток професійних навичок студентів;

– розвиток навичок аналізу і рефлексивних проявів;

– посилення мотивації до вивчення дисципліни;

– формування комунікативних навичок;

– розвиток навичок володіння сучасними технічними засобами і технологіями сприйняття і обробки інформації;

– формування і розвиток уміння самостійно знаходити інформацію і визначати її достовірність;

– скорочення частки аудиторної роботи і збільшення обсягу самостійної роботи студентів.

У науковій літературі існують різноманітні класифікації інтерактивних методів навчання. Скориставшись науковими й практичними напрацюваннями дослідниці О. Пометун [10], об’єднуємо їх у групи (рисунок 1).

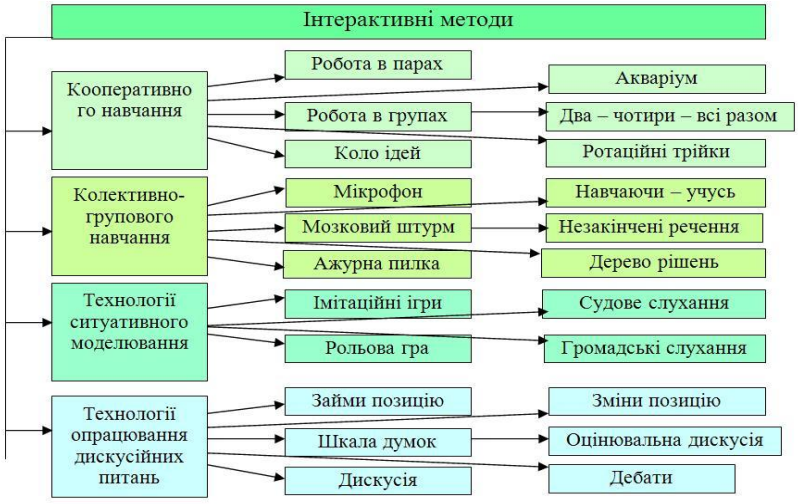

Рисунок 1. Класифікація інтерактивних методів навчання

Проектні технології

В основі даної технології лежить розвиток пізнавальних інтересів студентів, умінь самостійно конструювати свої знання, умінь орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення. Технологія проектів завжди орієнтована на самостійну діяльність студентів – індивідуальну, парну, групову, яку студенти виконують упродовж певного відрізка часу.

Основними вимогами до використання технології проектів є: наявність значущої у дослідницькому, творчому плані проблеми або завдання, дослідницького пошуку для його вирішення; практична, теоретична, пізнавальна значущість передбачуваних результатів; самостійна (індивідуальна, парна, групова) діяльність студентів; структурування змістовної частини проекту (із зазначенням поетапних результатів); використання дослідницьких методів (визначення проблеми, що випливають з неї завдань дослідження і висунення гіпотези їх вирішення, обговорення методів дослідження; оформлення кінцевих результатів; аналіз отриманих даних; підведення підсумків, коригування, висновки).

Нами були визначені критерії оцінки розробленості проекту, до яких відносяться: значимість і актуальність висунутих проблем; необхідна і достатня глибина проникнення в проблему і залучення для її вирішення знань з різних сфер педагогіки; повнота, змістовність проекту; актуальність і перспективність проекту. Необхідно будувати навчання на активній основі, через доцільну діяльність студента, погодившись з його особистим інтересом саме в цьому знанні. Звідси надзвичайно важливо показати студентам-інженерам їх власну зацікавленість в придбаних знаннях, які можуть і повинні стати в нагоді їм у подальшій професійній діяльності. У зв'язку з цим необхідно вибирати проблему, значущу для майбутнього фахівця, для вирішення якої йому необхідно докласти отримані знання і нові, які ще належить здобути. Завдання педагога при цьому – підказати нові джерела інформації або просто направити думку студентів у потрібному руслі для самостійного пошуку. Вибір тематики проектів визначається викладачем з урахуванням змісту навчальної дисципліни, або самими студентами, якщо проект призначений для позааудиторної роботи.

Етапи роботи над проектом:

1) пошуковий етап (визначення цілей проекту, проведення організаційної роботи; формулювання проблеми дослідження; визначення об'єкта і предмета дослідження; висування гіпотези);

2) конструкторський етап (визначення напрямків роботи, безпосередніх завдань; визначення способів пошуку джерел інформації за напрямками; визначення методів дослідження; організація груп, розподіл завдань в групах);

3) технологічний етап (самостійна робота в групах, обмін інформацією; виконання запланованих технологічних операцій; поточний контроль якості; аналіз зібраної групами інформації, складання сценарію захисту проекту, який будується в такий спосіб: позначення проекту; захист своєї гіпотези; висновки, пояснення у вигляді таблиць, схем, малюнків і т. ін.; відповіді на запитання);

4) заключний етап (колективне обговорення, експертиза проекту, аналіз результатів виконання проекту; висновки).

У результаті студенти повинні самостійно вирішити проблему, застосувавши

необхідні знання не лише професійної сфери, отримати реальний і відчутний результат. Результати виконаних проектів повинні бути матеріальні, тобто належним чином оформлені (дослідницькі роботи, реферати, наукові статті, відеоролики, макети, альбоми, сценарії, перформанси, програми, презентації і т. ін.).

Таким чином, в основі технології проектів лежить розвиток пізнавальних навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі, розвиток критичного мислення .

Інформаційно-комунікативні технології

Перехід сучасного суспільства до глобальної інформатизації вимагає широкого застосування в сучасних освітніх закладах інформаційних технологій, так як саме інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) дозволяють освітнім установам претендувати на отримання інноваційного статусу в освіті (Bulman G. and R. W. Fairlie). Впровадження в освітню практику електронних підручників і щоденників, онлайн навчання, доповненої реальності, інтерактивних дощок і багато чого іншого дозволяє здійснювати викладання на якісно новому рівні і досягати більш високих результатів в навчанні за більш короткі терміни, ніж без їх застосування. Однак недостатній рівень забезпеченості освітніх установ і небажання деяких керівників впроваджувати нові методи і форми навчання гальмує процес застосування інноваційних технологій в нашій країні [3].

Частина пояснень цього обмеженого успіху лежить у фокусі на технологіях та підключенні як постачальників, так і політиків. Школи та системи освіти ще не готові реалізувати потенціал технології. Прогалини в цифрових навичках як викладачів, так і студентів, труднощі в пошуку високоякісних цифрових навчальних ресурсів та програмного забезпечення, недостатня чіткість у навчальних цілях та недостатня педагогічна підготовка щодо того, як змістовно поєднатися з навчанням і реальність. Школи та уряди повинні бути більше шкоди, ніж користі.

Цей довідковий звіт на другому Всесвітньому саміті в галузі освіти, який відбувся в Єрусалимі 26-27 вересня 2016 року, висвітлює наявні докази інновацій у сфері освіти, вплив цифрових технологій на викладання та навчання, а також роль цифрових навичок у процесі інновацій, використовуючи дані опитувань ОЕСР. Основна мета саміту – зібрати дискусію щодо політики та стратегій сприяння інновацій в освіті.

Як і у всіх секторах, інновації хочуть внести якісні зміни в освіту, на відміну від кількісного розширення, що спостерігається до цього часу. Ці зміни необхідні для підвищення ефективності та підвищення якості та справедливості можливостей навчання. Незважаючи на те, що освіта не є сектором, який запобігає змінам, він не вдосконалювався, не вдосконалювався, не вдосконалювався, не вдосконалювався. У той же час освіта може сприяти інноваціям у суспільстві взагалі, розвиваючи правильні навички його виховання. Ці навички, включаючи критичне мислення, творчість та уяву, можна заохочувати за допомогою відповідного викладання та таких практик, як підприємницька освіта. Уряди повинні розвивати інноваційну культуру.

Різке зростання використання цифрових пристроїв та Інтернету із збільшенням рівня освіти свідчить про те, що освіта має значення у використанні цифрових технологій. Це має величезне значення для ролі освітніх систем.

"Цифровий розрив" став розривом між малими і недоліками. Цифрові навички приносять користь та інші соціальні результати для тих, хто їх має;

Останніми роками великі інвестиції в інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ). Якість освітніх ресурсів ЗВО, включаючи ІКТ та зв'язок, значно підвищився за останні роки.

Рис. 2. Використання ІКТ у навчальному процесі

Аналіз даних Програми міжнародного оцінювання студентів (PISA) щодо впливу ІКТ на результати студентів додає тверезої картини. Впровадження цифрових технологій дало кращі результати за менших витрат. Існує лише слабкий, а іноді і негативний зв'язок між використанням ІКТ у навчанні та результатами математики та читання, навіть після обліку відмінностей у національному доході та соціально-економічному статусі.

Основні рекомендації щодо використання ІКТ у закладах вищої освіти:

1. Технології слід розглядати як сприятливі засоби або засоби для розширення та сприяння педагогічному досвіду студентів.

2. Університетські кафедри повинні активно слухати голос студентів, щоб бути в курсі технологічних тенденцій слідом за їх студентськими колегами і діяти відповідно.

3. Відкриття студентами ряду ретельно підібраних цифрових платформ розвиває цифрову впевненість і практичні знання студентів, цифрові навички.

4. Важливою проблемою може бути закупівля засобів ІКТ, особливо для закладів вищої освіти, які намагаються співпрацювати з меншими стартап-компаніями. Масштабування успішних пілотних досліджень до інституційного контексту може бути проблемою через пороги закупівель.

Технологія розвитку критичного мислення

Критичне мислення – це здатність ставити нові питання, виробляти різноманітні аргументи, приймати незалежні продумані рішення. Розвиток даного виду мислення за допомогою інтерактивного включення студентів в освітній процес і є метою технології розвитку критичного мислення.

Дана технологія має свої особливості, а саме: акцент на самостійність

студентів у навчальному процесі; пошук аргументів для вирішення проблеми; не прийняття відомостей на віру; пошук аргументованих відповідей відбувається на основі рефлексії, виявлення невідомого; необхідне створення умов для співпраці і партнерства у процесі цілеспрямованої діяльності.

Технологія складається з декількох фаз, а саме: 1) виклик (те, що студент вже знає з теми); 2) осмислення (що дізнався); 3) рефлексія (відбір інформації).

Виділимо основні прийоми, що входять у вищезазначені фази технології: 1 фаза: кластер, індивідуальна "мозкова атака", групова "мозкова атака"; 2 фаза: інсерт (робота з інформацією з розміткою, маркування тексту з його розміткою), читання із зупинками, перехресна дискусія, ЗХД (знаю, хочу дізнатися, дізнався, тобто приведення інформації в логічний порядок, його мета – систематизація знань із теми); 3 фаза: кластер ("інформаційне гроно", прийом графічної систематизації матеріалу), есе, сінквейн (вірш з п'яти рядків, мета якого – синтезувати, узагальнити інформацію з теми). Це швидкий спосіб підбиття підсумків з вивчення чергової теми, рефлексія, спосіб резюмування отриманої інформації і викладу складних ідей, почуттів і уявлень у декількох словах.

Технологія розвитку критичного мислення є фундаментом для освоєння нових видів діяльності.

Висновки. Інноватизація освітнього середовища підготовки майбутніх інженів істотно впливає на процес придбання знань. Інноваційні технології навчання дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість сприйняття, розуміння та глибину засвоєння величезних масивів знань.

Застосування інноваційних технологій в освіті за рахунок наявності множини аналітичних процедур; відкритої структури, що дозволяє швидко вносити будь-які зміни в зміст програми в залежності від результатів її апробації; можливості зберегти й опрацьовувати велику кількість різнорідної інформації та компонувати її в зручному виді сприяє:

– розкриттю, збереженню та розвитку індивідуальних здібностей студентів, належного кожній людині унікального сполучення особистих якостей;

– формуванню у студентів пізнавальних можливостей, прагнення до самоудосконаленню;

– забезпеченню комплексності вивчення явищ дійсності, безперервності взаємозв'язку між гуманітарними, технічними науками та мистецтвом;

– постійному динамічному оновленню змісту, форм та методів навчальних процесів.

Успішне досягнення педагогічних цілей використання інноваційних технологій можливе в умовах функціонування інформаційно-навчального середовища, під яким слід розуміти сукупність умов, які сприяють виникненню й розвитку процесів інформаційно-навчальної взаємодії між студентом, викладачем і засобами інноваційних технологій, а також формуванню пізнавальної активності студента, при умові наповнення компонентів середовища предметним змістом певного навчального курсу.

Використана література:

1. Андрущенко В. П. Європейський педагогічний досвід та національні традиції: гармонізація пріоритетів. *Вища освіта України*. 2014. № 3. С. 5-11. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2014_3_3

2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ : Академвидав, 2004. 448 с.
3. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2011. 444 с.
4. Кобилянський О., Дембіцька С. Використання інтернет-технологій у процесі вивчення безпеки життєдіяльності. *Наукові записки* [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки. 2014. Вип. 132. С. 61-65. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_132_18
5. Козяр М. Інноваційні технології як інструмент студентоцентрованого підходу в практичній підготовці майбутнього інженера. *Нова педагогічна думка*. 2014. № 1. С. 90-93. Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_1_28
6. Кокарєва А. М. Особливості професійної підготовки майбутніх фахівців у системі інженерно-технічної освіти України. *Вісник Національного авіаційного університету*. Серія : Педагогіка. Психологія : зб. наук. пр. Київ : Вид-во Нац. авіац. ун-ту "НАУ-друк", 2018. Вип. 12(1). С. 65-69.
7. Луговий В. І. Управління якістю викладання у вищій школі: теоретико-методологічний і практичний аспекти // Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: монографія / авт. кол. : В. Луговий, М. Левшин, О. Бондаренко [та ін.] ; за ред. В. П. Андрущенка, В. І. Лугового. Київ : "Педагогічна думка", 2011. 260 с.
8. Новиков П. М. Випереджувальна професійна освіта : науково-практичний посібник / П. М. Новиков, В. М. Зуєв. Москва : РГАТиЗ, 2000. 266 с.
9. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : Кондор, 2011. 516 с.
10. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : СПД КУлінічев Б. М., 2007. 144 с.
11. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556 – VII // Відомості Верховної Ради України, від 19.09.2014 р. / №37-38/ стр. 2716, ст. 2004. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18
12. Проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://mon.gov.ua/ua/pr-vidd il/1312/1390288033/1415795124/
13. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура : монографія / ред. кол. : В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, С. В. Пролеєв ; за ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2008. 470 с.
14. Педагогіка вищої школи : підручник / Д. В. Чернілевський, І. С. Гамрецький, О. А. Зарічанський ; за ред. Д. В. Чернілевського. Вінниця : АМСКП : Глобус-Прес, 2010. 408 с.
15. Bulman G. and R. W. Fairlie (forthcoming), "Technology and education: Computers, software, and the Internet", in R. Hanushek, S. Machin and L. Woessmann (eds.), Handbook of the Economics of Education, vol. 5, North Holland, Amsterdam.

References:

[1] Andrushchenko V. P. (2014). Yevropeiskyi pedahohichnyi dosvid ta natsionalni tradytsii: harmonizatsiia priorytetiv. *Vyshcha osvita Ukrainy*. № 3. S. 5-11. Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vou_2014_3_3
[2] Dychkivska I. M. (2011). Innovatsiini pedahohichni tekhnolohii. Kyiv : Akademvydav, 2004. 448 c.
[3] Innovatsii u vyshchii osviti: problemy, dosvid, perspektyvy : monohrafiia / za red. P. Yu. Saukha. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. Ivana Franka. 444 s.
[4] Kobylianskyi O., Dembitska S. (2014). Vykorystannia internet-tekhnolohii u protsesi vyvchennia bezpeky zhyttiediialnosti. *Naukovi zapysky* [Kirovohradskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Vynnychenka]. Ser. : Pedahohichni nauky. Vyp. 132. S. 61-65. Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2014_132_18
[5] Koziar M. (2014). Innovatsiini tekhnolohii yak instrument studentotsentrovanoho pidkhodu v praktychnii pidhotovtsi maibutnoho inzhenera. *Nova pedahohichna dumka.* № 1. S. 90-93. Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2014_1_28
[6] Kokarieva A. M. (2018). Osoblyvosti profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv u systemi inzhenerno-tekhnichnoi osvity Ukrainy. *Visnyk Natsionalnoho aviatsiinoho universytetu.* Seriia : Pedahohika. Psykholohiia: zb. nauk. pr. Kyiv : Vyd-vo Nats. aviats. un-tu "NAU-druk". Vyp. 12(1). S. 65-69.
[7] Luhovyi V. I. (2011). Upravlinnia yakistiu vykladannia u vyshchii shkoli: teoretyko-metodolohichnyi i praktychnyi aspekty // Psykholoho-pedahohichni zasady proektuvannia innovatsiinykh tekhnolohii

vykladannia u vyshchii shkoli: monohrafiia / avt. kol. : V. Luhovyi, M. Levshyn, O. Bondarenko [ta in.] ; za red. V. P. Andrushchenka, V. I. Luhovoho. Kyiv : "Pedahohichna dumka". 260 s.

[8] Novykov P. M. (2000). Vyperedzhuvalna profesiina osvita : naukovo-praktychnyi posibnyk / P. M. Novykov, V. M. Zuiev. Moskva : RHATyZ. 266 s.

[9] Turkot T. I. (2011). Pedahohika vyshchoi shkoly : navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv. Kyiv : Kondor. 516 s.

[10] Pometun O. I. (2007). Entsyklopediia interaktyvnoho navchannia. Kyiv : SPD KUlinichev B. M. 144 s.

[11] (2004). Pro vyshchu osvitu : Zakon Ukrainy vid 1 lypnia 2014 roku № 1556-VII // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy, vid 19.09.2014 r. / № 37-38/ str. 2716, st. [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

[12] Proekt Stratehii reformuvannia vyshchoi osvity v Ukraini do 2020 roku [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : http://mon.gov.ua/ua/pr-vidd il/1312/1390288033/1415795124/

[13] (2008). Fenomen innovatsii: osvita, suspilstvo, kultura : monohrafiia / red. kol. : V. H. Kremen, V. V. Ilin, S. V. Proleiev ; za red. V. H. Kremenia. Kyiv : Pedahohichna dumka. 470 s.

[14] (2010). Pedahohika vyshchoi shkoly : pidruchnyk / D. V. Chernilevskyi, I. S. Hamretskyi, O. A. Zarichanskyi ; za red. D. V. Chernilevskoho. Vinnytsia : AMSKP : Hlobus-Pres. 408 s.

[15] Bulman G. and R. W. Fairlie (forthcoming), "Technology and education: Computers, software, and the Internet", in R. Hanushek, S. Machin and L. Woessmann (eds.), Handbook of the Economics of Education, vol. 5, North Holland, Amsterdam.

КОКАРЕВА А. М. Инновационные технологии в профессиональной подготовке будущих инженеров.

В данной статье рассматриваются особенности внедрения инновационных образовательных технологий в профессиональной подготовке будущих инженеров. Освещена проблема инноватизации образования, будет решена не только при содействии администрации университета, но и при желании и возможностей преподавателя включить студента в данный процесс; преподаватель играет в процессе инноватизации важную роль тьютора, который учитывает индивидуально-психологические особенности каждого студента и вносит коррективы в образовательный процесс. Отмечено, что важным составным звеном учебной деятельности студентов является формирование практических навыков применения инновационных технологий в будущей профессиональной деятельности.

Доказывается, что применение инновационных технологий в подготовке будущих инженеров облегчает: моделирование поиска как удаленных или виртуальных лабораторий в Интернете, что обеспечивает относительно недорогой гибкий доступ к опыту обучения; международное сотрудничество, преодоление географических барьеров и уроков. Они дают студентам представление о других культурах и опыт; формирующий оценки в реальном времени и на основе навыков. Таким образом, это может обеспечить активное участие большего количества студентов в дискуссиях. Поддержка технологий позволяет контролировать развитие навыков, чем это возможно без технологии; электронное обучение, открытые образовательные ресурсы и массовые открытые онлайн-курсы.

Ключевые слова: *инновационные технологии обучения; интерактивные технологии обучения; будущие инженеры; метод проектов; образовательная среда; профессиональная подготовка.*

KOKARIEVA A. M. Nnovative technologies in the professional training of future engineers.

This article discusses the peculiarities of introducing innovative educational technologies into the training of future engineers. The problem of innovation of education, which will be solved not only with the assistance of the administration of the University, but also with the desire and opportunities of the teacher to involve the student in this process, is highlighted; The teacher plays an important role of the tutor in the process of innovation, which takes into account the individual-psychological characteristics of each student and makes adjustments in the educational process. It is noted that the formation of practical skills of applying innovative technologies in future professional activity is an important component of students' educational activity.

It is proven that the use of innovative technologies in the training of future engineers facilitates: modeling search as remote or virtual laboratories on the Internet, providing relatively inexpensive flexible access to the learning experience; international cooperation, overcoming geographical barriers and lessons. They give students insight into other cultures and experiences; formative assessment in real time and on the basis of skills. In this way, more students can be actively involved in discussions. Technology support allows you to control skills development than is possible without technology; eLearning, open educational resources and mass open online courses.

Keywords: *innovative learning technologies; interactive learning technologies; future engineers; project method; educational environment; professional training.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.14
УДК 930.85:39(=161.2):316.722(091)

Мартіросян О. І., Порошина В. Д., Купрій Т. Г.

УКРАЇНСТВО ЯК СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ФЕНОМЕН І ЧАСТИНА СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ: ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

"… Ми – не греки, не римляни, не перси, не варяги, ми є Руси! Тому маємо знати і шанувати землю свою, свою Вітчизну, своїх богів і батьків"

Велесова книга

На підставі літературно-історичних джерел та історико-культурних фактів у статті автори стверджують, що "українство" – поняття української нації і етносу – завжди були частиною світової цивілізації. Автори наголошують, що коріння української нації закладалося за часів Київської Русі (VIII–XII ст.). Давні традиції в Україні завжди складалися з духовних цінностей народу, які утворили систему морально-етичних засад життєдіяльності українського етносу. Тому Україна, як держава, – прямий спадкоємець Київської Русі і її земель.

Про це писали іноземні хроністи, дипломати, географи та історики, ще в XIII ст., наголошуючи, що навіть територіально Україна входила в європейський простір. Автори наголошують, що саме національна ідея як духовний каталізатор відродження допомогли зберегтися українському народу та українській культурі. Саме духовним і православним початком розгортається історико-педагогічна життєдіяльність нашого народу, трансформуючись в мовах сьогодення до сучасної епохи євроінтеграційних процесів і вітчизняних інноваційних реформ. Результатом побудови такого суспільства має стати вільна особистість з громадянською позицією і світоглядом, вільною взаємодією з "суспільством людей", це повинна бути згуртована нація, пріоритет якої буде разом з її народом для майбутнього процвітання українського громадського суспільства, збереження трагічної історії української держави.

Ключові слова*: українська історична спадщина, світова цивілізація, культурні традиції, історичні факти, слов'янський феномен, етнографічний потенціал.*

Давні традиції в Україні завжди складалися з духовних цінностей народу, які утворили систему морально-етичних засад життєдіяльності українського етносу. Тому Україна, як держава, – прямий спадкоємець Київської Русі і її земель. Починаючи з VIII ст. слов'янські землі стали центром Київської держави Русі, держави на чолі з центром Києвом, яка охоплювала понад 20 народів і етносів.

Саме київські князі володіли землями від східних кордонів аж до Чорного і Каспійського морів, саме київські князі дали початок Московській державі, бо засновником Москви вважається князь Юрій Долгорукий – син великого князя київського Володимира Мономаха.

Гортаючи сторінки історичної минувшини зазначаємо, що на території українських земель історичні, культурні факти і події аналізувалися, систематизувалися, набували наукового характеру, ставали конкретною наукою в працях відомих українських, російських, зарубіжних педагогів, істориків, етнографів, дослідників, серед них: "Краткое описание о козацком малороссийском народе" П. Симановского; "Собрание историческое" С. Лукомского; "Краткая летопись Малыя России с 1506 по 1770 г.", "Землеописание Малыя России" В. Рубана; "Українська церква" І. Огієнка; "Странствование по святым местам" В. Григоровича-Барського; "История государства Российского (1816–1829 р.)" М. М. Каразіна; "Про турецьку загрозу" С. Оріховського; "Трактат про дві Сарматії" Матвія Міховського; "Хронологічний огляд історії Новоросійського Краю"; "Історія Нової Січі чи останнього гінця Запорізького" А. А. Скальського.

Історична наука і дослідження української минувшини прагнули визначити закономірність "соціокультурного" розвитку даної країни або народу, актуально проаналізувати закономірність життєвих процесів економічного життя, обставин, фактів і подій.

Важливість дослідження суспільно-політичної та історико-філософської думки посідали вагоме місце в працях українських філософів, істориків, мистецтвознавців, педагогів, громадських діячів, серед них: Г. Сковорода, М. Берлінський, С. Гогоцький, М. Маркевич, М. Грушевський, І. Огієнко, С. Сірополко, П. Куліш, Д. Яворницький, І. Франко, І. Срезневський, Д. Багалій, М. Костомаров, М. Аркас, В. Антонович, Б. Грінченко, Т. Шевченко, О. Єфименко, Д. Зубрицький, Г. Нарбут, М. Драгоманов, Я. Маркович, П. Чубинський, Ф. Вовк, П. Орлик, І. Котляревський, Г. Ващенко, М. Галущинський.

Україну як державу на різних історичних етапах розвитку вивчала і вивчає плеяда талановитих українських науковців і дослідників, зокрема: В. Сарбей, В. Верстюк, М. Панчук, М. Демченко, О. Гуржій, В. Смолій, Ф. Шевченко, М. Тараненко, С. Сірополко, Н. Яковенко, В. Ричка, П. Шморгун, В. Кремень, М. Плющ, І. Курас, Г. Надтока, С. Діброва, П. Варгатюк, П. Толочко, С. Кульчицький, О. Субтельний, В. Ткаченко, О. Реєнт, В. Литвин, І. Зязюн, В. Мороз, В. Шинкарук, В. Шевчук, Ф. Левітас, І. Дзюба, О. Білоус, С. Литвин, В. Борисенко, В. Бебик, М. Томенко, А. Зінченко, О. Бонь, О. Черкасов, В. Андрущенко.

Традиції, звичаї та національний устрій нашої держави досліджувало багато відомих європейських істориків, дипломатів, політиків, географів, культурних діячів, основними серед них є: **Блез де Віженер** (Blaise de Vigenere), дослідник,

археолог, історик, у своїй книжці "LA descriptions du Royaume de Poloque", виданій у Парижі в 1573 р. дав історико-географічні відомості про Галичину, Волинь, Поділля.

Еріх Лясота (Erich Lassota von Steblau), посол імператора Рудольфа II приїхав до козаків, побувавши на Запорізькій Січі (1594 р.), залишив цікаві спогади про побут, господарство, воєнне життя козаків.

Пан Попроцький (1544–1614), поляк за походженням, у своїй книжці виданій у 1599 р., описав життєвий побут козаків, їх звичаї та працю.

Станіслав Оріховський – україно-польський філософ, історик, громадський діяч у своєму творі "Польські діалоги, політичні тлумачення" писав про проблеми правління польських правителів на українських територіях, про взаємовідносини православних і католиків.

Юрій Котермак-Дрогобич – українець польського походження, у творі "Повчання єпископові" свідчить про принципи католицької і православної віри, намагаючись підпорядкувати православну віру єдиній католицькій унії.

Гійом Левассер де Боплан (Guillaume Levasseur de Beauplan), громадський діяч, військовий інженер, письменник з Франції, у 1650 р. видав про Україну і козаків спеціальну працю "Опис України, кількох провінцій Королівства Польського"…, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансильванії. Разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воєн.

Альберто Віміна (Alberto Vimina) – посол Венеціанської Республіки, який жив той час в Україні, а в 1650 р. видав і залишив рукописну книгу "Реляція" (про побут, життя, походження, звичаї, ведення військової справи козаків).

Павло Алепський – архідиякон, який разом зі своїм батьком Антіохійським Патріархом Макарієм III подорожував Україною 1654 – 1656 рр., зробив обширний опис України. У своєму щоденнику з історії, в поєднанні з легендами, описував не тільки природу, але й господарство, побут, матеріальну культуру, освіту, церковне життя, релігійні обряди та церковне мистецтво на Україні.

Французький офіцер **П'єр Шевальє** в 1646 р. командував загоном завербованим французьким урядом українських козаків. На початку Визвольної війни (1648 р.) українського народу проти польської шляхти, був секретарем французького посольства в Польщі. В 1662–1663 рр., за дорученням Людовіка XIV, вдруге завербував українських козаків у французьке військо. В 1663 р. у Парижі видав книгу про Україну та військові подорожі козаків "Історія війни козаків проти Польщі".

Датський дипломат **Юль Юст**, який проїжджав Україною у 1711 р. був здивований багатством і культурою краю: "…чистота, доброзичливість українців, їхні красиві хати нагадували йому Данію. Його також вразила грамотність українського населення і те, що навіть жінки ходили до церкви з молитовниками...".

Польські історики XV–XVI ст. **Я. Длугош, М. Стрийковський** подорожуючи українськими землями в своїх історичних пам'ятках і географічних описах згадують поняття "Полісся".

Про "Полісся" також, згадує грецький географ і філософ **Клавдій Птолемей** (II ст. до н.е.) і грецький філософ Геродот, який з часом писав у вспоминах: "…земля їх поросла густими лісами і гаями".

Італійський чернець **Петро Даміані** у своєму щоденнику розповідав, що "…український народ хрестився від греків і мав свою мову і велику культуру". Він місяць гостював у київського князя Володимира, високо цінував гостеприїмство і повагу київських людей до себе.

Візантійський воєнний письменник і історик **Маврикій** у своїй книзі "Стратегікон", ще в сьомому столітті писав: "… они (славяне) коварны и не держат слова в отношении договоров. Их легче подчинить страхом, чем дарами. А если и соберутся, та решенное одними тут же нарушается другими, ибо все они враждебны друг другу и никто не хочет уступить другому".

На прикладі братерських союзів, політичних угод, військового співробітництва, українські історики, політологи, культурологи доводять, що сучасна Україна, починаючи з VIII ст. була європейською державою і разом з усіма слов'янськими народами створювали єдину Європу.

Галицько-Волинські землі в XIII – XVI ст. брали активну участь у політичних справах Центральної Європи, особливо в період правління Романа Мстиславовича. Політичний кордон Європи тоді проходив по Галицько-Волинських територіях, ця частина українських земель вважалася оплотом єдиної Європи і нехотя Україна втягувалася в Європейську цивілізацію. Ні європейські народи, ні українські народи – не хотіли воєн. Слов'янські племена, які населяли центральні і східні землі, намагалися зберегти певну незалежність в економічному просторі і свою православну віру і культуру. З цього приводу німецький історик **А. М. Алеман** наголошує: "…Північно-Східна Русь відхиливши союз з папством, поклала кінець західному культурно-релігійному впливу на багато десятиліть". А ось як оцінив цей факт російський історик **Г. В. Вернадський**, з цього приводу він написав: "Росія, щоб зберегти релігійну свободу, пожертвувала політичною…, а упокорення перед – Сходом мало єдину мету – збереження православ'я як джерела моральної і політичної сили російського народу". В подальшому розвитку вітчизняної історії і культури майже всі князі, торговці, бояри Київської Русі, з X по XIV ст. брали, безпосередньо, участь у формуванні єдиної Європи.

Історія становлення української нації, освіти, мистецтва, її багатої духовної і матеріальної культури, нерозривно пов'язана із встановленням православної церкви.

Українство завжди обирало шлях Ісуса Христа, милість, і доброчинство дій його Матері – Богородиці Діви, християнську історію. Сьогодні, як і тоді, українська держава та її народ живуть за християнськими традиціями, ми пишаємося, що обрали і зберегли православну віру і культуру. Свята Трійця – це ідеал нашого світогляду і релігійного світобачення.

Українська історія і культура, в процесі входження в Європейське лоно, підтримувалась гуманістичними ідеями епохи Ренесансу. Ці ідеї підтримувались такими відомими постатями, як А. Курбський, І. Пересветов, В. Духнович, П. Могила, І. Виговський, Г. Ходкевич, І. Гізель, Ф. Прокопович, Д. Туптало (Ростовський), Л. Баранович, Є. Славинецький, С. Яворський, П. Русин, Памво Беринда, Г. Сковорода, І. Федоров, І. Мазепа, П. Орлик, І. Франко, М. Грушевський, Ю. Слуцький, К. Острозький, І. Огієнко, М. Смотрицький, Б. Хмельницький, Г. Ващенко, Л. Українка, Ю. Липа, І. Франко.

Після XVI ст. Україна постала перед світом справжнім шедевром культури,

мистецтва, освіти. Цей період в історії почали називати "Український Ренесанс". Через малочисельність грамотних спеціалістів, на церковні і викладацькі посади до Москви призначалися випускники і, навіть студенти Києво-Могилянської Академії. За її зразком і схожістю в кінці XVII ст. у Москві була відкрита Слов'яно-Греко-Латинська Академія. Ще в 1588 р. Москва проголосила себе "Третім Римом", а Київ ніколи не претендував на роль "Третього Риму", а хотів задовольнитися роллю "другого Єрусалиму", бо мав на собі провіщення і благословення Андрія Первозванного, одного із апостолів Ісуса Христа і духовний потенціал молитв київських ченців, які він заклав на київських холмах.

Крім того, українська земля подарувала світові "середньовічні книжкові шедеври", а саме: Я. Мудрий "Руська правда"; Київський митрополит Іларіон "Слово про Закон і Благодать"; Данило Заточник "Моління"; Володимир Мономах "Повчання дітям"; чернець Прокопій творець Римського Євангелія; чернець Григорій творець Остромирового Євангелія; чернець Нестор-літописець "Повість минулих літ".

Духовний розквіт української держави не міг, не вплинути на політичні події в Київській Русі. Вже з часом, усвідомлення козацтвом ролі православної еліти, яка захищала ідеали і ідеї вільнодумної української нації, сприяло оновленню в 1620 р. православної Київської митрополії і захисту просвітницької діяльності братств. І хоча національно-визвольна війна 1648–1654 рр. під приводом Б. Хмельницького привела до розмежування України між римсько-католицьким Заходом і православним Сходом, Гетьманщина як – оплот захисту української волі, віри, ще на довгі, часи зберігала духовний потенціал нашого народу, освіти, науки, мистецтва.

Підсумовуючи здобутки розвитку українського освітньо-культурного Ренесансу як слов'янського феномену, можна стверджувати, що починаючи з XII ст. аж до XVIII ст. українська культура, освіта, мистецтво стояли на досить високому ступені розвитку, на нас рівнялась вся Європа.

У місті Києві, поряд з українським населенням, проживали німецькі, польські, грецькі, єврейські, румунські, татарські громади, які за висловом київських істориків і філософів, сприяли формуванню своєрідної Київської міської культури з її етнічною та релігійною толерантністю.

За доброзичливий характер і добру душу українців з Малоросії, Півдня і Сходу нас поважали і любили етнічні меншини і місцеве населення західних регіонів, місцеве населення Києва та його околиць.

Починаючи ще з XIV ст., українці захищали і приховували монахів – єретиків з Німеччини і Польщі, втікачів – старообрядців з Росії, єретиків і тевтонців з Німеччини. Жили дружно з ними, шанували їхні релігійні почуття, майстерність і вміння будувати житло, печі, дерев'яні та кам'яні споруди, церкви, монастирі, каплиці. Кияни вчились у іноземців будувати хати, будинки і печі.

Також маємо, численні свідчення, що при мирному сусідському проживанні і співіснуванні українців, поляків, євреїв, болгарів, угорців, німців, греків, чехів вони – не ворогували, а навпаки брали за кумів сусідів – іноземців, запрошували на весілля, родини, Христини, на Різдво і Великодні свята.

Відомий український поет Степан Руданський у своїх віршах відображував доброзичливе, гумористичне ставлення українців до представників різних

етнічних груп, які проживали на українських територіях, зокрема, це поселення: греків, поляків, румун, чехів, болгар, євреїв, циган, росіян. Українська історія і культура – це дивовижно, ціннісна і духовна епоха загально – цивілізаційного розвитку київських земель. Наші рідні українські ліси, степи, поля, і гори переховують ще багато археологічних таємниць, хронік, легенд, а в рідній українській історії – ще багато нерозкритих історичних фактів і подій.

Висновок. Підсумовуючи вищесказане в стислому історико-педагогічному ракурсі, високо оцінюючи внесок українських істориків, педагогів, освітян, культурних митців, політичних лідерів, науковців і суспільно-технічний процес людства, не слід забувати у яких нелегких умовах довелося жити, творити і працювати кращим представникам нашої нації. Їх велика творча праця творилась в умовах бездержавності і політичного ігнорування. За це їм низький уклін і щира подяка від нащадків. Наводимо як приклад чудову пораду академіка І. Р. Юхновського як зразок наукової виваженості і толерантності: "…Нікого не треба закидати камінням. І Петлюру, і Грушевського, і Косіора, і Петровського, і Бандеру, і Щербицького. Їх треба знати такими, якими вони були. Це – наша історія…".

Українська педагогічна громада обрала шлях "педагогіки духовності і доброго серця", яка обумовлена і перевірена історичною еволюцією багатьох поколінь і певними життєвими фактами.

Саме духовним і православним початком розгортається історико-педагогічна життєдіяльність нашого народу, трансформуючись в мовах сьогодення до сучасної епохи євроінтеграційних процесів і вітчизняних інноваційних реформ. Результатом побудови такого суспільства має стати вільна особистість з громадянською позицією, і світоглядом, свободною взаємодією з "суспільством людей", це повинна бути згуртована нація, пріоритет якої буде разом з її народом для майбутнього процвітання українського громадського суспільства збереження нашої трагічної історії української держави.

Використана література:

1. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної української нації XIX – XX ст. Київ : Генеза, 2000. 360 с.
2. Федик Л. Б. Спільна національна ідентичність як передумова соборності українських земель *Наук.-інформац. вісник*. 2010. № 1. С. 91-93.
3. Єкельчик С. Українофіли: світ українських патріотів друг. полов. XIX ст. Київ : КІС, 2010. 272 с.
4. Толочко П. П. Історичні портрети з історії давньоруської і європейської політики X–XIII ст. Київ, 1990.
5. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. Київ, 1992. 201 с.
6. Мельник Л. Г. Боротьба за українську державність (XVII ст.). Київ, 1995.
7. Смолій В. А., Степаненко В. С. Українська державна ідея. Проблеми формування, еволюції, реалізації. Київ, 1997.
8. Макарчук С. А., Турій О. Ю. Український етнос: Історичний розвиток. Львів, 1990. 51 с.
9. Затовський А., протоірей. Православ'я як духовно-моральне джерело української культури і освіти. *Педагогічний процес: теорія і практика*. Київ : Видавництво: "ЕКМО", 2005. 238 с. С. 48-53.
10. Мартіросян О. І. Україна як символ вічних духовних цінностей: (історико-педагогічні нариси) : навч-метод посібник для студентів, викладачів, науковців, працівників освіти. Київ : Міленіум, 2009. 112 с.
11. Мартіросян О. І. Педагогічний підхід до виховання в Україні на засадах християнства: (історико-педагогічний аспект). *Наукові записки:* [збірник наукових статей]; Київ : НПУ ім. М. Драгоманова, 2006. LXV (65). 300 с. (серія педагогічні та історичні науки). С. 121-124.

12. Фарина С. Я. Соціокультурні передумови формування української національної еліти наприкінці XVI – поч. XVII ст. *Теорія і практика управління соціальними системами*. Харків : НТУ "ХПУ", 2005. № 2. С. 51-57.
13. Лавріненко О. А. Вплив західноєвропейських гуманістичних та реформаційних ідей XVI – серед. XVII ст. на педагогічну діяльність вітчизняного вчителя. *Педагогічний процес: теорія і практика*. Вип. № 1, 2008. 277 с. С. 108-110.
14. Булашев Г. У. Український народ (у своїх легендах, релігійних поглядах і віруваннях). Київ : Довіра, 2009. 416 с.
15. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис. Київ : Оберіг, 204. Т. 1. 456 с.
16. Кузь В., Руденко Ю., Губко О. Українська козацька педагогіка і духовність. Умань, 1995. С. 98-102.
17. Митюров В. Н. Развитие педагогической мысли на Украине в XVI – XVII ст. Київ, 1968. С. 37-41.
18. Год Б. Виховання у братських школах України і європейська педагогіка XVI – XVII ст. *Рідна школа*. Київ, 2005. № 4. С. 51-54.
19. Дзюба Е. А. Просвещение на Украине и его роль в укреплении связей украинского народа с белорусским (вторая полов. XVI – первая полов. XVII ст.). Київ : Наук. думка, 1987. С. 4-9.
20. Любар О. О., Федоренко Д. Т. Історія педагогічної думки і освіти в Україні: Частина ІІ: "Княжа доба". Київ, 1994.
21. Бузина Олесь "Докиевская Русь": (рубрика "Время и люди"); Газета "Сегодня", суббота, 9 ноября 2013 г., Київ, 2013. С. 12-13.
22. Етнічна історія давньої України : колективна монографія. Київ, 2000.
23. Яковенко Н. Нарис історії середньовіччя та ранньомодерної України. Київ : Критика, 2005. 298 с.

References:

[1] Hrytsak Ya. (2000). Narysy istorii Ukrainy. Formuvannia modernoi ukrainskoi natsii XIX – XX st. Kyiv : Heneza. 360 s.
[2] Fedyk L. B. (2010). Spilna natsionalna identychnist yak peredumova sobornosti ukrainskykh zemel Nauk.-informats. visnyk. № 1. S. 91-93
[3] Iekelchyk S. (2010). Ukrainofily: svit ukrainskykh patriotiv druh. polov. XIX st. Kyiv : KIS. 272 s.
[4] Tolochko P. P. (1990). Istorychni portrety z istorii davnoruskoi i yevropeiskoi polityky X-XIII st. Kyiv.
[5] Malaniuk Ye. (1992). Narysy z istorii nashoi kultury. Kyiv. 201 s.
[6] Melnyk L. H. (1995). Borotba za ukrainsku derzhavnist (XVII st.). Kyiv.
[7] Smolii V. A., Stepanenko V. S. (1997). Ukrainska derzhavna ideia. Problemy formuvannia, evoliutsii, realizatsii. Kyiv.
[8] Makarchuk S. A., Turii O. Yu. (1990). Ukrainskyi etnos: Istorychnyi rozvytok. Lviv. 51 s.
[9] Zatovskyi A. (2005), protoirei. Pravoslavia yak dukhovno-moralne dzherelo ukrainskoi kultury i osvity. Pedahohichnyi protses: teoriia i praktyka. Kyiv : Vydavnytstvo: "EKMO". 238 s. S. 48-53.
[10] Martirosian O. I. (2009) Ukraina yak symvol vichnykh dukhovnykh tsinnostei: (istoryko-pedahohichni narysy) : navch-metod posibnyk dlia studentiv, vykladachiv, naukovtsiv, pratsivnykiv osvity. Kyiv : Milenium. 112 s.
[11] Martirosian O. I. (2006). Pedahohichnyi pidkhid do vykhovannia v Ukraini na zasadakh khrystyianstva: (istoryko – pedahohichnyi aspekt). Naukovi zapysky: [zbirnyk naukovykh statei]; Kyiv : NPU im. M. Drahomanova. LXV (65). 300 c. (seriia pedahohichni ta istorychni nauky). S. 121-124.
[12] Faryna S. Ya. (2005). Sotsiokulturni peredumovy formuvannia ukrainskoi natsionalnoi elity naprykintsi XVI – poch. XVII st. Teoriia i praktyka upravlinnia sotsialnymy systemamy. Kharkiv : NTU "KhPU". № 2. S. 51-57.
[13] Lavrinenko O. A. (2008). Vplyv zakhidnoievropeiskykh humanistychnykh ta reformatsiinykh idei XVI – sered. XVII st. na pedahohichnu diialnist vitchyznianoho vchytelia. Pedahohichnyi protses: teoriia i praktyka. Vyp. № 1. 277 s. S. 108-110.
[14] Bulashev H. U. (2009). Ukrainskyi narod (u svoikh lehendakh, relihiinykh pohliadakh i viruvanniakh). Kyiv : Dovira. 416 s.
[15] Voropai O. (2004) Zvychai nashoho narodu: etnohrafichnyi narys. Kyiv : Oberih. T. 1. 456 s.
[16] Kuz V., Rudenko Yu., Hubko O. (1995). Ukrainska kozatska pedahohika i dukhovnist. Uman. S. 98-102.
[17] Mityurov V. N. (1968). Razvitie pedagogicheskoj mysli na Ukraine v XVI – XVII st. Kiyiv. S. 37-41.

[18] Hod B. (2005). Vykhovannia u bratskykh shkolakh Ukrainy i yevropeiskav pedahohika XVI – XVII st. Ridna shkola. Kyiv. № 4. S. 51-54.

[19] Dzyuba E. A. (1987). Prosveshenie na Ukraine i ego rol v ukreplenii svyazej ukrainskogo naroda s belorusskim (vtoraya polov. XVI – pervaya polov. XVII st.). Kiyiv : Nauk. dumka. S. 4-9.

[20] Liubar O. O., Fedorenko D. T. (1994). Istoriia pedahohichnoi dumky i osvity v Ukraini: Chastyna II: "Kniazha doba". Kyiv.

[21] Buzina Oles "Dokievskaya Rus": (rubrika "Vremya i lyudi"); Gazeta "Segodnya", subbota, 9 noyabrya 2013 g., Kiyiv, 2013. S. 12-13.

[22] Etnichna istoriia davnoi Ukrainy : kolektyvna monohrafiia. Kyiv, 2000.

[23] Iakovenko N. (2005). Narys istorii serednovichchia ta rannomodernoi Ukrainy. Kyiv : Krytyka. 298 s.

МАРТИРОСЯН О. И., ПОРОШИНА В. Д., КУПРИЙ Т. Г. Украинство как славянский феномен и часть мировой цивилизации: исторические традиции и культурное наследие.

На основании литературно-исторических источников и историко-культурных фактов в статье, авторы утверждают, что "украинство" как великая украинская нация и этнос – всегда были частью мировой цивилизации. Давние традиции в Украине всегда формировались из духовных ценностей народа, которые образовали систему морально-этических принципов жизнедеятельности украинского этноса. Поэтому Украина, как государство, – прямой наследник Киевской Руси и ее земель.

Авторы делают ударение на том факте, что корни украинской нации закладывались со времен (VIII–XII ст.). Про это писали иностранные хронисты, дипломаты, географы и историки еще в XIII в., акцентируя, что даже территориально Украина входила в исторический европейский простор. Авторы утверждают, что именно национальная идея как духовный катализатор возрождения помог сохраниться украинскому народу и украинской культуре. Именно духовным и православным началом разворачивается историко-педагогическая жизнедеятельность нашего народа, трансформируясь в языках настоящего до современной эпохи евроинтеграционных процессов и отечественных инновационных реформ. Результатом построения такого общества должны стать свободная личность с гражданской позицией и мировоззрением, свободным взаимодействием с "обществом людей", это должна быть сплоченная нация, приоритет которой будет вместе с ее народом для будущего процветания украинского общества, сохранения трагической истории украинского государства.

Ключевые слова: *украинское историческое наследие, мировая цивилизация, культурные традиции, исторические факты, славянский феномен, этнографический потенціал.*

MARTIROSIAN O. I., KUPRIY T. G., POROSHYNA V. D. Ukrainian ship as a Slavonic phenomenon and a part of a world civilization: historical traditions and cultural heritage.

On the basic of the literature – historical source and historical-cultural facts in the article, the authors claim that "ukrainianship" as Ukrainian nation and ethnos have always been a part of a world civilization. The ancient traditions in Ukraine always consisted of the spiritual values of the people, which formed the system of moral and ethical foundations of the life of the Ukrainian ethnic group. Therefore, Ukraine, as a state, is the direct heir to Kievan Rus and its lands.

The authors stress that the routes of Ukrainian nation were layed from the times of Kyivan Rus' (VIII–XII century). The foreign diplomats, geographers and historians wrote about this in the XIIIth century, pointing that even by its territory Ukraine was a part of the historical European space. The authors emphasize that exactly the national idea itself as a moral catalyst of a revival helped the Ukrainians to save themselves.

It is the spiritual and Orthodox beginning of the historical and pedagogical life of our people, transforming in the languages of today to the modern era of European integration processes and domestic innovative reforms. The result of the construction of such a society is to become a free person with a civic position, and a worldview, a free interaction with the "society of people"; this must be a united nation, whose priority will be, together with its people, for the future prosperity of the Ukrainian civil society to preserve tragic history of the Ukrainian state.

Keywords: *Ukrainian historical heritage, world civilization, cultural traditions, historical facts, Slavonic phenomenon, ethnographic potential.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.15
УДК 37.018
ORCID 0000-0001-7628-3543

Мацейків Т. І.

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Процес розробки фундаментальних основ парадигми освіти, орієнтованих на формування громадянської компетентності демократичної української держави, розпочався в Україні у першій половині 90-х років. Стратегічне завдання української освіти – виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних та загальнолюдських цінностей, утвердження якостей громадянина – патріота України визначено низкою керівних документів, що врегульовують освітню галузь і зокрема історичну.

У статті розкрито проблему формування громадянської компетентності старшокласників на уроках історії України. Розглянуто поняття "громадянська компетентність" як інтегративну якість особистості, сукупність знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань, які допомагають особистості усвідомити своє місце в суспільстві, успішно реалізуватися як громадянина держави. Значна роль у формуванні громадянської компетентності належить старшій школі, яка розширює знання учнів про процеси та явища суспільного життя, права людини, основи життя суспільства, сприяє формуванню громадянської позиції людини, її ціннісних орієнтацій.

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено методичну модель формування громадянської компетентності старшокласників у процесі навчання історії України. Її сутність полягає у внесенні змін у зміст навчання, запровадженні інноваційних форм і методів проведення занять з одночасною організацією творчої діяльності старшокласників та продуктивної взаємодії учителів та учнів. Формувальним етапом експерименту підтверджено ефективність впровадження методичної моделі в процес навчання історії України в старшій школі.

Ключові слова: *громадянська компетентність, навчання вітчизняній історії, психологічний механізм, методика формування громадянської компетентності.*

Процес розробки фундаментальних основ парадигми освіти, орієнтованих на формування громадянської компетентності демократичної української держави, розпочався в Україні у першій половині 90-х років. Стратегічне завдання української освіти – виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних та загальнолюдських цінностей, утвердження якостей громадянина – патріота України визначено низкою керівних документів, що врегульовують освітню галузь і зокрема історичну.

В умовах незалежної України розпочалася активна розробка питань виховання громадянина вченими – педагогами [2, 4, 5, 6]. Серед них існує два основних підходи: 1) виховання громадянина пов'язано насамперед з питанням національної самоідентифікації та вихованням патріотизму; 2) виховання громадянина передбачає формування особистості, якій притаманні громадянська

свідомість, громадянська ерудиція, громадянські почуття, громадянська поведінка. Основними завданнями виховання громадянина, які відзначаються у працях сучасних педагогів [3, 5], є формування у людини таких рис: патріотизм, національна свідомість і самоідентифікація, гуманізм, що ґрунтується на національних та загальнолюдських цінностях, моральна свідомість, культура поведінки та культура міжетнічних відносин, мотивація до праці тощо.

Педагогічні принципи формування громадянської компетентності обґрунтовані в працях О. Сухомлинської, І. Тараненко, К. Чорної та ін. Психолого-педагогічні аспекти формування громадянської компетентності учнів розроблені українськими вченими І. Бехом, М. Боришевським, О. Вишневським, П. Ігнатенком, Н. Косарєвою Л. Крицькою, В. Поплужним, І. Тисячник та ін. У працях цих та інших дослідників описано когнітивний, аксіологічний зміст громадянської компетентності, розглянуто процесуальний бік її формування, визначені специфічні навчально-виховні завдання, відповідні форми і методи діяльності учнів.

Психологічні і педагогічні підходи до формування системи духовних цінностей, ціннісних орієнтацій, ставлень, особистісних якостей та інших загально-психологічних і вікових закономірностей розвитку учнів старшої школи висвітлюють в своїх роботах дослідники громадянськості І. Бех М. Боришевський, Л. Крицька, Н. Косарєва, В. Поплужний, П. Ігнатенко, Ю. Олексін та ін.

Особливо важливими є праці з методики навчання історії, що досліджують методологію процесу навчання історії, питання змісту та організації історичної освіти, різні аспекти громадянської освіти (К. Баханов, А. Булда, П. Вербицька, Ю. Завалевський Т. Ладиченко, Ю. Олексін, О. Пометун, М. Рудь, Т. Смагіна, М. Шимановський та ін.).

Мета статті – проаналізувати результати педагогічного експерименту з формування громадянської компетентності старшокласників у процесі навчання історії України.

Під поняттям “громадянська компетентність” розуміємо інтегративну якість особистості, сукупність знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань, які допомагають особистості усвідомити своє місце в суспільстві, успішно реалізуватися як громадянина держави. Громадянська компетентність формується у навчальному процесі засобами різних предметів і виховних впливів, здійснюваних вчителями та класним керівником. У структурі громадянської компетентності, як і кожної ключової, виокремлюють такі компоненти: когнітивний – певну сукупність громадянознавчих знань; ціннісний – наявність в учня ціннісних орієнтацій, які визначають громадянські цільові установки, ставлення, позицію особистості; діяльнісно-процесуальний – систему умінь і навичок, що створюють можливість для ефективного функціонування і самореалізації людини в соціумі та демократичній державі.

Значна роль у формуванні громадянської компетентності належить старшій школі, яка розширює знання учнів про процес та явища суспільного життя, права людини, основи життя суспільства, сприяє формуванню громадянської компетентності людини, її суспільно-політичних орієнтацій. На цьому ступені формується готовність захищати свої права, права інших людей, будувати індивідуальну й колективну діяльність.

Спрямованість освіти на формування особистості, зокрема на громадянську компетентність учня, потребує суттєвих змін як у змісті, так і у формах навчання історії. Зокрема зміст історичної освіти має забезпечити ефективне формування громадянської компетентності через інформаційний компонент історичного змісту, через відповідні методи, форми, технології навчання, а також за умови, якщо емоційно-оцінювальна діяльність пронизуватиме всі елементи навчання й безпосередньо передбачена у результатах навчання.

Завдання суспільствознавчої освіти згідно з Державним стандартом "полягає у створенні умов для свідомої орієнтації учнів у сучасному світі, суспільстві, формування у них відповідної активної соціальної та громадянської позиції, підвищення рівня духовної культури школярів, культури спілкування і діяльності, для сприяння їх соціалізації, активної участі в соціально-політичному та економічному житті суспільства, свідомому вибору та підготовці до майбутньої професійної діяльності [1]. Цю мету конкретизовано у завданнях галузі для старшої школи, які передбачають: виховання в учнів толерантного ставлення та поваги до інших народів, правової свідомості, економічного мислення; формування в учнів почуття власної гідності, відповідальності, особистого ставлення до подій та явищ суспільного життя, здатності мати власну активну життєву позицію, робити свідомий вибір, визначати особисті цілі, спрямовані на розвиток суспільства, держави, забезпечення власного добробуту, своєї родини; виховання в учнів рис патріота України, виховання активного, компетентного громадянина; створення умов для свідомої орієнтації в сучасному світі, суспільстві, формування в них активної соціальної та громадянської позиції; сприяння участі школярів у соціально-політичному та економічному житті суспільства; підготовка учнів до майбутньої професійної діяльності [1].

Стандартом передбачений зміст історичної освіти і відповідні результати його засвоєння, що досягаються в курсі історії України в старших класах. Зокрема названі такі елементи навчального матеріалу: "Протистояння демократії і тоталітаризму. Українська революція початку ХХ століття. Здобуття Україною державної незалежності. Україна за тоталітарного режиму. Україна у Другій світовій війні. Втрати та героїзм українського народу в Другій світовій війні. Післявоєнна відбудова та розвиток України. Соціальний, політичний та економічний розвиток країн світу в другій половині ХХ та на початку ХХІ століть. Розвиток культури. Сучасність. Україна в умовах незалежності. Науково-технічний прогрес. Постіндустріальне суспільство. Зростання ролі освіти і знань. Цінності та якості, притаманні громадянинові демократичного суспільства. Україна та інтеграційні процеси в Європі, місце й перспективи України в глобалізованому світі" [1].

У діючих програмах з історії України (10-11клас) цей зміст вивчається у наступних темах у 10 класах: 1. Україна в Першій світовій війні. 2. Початок Української революції. 3. Розгортання Української революції. Боротьба за відновлення державності; 4. Встановлення й утвердження комуністичного тоталітарного режиму в Україні. 5. Західноукраїнські землі в міжвоєнний період. 6. Україна в роки Другої світової війни; в 11-му класі: 1. Україна в перші повоєнні роки. 2. Україна в умовах десталінізації. 3. Україна в період загострення кризи радянської системи. 4. Відновлення незалежності України. 5. Становлення

України як незалежної держави. 6. Творення нової України.

Констатуючі дослідження свідчать, що після 1991 року внесено певні, і досить суттєві зміни у навчальні програми з історії. Здійснено спробу створити нову ідеологію вітчизняного суспільствознавства взагалі та шкільної історичної освіти зокрема, уведені в обіг нові факти і, відповідно, нові інтерпретації. Програми з історії, які були прийняті протягом 1991–2001 рр. поступово гуманізували навчальний зміст. У пояснювальних записках наголошувалося на прагненні поставити людину в центр історії, остання стала розглядатися – "як драма людських відносин". Змінювалися методологічні засади структурування навчального змісту. Від намагань замінити формаційний підхід до вивчення історичних явищ на цивілізаційний, заснований на пріоритеті загальнолюдських цінностей над класовими, до відмови від будь-яких методологічних концепцій під гаслами дотримання принципу плюралізму. Специфічними, найбільш актуальними на даному етапі розвитку українського суспільства завданнями шкільної історичної освіти були визнані усвідомлення учнями необхідності державотворчих процесів у поєднанні з розбудовою громадянського суспільства, формування в молодого покоління почуття патріотизму, відданості Батьківщині й водночас відчуття приналежності до європейської та світової спільноти.

Зміст шкільної програми з історії, виходячи зі завдань, поставлених у Державному стандарті, поступово було спрямовано на створення оптимальних психолого-педагогічних умов для інтелектуального розвитку, саморозвитку та становлення особистості учня як суб'єкта історичного процесу та суспільних відносин, громадянина-патріота, який керується в своїй діяльності (життєвому шляху) загальноприйнятими громадянськими соціокультурними нормами та цінностями.

Саме такі тенденції можна спостерігати і в розвитку вітчизняного підручникотворення за останні десятиліття. Рисами підручників з історії, що зорієнтовані на формування громадянської компетентності старшокласників, стали: оптимальне співвідношення між політичною, економічною, соціальною історією і духовною історією (що постає як процес пошуку національних, загальнолюдських, демократичних громадянських цінностей) в історичному змісті, як в текстовому компоненті підручника, так і в джерельній базі; поліконцептуальний характер викладу змісту, висвітлення місця пересічної людини в політичній, економічній, соціальній та культурній історії, наявність громадянознавчого контексту у дидактичній концепції підручника, забезпеченість необхідними навчальними текстами та різноманітними, зокрема, контроверсійними історичними джерелами, що висвітлюють діяльність різних політичних сил, життя суспільних груп, видатних постатей та пересічної людини, наявність у тексті історичних джерел громадянознавчого змісту, тощо.

В процесі констатувального експерименту досліджувався стан сформованості громадянської компетентності у старшокласників за існуючої масової практики навчання. Аналіз отриманих даних свідчить, що формування громадянської компетентності посідає поки що недостатнє місце у навчальному процесі ЗНЗ. Значна частина вчителів недостатньо обізнана з тим, у чому полягає сутність громадянської компетентності учнів як окремого завдання історичної освіти. Мало уваги приділяється інноваційним організаційним формам навчальних

занять, впровадження яких створює умови для формування активної особистості, громадянина, розвитку критичного мислення, толерантного ставлення до інших. Одним з важливих завдань, яке необхідно вирішувати на державному рівні, є також забезпечення впливу змісту підручників з історії на громадянські почуття й цінності учнів.

Результати констатувального етапу дослідження показали, що в діяльності навчальних закладів з формування громадянської компетентності старшокласників у процесі навчання історії наявні певні недоліки, зокрема:

1) не простежується чітко науково обґрунтована система цієї роботи;

2) не завжди скоординовані дії вчителів різних предметів, спрямованих на формування громадянської компетентності учнів;

3) не системно застосовуються пізнавальні, проблемні та аналітичні завдання, спрямовані на вирішення завдань формування громадянської компетентності учнів;

4) методичними об'єднаннями вчителів історії не переглядається зміст дисциплін, у зв'язку з чим тематика та склад навчального матеріалу уроків часто не відповідають потребам формування громадянської компетентності. Прямолінійне трактування відповідних проблем, що виносяться на обговорення, їх поверхневе висвітлення не сприяють розвиткові особистості учнів;

5) повільно впроваджуються сучасні інтерактивні методи та технології навчання, в своїй більшості вчителі дотримуються традиційних репродуктивно-пояснювальних підходів. Окремі вчителі не завжди володіють науково обґрунтованими та дієвими формами й методами роботи, що сприяють формуванню громадянської компетентності старшокласників. Нудні, одноманітні заняття, позбавлені можливості створення емоційно-оцінюючих ситуацій, призводять до втрати учнями мотивації до навчання історії. У навчальному процесі дотепер переважають екстенсивні форми та методи викладання, метою яких є розширення обсягу знань, що призводить до інформаційного перевантаження учнів і не дає можливостей для розвитку критичного мислення. Шаблон у формах та методах навчання, формалізм при оцінці результатів навчальної та виховної діяльності знижують якість освіти;

6) на уроках інколи панує суха формальна атмосфера, що не дає змоги розкритися, бути щирим, не боятися помилитися при виборі рішення. Постійні повчання з боку вчителя, його втручання в хід обговорення, обсмикування, нетактовне виправлення огріхів у відповідях та репліках учнів знижують ефективність виховного процесу на уроках історії;

7) на уроках часто вивчається переважно зовнішні характеристики подій і явищ, фактологічний матеріал.

Ці негативні чинники обумовлюють переважно низький рівень сформованості громадянської компетентності значної частини старшокласників і підтверджують необхідність розробки цілісної моделі навчання для втілення її навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України.

Методика формування громадянської компетентності старшокласників на уроках історії України передбачала, посилення у змісті навчання ролі громадянознавчих знань та системне оволодіння ними старшокласниками, приділення вчителями уваги формуванню громадянських умінь учнів як окремого

завдання навчального процесу, обов'язкове систематичне застосування інтерактивних технологій навчання, що максимально активізували позицію учня у навчанні. Така побудова методики експериментального навчання давали повністю забезпечити сформульованих мети і завдань формування громадянської компетентності старшокласників у навчанні вітчизняної історії.

Експериментальне навчання було побудоване з урахуванням методичних умов формування громадянської компетентності старшокласників: орієнтування результатів навчання на цілеспрямоване формування основних складників громадянської компетентності; внесення у навчальний зміст курсу історії України сюжетів, які забезпечують формування в учнів громадянознавчих знань, способів діяльності, цінностей, ставлень,організація навчального процесу, що забезпечує постійну активну позицію учнів у навчанні. Вони реалізовувались у змісті експериментальних уроків та технологіях організації процесу навчання учнів вітчизняної історії.

Одним з важливих напрямків роботи з формування громадянської компетентності стало поглиблення громадянознавчих знань учнів старших класів, що містяться в історичних курсах, вміле застосування отриманих знань в практиці навчання. Особливо велике значення має планове та систематичне накопичення старшокласниками понять та розумінь про сутність суспільних відносин, політичні та соціальні процеси, громадянські й суспільні рухи, про значення громадянських цінностей і загальноприйнятих норм поведінки людини і груп людей у складних суспільно-політичних умовах.

Важливий напрям всієї навчальної роботи з учнями старших класів на уроках історії полягає в тому, щоб вимоги формування громадянської компетентності, відповідних норм поведінки були втілені в громадянські навички та вміння, моделі поведінки кожного старшокласника, при цьому головним завданням є постійний розвиток навичок громадянської поведінки та перетворення їх у звичку, стійку рису характеру, щоб така поведінка стала внутрішньою потребою старшокласника. Розвиток емоційно-ціннісних ставлень, умінь, навичок громадянської поведінки у старшокласників на уроках історії України шляхом цілеспрямованого педагогічного впливу передбачає застосування комплексу інтерактивних методів і засобів навчальної роботи, зокрема тих, що дають змогу реалізувати у процесі навчання визначені умови ефективного формування громадянської компетентності старшокласників. Процес накопичення громадянських навичок та вмінь здійснюється двома основними шляхами: у процесі засвоєння учнями відповідних знань про способи діяльності й їхнього систематичного застосування та спілкування учня з однолітками під час використання вчителем інтерактивних технологій та планомірно керованим, шляхом спеціального педагогічного впливу під час навчання.

Побудоване на цих основах експериментальне навчання показало значні зрушення у формуванні громадянської компетентності учнів експериментальних класів. Так кількість учнів, які знаходилися на низькому рівні зменшилася на 22,5%. Водночас збільшилась кількість учнів, які знаходилися на середньому та високому рівнях – відповідно на 10,8% та 11,7%. Водночас відповідні показники у контрольних класах майже не зменшилась: кількість учнів, які знаходились на низькому рівні в контрольних класах зменшилась на 2%., збільшилась кількість

учнів, які знаходились на середньому та високому рівнях: в контрольних класах – відповідно на 0,7% та 1,7%. Це дає змогу стверджувати, що відсутність в цих класах цілеспрямованої діяльності, орієнтованої на формування громадянської компетентності, не може забезпечити їхнього ефективного розвитку.

Отже, можна зробити висновок про те, що значна роль у формуванні громадянської компетентності належить старшій школі, яка розширює знання учнів про процеси та явища суспільного життя, права людини, основи життя суспільства, сприяє формуванню громадянської позиції людини, її ціннісних орієнтацій. Методична модель формування громадянської компетентності старшокласників у процесі навчання історії України передбачає внесення певних змін у зміст навчання, запровадження інноваційних форм і методів проведення занять з одночасною організацією творчої діяльності старшокласників та продуктивної взаємодії учителів та учнів. Формувальним етапом експерименту підтверджено ефективність впровадження методичної моделі в процес навчання історії України в старшій школі.

Використана література:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Елекстронний ресурс]. Режим доступу : http://mon. gov.ua/content/Освіта /post-derzh-stan-(1).pdf
2. Баханов К. О. Навчання історії в школі: інноваційні аспекти : посібник. Харків : Основа. 2005. 128 с.
3. Побєдаш І. В. Методичні аспекти формування громадянської компетентності учнів основної школи у процесі навчання історії. *Науковий вісник Миколаївського національного університету*. Сер.: Педагогічні науки. Миколаїв, 2016. № 3 (54). С. 268-273.
4. Позняк С. І. Уявлення школярів про громадянина і формування в них громадянської компетентності. *Педагогіка і психологія.* 2007. № 4. С.83-93.
5. Пометун О. І. Міжпредметний підхід до формування громадянської компетентності старшокласників. *Педагогічна і психологічна науки в Україні. Т. 2. Дидактика, методика, інформаційні технології.* Київ : Педагогічна думка, 2007. С. 107-117.
6. Тараненко І. Громадянська освіта в Україні: стан та перспективи розвитку. *Історія в школах України.* 2000. № 3. С. 15-18.

References:

[1] Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zagalnoi serednyoi osvity [Elektronnyi resurs]. Rezhym dostupu : http://mon. gov.ua/content/Освіта /post-derzh-stan-(1).pdf

[2] Bahanov K. O. (2005). Navchannia istorii v shkoli: innovatsiyni aspekty : posibnyk. Kharkiv : Osnova. 128 p.

[3] Pobiedash I. V. (2016). Metodychni aspekty formuvannia gromadianskoi kompetentnosti uchniv osnovnoi shkoly u protsesi navchannia istorii. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu.* Ser.: Pedahohichni nauky. Mykolaiv, № 3 (54). P. 268-273.

[4] Poznyak S. I. (2007). Uyavlennia shkoliariv pro hromadianyna i formuvannia v nyh hromadianskoi kompetentnosti. *Pedahohika i psykhologia.* № 4. P. 83-93.

[5] Pometun O. I. (2007). Mizhpredmentnyi pidhid do formuvannia hromadianskoi kompetentnosti starshoklasnykiv. *Pedahohichna i psykhologichna nauky v Ukraini. T. 2. Dydaktyka, metodyka, informatsiini tekhnologii.* Kyiv : Pedahohichna dumka, P. 107-117.

[6] Taranenko I. (2000). Hromadianska osvita v Ukraini: stan ta perspektyvy rozvytku. *Istoriya v shkolah Ukrainy.* № 3. P. 15-18.

МАЦЕЙКИВ Т. И. Экспериментальное исследование проблемы формирования гражданской компетентности.

Процесс разработки фундаментальных основ парадигмы образования, ориентированных на формирование гражданской компетентности демократического украинского государства, начался в Украине в первой половине 90-х годов. Стратегическая задача украинского образования – воспитание в личности любви к Родины, осознание ею своего гражданского долга на основе национальных и общечеловеческих ценностей, утверждение качеств гражданина – патриота Украины определено рядом руководящих документов, которые регулируют образовательную область и в частности историческую.

В статье исследуется проблема формирования гражданской компетентности старшеклассников на уроках истории Украины. Рассмотрено понятие "гражданская компетентность" как интегративное качество личности, совокупность знаний, умений, привычек, переживаний, эмоционально-ценностных ориентаций, убеждений, которые помогают личности осознать свое место в обществе, успешно реализоваться как гражданину государства. Значительная роль в формировании гражданской компетентности принадлежит старшей школе, которая расширяет знания учеников о процессах и явлениях общественной жизни, правах человека, основах жизни общества, способствует формированию гражданской позиции человека, его ценностных ориентаций.

Осуществлен анализ подходов ученых-методистов к проблеме и ее современной реализации в условиях реформирования системы образования в целом и исторического образования в частности характеризуются возможности массовой практики обучения истории Украины в формировании гражданской компетентности старшеклассников, освящена методика формирования гражданской компетентности старшеклассников на уроках отечественной истории, раскрыт ход и результаты экспериментального обучения, анализ соответствующих возможностей учебных програм и учебников по истории.

***Ключевые слова**: компетентность, гражданская компетентность, методика формирования гражданской компетентности.*

MATSEYKIV T. I. Experimental study of the problem of formation of civic competence.

The process of developing the fundamental foundations of the educational paradigm focused on building the civic competence of a democratic Ukrainian state began in Ukraine in the first half of the 1990s. The strategic task of Ukrainian education is to nurture a person's love for the Motherland, to become aware of its civic duty on the basis of national and universal values, to affirm the qualities of a citizen - patriot of Ukraine, defined by a number of governing documents that regulate the educational sector, and in particular the historical one.

The article deals with the problem of formation of civic competence of senior pupils at Ukrainian history lessons. The concept of "civil competence" as an integrative quality of the personality, a set of knowledge, abilities, skills, experiences, emotional and value orientations, beliefs that help the individual to realize their place in society, successfully realized as a citizen of the state are considered. A significant role in the formation of civic competence belongs to the senior school, which expands the students' knowledge about the processes and phenomena of public life, human rights, the foundations of society, contributes to the formation of human civic position, its values.

The methodical model of forming the civic competence of senior pupils in the process of teaching the history of Ukraine is theoretically substantiated and experimentally verified. Its essence is the changes made to the content of the training; introduction of innovative forms and methods of conducting classes with the simultaneous organization of creative activity of senior pupils and productive interaction of teachers and students. The formative stage of the experiment confirmed the effectiveness of the implementation of the methodical model in the process of teaching the history of Ukraine in the senior school.

***Keywords:** competence, civic competence of personality, formation of civic competence, personality methodical conditions, teaching native history.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.16
УДК 37.091.8:614.253.5

Мхітарян Л. С., Манжуловський В. М., Плотніков Є. О., Петрюк С. Є.

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СЕРЕДНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Сучасні тенденції суспільного розвитку України потребують переходу вищої медсестринської освіти до нової концепції підготовки майбутніх спеціалістів. Основою удосконалення є підвищення якості освіти, зростання соціального статусу медичних сестер, інтенсифікація наукових досліджень, використання міжнародного досвіду. Сфера професійної компетентності середніх медичних спеціалістів поступово розширюється, тому очевидна потреба вдосконалення підготовки медичних сестер відповідно до світового досвіду. Медсестринство повинно бути науковою спеціальністю, а медична сестра – високоякісним професіоналом з відмінними науковими знаннями і практичними навичками.

При реалізації проекту Erasmus + під назвою "Health Care Europe – HCEU" ("Європа медична") визначали рівні компетентності, які досягаються середніми медпрацівниками після завершення навчання. При цьому медсестри, за їх оцінкою, лише частково набувають достатнього рівня/етапу розвитку окремих компетентностей. Має місце дисбаланс оцінки опитуваних між отриманими знаннями та вміннями і навичками, що потребує поліпшення ефективності навчального процесу при підготовці медичних працівників. Визначені низькі рівні готовності молодих фахівців з таких наскрізних галузей компетентностей як моніторинг, документування, забезпечення якості медичних послуг; комунікації та співпраці з іншими медичними працівниками, з пацієнтами; етична, міжкультурна, правова компетентності; постійний професійний розвиток. Отримані результати дали можливість чіткого визначення пріоритетних напрямків підготовки студентів-медиків для формування їх професійної компетентності.

Ключові слова: *вища медсестринська освіта; професійна компетентність; рівні готовності; напрямки підготовки.*

Сучасні тенденції суспільного розвитку України потребують переходу вищої медсестринської освіти до нової концепції підготовки майбутніх спеціалістів, підвищення рівня професіоналізму, удосконалення її якості, що вмотивовує процеси інтегрування, компетентності та індивідуальної культури медичного працівника. Ключовою парадигмою сучасної медичної освіти стає її орієнтація на особистість. Перед сучасною медичною освітою постало досить складне завдання: зберегти всі позитивні здобутки та досвід української медицини і збагатити його інноваційними досягненнями європейських освітніх медичних серед.

Європейський та вітчизняний досвід розвитку медсестринства підтверджує, що розбудова та реформування громадської охорони здоров'я держави не можливе без реформування одного із важливого його сегменту – медсестринської ланки, шляхом розвитку ступеневої медсестринської освіти.

Основою її удосконалення є підвищення якості освіти, створення умов, які забезпечуватимуть зростання соціального статусу медичних сестер,

інтенсифікації наукових досліджень, а також використання міжнародного досвіду з цього питання. Медсестринство повинно бути науковою спеціальністю, а медична сестра – високоякісним професіоналом з відмінними науковими знаннями і практичними навичками.

Як будь-який вид професійної діяльності, робота медичної сестри стала набувати специфічних рис, які поступово все більше відрізняють її від функцій суто "помічника лікаря". Сучасне трактування ВООЗ сестринської справи містить у собі не лише визначення її місця і завдань у системі охорони здоров'я, а й чітко окреслює коло функціональних обов'язків. Сестринська справа – це складова частина системи охорони здоров'я, яка спрямована на вирішення проблем індивідуального та громадського здоров'я населення в мінливих умовах навколишнього середовища. Сестринська справа поєднує в собі діяльність щодо зміцнення здоров'я, профілактики захворювань, надання психосоціальної допомоги особам, які мають фізичні та психічні захворювання, а також непрацездатним усіх вікових груп. Постійна присутність сестри і її контакт з пацієнтом роблять сестру основною ланкою між пацієнтом і зовнішнім світом.

На сучасному етапі в Україні формуються умови для підвищення ефективності і значущості середнього медичного персоналу в наданні медичної допомоги всім верствам населення, які її потребують. Для досягнення мети пропонується реалізація цілого ряду заходів, одним з яких є удосконалення системи підготовки і підвищення кваліфікації, атестації середнього медичного персоналу та її відповідність міжнародним стандартам. Дуже важливим є створення наукового простору для молодших медичних спеціалістів [1].

Метою роботи є визначення пріоритетних напрямків підвищення рівнів професійної компетентності майбутніх фахівців з медсестринства.

Сьогодні в час стрімкого розвитку медичної галузі, підвищуються вимоги до професійності та фахових знань медичних сестер. З розвитком медичної науки постійно розвивається і зростає роль медичної сестри, значення її діяльності. Для догляду за хворими вона повинна володіти все більш складними фундаментальними, медичними, а також технічними знаннями і навичками. Кожній медсестрі необхідно ретельно вивчати саму себе, особливості своєї особистості, власний стиль роботи, щоб знати, як вона впливає на хворого. Кожна медсестра повинна пройти довгий шлях самопізнання і самовиховання. Аналіз діяльності медичної сестри свідчить про те, що вона повинна бути передусім всебічно розвиненою особистістю і мати високі моральні якості, знати в чому полягає сутність психічних явищ, особливості прояву психіки у здорової і хворої людини, структуру особистості, умови її формування, психологічні основи спілкування. Медична сестра зобов'язана добре розбиратися в патологічних процесах, що відбуваються в організмі хворого, знати основи фізіології і анатомію людини, а також основні причини, симптоми і особливості профілактики захворювань, правила заповнення і ведення медичної документації, розумітися на застосуванні лікарських засобів, а також особливостях їх зберігання, додержуватись правил асептики і антисептики, основних принципів санітарної гігієни, протиепідемічного режиму в лікувально-профілактичних закладах. Вагомість діяльності медичної сестри закладах охорони здоров'я є неоціненою.

Збільшення попиту на медичні послуги негативно відображаються на якості роботи медичних сестер та лікарів, через велике навантаження вони не в змозі

охопити і надати допомогу всім пацієнтам, які звертаються. За різними підрахунками дефіцит медичних сестер в Україні складає близько 100 тисяч (озвучено на міжнародному конгресі медсестер (2017 р.)). А в багатьох країнах світу велику частину медичних послуг надають саме медичні сестри із вищою освітою.

Як зазначає І. Радзієвська, О. Джулай, в умовах реформування системи охорони здоров'я в Україні медичні фахівці будуть працювати в лікувально-профілактичних закладах із різною організаційною структурою та завданнями різних рівнів складності. Сфера професійної компетентності середніх медичних спеціалістів поступово розширюється і передбачає все більше маніпуляцій, які раніше виконувалися лікарем. Медична освіта в Україні потребує реформування по суті – наближення до реальних потреб практичної охорони здоров'я, при навчанні медсестер-бакалаврів слід готувати їх до виконання у майбутньому управлінських і організаторських функцій [2].

Інтеграція України в Європейський освітній простір передбачає суттєву перебудову системи підготовки медичних працівників. Насамперед, це стосується підготовки медичних сестер, оскільки на сьогодні у нашій країні медичний працівник із середньою і вищою сестринською освітою ще не відповідає вимогам міжнародної конкурентоспроможності. Це, зокрема, зумовлено обмеженим соціальним статусом медичної сестри, хибною орієнтацією на медичну сестру лише як на виконавця вказівок і призначень лікаря, недостатнім використанням зарубіжного досвіду з підготовки фахівців з медсестринства [3]. У світовій медичній практиці професійні обов'язки і функції медичної сестри значно ширші, ніж ті, які передбачені вітчизняним законодавством.

На другій Європейській конференції ВООЗ з питань сестринської та акушерської справи за участю міністрів охорони здоров'я держав-членів Європейського регіону ВООЗ 15-17 червня 2000 року була підписана Мюнхенська декларація, у якій визначені заходи щодо:

а) забезпечення участі медсестер і акушерок в процесі прийняття рішень на всіх рівнях розробки та реалізації політики охорони здоров'я;

б) вирішення існуючих проблем, зокрема, в таких галузях, як кадрова політика, забезпечення рівних можливостей для чоловіків та жінок, підвищення статусу медсестер і акушерок при домінуючій ролі лікарів;

в) забезпечення можливостей для службового зростання і створення відповідних фінансових стимулів;

г) вдосконалення системи базової та неперервної професійної освіти і забезпечення доступу до вищої медсестринської та акушерської освіти;

ґ) створення можливостей для спільного навчання медсестер, акушерок та лікарів на до- та післядипломному рівнях освіти для забезпечення їх більш тісної співпраці та міждисциплінарної взаємодії з метою покращення якості надання медичної допомоги;

д) підтримки наукових досліджень та поширення інформації з метою розвитку знань і бази фактичних даних з сестринської та акушерської практики;

е) пошук можливостей для створення і підтримки програм і служб надання сестринської та акушерської допомоги, орієнтованої на проблеми сім'ї, включаючи, де це доречно, реалізацію концепції медичної сестри сімейної медицини;

є) посилення ролі медичних сестер і акушерок в таких галузях, як суспільна охорона здоров'я, зміцнення здоров'я і розвиток потенціалу населення на

місцевому рівні [4].

Назріла необхідність вже сьогодні здійснювати практичні кроки для підготовки нової генерації фахівців, здатних виконувати свої професійні функції на рівні європейських стандартів. Тому очевидна потреба вдосконалення підготовки медичних сестер відповідно до світового досвіду [5].

Розвиток вищої освіти в Україні потребує підготовку медичної сестри як особистості, котра здатна до професійного становлення компетентного фахівця, готова адекватно сприймати фахові інновації, успішно вирішувати виробничі проблеми та труднощі на належному професійному рівні. Вагомою особливістю сучасної медсестринської освіти є зміна поглядів на сутність професійної підготовки студентів у вищих навчальних закладах. Акцент у навчанні зміщується в бік формування професійної компетентності майбутніх медичних сестер, що передбачає не лише опанування студентами необхідних знань, умінь, навичок, а й планомірний процес формування мотивації до професійного зростання і таких професійних якостей особистості, як: толерантність, емпатія, рефлексія, комунікабельність та ін.

У структурі професійної підготовки медичного працівника науковці виокремлюють сукупність п'яти рівнів, в яку входять психофізіологічні особливості особистості, соціальна характеристика її статусу, культурний рівень, мовна компетенція і прагматика особистості [6].

Концептуальні основи щодо реалізації компетентнісного підходу в умовах формування глобального інноваційного суспільства із збереженням досягнень та традицій національної вищої освіти, врахуванням державного стандарту і складових галузевої компоненти державних стандартів вищої освіти, регіональних особливостей при підготовці фахівців із впровадженням ступеневої структури освіти закладені в положеннях Сорбонської, Болонської декларацій, Лісабонської угоди, Берлінського, Берґенського, Лондонського, Празького, Львовенського комюніке Європейської Комісії.

Компетентнісний підхід в системі вищої та загальної середньої освіти є предметом наукового дослідження вітчизняних науковців – І. Драча, І. Бабина, П. Бачинського, Н. Бібік, Г. Гаврищак, І. Гудзик, Н. Дворнікової, Я. Кодлюк, О. Локшиної, С. Ніколаєнко, О. Овчарук, Л. Пильгун, О. Пометун, І. Родигіна, К. Савченко, О. Садівник, Л. Сень, С. Сисоєвої, О. Ситник, Т. Смагіної, Г. Терещук, С. Трубачевої, Н. Фоменко та ін.

Як методологічна основа забезпечення цілей, змісту і якості вищої освіти компетентнісний підхід розглядається значною частиною зарубіжних дослідників, серед яких найбільш відомі Дж. Равен, Дж. Боуден, С. Маслач, М. Лейтер, Е. Шорт, Е. Тоффлер, Р. Уайт, А. Бермус, Р. Хайгерті, А. Мейхью та ін.

Компетентнісно-орієнтована освіта як складна, багатоаспектна проблема, що розглядається переважно крізь призму ключових понять і механізмів, упроваджуваних у теорію і практику освіти, у т. ч. вищої школи, постійно оновлюється і досліджується. Такі дослідження різнопланові.

Наш заклад брав участь у реалізації проекту Erasmus + під назвою "Health Care Europe – HCEU" ("Європа медична"), направленого на сприяння мобільності фахівців охорони здоров'я, покращення ринку праці в цій галузі, подолання невідповідностей у рівні підготовки та дефіциту медичних послуг.

В рамках роботи авторами проекту була розроблена транснаціональна

матриця компетентностей для галузі "Професійний медичний догляд", що поєднує такі професійні галузі, як "Медсестринство" та "Догляд за людьми похилого віку", і відображає компетентності, необхідні медсестрам.

В рамках проекту HCEU також розроблялись профілі національних кваліфікацій. Ці профілі відображають кваліфікацію на основі низки тверджень – етапів формування компетентності, які досягаються випускниками після завершення навчання у відповідних навчальних закладах. Робився акцент на моменті завершення формального навчання. Таким чином, ключовим моментом опитування є визначення того, що можна очікувати від випускника, коли він розпочинає свою роботу в конкретному медичному закладі.

Отримані дані частково представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Відносна кількість(%) опитуваних, що мають відповідні знання та рівні / етапи розвитку окремих компетентностей

Рівень / етап розвитку компетентності	*Опис рівня / етапу розвитку компетентності*	*ЗНАННЯ*	*ВМІННЯ ТА НАВИЧКИ*
Оцінка стану, діагностування, планування професійного догляду. *(Збір інформації.)*			
Початковий рівень / етап розвитку компетентності	Вміння допомагати здійснювати професійну оцінку стану пацієнта.	98%	
Кінцевий рівень / етап розвитку компетентності	Вміння керувати та контролювати процес повної оцінки професійного догляду.	54%	71%
Догляд за хворими. *(Базовий догляд та особиста гігієна.)*			
Початковий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти підтримувати пацієнта/клієнта для здійснення базового догляду.	96%	
Кінцевий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти координувати та керувати іншими під час здійснення базового догляду у всіх випадках догляду.	78%	86%
Дії з догляду за пацієнтами/клієнтами. *(Участь у медичних та діагностичних процедурах.)*			
Початковий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти: - готувати та підтримувати пацієнта/клієнта під час медичних процедур та діагностичних тестів згідно з призначенням; - допомагати у підготовці медичних приладів та матеріалів; - збирати та допомагати збирати зразки пацієнтів/клієнтів для лікування.	94%	5%
Кінцевий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти координувати та керувати іншими під час участі у медичних та діагностичних процедура.	65%	76%
Створення та підтримка здорового і безпечного середовища. *(Гігієна.)*			
Початковий рівень / етап розвитку	Вміти застосовувати відповідні (визначені нормативними документами та медичним	98%	5%

Рівень / етап розвитку компетентності	*Опис рівня / етапу розвитку компетентності*	*ЗНАННЯ*	*ВМІННЯ ТА НАВИЧКИ*
компетентності	закладом) гігієнічні процедури та вказівки стосовно: - особистої гігієни; - робочого середовища; - медичного обладнання; - медичних відходів.		
Кінцевий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти: - сприяти оцінці та перегляду гігієнічних процедур та вказівок; - виконувати тести щодо гігієни.	69%	75%
Моніторинг, документування, забезпечення якості. *(Моніторинг та оцінка стану пацієнта/клієнта.)*			
Початковий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти розпізнавати зміни стану пацієнта/клієнта та адекватно реагувати.	98%	10%
Кінцевий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти координувати та керувати іншими під час моніторингу та оцінки стану пацієнта/клієнта.	69%	43%
Комунікація та співпраця з іншими медичними працівниками. *(Навчати медсестринських працівників та координувати їх робочу діяльність.)*			
Початковий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти сприяти інформуванню та здійснювати моніторинг повсякденної професійної діяльності медпрацівників (наприклад, демонстрація виконання робочих обов'язків за відсутності інструктора).	не розроблено	43%
Кінцевий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти: - координувати та керувати завданнями та діяльністю, яку виконують інші медпрацівники згідно з педагогічними та професійними принципами (наприклад, навчати інших як інструктор); - сприяти розробці нових стандартів догляду, вказівок та протоколів.	не розроблено	10%
Комунікація та співпраця з пацієнтами/клієнтами. *(Комунікація з пацієнтами/клієнтами та іншими дотичними особами.)*			
Початковий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти будувати, підтримувати та завершувати вербальну та невербальну комунікацію з емпатією та схваленням.	не розроблено	71%
Кінцевий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти: - оцінювати здатність пацієнта/клієнта до когнітивної/емоційної реакції та поведінки за допомогою професійних прийомів/засобів; - використовувати професійні моделі/засоби комунікації (наприклад вимірювання, оцінка виразу обличчя, жести).	не розроблено	29%
Етична, міжкультурна, правова компетентності. *(Етична компетентність.)*			
Початковий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти: - здійснювати професійний догляд на основі етичних принципів та концепцій; - розпізнавати і вирішувати етичні проблеми під час професійного догляду та відповідно реагувати на них.	не розроблено	52%

Рівень / етап розвитку компетентності	*Опис рівня / етапу розвитку компетентності*	*ЗНАННЯ*	*ВМІННЯ ТА НАВИЧКИ*
Кінцевий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти критично сприймати етичні проблеми, а також підтримувати та спрямовувати інших у етичному прийнятті рішень.	не розроблено	48%
Постійний професійний розвиток. *(Визначення та вирішення потреб професійного розвитку.)*			
Початковий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти критично оцінювати власні компетентності та виявляти потреби у професійному розвитку.	не розроблено	33%
Кінцевий рівень / етап розвитку компетентності	Вміти виявляти потреби у навчанні інших представників медсестринського персоналу та підтримувати їх у професійному розвитку.	не розроблено	14%

*Оцінка етапів розвитку компетентності (ЕРК) (ВМІННЯ ТА НАВИЧКИ): >75% – високий рівень; 50%><75% – середній рівень; 25%><50% – рівень нижче середнього; <25% – низький рівень.
Оцінка досягнення навчальної цілі (ЗНАННЯ): >80% – добре; <80% – задовільно.

Отже, після завершення навчання у відповідних навчальних закладах медсестри, за їх оцінкою, лише частково набувають достатнього рівня/етапу розвитку окремих компетентностей (високий рівень відзначається з таких наскрізних галузей компетентностей, як догляд за хворими та створення і підтримка здорового і безпечного середовища).

Має місце дисбаланс оцінки опитуваних між отриманими знаннями та вміннями і навичками, що потребує поліпшення ефективності навчального процесу при підготовці медичних працівників. Все це вказує на значимість як теоретичної так і практичної підготовки майбутніх фахівців з медсестринства в вищих навчальних закладах.

Отримані результати дали можливість чіткого визначення пріоритетних напрямків підготовки студентів-медиків для формування їх професійної компетентності. Адже визначені низькі рівні готовності молодих фахівців з таких наскрізних галузей компетентностей як моніторинг, документування, забезпечення якості медичних послуг; комунікація та співпраця з іншими медичними працівниками; комунікація та співпраця з пацієнтами/клієнтами; етична, міжкультурна, правова компетентності; постійний професійний розвиток.

Таким чином, формування професійної компетентності майбутнього фахівця з медсестринства здійснюється через зміст освіти, що містить у собі не тільки перелік навчальних предметів, але й професійні навички й уміння, які формуються в процесі оволодіння предметом.

У процесі теоретичного і практичного навчання у майбутнього медичного працівника середньої ланки формуються необхідні професійні якості, знання, уміння, необхідні для того, щоб бути конкурентоспроможним на професійній ниві, здатними практично вирішувати життєві й професійні проблеми.

Всі позитивні напрацювання закордонного досвіду медичної освіти необхідно використовувати під час організації неперервної професійної освіти, планування освітніх реформ і орієнтуватися на них при розробці нових навчальних планів і програм.

Використана література:

1. Лисенко І. Ю., Ласиця Т. С., Рубан О. Є. Формування медсестринської компетентності з позицій якості освіти. *Медсестринство*. № 3. 2012. С. 12-14.

2. Радзієвська І. В., Джулай О. С. Комплексний підхід до формування професійної компетентності майбутніх медичних фахівців. *Вісник Черкаського університету*. № 19. 2012. С. 76-81.
3. Губенко І. Я., Бразалій Л. П., Шевченко О. І. Розвиток наукових досліджень в медсестринстві як основа вдосконалення сестринської допомоги. *Головна медична сестра*. 2009. № 8. С. 59-61.
4. WHO/Europa. Publikationen. Erklarung von Munchen – Pflegende und Hebammen – ein Plus fur Gesundheit [Elektronische Ressource]. Zugriffsart: http://www.euro.who.int/de/publications/policy-documents/munichdeclaration-nurses-and-midwives-a-force-for-health
5. Білик Л. В., Нечеглод Л. М. Актуальні питання розвитку медичної освіти в Україні. *Вища освіта в медсестринстві: проблеми і перспективи.* Житомир : Полісся, 2011. С. 21-22.
6. Супрун Л. М. Психологічний аналіз готовності медсестер до професійної діяльності : автореф. дис. … канд. психол. наук. Київ, 2004. 18 с.

References:

[1] Lysenko I. Yu., Lasytsia T. S., Ruban O. Ye. (2012). Formuvannia medsestrynskoi kompetentnosti z pozytsii yakosti osvity. *Medsestrynstvo.* № 3. S. 12-14.
[2] Radziievska I. V., Dzhulai O. S. (2012). Kompleksnyi pidkhid do formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh medychnykh fakhivtsiv. *Visnyk Cherkaskoho universytetu.* № 19. S. 76-81.
[3] Hubenko I. Ya., Brazalii L. P., Shevchenko O. I. (2009). Rozvytok naukovykh doslidzhen v medsestrynstvi yak osnova vdoskonalennia sestrynskoi dopomohy. *Holovna medychna sestra.* № 8. S. 59-61.
[4] WHO/Europa. Publikationen. Erklarung von Munchen – Pflegende und Hebammen – ein Plus fur Gesundheit [Elektronische Ressource]. Zugriffsart : http://www.euro.who.int/de/publications/policy-documents/munichdeclaration-nurses-and-midwives-a-force-for-health
[5] Bilyk L. V., Nechehlod L. M. (2011). Aktualni pytannia rozvytku medychnoi osvity v Ukraini. *Vyshcha osvita v medsestrynstvi: problemy i perspektyvy.* Zhytomyr : Polissia. S. 21-22.
[6] Suprun L. M. (2004). Psykholohichnyi analiz hotovnosti medsester do profesiinoi diialnosti : avtoref. dys. … kand. psykhol. nauk. Kyiv. 18 s.

Мхитарян Л. С., Манжуловский В. М., Плотников Е. О., Петрюк С. Е. Повышение уровня профессиональной компетентности средних медицинских работников в учреждениях образования.

Современные тенденции общественного развития Украины требуют перехода высшего медсестринского образования к новой концепции подготовки будущих специалистов. Основой совершенствования является повышение качества образования, рост социального статуса медицинских сестер, интенсификация научных исследований, использование международного опыта. Сфера профессиональной компетентности средних медицинских работников постепенно расширяется. Поэтому очевидна необходимость совершенствования подготовки медицинских сестер в соответствии с мировым опытом. Медсестринство должно быть научной специальностью, а медицинская сестра – высококачественным профессионалом с отличными научными знаниями и практическими привычками

При реализации проэкта Erasmus + под названием "Health Care Europe – HCEU" ("Европа медицинская") определяли уровни компетентности, которые достигаются средними медработниками после завершения обучения. При этом медсестры, по их оценке, только частично приобретают достаточный уровень/этап развития отдельных компетенций. Имеет место дисбаланс оценки опрашиваемых между полученными знаниями и умениями, навыками, что свидетельствует о необходимости улучшения эффективности учебного процесса при подготовке медицинских работников. Определены низкие уровни готовности молодых специалистов по таким сквозным отраслям компетенций как мониторинг, документирование, обеспечение качества медицинских услуг; коммуникации и сотрудничества с другими медицинскими работниками, с пациентами; этическая, межкультурная, правовая компетентности; постоянное профессиональное развитие. Полученные результаты позволили определить приоритетные направления подготовки студентов-медиков для формирования у них профессиональной компетентности.

Ключевые слова: *высшее медсестринское образование; профессиональная компетентность; уровни готовности; направления подготовки.*

MHITARYAN L. S., MANZULOVSKIY V. M., PLOTNIKOV E. O. PETRYUK S. E. Improving the level of professional competence of medium medical workers in educational institutions.

Current trends in the social development of Ukraine require the transition of higher nursing education to a new concept of training future specialists. The basis for improvement is the improvement of the quality of education, the growth of the social status of nurses, the intensification of scientific research, the use of international experience. The sphere of professional competence of nurses is gradually expanding. Therefore, the need to improve the training of nurses in accordance with international experience is obvious. Nursing should be a scientific specialty, and a nurse should be a high-quality professional with excellent scientific knowledge and practical skills.

During the implementation of the Erasmus + project, the "Health Care Europe – HCEU" ("Europe Medical") project defined the levels of competence that are achieved by average health workers after completion of training. At the same time, nurses, by their assessment, only partially acquire an adequate level / stage of development of individual competencies. There is an imbalance in the evaluation of the respondents between the knowledge and skills acquired. This indicates the need to improve the efficiency of the educational process in the training of medical workers. Low levels of readiness of young specialists in cross-cutting areas of competence are identified: monitoring, documentation, quality assurance of medical services; communication and collaboration with other medical professionals, with patients; ethical, intercultural, legal competence; continuous professional development. The results obtained allowed to determine the priority areas of training of medical students.

Keywords: *higher nursing education; professional competence; readiness levels; training directions.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.17
УДК 378(09)
ORCID 0000-0003-3266-5798

Нагрибельний Я. А.

ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ "ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ" В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті на основі студіювання спеціальної літератури виокремлено тенденції у формуванні змісту навчальної дисципліни "Історія педагогіки" в сучасних закладах вищої педагогічної освіти: відсутність одностайності між закладами вищої освіти щодо кількості годин, відведених на опанування дисципліни, що зумовлено автономією закладів вищої освіти та самостійним укладанням викладачами робочих програм навчальної дисципліни; уведення до змісту навчальної дисципліни праць педагогів, які з певних ідеологічних причин тривалий час були невідомі широкому загалу; розроблення змісту підручників і посібників на засадах культурологічного та діяльнісного підходів, що уможливлює розгляд історії педагогіки як діалогу педагогічних культур; репрезентування змісту навчальної дисципліни на основі хронологічно-тематичного підходу; інтегрування змісту дисциплін "Педагогіка/Історія педагогіки"; синхронний розгляд теорії і практики навчання та виховання в різних країнах у різні історичні епохи.

Акцентовано, що в сучасних умовах інтегрування України до світового освітнього простору, міждержавних соціально-економічних, культурних та політичних процесів особливої актуальності набуває знання світової історії педагогіки, оскільки дисципліна набуває нового змісту, що постійно оновлюється. "Історія педагогіки" стає потужним інструментом підготовки майбутніх учителів, здатних виховувати нове покоління на засадах взаємоповаги, толерантності, довіри. Водночас сучасні українські педагоги-дослідники прагнуть переосмислити національну спадщину й інтерпретувати її в сучасний освітній контекст.

Ключові слова: *навчальна дисципліна "Історія педагогіки", робочі програми навчальної дисципліни, тенденції у формуванні змісту, педагогічна спадщина, майбутні педагоги.*

Сучасний соціум можна схарактеризувати як середовище викликів, на які мають професійно й мобільно реагувати фахівці різних галузей, зокрема й педагоги. У цьому контексті спостережено активне оновлення змісту фахових дисциплін, які майбутні педагоги опановують у закладах вищої освіти. Щоправда, ті непрості завдання, які доведеться розв'язувати фахівцям у швидко змінюваному суспільстві, навряд чи можна реалізувати без якісної педагогічної підготовки, в якій передбачено теоретичне осмислення здобутків української та зарубіжної педагогіки на різних часових відтинках та відповідних етапах розвитку педагогічної думки. Сьогодні важливо сформувати особистість фахівця освітньої галузі, який уміє аналізувати й синтезувати педагогічну спадщину, наукові факти, досвід, шукати аналогії, опрацьовувати перспективні ідеї, що уможливлюють професійне розв'язання назрілих проблем.

Останнім часом перед педагогічною наукою постало нагальне завдання – розроблення нової філософії й змісту освіти, оновлення її теоретико-методологічних засад зі збереженням накопиченого продуктивного педагогічного досвіду минулого. Динамічні трансформації, що відбуваються в українському суспільстві, активні пошуки дослідників і практиків з проблеми підвищення якості педагогічної освіти, приведення її у відповідність до сучасних запитів і потреб зумовили окреслення певних тенденцій, найбільш прикметною з-поміж яких визначено глобалізацію освітнього процесу, показниками якої є вивчення й узагальнення педагогічного досвіду інших країн.

Мета статті – виокремити й проаналізувати тенденції у формуванні змісту навчальної дисципліни "Історія педагогіки" в системі сучасної вищої педагогічної освіти.

Аналіз змісту навчальних планів окремих закладів вищої педагогічної освіти, зокрема блоку педагогічних дисциплін, дає підстави зробити висновок, що універсальною навчальною дисципліною означеного блоку, яка збагачує майбутніх фахівців знаннями про розвиток навчання, виховання в Україні та інших країнах світу в ретроспективі, є "Історія педагогіки", оскільки вона має значний інформаційно-фактографічний потенціал, дозволяє оперувати значними масивами інформації, представленої в діахронічному контексті, а також сприяє формуванню в студентів професійно значущих умінь. Змістом курсу "Історія педагогіки" передбачено теоретичне осмислення якісних змін у розвитку педагогічної думки та суперечностей між консервативними і прогресивними ідеями й тенденціями, що вочевидь спонукає до ретельного вивчення педагогічних концепцій минулого задля виокремлення й використання перспективного досвіду в сучасній освітній практиці.

Узагальнення теоретичних напрацювань дослідників-педагогів переконує, що освітні завдання навчальної дисципліни "Історія педагогіки" зумовлюють з'ясування тенденцій та пошук закономірностей і взаємозв'язків між педагогічними явищами й реаліями. Саме тому значення цієї дисципліни для становлення майбутнього педагога важко переоцінити, адже вона акумулює проблеми, що стосуються педагогіки, філософії, психології, окремих методик, сприяє формуванню оцінних суджень, поглядів на основі провідних педагогічних ідей, проблем, актуальних для сучасної освітньої практики.

Студіювання праць Л. Артемової, Т. Варенової, О. Васюк, А. Дем'янчука, С. Дем'янчука, Н. Дічек, О. Дубасенюк, І. Зайченка, В. Кравця, В. Кременя, Л. Курач, М. Левківського, П. Лузана, О. Любара, В. Микитася, О.Пронікова, О. Радул, М. Рисіної, А. Сбруєвої, С.Сисоєвої, Д. Скільського, І. Соколової, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та ін. переконує, що історія педагогіки є порівняно молодою наукою, оскільки аналітико-узагальнювальні дослідження в окресленому напрямі було започатковано лише в XIX столітті працями Ф. Каптєрева, К. Ушинського, І. Франка та інших.

Вагомий внесок у розвиток науки зробили такі українські дослідники, як Л. Березівська, А. Бойко, М. Євтух, С. Золотухіна, В. Кремень, В. Лозова, С. Сисоєва, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, В. Федяєва та ін., які визначають історію педагогіки як науку, що вивчає становлення й розвиток теорії і практики освіти, навчання, виховання в діахронії. Однак сьогодні необхідно на основі вивчення й узагальнення педагогічного досвіду визначити тенденції у формуванні змісту навчальної дисципліни в сучасних закладах вищої освіти, критичному його відбору, що сприятиме формуванню в студентів умінь об'єктивно оцінювати факти, явища як сучасні, так і ті, що їм передували, виокремлювати в нинішніх "інноваціях" ідеї попередників.

Автори посібника "Історія педагогіки" Т. Завгородня, Л. Прокопів, І. Стражнікова визначають мету навчальної дисципліни у такому формулюванні: "забезпечити засвоєння студентами закономірностей історичного розвитку школи й освіти у провідних державах світу та в Україні, особливостей становлення та суті основних педагогічних теорій на різних етапах суспільного поступу" [2, с. 4]. Зміст навчального матеріалу посібника "Історія педагогіки" (О. Дубасенюк, М. Левківський) укладено з орієнтуванням на розкриття студентам процесу становлення освіти та виховання як складних соціальних явищ з притаманними їм суперечностями, динамізмом, послідовністю і наступністю" [3, с. 7].

Аналіз і синтез спеціальних джерел засвідчує, що на межі тисячоліть окреслилася тенденція введення до наукового обігу праць педагогів, які з певних ідеологічних причин тривалий час були невідомі широкому колу дослідників (М. Грушевський, Г. Ващенко, І. Вагілевич, О. Духнович, Т. Лубенець, І. Огієнко, М. Шашкевич та ін.) потребувала й спадщина самобутніх представників педагогічної думки, зокрема А. Макаренка, В. Сухомлинського, С. Русової та ін. Це спричинило появу нових підручників і посібників, які здебільшого були побудовані на засадах культурологічного та діяльнісного підходів, що уможливлювало розгляд історії педагогіки як діалогу педагогічних культур, а також формування стійкої мотивації студентів до вивчення спадщини видатних педагогів.

Як свідчить аналіз навчальних планів і робочих програм навчальної

дисципліни, на засвоєння історико-педагогічних тем сьогодні виділено різну кількість часу (від 108 до 30 годин). З огляду на це виникає суперечність між об'єктивною необхідністю звернення до історії педагогіки й скороченням навчального часу на її опанування. Проілюструємо зазначене таблицею.

Таблиця 1

Розподіл навчального часу на опанування дисципліни "Історія педагогіки"

Назва навчального закладу	*Прізвище розробника робочої програми навчальної дисципліни*	*Кількість годин на опанування*	*Ресурс доступу*
Київський університет імені Бориса Грінченка	Терентьєва Н. О. Венгловська О. А.	108 108	http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/6910/7/N_Terentieva_S_Holovchuk_IP(B_I)_GI.pdf http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/7211/1/O_Venglovska_IP_PO_1_2014.pdf
Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара	Нетьосов С. І.	90	http://distance.dnu.dp.ua/ukr/nmmateriali/documents/istoriyaped.pdf
Маріупольський державний університет	Задорожна-Княгицька Л. В.	90	https://www.google.com/search?q=робоча+програма+навчальної+дисципліни+історія+педагогіки+україни&rlz=1C1GCEA_enUA853UA854&ei=ka4PXZuwJPG
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника	Завгородня Т. К., Прокопів Л. М., Стражнікова І. В.	81	http://194.44.152.155/elib/local/2092.pdf
ЦДПУ	Кравцова Т. О.	72	https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php
Криворізький національний університет	Садова В. В.	72	http://i.lekciya.com.ua/doc/6367/index.html
Миколаївський національний університет імені Василя Сухомлинського	Нефьодов Д. В.	30 годин	

Вивчення змісту робочих програм з історії педагогіки переконує у відсутності одностайності між закладами вищої освіти щодо кількості годин, відведених на опанування дисципліни, різноманітність її змістового наповнення, виокремлення змістових модулів, видів навчальних занять, що пов'язано з автономією закладів вищої освіти та самостійним укладанням викладачами освітньо-професійних програм. Як бачимо, чітко окреслено тенденцію до опанування навчальної

дисципліни як самостійної монодисципліни, що має потужне коріння й давні традиції.

Водночас, попри значущу різницю в кількості годин на опанування її, спільним є те, що зміст курсу викладено на основі хронологічно-тематичного підходу, оскільки, як слушно зазначає Л. Березівська, "Історія українських та зарубіжних університетів або української чи зарубіжної університетської освіти розглядається в хронологічних межах певного історичного періоду крізь призму загального розвитку освіти" [1]. Це формує в студентів уміння усвідомлювати сучасні педагогічні явища з позицій історизму задля їх удосконалення, формування критичного та об'єктивного ставлення до педагогічної спадщини, вироблення орієнтирів, що уможливлюють оцінювання сучасних підходів до навчання й виховання, а також прогнозування їх у подальшій професійній діяльності.

Логіка нашого дослідження потребувала виокремлення тенденцій у формуванні змістового компонента навчальної дисципліни "Історія педагогіки".

Ознайомлення зі змістом навчальних планів окремих вищих педагогічних закладів освіти переконало, що в окремих з них навчальна дисципліна "Історія педагогіки" втратила самостійний статус, Так, у Кременецькій обласній гуманітарно-педагогічній академії імені Тараса Шевченка студенти опановують інтегрований курс "Педагогіка/Історія педагогіки", на вивчення якого виділено 324 години. Можна зробити висновок про виокремлення тенденції викладання інтегрованої навчальної дисципліни "Педагогіка/Історія педагогіки". Як зазначає розробник робочої програми навчальної дисципліни Л. Кравець, "Основними завданнями вивчення дисципліни "Педагогіка" розвиток у майбутніх учителів педагогічного мислення, здатності до аналітичного осмислення педагогічної дійсності, навчання їх творчих підходів до розв'язання нестандартних педагогічних ситуацій, уміння приймати найбільш вдалі рішення у відповідності до педагогічних закономірностей, принципів виховання і навчання. Це можливо при свідомому і творчому засвоєнні майбутніми учителями педагогічних знань як знань дієвих, закріплених у практичній діяльності студента" [4, с. 4].

Аналіз змісту робочої програми свідчить, що розробницею запропоновано концентричне вивчення історії педагогіки, що, безсумнівно, має позитивне значення, оскільки такий підхід сприяє формуванню в студентів системних знань про те чи те педагогічне явище. Водночас потребує значних зусиль викладача, оскільки спонукає до критичного вивчення ключових педагогічних ідей, на розв'язання яких і спрямована нормативна навчальна дисципліна. Наприклад, ідея розвитку особистості в освіті, ідея трудового навчання та ін. Таке вивчення педагогіки дозволяє синтезувати історичні факти й сучасні науково-педагогічні уявлення. Крім того, передбачає чітку й продуману організацію самостійної роботи студентів, які мають опрацьовувати значні обсяги інформації, інтерпретувати історичні відомості в сучасний контекст, робити узагальнення.

За умови часткового виконання самостійної роботи студенти не можуть глибоко й системно опанувати навчальну дисципліну.

Згідно з програмою в межах теми "Предмет і завдання дидактики" передбачено розгляд таких тем: Предмет і завдання дидактики Історія розвитку дидактики. Предмет і завдання сучасної дидактики. Функції дидактики. Зв'язок

дидактики з іншими науками. Основні категорії дидактики: освіта, навчання, викладання, учіння, самоосвіта, знання, уміння, навички, принципи навчання, методи, форми навчання. Основні дидактичні концепції. Дидактичні системи Й.-Ф. Гербарта, Дж. Дьюї. Сучасні дидактичні системи. Українська народна дидактика, її завдання та зміст.

Точкою відліку, що зумовлює історико-педагогічний аналіз концепцій, теорій, залучення історико-педагогічного матеріалу, стає актуальна наукова проблема, що може бути структурована як сукупність питань, які не мають однозначних відповідей. Наприклад, проблема дидактичних концепцій і систем тощо. Вивчення студентами методів навчання може бути продуктивним за умови залучення праць сучасників та історичного матеріалу (А. Алексюк, Ю. Бабанський, Г. Ващенко, М. Данилов, Б. Єсипов, І. Лернер, М. Махмутов, М. Скаткін, І. Харламов та ін.). На основі аналізу робіт цих та інших авторів студенти мають змогу вивчати генезу проблеми, наукові підходи до її розв'язання на різних часових відтинках.

Інтеграція історії педагогіки в теоретико-педагогічні навчальні дисципліни потребує уважного ставлення розробників курсу задля забезпечення системності історико-педагогічних знань студентів. У цьому випадку інтегрований курс закладає міцне підґрунтя для розв'язання актуальних педагогічних завдань.

Виявлено ще одну тенденцію у формуванні змісту курсу "Історія педагогіки" – синхронний розгляд теорії і практики навчання та виховання в різних країнах у різні історичні епохи, тобто спроби паралельного розгляду педагогічної думки в різних народів у певні хронологічні періоди: у первісному світі, цивілізацій античності, добу Відродження тощо.

У цьому контексті актуалізується проблема міждисциплінарних зв'язків, що передбачають розгляд соціально-політичних, економічних, культурних, релігійних та інших чинників, що впливали на розвиток педагогічної думки та освітніх систем. Реалізація міждисциплінарних зв'язків сприяє виробленню в студентів уявлень про напрями розвитку історико-педагогічного процесу в різних країнах, шляхи розв'язання актуальних педагогічних проблем у різні часи.

Таким чином, у формуванні змісту навчальної дисципліни "Історія педагогіки" виокремлено такі тенденції:

– відсутність одностайності щодо кількості годин у різних закладах вищої освіти, відведених на опанування дисципліни, що пов'язано з автономією закладів вищої освіти та самостійним укладанням викладачами робочих програм навчальної дисципліни;

– уведення до змісту навчальної дисципліни праць педагогів, які з певних ідеологічних причин тривалий час були невідомі широкому колу дослідників, що спричинило появу нових підручників і посібників, які здебільшого були побудовані на засадах культурологічного та діяльнісного підходів та уможливлювало розгляд історії педагогіки як діалогу педагогічних культур;

– репрезентування змісту навчальної дисципліни на основі хронологічно-тематичного підходу;

– інтегрування змісту дисциплін "Педагогіка/Історія педагогіки";

– синхронний розгляд теорії і практики навчання та виховання в різних країнах у різні історичні епохи.

Водночас представники педагогічної науки й практики намагаються

переоцінити спадщину й інтерпретувати її в сучасний освітній контекст. З огляду на зміни соціальних орієнтацій та цінностей в українському суспільстві доцільно переглянути педагогічну спадщину таких самобутніх репрезентантів української культури й освіти, як Х. Алчевська, Б. Грінченко, А. Макаренко, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сухомлинський, І. Франко, Т. Шевченко та ін., зарубіжних – Дж. Дьюї, М. Монтссорі, С. Фроне, Р. Штайнер та ін. Крім того, необхідно значно розширити коло персоналій, з працями яких студенти повинні ознайомитися з цінним педагогічним здобутком без ідеологічних нашарувань та упередженості, що й зорієнтує майбутніх учителів у правильному виборі та прогнозуванні результатів і наслідків певних процесів, з урахуванням конкретних соціокультурних умов.

Отже, студіювання спеціальної літератури дало змогу виокремити такі тенденції у формуванні змісту навчальної дисципліни "Історія педагогіки" в сучасних закладах вищої педагогічної освіти: відсутність одностайності між закладами вищої освіти щодо кількості годин, відведених на опанування дисципліни, що зумовлено автономією закладів вищої освіти та самостійним укладанням викладачами робочих програм навчальної дисципліни; уведення до змісту навчальної дисципліни праць педагогів, які з певних ідеологічних причин тривалий час були невідомі широкому загалу; розроблення змісту підручників і посібників на засадах культурологічного та діяльнісного підходів, що уможливлює розгляд історії педагогіки як діалогу педагогічних культур; репрезентування змісту навчальної дисципліни на основі хронологічно-тематичного підходу; інтегрування змісту дисциплін "Педагогіка/Історія педагогіки"; синхронний розгляд теорії і практики навчання та виховання в різних країнах у різні історичні епохи.

У сучасних умовах інтегрування України до світового освітнього простору, міждержавних соціально-економічних, культурних та політичних процесів особливої актуальності набуває знання світової історії педагогіки, оскільки дисципліна набуває нового змісту, що постійно оновлюється. "Історія педагогіки" стає потужним інструментом підготовки майбутніх учителів, здатних виховувати нове покоління на засадах взаємоповаги, толерантності, довіри. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в обґрунтуванні методів навчання означеної дисципліни, форм та видів самостійної роботи студентів.

Використана література:

1. Березівська Л. Університетська освіта в підручниках і навчальних посібниках з історії педагогіки незалежної України. URL: http://lib.iitta.gov.ua/708882/1/berezivska.pdf
2. Історія педагогіки: навчально-методичний посібник / Т. К. Завгородня, Л. М. Прокопів, І. В. Стражнікова. Івано-Франківськ, 2014. 160 с.
3. Історія педагогіки / за ред. : проф. М. В. Левківського, докт. пед. наук. О. А. Дубасенюк. Житомир : Житомирський державний педагогічний університет, 1999. 336 с.
4. Кравець Л. М. Педагогіка (історія педагогіки): [робоча програма для студентів спеціальностей 6.010106 Соціальна педагогіка, 6.010103 Технологічна освіта, 6.020205 Образотворче мистецтво*, 6.020204 Музичне мистецтво*, 6.010201 Фізичне виховання*, 6.020303 Філологія (англійська, німецька)*, 6.020303 Філологія* (українська мова і література), 6.040102 Біологія]. Кременець, 2015. 55 с. URL: http://www.kogpi.edu.te.ua/images/stories/me/stydenty/ped_i_psuh/2016_2017/pedagogika.pdf.

R e f e r e n c e s :

[1] Berezivs`ka L. Universy`tets`ka osvita v pidruchny`kax i navchal`ny`x posibny`kax z istoriyi pedagogiky` nezalezhnoyi Ukrayiny`[University education in textbooks and tutorials on the history of pedagogy of independent Ukraine]. Available at: http://lib.iitta.gov.ua/708882/1/berezivska.pdf.

[2] Zavgorodnya T. K., Zavgorodnya T. K., Prokopiv L. M., Strazhnikova I. V. (2014). Istoriya pedagogiky`: navchal`no-metody`chny`j posibny`k [History of pedagogy: educational and methodical manual]. Ivano-Frankivsk. (in Ukrainian)

[3] Levkivs`ky`j M. V., O. A. Dubasenyuk (ed.) (1999). Istoriya pedagogiky` [The history of pedagogy]. Zhytomyr: Zhytomyr State Pedagogical University. (in Ukrainian)

[4] Kravecz` L. M. Pedagogika (istoriya pedagogiky`): [robocha programa dlya studentiv special`nostej 6.010106 Social`na pedagogika, 6.010103 Texnologichna osvita, 6.020205 Obrazotvorche my`stecztvo*, 6.020204 Muzy`chne my`stecztvo*, 6.010201 Fizy`chne vy`xovannya*, 6.020303 Filologiya (anglijs`ka, nimecz`ka)*, 6.020303 Filologiya* (ukrayins`ka mova i literatura), 6.040102 Biologiya] [Pedagogy (history of pedagogy): [work program for students of specialties 6.010106 Social pedagogy, 6.010103 Technological education, 6.020205 Fine arts*, 6.020204 Musical art*, 6.010201 Physical education*, 6.020303 Philology (English, German)*, 6.020303 Philology* (Ukrainian language and literature), 6.040102 Biology]. Available at: http://www.kogpi.edu.te.ua/images/stories/me/stydenty/ped_i_psuh/2016_2017/pedagogika.pdf

НАГРИБЕЛЬНЫЙ Я. А. Тенденции в формировании содержания учебной дисциплины "история педагогики" в системе высшего педагогического образования.

В статье на основе изучения специальной литературы выделены тенденции в формировании содержания учебной дисциплины "История педагогики" в современных учреждениях высшего педагогического образования: отсутствие единодушия между вузами по количеству часов, отведенных на освоение дисциплины, обусловлено автономией высших учебных заведений и самостоятельным заключением преподавателями рабочих программ учебной дисциплины; введение к содержанию учебной дисциплины работ педагогов, которые по определенным идеологическим причинам долгое время были неизвестны широкой общественности; разработка содержания учебников и пособий на основе культурологического и деятельностного подходов, что делает рассмотрение истории педагогики как диалога педагогических культур; репрезентация содержания учебной дисциплины на основе хронологически тематического подхода; интегрирования содержания дисциплин "Педагогика / История педагогики"; синхронном рассмотрении теории и практики обучения и воспитания в разных странах в разные исторические эпохи.

Акцентировано, что в современных условиях интеграции Украины в мировое образовательное пространство, межгосударственных социально-экономических, культурных и политических процессов особую актуальность приобретает знание мировой истории педагогики, так как дисциплина приобретает новый смысл, постоянно обновляется. "История педагогики" становится мощным инструментом подготовки будущих учителей, способных воспитывать новое поколение на основе взаимоуважения, толерантности, доверия. В то же время современные украинские педагоги-исследователи стремятся переосмыслить национальное наследие и интерпретировать ее в современный образовательный контекст.

Ключевые слова: *учебная дисциплина "История педагогики", рабочие программы учебной дисциплины, тенденции в формировании содержания, педагогическое наследие, будущие педагоги.*

NAHRYBELNYI YAROSLAV. Trends in formation of content of educational discipline "history of pedagogy" in the system of higher pedagogical education.

On the basis of the study of special literature, such trends in formation of content of educational discipline "History of Pedagogics" in the system of higher pedagogical education are distinguished in the article: lack of consensus among institutions of higher education on the number of hours allocated for mastering discipline, which is conditioned by the autonomy of institutions of higher education and the independent development of working programs of academic discipline by teachers; introduction to

the content of the discipline the works of teachers who have long been unknown to the general public for some ideological reasons; development of the content of textbooks and manuals on the basis of cultural and activity approaches, which makes it possible to consider the history of pedagogy as a dialogue of pedagogical cultures; representation of the content of the discipline on the basis of the chronological and thematic approach; integration of the content of disciplines "Pedagogy / History of Pedagogy"; synchronous consideration of the theory and practice of teaching and education in different countries in different historical epochs.

It is emphasized that in the current conditions of Ukraine's integration into the world educational space, interstate socio-economic, cultural and political processes, the knowledge of the world history of pedagogy becomes especially relevant as the discipline acquires a new content that is constantly updated. "History of Pedagogy" is becoming a powerful tool for the training of future teachers who can raise a new generation on the basis of mutual respect, tolerance, and trust. At the same time, modern Ukrainian scholarly educators seek to rethink the national heritage and interpret it in the modern educational context.

***Keywords**: educational discipline "History of Pedagogy", working syllabus of educational discipline, tendencies of content formation, pedagogical heritage, future teachers.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.18
УДК 378.014.25-044.247(477:100)
ORCID 0000-0002-9217-0204

Одайський С. І.

АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ Й ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ

У статті розкриваються актуальні проблеми розвитку вищої освіти України в умовах реформаційних процесів та впливу глобалізації та інтернаціоналізації на освітню сферу; зосереджується увага на висвітленні питання стандартів вищої освіти, їх узгодження з Європейськими стандартами і рекомендаціями, Законом України "Про вищу освіту" і Національною рамкою кваліфікацій; аналізується питання розроблення й реалізації Національного рейтингу університетів в контексті глобалізації освітнього процесу. Це має важливе значення для реалізації призначення вищої школи – забезпечити освітньо-професійні потреби, світогляд, багатство властивостей та інтересів кожної людини, а відтак – визначити стратегічні пріоритети життєзабезпечення українського суспільства, його прогрес і розбудову в XXI столітті.

Сьогодні освіта перетворюється в один з головних напрямів поступального соціокультурного розвитку суспільства, в якому їй відводиться роль каталізатора розумового просування людства в інформаційну добу третього тисячоліття. Цінність такого підходу полягає в тому, що він дає змогу на основі формування якісно нової картини світу усвідомити напрям і зміст нового етапу в розвитку людини і суспільства. Йдеться про саморозгортання планетарного соціального світу, в якому людина перетворюється на головного замовника, об'єкта і виконавця освітнього процесу і, відповідно, має набути властивостей планетарної особистості.

***Ключові слова:** вища освіта, стандарт вищої освіти, Європейські стандарти і рекомендації, Національна рамка кваліфікацій, Національний рейтинг університетів, глобалізація, інтернаціоналізація.*

В умовах глобалізації й інтенсифікації соціальних процесів освіта перетворюється в один з головних напрямів поступального соціокультурного розвитку суспільства, в якому їй відводиться роль каталізатора розумового просування людства в інформаційну добу третього тисячоліття.

Цінність такого підходу полягає в тому, що він дає змогу на основі формування якісно нової картини світу усвідомити напрям і зміст нового етапу в розвитку людини і суспільства. Мова йде про саморозгортання планетарного соціального світу, в якому людина перетворюється на головного замовника, об'єкта і виконавця освітнього процесу і, відповідно, має набути властивостей планетарної особистості [1, с. 12].

Отже, конкретизуємо низку тверджень та оцінок щодо висвітлення ролі освіти в сучасному світі.

Освіта сьогодні розглядається як один з ключових соціальних інститутів, який виникає через потребу суспільства у відтворенні та передачі знань, умінь, навичок, підготовки нових поколінь до життя.

Еволюція освіти досить суттєво відстає від еволюції суспільства в цілому, тобто нові ідеї можуть поширюватись у суспільстві, не торкаючись основних напрямів і методів освіти. Це стосується і системи освіти третього тисячоліття, хоча багато держав ставило і ставить перед собою завдання випереджувального розвитку національних систем освіти, долаючи обмеження та перешкоди на цьому шляху в умовах становлення суспільства знань.

Освітній спосіб впливу на соціальні зміни і формування людини є найбільш природним, операціональним і сумісним з гуманістичними цінностями сучасної цивілізації і цінностями освіти з позиції самореалізації й саморозвитку особистості в системі освіти та формування її життєвого світу, ідеалів, світогляду, моральних цінностей [12, с. 3-4].

Поєднуючи вищезазначені позиції, підкреслимо, що за таких умов кардинально змінюється мета вищої освіти, яка полягає у формуванні в закладах освіти креативного й універсального фахівця, здатного до постійного оволодіння новими виробничими функціями та соціальними ролями під впливом трансформаційних перетворень планетарного масштабу.

Актуальність обраного напряму дослідження підтверджують численні праці вітчизняних і зарубіжних учених.

Актуальні проблеми еволюції освіти, переосмислення її ролі в глобалізованому суспільстві та визначення нормативно-правого статусу в системі суспільних відносин досліджують В. Андрущенко, Ю. Бех, Б. Гершунський, О. Дубасенюк, Л. Дударенко, І. Зязюн, Т. Кірик, О. Кондур, В. Кремень, В. Лутай, М. Литвин, О. Пунченко, С. Сисоєва.

Загальні засади розвитку вищої освіти в умовах сучасних суспільних трансформацій аналізують Ю. Алексєєв, В. Андрущенко, О. Дзвінчук, М. Згуровський, В. Кремень, В. Луговий, М. Михальченко, П. Саух.

Питання розроблення й упровадження стандартів вищої освіти, оцінювання якості вищої освіти і якості освітньої діяльності ЗВО за європейськими рекомендаціями та їх нормативно-правового забезпечення вивчають А. Гожик, О. Дашковська, В. Любарець, В. Погребняк, П. Сікорський, А. Солоденко.

Висвітленню особливостей глобалізації й інтернаціоналізації, що

супроводжують перетворення в системі вищої освіти, приділяють увагу О. Власюк, Т. Дараган, М. Дебич, М. Кляп, К. Корсак, І. Силадій, Н. Тимошенко.

Аналіз проблеми розроблення й реалізації концептуальних засад та положень Національного рейтингу університетів з урахуванням досвіду створення світових рейтингів університетських закладів здійснюють В. Захарченко, Ю. Зіньковський, С. Калашнікова, Б. Корольов, В. Луговий, Г. Мірських, А. Похресник, Ю. Рашкевич, О. Слюсаренко, А. Ставицький, Ж. Таланова, І. Царенко.

За таких підходів, вищезазначене дає змогу більш глибоко проаналізувати і осмислити проблему розвитку вищої освіти під впливом глобалізації й інтернаціоналізації освітньої сфери в реальному часі, спираючись на причинно-наслідкові зв'язки, закономірності освітнього й наукового процесів, а також враховуючи особливості та роль освіти в сучасному суспільстві.

Метою статті є висвітлення особливостей еволюційного розвитку та ролі освіти в умовах становлення інформаційного суспільства знань; розгляд питання державних стандартів у зіставленні з Європейськими стандартами і рекомендаціями та їх впливу на якість і результати освітньої діяльності ЗВО; формування нового уявлення про результати розроблення Національного рейтингу університетів та його місце в системі комплексного оцінювання діяльності вітчизняних ЗВО на рівні світових рейтингів; розкриття питання глобалізації й інтернаціоналізації як пріоритетного фактору впливу на розвиток вищої освіти.

Важливим контентом подальшого розвитку вищої освіти в умовах зростаючого впливу глобалізації ринкової економіки, суспільних відносин і міжнародних зв'язків та інтернаціоналізації освітньої сфери стає формування системи міжнародних вимірювань у галузі вищої освіти щодо забезпечення якості діяльності закладів освіти. Їх базову основу складають Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ЄПВО), які було прийнято в 2005 році в Бергені (Норвегія) на саміті Міністрів освіти країн-учасниць Болонського процесу, та ухвалено в новій редакції на Міністерській конференції 14-15 травня 2015 року в Єревані (Вірменія) [17; 18].

У цьому документі "Стандарти і рекомендації" розглядаються як набір стандартів і рекомендацій щодо внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості вищої освіти, які дають орієнтири, охоплюючи ключові аспекти успішних заходів із забезпечення якості та розвитку навчальних середовищ у вищій освіті. Водночас "Стандарти і рекомендації" слід розглядати в ширшому контексті, що, зокрема, передбачає кваліфікаційні рамки, Європейську систему переведення і накопичення кредитів (ECTS) та додатки до дипломів, які теж сприяють розвитку прозорості і взаємодовіри в ЄПВО [18, с. 6].

Вихідні положення Європейських стандартів і рекомендацій передбачають:

1. Визначення політики і пов'язаних з нею процедур, які мають забезпечувати якість і стандарти навчальних програм та дипломів; розроблення і впровадження стратегії постійного підвищення якості.

2. Затвердження, моніторинг та періодичний перегляд програм підготовки, що передбачає: ретельність розроблення програм з чітко сформульованими очікуваними навчальними результатами, забезпеченням їх актуальності та попиту

на них; формальні процедури затвердження програм; наявність відповідних навчальних ресурсів; моніторинг успішності та досягнень студентів; регулярний перегляд програм (за участю зовнішніх експертів); регулярне спілкування з роботодавцями, представниками ринку праці; участь студентів у діяльності із забезпечення якості.

3. Оцінювання студентів, що передбачає послідовне використання критеріїв, правил і процедур за такими вимогами: здатність визначити, наскільки досягнуто запланованих навчальних результатів та інших цілей програми; забезпечення діагностичного та інших видів контролю; наявність методів оцінювання очікуваних результатів навчання і чітких критеріїв оцінювання; відповідна і належна кваліфікація екзаменаторів; наявність адміністративних перевірок, які встановлюватимуть точність здійснення встановлених процедур.

4. Забезпечення якості викладацького складу, що передбачає наявність у закладах освіти певних процедур і критеріїв, які забезпечуватимуть відповідну кваліфікацію і високий фаховий рівень викладачів, їхній відбір та призначення на посаду за визначеними критеріями; створення умов і можливостей для вдосконалення фахової майстерності й підвищення кваліфікації викладацького складу та атмосфери, в якій цінуються їхні професійні якості.

5. Наявність навчальних ресурсів та підтримки студентів, що мають бути достатніми і відповідати програмам, які пропонує заклад, здатними реагувати на відгуки студентів.

6. Наявність інформаційної системи, яка забезпечує моніторинг якості, має відображати: досягнення студентів і показники їхньої успішності; можливості випускників влаштуватися на роботу та результати працевлаштування; задоволення студентів програмами підготовки; ефективність роботи викладачів; характеристики студентського складу; наявні навчальні ресурси; ключові показники діяльності ЗВО.

7. Публічність інформації, що передбачає регулярне оприлюднення найсвіжішої, неупередженої й об'єктивної інформації – як кількісної, так і якісної – щодо пропонованих програм підготовки, очікуваних результатів, кваліфікацій, процедур викладання, навчання та оцінювання результатів тощо.

Водночас, Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи (2007 р.) [16], яка стосується суспільної відповідальності за вищу освіту і науку, наголошує, що відповідно до демократичних цінностей державні інституції мають забезпечити такі умови, щоб заклади освіти, реалізуючи свою автономію, могли зосередити увагу на успішному виконанні різноманітних і однаково важливих цілей.

Вони передбачають:

– підготовку до певної зайнятості;

– підготовку до життя активних громадян демократичного суспільства;

– персональний розвиток;

– розробку і супровід за допомогою викладання, учіння і досліджень великої, передової бази знань.

Ураховуючи європейський підхід, підкреслимо, що завдяки розробленню й прийняттю міжнародним освітнім співтовариством вищезазначеного документа вдалося узгодити головні концептуальні, стратегічні, процедурні та змістові аспекти таких важливих елементів вищої освіти, як:

• міжнародна освіта *(international education)*;
• мобільність *(mobility)*;
• навчання за кордоном *(study abroad)*;
• міжнародні обміни *(international exchanges)*;
• залучення іноземних студентів *(international student recruitment*);
• академічна мобільність *(faculty mobility)*;
• мультикультурна освіта *(multicultural education)*;
• міжнародні дослідження *(international studies)*;
• релігієзнавство *(area studies)*;
• освіта в інтересах миру *(peace education)* [19, с. 39-40].

Отже, держава має відповідним чином враховувати міжнародні угоди стосовно вищої освіти в Європейському регіоні, а також більш ефективно використовувати на практиці рекомендації Ради Європи щодо забезпечення якості і стандартів вищої освіти та суспільної відповідальності за вищу освіту і науку в контексті створення ЄВПО.

У зазначеному аспекті згідно законодавчих документів про вищу освіту України конкретизуємо зміст поняття "стандарт вищої освіти" [15] в єдності з поняттям "Національна рамка кваліфікацій" [11].

Стандарт вищої освіти – це сукупність вимог до змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти і наукових установ за кожним рівнем вищої освіти в межах кожної спеціальності (ст. 10, п.1) [15].

Стандарти вищої освіти розробляються для кожного рівня вищої освіти в межах кожної спеціальності відповідно до Національної рамки кваліфікацій і використовуються для визначення та оцінювання якості змісту та результатів освітньої діяльності закладів вищої освіти/наукових установ (ст. 10, п. 2) [15].

Національна рамка кваліфікацій – системний і структурований за компетентностями опис кваліфікаційних рівнів, який використовується з метою розроблення, ідентифікації, співвіднесення, визнання, планування і розвитку кваліфікацій (п. 1) [11].

Національна рамка кваліфікацій впроваджується з метою: введення європейських стандартів та принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей фахівців; сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні; налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг та ринку (п. 2) [11].

З наукової позиції, Національна рамка кваліфікацій – це сформований на основі послідовності періодів психічного розвитку індивідуума і стадій процесу його соціалізації, ієрархічно розташованих на щаблях онтогенезу, узагальнений системний і структурований за освітньо-кваліфікаційними рівнями опис *результатів учіння* як основи розвитку *людського потенціалу,* який встановлює співвідношення між *кваліфікаціями як академічними, так* і *професійними* [19, с. 51-52].

Регулюють процес введення в дію стандартів вищої освіти Методичні рекомендації, затверджені наказом МОН від 01.06.2016 р. № 600 [10].

Зокрема, про стан розроблення стандартів вищої освіти свідчить загальна кількість розроблених проектів стандартів за напрямами підготовки в ЗВО: бакалавр – 110, магістр – 90; готових до затвердження, відповідно, 39 і 3; на стадії

погодження, експертизи – 49 і 70 [13, с. 25].

Підкреслимо, що науково-методичними комісіями Науково-методичної ради МОН України практично завершено розроблення проектів стандартів вищої освіти, здійснюється їх доопрацювання відповідно до вимог рекомендацій. Це означає, що в контексті реалізації державної освітньої політики проблема створення ефективного механізму забезпечення якості вищої освіти сьогодні вирішується завдяки посиленим заходам МОН та практичним діям і відповідальності ЗВО в межах їх нормативно-правової компетенції й регулювання.

Разом з тим, в європейському контексті для успішного реформування вищої освіти в Україні слід врахувати та більш ефективно використати найважливіші аспекти Болонського процесу, а саме: подолання зайвої академічності, споглядальності, відірваності від реалій; розвиток університетського самоврядування; підвищення соціального статусу професорсько-викладацького складу; посилення технологічної складової освітнього процесу при скороченні загальногуманітарного компонента на основі компетентнісного та індивідуально-діяльнісного підходів; пропаганду різних культур і моральних цінностей; децентралізацію управління ЗВО та забезпечення прав учасників освітнього процесу; поширення впливу громадськості на освітню діяльність [6, с. 253-262].

Щодо подальших перспектив розвитку вищої школи України в порівнянні з глобальним європейським та світовим освітнім процесом переконливою є думка групи відомих учених на чолі з академіком НАПН України В. Луговим (В. Захарченко, Ю. Зіньковський, С. Калашнікова, Б. Корольов, В. Луговий, Г. Мірських, А. Похресник, Ю. Рашкевич, А. Ставицький, О. Слюсаренко, Ж. Таланова) щодо необхідності розроблення концепції Національного рейтингу університетів та досягнення в цьому питанні консенсусу освітянської спільноти.

Актуальність і значущість цього завдання підтверджується тим, що в умовах перетворень і нових перспектив розвитку освітньої галузі настав час поряд з існуючою системою внутрішнього моніторингу якості окремих напрямів діяльності вітчизняних ЗВО, і, перш за все, якості отриманих студентами знань та якості їхньої професійної підготовки, розробити національну рейтингову систему проведення ранжування ЗВО з метою комплексного оцінювання якості загальної діяльності ЗВО в контексті міжнародних вимог, досвіду найкращих світових університетів та здобутків української вищої школи.

Уточнимо розуміння поняття “рейтинг ЗВО”: це – показник успішності ЗВО відповідно до визначених методологією критеріїв, який позиціонує університет на ринку освітніх послуг як більш конкурентоспроможний у порівнянні з іншими; поняття “конкурентоспроможність ЗВО” розуміється як попит на ринку освітніх послуг як серед абітурієнтів, так і серед роботодавців щодо пошуку працівників поміж випускників даного ЗВО [20, с. 57].

У дослідженні цього аспекту актуальною виявляється позиція Ю. Зіньковського та Г. Мірських щодо розроблення комплексної системи формування національного рейтингу ЗВО.

Цей процес, на думку вчених, має здійснюватися за допомогою встановлення загальновизнаної тотальної оцінки (*рангу*), яка б використовувалась для порівняльного аналізу одного ЗВО з іншим відповідно до якості їх діяльності. Такий підхід при збереженні всіх умов і процедур ранжування

дає змогу об'єктивно оцінити місце конкретного ЗВО як у просторі вищої школи, так і у професійному середовищі відповідного науково-освітнього спрямування.

Водночас автори доводять, що тотальна оцінка діяльності (*ранг*), яка визначає місце ЗВО у зведеному рейтингу, є його важливою соціальною характеристикою. Вона необхідна в декількох аспектах. *По-перше*, для абітурієнта, при виборі закладу освіти для майбутнього навчання; *по-друге*, роботодавцям при формуванні кваліфікованого працездатного персоналу з урахуванням загальних та специфічних вимог виробничої діяльності; *по-третє*, для отримання університетом справедливого та обґрунтованого державного фінансування своєї діяльності; *по-четверте*, для мотивації безперервного підвищення якості й ефективності своєї діяльності, що, в свою чергу, підвищує оцінку як конкретного ЗВО, так і вищої освіти України в цілому в міжнародних рейтингових системах; *по-п'яте*, для зростання ролі університету в державному, соціальному, економічному і науковому житті країни та в міжнародній діяльності у сфері вищої освіти [7, с. 8-9].

З огляду на завдання та вимоги сьогодення, Ю. Зіньковський і Г. Мірських розробили положення щодо концепції Національного рейтингу університетів, які включають:

– встановлений *показник* як комплексну категорію, числові величини якої є *оцінкою якості та ефективності* ЗВО за напрямами (видами) діяльності;

– визначену кількість *проміжних комплексних показників* за вказаними параметрами часткових оцінок виду діяльності – проміжні комплексні оцінки якості реалізації окремих видів діяльності;

– згрупування часткових показників у *три кластери*, кожен з яких відповідає одному з основних напрямів (видів) діяльності ЗВО: наукова діяльність, професійна освітня підготовка студентів, діяльність у соціальній сфері;

– запропоновані *критерії участі (критерії-фільтри)* за двома показниками: 1) кількість студентів ЗВО; 2) працевлаштування за фахом випускників ЗВО у рік випуску, досягнення (і, або перевершення) рівня яких розглядається як обов'язкова умова участі певного ЗВО в системі комплексного оцінювання діяльності вітчизняних університетів [7, с. 9-10].

Слід також доповнити, що інтегральну оцінку діяльності ЗВО пропонується формувати у два етапи. *На першому* – встановлюються проміжні комплексні оцінки як оцінки видів діяльності ЗВО, що визначаються кожним з кластерів і обчислюються на підставі часткових оцінок за кожним частковим показником. *На другому* – на підставі вказаних проміжних комплексних оцінок формується тотальна оцінка діяльності ЗВО [7, с. 19].

Отже, оцінюючи в цілому, розроблену систему ранжування ЗВО (концепцію Національного рейтингу університетів) слід розглядати як певним чином упорядкований комплекс вимог до кожного українського університету щодо забезпечення якості освітнього процесу та його науково-методичного супроводу з метою досягнення належного рівня професійної й освітньої підготовки студентів, підвищення результативності та рівня науково-дослідницької діяльності співробітників і студентів, зростання авторитетності серед абітурієнтів, вітчизняних та іноземних студентів, роботодавців, представників наукової спільноти, спрямувавши свою діяльність як на вирішення пріоритетних

соціокультурних та економічних завдань, так і досягнення власної конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг поруч з провідними університетами Європи та інших передових країн світу.

Проте підкреслимо, що в нашому дослідженні ми не ставили перед собою завдання детально описати умови, визначені засоби оцінки діяльності ЗВО й інструментарій запровадження представленої концепції у систему вищої освіти, а також здійснити для порівняння оглядовий аналіз інших систем ранжування з метою формування рейтингу конкретних ЗВО та їх включення в Національний рейтинг університетів.

За об'єктивних причин це окреме питання, яке вимагає чіткого аналізу, всебічного опису та більш повного осмислення характеристик означених складових концепції, їх зіставлення з іншими рейтинговими методиками, крім того більш детального вивчення можливостей застосування концепції у площині практичної діяльності ЗВО та їх співпраці з представниками різних спільнот як усередині країни, так і за її межами (науковцями, освітянами, студентами, викладачами, абітурієнтами, громадськістю), для яких цей рейтинг, власне, і розробляється.

Далі в межах дослідження зазначимо, що в контексті глобалізації й інтернаціоналізації великий вплив на переосмислення цілей, функцій і процесів вищої освіти мали такі міжнародні науково-практичні заходи, як: конференція Британської ради "На шляху до інтернаціоналізації вищої освіти" (Going global) (березень 2012 р.) та генеральна конференція Міжнародної асоціації університетів (International Association of Universities) (листопад 2012 р.).

Ураховуючи вплив такого складного і суперечливого явища в міжнародній освітній сфері як інтернаціоналізація, закцентуємо, що саме на конференції "На шляху інтернаціоналізації вищої освіти" було обговорено сучасні тенденції і протиріччя інтернаціоналізації та представлено низку причин, які сприяли переосмисленню даного контексту у відповідь на швидкі зміни вищої освіти в умовах глобалізації економіки знань. Серед них:

– дійсний стан справ у більшості закладів освіти, де інтернаціоналізація представляється лише набором фрагментарних розрізнених практик, а не комплексним процесом, що охоплює зміст навчальних планів, освітнього процесу, наукових досліджень;

– виникнення нових форм, постачальників і послуг інтернаціоналізації в умовах зростання комерціалізації вищої освіти (освіта – товар на ринку праці, а не суспільне благо для користування), а також нових вимірювань, цифрових показників вихідних параметрів або досягнутих результатів та поглядів, орієнтованих на якісну оцінку внеску ініціатив інтернаціоналізації;

– швидка заміна міжнародного контенту вищої освіти, коли інтернаціоналізація як міжнародна освіта уявлялась явищем, характерним переважно для суспільств передових західних країн, а країни, що розвиваються, грали пасивну роль; під впливом економічних процесів, досягнутих результатів освітньої діяльності й успіхів університетської спільноти в цих країнах відбувається зміна розуміння інтернаціоналізації шляхом включення в цей процес більш прогресивних підходів;

– спрямованість більшої частини дискурсу теоретиків на обговорення питань,

пов'язаних з практикою інтернаціоналізації на національному або інституційному рівні; при цьому менше уваги приділяється таким ініціативам, як "інтернаціоналізація вдома", зміст навчальних планів, здійснення освітнього процесу, наукових досліджень, тобто основ інтернаціоналізації;

– недостатня увага експертного співтовариства до норм, цінностей і етики як практики інтернаціоналізації; прагматичність підходу до цієї проблеми, орієнтованого на досягнення поставлених цілей без урахування можливих ризиків і моральних чи етичних наслідків; розуміння того, що питання інтернаціоналізації є не так питанням взаємодії держав, як взаємодії культур, а також відносин глобального та локального рівнів; підхід до інтернаціоналізації як до мети, а не як до засобу її досягнення [3, с. 78].

Поряд з цим, обговорення на генеральній конференції питання "Вища освіта в контексті глобального порядку денного" та прийняття нею відповідних ініціатив і рекомендацій у практичній площині дали змогу університетській спільності досягти нових результатів на шляху створення динамічної і гнучкої системи європейської вищої освіти, а саме: значно розширити масштаби власної діяльності; збагатити форми і способи надання послуг; прийняти підхід, орієнтований на довгострокові результати навчання і наслідки; поглибити співробітництво та обмін на академічній основі, включивши освітні послуги у список глобально важливих і перспективних; активізувати діяльність урядів, політиків, працівників освіти, керівництва закладів освіти щодо участі в різноманітних видах міжінституціональної співпраці та взаємодії.

Вищевідзначені підходи є свідченням посиленої уваги міжнародного й вітчизняного освітнього співтовариства до проблем та труднощів у галузі вищої освіти в період, коли глобалізація перетворилася на ключову реальність XXI століття, а інтернаціоналізація як один із її проявів визначає сьогодні процес інтенсифікації міжнародних зв'язків та обмінів у галузі вищої освіти [2].

Відтак, розглядаючи інтернаціоналізацію як предмет глобального інтересу науково-освітянської спільноти, що поглиблюється під тиском інформаційної революції та здійснюється під впливом стрімкого розвитку єдиного освітньо-інформаційного простору на базі новітніх комп'ютерних технологій, необхідно враховувати домінуючий сьогодні "західний" дискурс.

Водночас слід сформувати загальне розуміння щодо сприйняття й оцінки безумовного впливу інтернаціоналізації на розвиток інтелектуального й професійного ресурсу України, який створюється в системі вищої освіти з метою забезпечення високих темпів соціально-економічного розвитку, технологічного та знаннєвого прогресу, досягнення конкурентоспроможності в міжнародному поділі праці.

Зіставляючи вказані вище аргументи та посилаючись на позиції вчених, зокрема канадської дослідниці Джейн Найт, зазначимо:

– *по-перше*, інтернаціоналізація стає одним з основних напрямів розвитку вищої освіти в умовах становлення цілісного (інтегрального) світу та результатом посилення значущості її міжнародного виміру, перетворюючись "у ключовий інтерес інститутів вищої освіти";

– *по-друге*, в рамках цього процесу вимагається приведення до сучасних реалій регіональної та змістової еволюції вищої освіти, забезпечуючи у такий

спосіб “процес вбудовування міжнародного, міжкультурного і глобального виміру в цілі, функції та процеси вищої освіти”, тобто інтернаціоналізацію [3, с. 77].

Висновок. У контексті реформаційних освітніх процесів, які здійснюються під впливом глобалізації й інтернаціоналізації освітньої сфери, йдеться про структурну й організаційну перебудову багатофункціональної діяльності ЗВО та вибір пріоритетів і шляхів розвитку вищої освіти України на державному, міжнародному та регіональному рівнях в умовах формування і зміцнення єдиного загальноєвропейського простору вищої освіти. Це має важливе значення для реалізації призначення вищої школи – забезпечити освітньо-професійні потреби, світогляд, багатство властивостей та інтересів кожної людини, а відтак – визначити стратегічні пріоритети життєзабезпечення українського суспільства, його прогрес і розбудову в XXI столітті.

Використана література:

1. Бех Ю. Космополітизм як світоглядно-ідеологічна платформа розбудови освіти XXI ст. *Вища освіта України*. 2015. № 4. С. 11-16.
2. Глобалистика : энциклопедия / гл. ред. и сост. : И. И. Мазур, А. Н. Чумаков. Москва : Диалог: Радуга, 2003. 1327 с.
3. Дебич М. Європейський підхід до інтернаціоналізації вищої освіти. *Вища освіта України*. 2015. № 1. С. 75-80.
4. Дзвінчук Д., Петренко В. Україна на зламі: прогнози майбутнього вищої освіти і суспільства. *Вища школа*. 2017. № 3. С. 12-21.
5. Договор о Европейском Союзе. Маастрихт, 7 февраля 1992 г. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/994_029.
6. Дубасенюк О. А. Модернізація системи освіти в Україні в умовах сучасних глобалізаційних процесів. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев’юка, С. Сисоєвої. Київ : ЕДЕЛЬВЕЙС, 2013. 460 с.
7. Зіньковський Ю., Мірських Г. До концептуальних засад розробки національного рейтингу закладів вищої освіти. *Вища школа*. 2018. № 7-8. С. 7-20.
8. Івлєва Л., Сідоріна Є., Карбовська С. Перспективи інноваційного розвитку. *Вища школа*. 2013. № 10. С. 49-58.
9. Кірик Т. У пошуках нових освітніх парадигм для України. *Вища освіти України*. 2016. № 3. С. 30-36.
10. Методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, затверджені наказом МОН від 01.06.2016 № 600 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 21.12.2017 № 1648. URL : http://old.mon.gov.ua/ua/ about-ministry/normative/5555.
11. Національна рамка кваліфікацій: постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341-2011-п URL: http://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1341-2011-п.
12. Освіта і життєвий простір особистості: європейський досвід і українські реалії : матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. 23-24 квітня 2015 р. / за заг. ред. проф. В. І. Докаша. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 296 с.
13. Погребняк В., Дашковська О., Солоденко А. До проблем створення системи забезпечення якості вищої освіти у вітчизняній вищій школі. *Вища школа*. 2018. № 7-8. С. 21-27.
14. Похресник А. Критичний філософський аналіз тенденції створення рейтингів ВНЗ світу. *Вища освіта України*. 2016. № 4. С. 76-83.
15. Про вищу освіту Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL : https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/1556-18.
16. Рекомендація Rec (2007) Комітету Міністрів Ради Європи щодо суспільної відповідальності за вищу освіту і науку, http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/News/pub_res_EN.pdf.
17. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. Київ : Ленвіт, 2006. 35 с.
18. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ : ЦС, 2015. 32 с.

19. Сухарніков Ю. Методологічні засади перебудови і осучаснення вищої освіти України. *Вища школа.* 2015. № 11-12. С. 35-61.
20. Царенко І. О. Рейтингові системи ранжування вищих навчальних закладів: українські та світові методики. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки :* зб. наук. пр. Кіровоград : КНТУ, 2014. Вип. 26. С. 56-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Npkntu_e_2014_26_10.

Referances:

[1] Bekh Yu. (2015).Kosmopolityzm yak svitohliadno-ideolohichna platforma rozbudovy osvity KhKhI st. *Vyshcha osvita Ukrainy.* № 4. S. 11-16.
[2] Globalistika : enciklopediya / gl. red. i sost. : I. I. Mazur, A. N. Chumakov. Moskva : Dialog: Raduga, 2003. 1327 s.
[3] Debych M. (2015). Yevropeiskyi pidkhid do internatsionalizatsii vyshchoi osvity. *Vyshcha osvita Ukrainy.* № 1. S. 75-80.
[4] Dzvinchuk D., Petrenko V. (2017). Ukraina na zlami: prohnozy maibutnoho vyshchoi osvity i suspilstva. *Vyshcha shkola.* № 3. S. 12-21.
[5] Dohovor o Evropeiskom Soiuze. Maastrykht, 7 fevralia 1992 h. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029.
[6] Dubaseniuk O. A. (2013). Modernizatsiia systemy osvity v Ukraini v umovakh suchasnykh hlobalizatsiinykh protsesiv. Osvitni reformy: misiia, diisnist, refleksiia / za red. V. Kremenia, T. Levovytskoho, V. Ohneviuka, S. Sysoievoi. Kyiv : EDELVEIS, 460 s.
[7] Zinkovskyi Yu., Mirskykh H. (2018). Do kontseptualnykh zasad rozrobky natsionalnoho reitynhu zakladiv vyshchoi osvity. *Vyshcha shkola.* № 7-8. S. 7-20.
[8] Ivlieva L., Sidorina Ye., Karbovska S. (2013). Perspektyvy innovatsiinoho rozvytku. *Vyshcha shkola.* № 10. S. 49-58.
[9] Kiryk T. (2016). U poshukakh novykh osvitnikh paradyhm dlia Ukrainy ChChI st. *Vyshcha osvity Ukrainy.* № 3. S. 30-36.
[10] Metodychni rekomendatsii shchodo rozroblennia standartiv vyshchoi osvity, zatverdzheni nakazom MON vid 01.06.2016 №600 (u redaktsii nakazu Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 21.12.2017 №1648. URL : http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/5555.
[11] Natsionalna ramka kvalifikatsii: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.11.2011 № 1341-2011-p URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p.
[12] (2015). Osvita i zhyttievyi prostir osobystosti: yevropeiskyi dosvid i ukrainski realii: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. Internet-konf. 23-24 kvitnia 2015 r. / za zah. red. prof. V. I. Dokasha. Chernivtsi : Chernivetskyi natsionalnyi universytet. 296 s.
[13] Pohrebniak V., Dashkovska O., Solodenko A. (2018). Do problem stvorennia systemy zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity u vitchyznianii vyshchii shkoli. *Vyshcha shkola.* № 7-8. S. 21-27.
[14] Pokhresnyk A. (2016). Krytychnyi filosofskyi analiz tendentsii stvorennia reitynhiv VNZ svitu. *Vyshcha osvita Ukrainy.* № 4. S. 76-83.
[15] Pro vyshchu osvitu Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 № 1556-VII. URL : https://zakon.rada.gov.ua /laws/show/1556-18.
[16] Rekomendatsiia Rec (2007) Komitetu Ministriv Rady Yevropy shchodo suspilnoi vidpovidalnosti za vyshchu osvitu i nauku, http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/News/pub_res_EN.pdf.
[17] Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity. Kyiv : Lenvit, 2006. 35 s.
[18] (2015). Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity (ESG). – Kyiv : TOV "TsS". 32 c.
[19] Sukharnikov Yu. (2015). Metodolohichni zasady perebudovy i osuchasnennia vyshchoi osvity Ukrainy. *Vyshcha shkola.* № 11-12. S. 35-61.
[20] Tsarenko I. O. (2014). Reitynhovi systemy ranzhuvannia vyshchykh navchalnykh zakladiv: ukrainski ta svitovi metodyky. *Naukovi pratsi Kirovohradskoho natsionalnoho tekhnichnoho universytetu. Ekonomichni nauky* : zb. nauk. pr. Kirovohrad : KNTU. Vyp. 26. S. 56-66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Npkntu_e_2014_26_10.

ОДАЙСКИЙ С. И. Анализ развития высшего образования под влиянием глобализации и интернационализации образовательной сферы.

В статье раскрываются актуальные проблемы развития высшего образования Украины в условиях реформационных процессов и влияния глобализации и интернационализации на образовательную сферу; сосредотачивается внимание на освещении вопроса стандартов высшего образования, их согласования с европейскими стандартами и рекомендациями, Законом Украины "О высшем образовании" и Национальной рамкой квалификаций; анализируется вопрос разработки и реализации Национального рейтинга университетов в контексте глобализации образовательного процесса. Это имеет важное значение для реализации назначения высшей школы – обеспечить образовательно-профессиональные потребности, мировоззрение, богатство свойств и интересов каждого человека, а затем – определить стратегические приоритеты жизнеобеспечения украинского общества, его прогресс и развитие в XXI столетии.

Сегодня образование превращается в один из главных направлений поступательного социокультурного развития общества, в котором ему отводится роль катализатора умственного продвижения человечества в информационное время третьего тысячелетия. Ценность такого подхода заключается в том, что он дает возможность на основе формирования качественно новой картины мира осознать направление и содержание нового этапа в развитии человека и общества. Речь идет о саморазвертывании планетарного социального мира, в котором человек превращается в главного заказчика, объекта и исполнителя образовательного процесса и, соответственно, должен приобрести свойства планетарной личности.

Ключевые слова: *высшее образование, стандарт высшего образования, Европейские стандарты и рекомендации, Национальная рамка квалификаций, Национальный рейтинг университетов, глобализация, интернационализация.*

ODAYSKY S. I. Analysis of the development of higher education under influence globalization and internationalization of the educational sphere.

The article reveals the actual problems of the development of higher education in Ukraine in the conditions of the reform processes and the impact of globalization and internationalization on the educational sphere; focuses on highlighting issues of higher education standards, their compatibility with European standards and recommendations, the Law of Ukraine "On Education" and the National Qualifications Framework; the issue of the development and implementation of the National University Ratings in the context of the globalization of the educational process is analyzed. It is important for the realization of the purpose of higher education - to provide educational and professional needs, outlook, wealth of properties and interests of each person, and therefore - to determine the strategic priorities of life support of Ukrainian society, its progress and development in the 21st century.

Today, education is becoming one of the main directions of the progressive socio-cultural development of society, in which it is given the role of a catalyst for the mental advancement of humanity in the third millennium information day. The value of this approach lies in the fact that it enables the formation of a qualitatively new picture of the world to realize the direction and content of a new stage in the development of man and society. It is about the self-unfolding of the planetary social world, in which a person becomes the main customer, object and performer of the educational process and, accordingly, must acquire the properties of a planetary personality.

Keywords: *Higher Education, Higher Education Standard, European Standards and recommendations, National Qualifications Framework, National University Ratings, Globalization, Internationalization.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.19
УДК 378.016:364-051(477)

Павелків К. М.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Сьогодні у світі зростає усвідомлення значущості соціальної сфери в житті окремої людини, актуалізується соціальна політика, зростає потреба в соціальному захисті населення. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери переживає складний період реформування, тому визначення правильної стратегії у розвитку соціальної політики, конкретних напрямів і сфер соціальної роботи, системи підготовки кадрів для цієї сфери є для України сьогодні надзвичайно важливим питанням. Підготовка соціальних працівників має свої особливості, які зумовлені специфікою процесу становлення порівняно нової професії в Україні, складністю й різноплановістю діяльності, труднощами працевлаштування спеціалістів, стереотипами у ставленні до фахівців соціальної сфери.

У статті здійснено цілісний хронологічний аналіз становлення професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в Україні, на основі якого у цій підготовці виокремлено й схарактеризовано три періоди: І період (1991 р. – 2000 р.), ІІ період (2001 р. – 2010 р.), ІІІ період (2011р. – по теперішній час). З'ясовано, що у кожен з визначених періодів у контексті економічних і соціальних умов професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери мала свої особливості. Доведено, що вивчення історії становлення і розвитку підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери, критичне осмислення соціально-педагогічної практики допоможе уникнути помилок на сучасному етапі розвитку компетентності фахівця й максимально творчо використати накопичений досвід.

Ключові слова: *майбутні фахівці соціальної сфери, соціальна робота, соціальний працівник, соціальний педагог, професійна підготовка.*

Сучасна система вищої освіти України перебуває на шляху свого реформування та узгодження з кращими світовими зразками. Це пов'язано, насамперед, з підготовкою конкурентоспроможного фахівця, який може себе гідно представити світовому та європейському ринку праці. Це стосується і підготовки працівників соціальної сфери, позаяк у світі зростає усвідомлення значущості соціальної сфери в житті окремої людини, актуалізується соціальна політика, зростає потреба в соціальному захисті населення.

Для успішності процесів підготовки фахівців соціальної сфери в Україні величезне значення має вивчення, осмислення і адаптація як зарубіжного, так і вітчизняного досвіду такої підготовки в його історичній ретроспективі. Закономірно, що в процесі підготовки фахівців соціальної сфери враховується соціокультурна ситуація, реальний економічний та соціальний стан, адже власне ці чинники впливають і вирішальним чином впливатимуть на сутність соціальної і соціально-педагогічної діяльності у майбутньому і на систему вимог, що пред'являються до фахівців соціальної сфери. Професійна підготовка відповідних фахівців переживає складний період реформування, тому визначення правильної стратегії у розвитку соціальної політики, конкретних напрямів і сфер соціальної роботи, системи підготовки кадрів для цієї сфери є для України сьогодні

надзвичайно важливим питанням.

Професійна підготовка соціальних працівників є актуальною проблемою і вимагає, з одного боку, розробки науково обґрунтованих вимог до програм професійної освіти, професійного відбору абітурієнтів, з другого – вивчення зарубіжного й вітчизняного досвіду підготовки фахівців у цій галузі задля ефективної й результативної підготовки майбутніх фахівців у контексті викликів сучасності. Підготовка соціальних працівників має свої особливості, які зумовлені специфікою процесу становлення порівняно нової професії в Україні, складністю й різноплановістю діяльності, труднощами працевлаштування спеціалістів, стереотипами в ставленні до фахівців соціальної сфери.

В усіх європейських країнах переважно використовується термін "фахівець соціальної сфери" стосовно тих спеціалістів, які професійно займаються допомогою людям. Відтак, і в Україні на сучасному етапі до фахівців соціальної сфери стали відносити соціальних працівників, соціальних педагогів, спеціальних педагогів (логопеди, дефектологи) та психологів (практичні психологи). На сьогодні в Україні фахівець соціальної сфери – це особа, яка переважно працює в закладах освіти (соціальний педагог) або в соціальних службах (допомога малозабезпеченим або неблагополучним сім'ям, проблемним дітям, ветеранам тощо), соціальних центрах та організаціях. Завдання фахівця соціальної сфери – допомога людині (будь-якої категорії), яка звернулася за допомогою до соціальних служб.

Оскільки, об'єктивно проаналізувати будь-яку проблему неможливо без знання історії, а критичне осмислення соціально-педагогічної практики допоможе уникнути помилок на сучасному етапі розвитку компетентності фахівця і зважаючи на те, що в Україні досить своєрідно відбувався процес становлення означеної професії, вивчення історії становлення і розвитку підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери вважаємо на часі.

Проблему підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери (соціальних працівників, соціальних педагогів) досліджували Н. Басова, О. Безпалько, М. Богданова, І. Звєрєва, А. Капська, Л. Коваль, А. Мудрик, Р. Овчарова, С. Пальчевский, В. Поліщук, С. Савченко, С. Харченко та ін. [1; 4].

Сучасними вченими (Н. Гусак, Р. Вайнола, Н. Коляда, О. Кравченко, Ю. Швалб та ін.) здійснюється наукове обґрунтування змісту та ефективних технологій професійної підготовки соціальних працівників [6; 7].

Водночас, історія становлення й розвитку підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери ще не отримала належного вивчення й узагальнення.

Мета статті – здійснити історичний аналіз становлення й розвитку підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в Україні.

Підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери (соціальних педагогів і соціальних працівників) як окремий напрям професійної освіти і професійної діяльності почала формуватися на початку 1990-х років. До середини 1980-х років соціально-педагогічна підготовка перебувала в руслі загальної педагогічної. Партійні та комсомольські осередки визначали її завдання, контролювали виконання. В школах соціально-педагогічну діяльність виконували піонерські вожаті, організатори з позакласної та позашкільної виховної роботи і класні керівники, які не мали відповідної фахової соціально-педагогічної

підготовки [8].

Наприкінці 80-х років XX ст. професійна підготовка соціального педагога формується як цілісна система. У 1989 р. Державний комітет СРСР з народної освіти та Академія педагогічних наук СРСР створили на Донбасі тимчасовий науково-дослідний колектив "Школа-мікрорайон" під керівництвом В. Бочарової. Головними завданнями ТНДК "Школа – мікрорайон" були створення принципово нової концепції соціального виховання, яка передбачала б удосконалення позашкільного середовища, подолання духовної порожнечі у сфері побуту, сім'ї, дозвілля; моделювання єдиної системи виховання дітей і дорослих за місцем проживання. Дослідження ТНДК мали комплексний та міжвідомчий характер. У ньому брали участь, крім Міносвіти, Мінкультури, Держкомспорт, МВС, Всесоюзна федерація профспілок. Працювали 100 експериментальних площадок, 2 тисячі фахівців (серед них педагоги, філософи, соціологи, психологи, юристи, медики тощо), 25 закладів вищої освіти, 2500 колективів різноманітних закладів [9].

Результатом роботи тимчасового колективу стало обґрунтування нових професій "соціальний педагог", "соціальний працівник", розроблені професіограма та кваліфікаційні характеристики соціальних педагогів, навчальні плани і програми їхньої професійної підготовки; створена Всесоюзна Асоціація соціальних педагогів та соціальних працівників; розпочате видання журналу "Соціальна робота" [8].

13 липня 1990 р. колегія Держкомітету СРСР з народної освіти прийняла рішення "Про запровадження інституту соціальних педагогів", а місяцем раніше (21.06.1990 р.) було видано наказ "Про відкриття спеціальності "Соціальна педагогіка" для вищих і середніх спеціальних навчальних закладів". Відповідно до цього наказу були розроблені навчальні плани, які в грудні 1990 р. були розіслані в усі педагогічні навчальні заклади. Вже 23 квітня 1991 року Постановою Держкомпраці СРСР "Про доповнення в Кваліфікаційний довідник посад керівників, спеціалістів і службовців" кваліфікаційний довідник був поповнений кваліфікаційною характеристикою – "Спеціаліст із соціальної роботи", а колегією Державного комітету з питань науки і вищої школи було прийняте рішення "Про організацію підготовки кадрів з соціальної роботи у вузах". У цьому ж році Держкомітетом з освіти СРСР (наказ від 7 серпня 1991 р. № 376) було уведено спеціальність 03.11.00 "Соціальна педагогіка", що відобразилося у наборі абітурієнтів більш, ніж у тридцяти інститутах. Приміром, на теренах України підготовка таких спеціалістів розпочалася в Запорізькому державному університеті (Л. Міщик), а через рік – в Харківському інституті культури (Н. Бура), Донецькому державному університеті (В. Сидоров) [1, с. 51-52].

Відповідно до означених змін розроблялася нормативна база для введення в навчальних закладах спеціальностей "Соціальна педагогіка" та "Соціальна робота", була організована Українська Асоціація соціальних педагогів та спеціалістів із соціальної роботи (7 серпня 1992 року), вивчався зарубіжний досвід, велися власні творчі пошуки, наукові дискусії, готувалися практичні передумови для налагодження підготовки і підвищення кваліфікації фахівців нового профілю.

У 1992 р. в Донецькому університеті відкрито спеціальний факультет перепідготовки соціальних педагогів і працівників; у 1993 р. в Національному університеті "Києво-Могилянська академія" було відкрито нову спеціальність –

“соціальна робота” [2].

Важливу роль у становленні нової спеціальності відіграв україно-британо-португальський проект ТЕМПУС-ТАСІС “Соціальна робота в Україні”. Завдяки гранту Європейського Союзу до Школи соціальної роботи Києво-Могилянської академії, офіційно створеної у вересні 1994 р. й очолюваної Володимиром Полтавцем, приїхали відомі закордоні фахівці (Шуламіт Рамон, Стівен Шардоу, Фернанда Родрігес та ін.), які викладали студентам і ділилися досвідом з українськими колегами, проводилися міжнародні науково-практичні конференції, відбувалося стажування студентів і викладачів за кордоном. Проект було підтримано на урядовому рівні, реалізація його дала змогу ввести нову спеціальність “соціальна робота” у перелік спеціальностей Міністерства освіти України [9, с. 106].

У межах україно-фінсько-голландського проекту ТАСІС Європейського Союзу “Соціальний захист в Україні”, який реалізовувався упродовж 1996–1998 рр., діяла робоча група та відбувалась розробка програми для підготовки фахівців у Чернігівському юридичному коледжі, де ввели нову спеціальність із соціальної роботи на рівні молодшого спеціаліста (1997), а вже згодом на рівні бакалавра (1999).

У 1997–2000 роках в Україні діяв україно-шведський проект, метою якого було створення моделі підготовки соціальних працівників базового рівня (в декількох областях були проведені відповідні пілотні курси).

На базі кафедри соціальної роботи Ужгородського національного університету діяв україно-британо-бельгійський проект ТЕМПУС-ТАСІС щодо створення мережі навчальних закладів, які готують соціальних працівників.

У 90-і рр. XX ст. було започатковано наукові розробки із соціальної педагогіки й підготовку фахівців у Запорізькому державному університеті під керівництвом Л. Міщик [2]. Провідні вітчизняні педагоги створювали в інститутах та університетах (Київ, Донецьк, Харків, Запоріжжя, Одеса, Луганськ, Сімферополь, Тернопіль та ін.) кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, розпочинали здійснювати фахову підготовку фахівців соціальної сфери, організовували експериментальні соціально-педагогічні майданчики і т. п.

З 1997 р. почав виходити журнал “Соціальна політика і соціальна робота”, пізніше – журнали “Практична психологія і соціальна робота”, “Соціальна робота в Україні: теорія і практика”. Міністерство праці та соціальної політики України випускає відомчі видання “Україна: аспекти праці”, “Охорона праці”, “Соціальний захист”.

У 1999 р. у НаУКМА було започатковано підготовку магістрів за спеціальністю 8.040202 “Соціальна робота”; у цьому ж році Указом Президента України встановлено й професійне свято – День працівника соціальної сфери (у першу неділю листопада).

Власне, саме з кінця XX ст. практична соціально-педагогічна діяльність у вітчизняній освіті та сфері соціальної роботи розпочала здійснюватися на законних засадах.

Правове й законодавче закріплення соціальної роботи як фаху в Україні відбулося завдяки ухваленню законів “Про соціальну роботу з дітьми та молоддю” (2001 р.), “Про соціальні послуги” (2003 р.), внесенню відповідних посад до державного класифікатора професій, розробленню стандартів надання

соціальних послуг.

З 2002 р. в школах України було введено посаду "соціальний педагог", що, відповідно, вимагало здійснення фахової підготовки й таких фахівців у вищій школі.

На сьогодні, статус фахівців соціальної сфери (практичні психологи, соціальні педагоги) як педагогічних працівників гарантований ст. 76 Закону України "Про освіту" (2017 р.).

Постановою КМУ "Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра" № 1719 від 13 грудня 2006 р. в галузь знань 1301 "Соціальне забезпечення" увійшло два напрями підготовки 6.130101 "Соціальна допомога" та 6.130102 "Соціальна робота" [5].

Відповідно до Наказу Міністерства соціальної політики України від 25. 05. 2012 р. за № 324 "Про затвердження нової редакції кваліфікаційної характеристики професії "Фахівець із соціальної роботи" були внесені зміни до завдань та обов'язків фахівця із соціальної роботи [3].

На сьогодні здобувачі відповідного ступеня вищої освіти галузі знань 23 "Соціальна робота" за напрямом підготовки 231 "Соціальна робота" опановують освітньо-професійні програми з різними спеціалізаціями: "Соціальна робота", "Соціально-психологічна реабілітація", "Соціальне забезпечення", "Соціально-психологічне консультування" тощо.

Відповідно до стандарту вищої освіти України (2016 р.) підготовка на бакалаврському рівні за спеціальністю "Соціальна робота" передбачає певну кількість кредитів та спрямування половини обсягу освітньої програми на забезпечення формування у студента загальних і фахових компетентностей; на магістерському рівні підготовка фахівців соціальної сфери спрямована на майбутню викладацьку та науково-практичну роботу й передбачає професійну діяльність за фахом в установах державного управління і соціального захисту.

Спеціальність стрімко набуває популярності: якщо у 90-х роках минулого століття підготовкою фахівців соціальної сфери займалися лише чотири заклади вищої освіти нашої країни, то станом на 2012 р. в Україні професійну підготовку соціальних працівників у системі вищої освіти здійснювало понад 30 державних та приватних навчальних закладів, а за даними 2017 р. за цією спеціальністю готують випускників 38 державних та 7 приватних закладів освіти.

Професійна підготовка фахівців соціальної сфери детермінована соціальними, економічними і культурними умовами розвитку українського суспільства, що постійно змінюються й є значущими для системи вищої освіти, а також принципами, які відображають специфіку соціальної діяльності у суспільстві. Тому перед соціальною освітою в Україні стоїть складне завдання – збалансувати складну ситуацію сьогодення, поставивши в центрі уваги людину, зробивши на неї ставку, особливо людину, чиї безпека, життєвий рівень, права і благоустрій бажають значно кращого. І саме тут навчання соціальній роботі повинно відігравати провідну роль. Для вирішення цього завдання потрібен весь досвід, знання, які нагромаджені в нашій країні та в зарубіжних країнах, які необхідно творчо використовувати і розвивати.

Отже, в Україні професійна підготовка майбутніх соціальних працівників

пройшла три періоди, які, за твердженням І. Б. Савельчук [7], були визначальними для її становлення та розвитку:

І період (1991 р.–2000 р.) – відкриття нової для України спеціальності "Соціальна робота" за напрямом "Соціологія" та створення організаційних умов для забезпечення підготовки соціальних працівників, активна діяльність міжнародних організацій (україно-британо-португальський проект ТЕМПУС-ТАСІС "Соціальна робота в Україні", україно-фінсько-голландський проект ТАСІС Європейського Союзу "Соціальний захист в Україні", проект Християнського дитячого фонду "Соціальна освіта в Україні"; створення Асоціації соціальних педагогів і працівників соціальної сфери, відкриття першого факультету перепідготовки соціальних педагогів і працівників у Донецькому університеті, перший набір майбутніх соціальних працівників у Запорізькому Університеті, Харківському інституті культури; поява україномовної фахової літератури, у тому числі періодичних видань, поява професійного свята - Дня працівника соціальної сфери;

ІІ період (2001 р.–2010 р.) – створення правового й законодавчого підґрунтя соціальної роботи, становлення спеціальності "Соціальна робота" за напрямом "Соціальне забезпечення" та створення організаційно-методичних умов для відповідності підготовки соціальних працівників рівням європейської освітньої системи зі збереженням структури вітчизняної системи професійної освіти "молодший спеціаліст – бакалавр – спеціаліст – магістр"; ухвалення національного етичного кодексу і ратифікація міжнародної Декларації етичних принципів і стандартів соціальної роботи;

ІІІ період (2011р. – по теперішній час) – остаточне становлення спеціальності "Соціальна робота" за напрямом "Соціальна робота" та створення організаційно-методичних умов для оновлення підготовки фахівців соціальної сфери відповідно до проблематики соціальної роботи; формується інноваційна підготовка фахівців соціальної сфери на основі компетентнісного підходу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ретроспективний аналіз підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в Україні дав змогу визначити й схарактеризувати три періоди, які були визначальними для її становлення та розвитку, як-то: І період (1991 р. – 2000 р.), ІІ період (2001 р. – 2010 р.), ІІІ період (2011р. – по теперішній час). З'ясовано, що у кожен з визначених періодів у контексті економічних і соціальних умов професійна підготовка майбутніх фахівців соціальної сфери мала свої особливості.

Своєрідність сучасного стану підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери в нашій країні значною мірою зумовлена особливостями соціальних процесів і професійної освіти, оскільки професіоналізація соціальної роботи і соціально-педагогічної діяльності та впровадження професійної освіти тих, хто її здійснює, відбулися на початку 1990-х рр. директивним шляхом з метою модернізації соціальної сфери за світовими стандартами, не зовсім враховуючи специфіку розвитку вітчизняної освіти і соціального забезпечення.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в обґрунтуванні можливості і доцільності використання зарубіжного досвіду підготовки фахівців соціальної сфери в умовах університетської освіти.

Використана література:

1. Лукашевич М. П., Семигіна Т. В. Соціальна робота (теорія і практика) [Текст] : підручник. Київ : Каравела, 2009. 368 с.
2. Міщик Л. І. Соціальна педагогіка: досвід та перспективи. Запоріжжя, 1999. 248 с.
3. Наказ Міністерства соціальної політики України "Про затвердження нової редакції кваліфікаційної характеристики професії "Фахівець із соціальної роботи" від 25.05.2012 року № 324 [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://romny-mcss.edukit.sumy.ua/Files/downloads/наказ%20Мінсоцполітики%20 від%2025.05.2012%20№324.doc
4. Поліщук В. А., Янкович О. І. Історія соціальної педагогіки та соціальної роботи: Курс лекцій. Тернопіль : ТДПУ, 2009. 256 с.
5. Постанова КМУ "Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра" № 1719 від 13 грудня 2006 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1719-2006-п
6. Романовська Л. І. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності та позитивні тенденції такого процесу в Україні. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна"*. 2013. № 2 (8). С. 224-227.
7. Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників за сучасних умов: інноваційні тенденції. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Педагогічні науки. 2016. Вип. 1. С. 120-125.
8. Соціальна робота в Україні: перші кроки. Київ : КМ Academia, 2000. 236 с.
9. Фурман А. В., Підгурська М. В. Історія соціальної роботи : навчальний посібник. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 174 с.

Referances:

[1] Lukashevy`ch M. P., (2009). Social`na robota (teoriya i prakty`ka) [Tekst]: Pidruchny`k [Social work (theory and practice)]. Ky`yiv : Karavela.

[2] Mishhy`k L. I., (1999). Social`na pedagogika: dosvid ta perspekty`vy`. [Social pedagogics: experience and perspectives]. Zaporizhzhia.

[3] Nakaz Ministerstva social`noyi polity`ky` Ukrayiny, (2012).` "Pro zatverdzhennya novoyi redakciyi kvalifikacijnoyi xaraktery`sty`ky` profesiyi "Faxivecz` iz social`noyi roboty`". [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine.

[4] (2012) "On Approval of new Edition of the Qualification Characteristic of Profession "Specialist in Social Work"] [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu : http://romny-mcss.edukit.sumy.ua/Files /downloads/nakaz%20Minsoczpolity`ky`%20 vid%2025.05.2012%20#324.doc.

[5] Polishhuk V. A. (2009). Istoriya social`noyi pedagogiky` ta social`noyi roboty`: Kurs lekcij. [The history of social pedagogics and social work: Course of lectures]. TDPU, Ternopil`.

[6] Postanova KMU, (2006). "Pro perelik napryamiv, za yaky`my` zdijsnyuyet`sya pidgotovka faxivciv u vy`shhy`x navchal`ny`x zakladax za osvitn`o-kvalifikacijny`m rivnem bakalavra". [Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine,

[7] 2006 "On the List of Directions according to which Specialists of Higher Educational Establishments are trained for the Educational Qualification Level of Bachelor"]. [Elektronny`j resurs]. Rezhy`m dostupu : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1719-2006-p.

[8] Romanovs`ka L. I., (2013). Pidgotovka majbutnix social`ny`x pedagogiv do profesijnoyi diyal`nosti ta pozy`ty`vni tendenciyi takogo procesu v Ukrayini. [Professional activity training of future social pedagogues and positive tendences of such a process in Ukraine]. Collection of scientific works of Khmelnytskyi Institute of Social Technologies of "Ukraine" University, 2 (8), p. 224-227.

[9] Savel`chuk I. B., (2016). Pidgotovka social`ny`x pracivny`kiv za suchasny`x umov: innovacijni tendenciyi. [Social workers training in modern conditions: innovative trends]. Herald of Zhytomyr State University named after Ivan Franko. Pedagogic sciences 1, p. 120-125.

[10] Poltavcya V., (2000). Social`na robota v Ukrayini: pershi kroky`. [Social work in Ukraine: the first steps]. Kyiv : KM Academia.

[11] Furman A. V., Pidgurs`ka M. V., (2014). Istoriya social`noyi roboty`: [navchal`ny`j posibny`k]. [The history of social work]. Ternopil : TNEU, 2014.

ПАВЕЛКИВ К. М. Ретроспективный анализ подготовки будущих специалистов социальной сферы в Украине.

Сегодня в мире возрастает осознание значимости социальной сферы в жизни отдельного человека, актуализируется социальная политика, возрастает потребность в социальной защите населения. Профессиональная подготовка специалистов социальной сферы переживает сложный период реформирования, поэтому определение правильной стратегии в развитии социальной политики, конкретных направлений и сфер социальной работы, системы подготовки кадров для этой сферы является для Украины сегодня чрезвычайно важным вопросом. Подготовка социальных работников имеет свои особенности, которые обусловлены спецификой процесса становления сравнительно новой профессии в Украине, сложностью и разноплановостью деятельности, трудностями трудоустройства специалистов, стереотипами в отношении к специалистам социальной сферы.

В статье осуществлен целостный хронологический анализ становления профессиональной подготовки будущих специалистов социальной сферы в Украине, на основе которого в этой подготовке выделены и охарактеризованы три периода: I период (1991 г. – 2000 г.), II период (2001 г. – 2010 г.), III период (2011 г. – по настоящее время). Выяснено, что в каждый из определенных периодов в контексте экономических и социальных условий профессиональная подготовка будущих специалистов социальной сферы имела свои особенности. Доказано, что изучение истории становления и развития подготовки будущих специалистов социальной сферы, критическое осмысление социально-педагогической практики поможет избежать ошибок на современном этапе развития компетентности специалиста и максимально творчески использовать накопленный опыт.

Ключевые слова: *будущие специалисты социальной сферы, социальная работа, социальный работник, социальный педагог, профессиональная подготовка.*

PAVELKIV K. M. Retrospective analysis of future social sphere specialists' training in Ukraine.

The purpose of the article is to carry out a historical analysis of formation and development of future social sphere specialists' training in Ukraine. The research methodology include approaches (system, chronological and problem, comparative), principles (historicism principle in the consideration of events and facts, the principle of logical coherence and consistency of presentation) and methods (analysis, synthesis, systematization, description, comparison, abstraction, selection of logical connections and interconnections) of obtaining new knowledge.

The result of the research is a complete chronological analysis of professional training formation of future social sphere specialists in Ukraine, on the basis of which three periods of the training have been distinguished and characterized.

For the first time it was clarified that in the context of economic and social conditions in every distinguished period professional training of future social sphere specialists had its own peculiarities: I stage (1991 – 2000) – opening a new specialty for Ukraine "Social work", active work of international organizations (Ukrainian and British and Portuguese project TEMPUS-TASIS "Social work in Ukraine", Ukrainian and Finnish and Dutch project TASIS of European Council "Social protection in Ukraine"); the creation of Association of social pedagogues and social sphere workers, opening of the first faculty of social pedagogues and workers retraining at Donetsk University, the first admission of future social workers at Zaporizhia University, Kharkiv Institute of Culture; the emergence of Ukrainian language professional literature, including periodicals, the appearance of a professional holiday – Day of social worker; II stage (2001–2010) – creation of legal and legislative basis for social work, creation of organizational and methodological conditions for the conformity of social workers training to levels of European educational system with the preservation of the structure of national system of vocational education "Junior Specialist – Bachelor – Specialist - Master"; adoption of the National Ethical Code and ratification of the Universal Declaration of Ethical Principles and Standards of Social Work; III stage (2011 – up to now) – final formation of specialty "Social work" and creation of organizational and methodological conditions for renovation of social sphere

specialists' training according to problems of social work; formation of innovative social sphere specialists' training on the basis of competence approach.

Practical significance of the research is that the studying of the history of formation and development of future social sphere specialists' training, critical understanding of social and pedagogical practice will help to avoid mistakes at the present stage of competence development of the specialist and to use all accumulated experience in the most creative way.

Keywords: *future specialists in the social sphere, social work, social worker, social teacher, vocational training.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.20
УДК 378.014.
ORCID 0000-0002-8099-1566

Плющ В. М.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ САМООСВІТИ СТУДЕНТІВ

Проблема самоосвіти – це одна з педагогічних проблем, яка не втрачає своєї актуальності. Адже согодні суспільству потрібна активна, мобільна особистість, що володіє умінням планувати і самостійно організовувати власну діяльність, адекватно оцінювати якість і рівень результатів власної роботи, розширювати освітній простір для вирішення поставлених завдань та цілей. Ці якості відображаються в інтегрованій характеристиці властивостей особистості, яка виявляється в потребі, готовності і здатності до самостійної освітньої діяльності.

У статті проаналізовано основні підходи до визначення понять "самоосвіта" та "самостійна робота". Здійснено аналіз співвідношення окреслених понять, який показав, що це два складних види діяльності, які можуть бути пов'язані між собою або збігатися один з одним окремими компонентами, зсув цих понять може привести до неправильного вибору форм, засобів і методів їх практичної реалізації. Самостійну роботу слід розглядати лише як необхідну складову процесу самоосвіти, вона формує готовність до самоосвіти, створює основу для можливості здійснення безперервної освіти та постійного підвищення своєї кваліфікації. Оскільки процес самоосвіти відбувається під час самостійної роботи студентів, ми можемо відзначити, що самоосвіту можна вважати метою і результатом діяльності, а самостійну роботу – засобом досягнення результату. Наголошено, що в умовах сьогодення самостійна робота не забезпечує якісну реалізацію поставлених перед нею завдань оскільки має недостатню цілеспрямованість, проблемність, навчально-методичне і технічне забезпечення, слабку контрольованість, недостатню диференційованість і варіативність.

Ключові слова*: освіта, самоосвіта, самостійна робота студентів.*

Сьогодні суспільству потрібна активна, мобільна особистість, що володіє умінням планувати і самостійно організовувати власну діяльність, адекватно оцінювати якість і рівень результатів власної роботи, розширювати освітній простір для вирішення поставлених завдань та цілей. Ці якості відображаються в інтегрованій характеристиці властивостей особистості, яка виявляється в потребі, готовності і здатності до самостійної освітньої діяльності. Необхідно зазначити, що

в теорії самоосвітньої діяльності існує кілька понять, які часто використовуються як синоніми, що іноді призводить до утруднення сприйняття інформації. Зокрема, в науковій педагогічній та психологічній літературі для позначення близьких за змістом явищ використовуються такі поняття, як самостійна робота, самостійна діяльність, самоосвітня діяльність і самоосвіта. Отже, проблема самоосвіти – це одна з педагогічних проблем, яка не втрачає своєї актуальності.

У наукових дослідженнях можна виділити декілька підходів до дослідження самоосвіти:

– в теорії неперервної професійної самоосвіти (Л. Д. Бодалєв. А. В. Костенікова, В. М. Турченко тощо);

– в системі підвищення кваліфікації та підготовки фахівців, як одна з найдинамічніших форм підвищення рівня спеціаліста (Ю. М Кулюткін, Г. С. Сухобська тощо);

– в соціологічних дослідженнях, як діяльність особистості або соціальної групи, що характеризується свободою вибору роботи, пов'язаної з підвищенням культурного, освітнього, професійного, наукового рівнів і спрямованої на задоволення її духовних потреб та реалізацію потреб в соціалізації і самореалізації (Л. Ф. Колесніков, Є. О. Шукліна тощо);

– в педагогічній психології, як основна складова самовиховання, самовдосконалення, саморозвитку особистості (Є. І. Ісаєв, В. І. Слободчиков тощо).

Метою статті є дослідження проблеми розвитку умінь самоосвіти та виявлення співвідношення між самоосвітою і самостійною роботою студентів.

У наукових дослідженнях по-різному тлумачать термін "самоосвіта" (табл. 1).

Таблиця 1

Трактування поняття "самоосвіта" в педагогічній літературі

Автор	*Зміст поняття "самоосвіта"*
А. Я. Айзенберг, В. П. Бондаренко, А. К. Маркова	як цілеспрямовану систематичну пізнавальну діяльність, керовану самою особистістю
Г. М. Коджаспирова	як розумове і світоглядне самовиховання, в процесі якого відбувається розвиток вміння самостійно організовувати свою діяльність з метою оволодіння нових знань
Б. Ф. Райський, Г. К. Селевко	як вищу форму задоволення пізнавальних потреб
Г. С. Закіров	як самостійний спрямований пошук знань в конкретній галузі діяльності
П. І. Підкасистий	як безперервний процес зростання і розвитку знань
Ю. Є. Калугін, М. Г. Кузьміна	як засіб набуття знань, умінь і навичок, розвитку пізнавальних сил і здібностей
В. П. Зінченко, Б. Г. Мешеряков	як самостійну роботу, що протікає під опосередкованим керівництвом з боку викладача, за бажанням особистості, що самостійно опановує знання

Незважаючи на різноманітність трактувань самоосвіти, автори визначають самоосвіту як пізнавальну діяльність. Таким чином, якщо аналізувати наведені вище трактування самоосвіти з погляду діяльнісного підходу, то можна

відзначити, що багато хто з них відображають лише деякі сторони процесу самоосвіти. Найбільш повно відображає сутність самоосвіти, на нашу думку, визначення, згідно з яким самоосвіта визначається як спеціально організована, активна, саморегульована, систематична пізнавальна діяльність, спрямована на досягнення певних особистісно і суспільно значущих освітніх цілей: задоволення пізнавальних інтересів, загальнокультурних і професійних запитів, підвищення кваліфікації [3].

З огляду на безліч визначень поняття, можна також відзначити деякі основні ознаки самоосвіти: відсутність управління, самостійний пошук, оволодіння і розширення знань, підвищений інтерес, подальший розвиток [4].

Самоосвіта нерозривно пов'язана з освітою: без освіти не може бути самоосвіти, і навпаки. При цьому освіта є родовим щодо поняття самоосвіти. Актуальним є поступове зміщення співвідношення "освіта – самоосвіта" до домінування останньої. Основною метою самоосвіти є підвищення ефективності навчання, розширення знань і особистісне самовдосконалення, засноване на самоконтролі. Соціальне державне замовлення, що відображає реальні освітні потреби суспільства визначає мету самоосвітньої діяльності студента у закладах вищої освіти.

Перехід до самоосвіти пов'язаний з психологічними змінами: освіта шляхом самоосвіти підпорядковується цілям особистісного зростання і вдосконалення [1, с. 83].

На початковому етапі свого розвитку самоосвіта є ситуативною, стихійною, неусвідомлюваною активністю. Вона має цілеспрямований, несистематичний характер і самим суб'єктом часто не контролюється. Таке пізнання нерідко характеризується відсутністю чіткої спрямованості на певний предмет або галузь знань.

На наступному етапі ця активність набуває зовнішньої детермінації виконується під дією зовнішніх чинників, зокрема, під впливом педагога і набуває деякої цілеспрямованості та систематичності. Така самоосвіта характеризується зовнішньою мотивацією, збуджується на вимогу педагога.

Надалі відбувається наростання цілеспрямованості самоосвітньої активності, процес пізнання стає повністю самостійним, тобто в ньому присутні самовпорядкованість і внутрішня детермінація, яка проявляється у внутрішній мотивації пізнавального процесу.

Загальні закономірності процесу самоосвіти, які допомагають усвідомити сутність прагнення до неї, сформульовані Б. Ф. Райським:

1. Прагнення до самоосвіти тісно пов'язане з моральним і розумовим розвитком людини.

2. Прагнення до самоосвіти зростає шляхом регулярної самоосвітньої діяльності в міру задоволення пізнавальних потреб і інтересів студента.

3. Прагнення до самоосвіти залежить від рівня умінь самоосвіти і, в свою чергу, стимулює їх вдосконалення.

4. Прагнення до самоосвіти залежить від умов пізнавальної діяльності. Виникнення непереборних труднощів в задоволенні пізнавальних потреб і інтересів, а також переривання самоосвітньої діяльності тягне загасання прагнення до самоосвіти [6, с. 10-14].

Провідною формою організації навчального процесу в закладах вищої освіти є

самостійна робота (більше 50% часу), яка сприяє формуванню у студента готовності до самоосвіти, виховує пізнавальні та професійні інтереси, розвиває мотивацію навчання, сприяє зростанню творчої активності та ініціативи [5]. Різні трактування цього поняття наведено в табл. 2.

Згідно з наведеними визначеннями, самостійна робота, з одного боку, трактується як вид діяльності, що спонукає активність, пізнавальний інтерес, самостійність, і як основа самоосвітньої діяльності, спонукання до подальшого підвищення кваліфікації, а з другого боку, як система заходів або педагогічних умов, що забезпечують керівництво самостійною діяльністю студентів.

Загалом самоосвіту можна трактувати, з одного боку, як різновид самостійної діяльності, пов'язану з підвищенням рівня освіченості, оволодінням новими знаннями, вдосконаленням практичних професійних умінь. З другого боку, необхідно враховувати, що поняття "самоосвіта" більш ширше за поняття "самостійна робота", і в широкому сенсі цілком спирається на творчість, особисту ініціативу.

Таблиця 2

Трактування поняття "самостійна робота" в педагогічній літературі

Автор	*Зміст поняття "самостійна робота"*
Г. М. Коджаспірова	засіб, що формує пізнавальні здібності учнів, їх спрямованість на безперервну самоосвіту
Б. П. Есипов, В. А. Сластенин А. В. Усова	це активна пізнавальна діяльність учнів, яка виконується без особистої участі викладача, але за його завданням і в спеціально відведений час
П. І. Підкасистий	це процес залучення учнів до самостійної пізнавальної діяльності, засіб її логічної і психологічної організації
Л. Г. Вяткин	така діяльність, яка в умовах систематичного зменшення прямої допомоги викладача дає змогу виконувати навчальні заняття з метою свідомого і міцного засвоєння знань, умінь і навичок розвитку пізнавальної самостійності як риса особистості того, хто навчається
Б. Г. Иоганзен	сукупність дій, спрямованих на виховання самостійності та активності як рис особистості з формування умінь раціонально оволодівати корисною інформацію.

Самостійну роботу виправдано розглядати як засіб залучення студентів до самостійної пізнавальної діяльності. Чітко сформульовані в кожному конкретному типі і вигляді самостійної роботи завдання нададуть можливість залучити студентів до керованої пізнавальної діяльності.

Аналіз процесу самоосвіти та самостійної роботи особистості показав, що це два складних види діяльності людини, які можуть бути пов'язані між собою або збігатися окремими компонентами. Зсув цих понять може привести до неправильного вибору форм, засобів і методів їх практичної реалізації. Самостійну роботу, на наш погляд, слід розглядати лише як необхідну складову процесу самоосвіти, що має більш широкі цілі. Самоосвіта на відміну від самостійної роботи – це не тільки діяльність, спрямована на засвоєння, поглиблення і оволодіння нових знань в період навчання у закладах вищої освіти,

а й форма продовження навчання молодих фахівців після його закінчення.

Вирішуючи питання вдосконалення управління самоосвітою студентів важливо дотримуватися вибору відповідної стратегії, в основі якої знаходиться ідея доцільної управлінської взаємодії між викладачами і студентами в цілісному педагогічному процесі. Спираючись на самоврядування студентів, на їхню ініціативу і ділові якості, на творчу активність і готовність до самоврядування доцільно прагнути до поступового переходу всієї самостійної роботи студентів до самоосвіти [2].

Таким чином, головна відмінність самостійної роботи від самоосвіти полягає в тому, що самостійна робота студентів, головним чином, спрямована на засвоєння певних знань, умінь, способів діяльності, передбачених змістом освітніх програм і складає основу підготовки фахівця. А самоосвіта студента – це добровільна діяльність, націлена на оволодіння знаннями під час самостійної роботи без детального керівництва з боку викладача, яка неможлива, якщо у студентів не сформовані початковий досвід пізнавальної діяльності, потреба до неї і емоційно-вольові якості.

Оскільки процес самоосвіти відбувається під час самостійної роботи студентів, ми можемо відзначити, що самоосвіту можна вважати метою і результатом діяльності, а самостійну роботу – засобом досягнення результату. Варто зазначити, що самостійна робота через недостатню цілеспрямованість, проблемність, навчально-методичну і технічну забезпеченість, слабку контрольованість викладачів, недостатню диференціацію і варіативність, при якій мінімально враховуються індивідуальні можливості, потреби і інтереси студента, не може забезпечити якісну реалізацію поставлених перед нею завдань. Тому подальші дослідження будуть спрямовані на удосконалення процесу організації самостійної роботи студентів.

Використана література:

1. Булдаков С. К. Образование: цели, идеи, методология. Опыт философского исследования. Кострома : Изд-во КГУ Н. А. Некрасова, 2000. 180 с.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный поход. Москва : Высшая школа, 1991. 208 с.
3. Коджаспирова Г. М. Культура прфессионального самообразования педагога : пособие / под ред. Ю. М. Забродина. Москва : Академия, 1994. 344 с.
4. Кузьмина М. Г. К вопросу о понятии "самообразование". *Формирование у учащихся стремления к образованию*. Волгоград : Изд-во ВГПИ, 1976. С. 43-49.
5. Локота О. В., Давтян М. Г. Самостоятельная работа студентов : методические рекомендации. Ростов н/Д. : Изд-во СКАГС, 2010. 45 с.
6. Райский Б. Ф. О некоторых закономрностях процесса самообразования. *Формирование у учащихся стремления к самообразованию*. Волгоград, 1976. С. 10-15.

References:

[1] Buldakov S. K. (2000). Obrazovanie: celi, idei, metodologiya. Opyt filosofskogo issledovaniya. Kostroma : Izd-vo KGU N. A. Nekrasova. 180 s.

[2] Verbickij A. A. (1991). Aktivnoe obuchenie v vysshej shkole: kontekstnyj pohod. Moskva : Vysshaya shkola. 208 s.

[3] Kodzhaspirova G. M. (1994). Kultura prfessionalnogo samoobrazovaniya pedagoga: posobie / pod red. Yu. M. Zabrodina. Moskva : Akademiya. 344 s.

[4] Kuzmina M. G. (1976). K voprosu o ponyatii “samoobrazovanie”. *Formirovanie u uchashihsya stremleniya k obrazovaniyu.* Volgograd : Izd-vo VGPI. S. 43-49.

[5] Lokota O. V., Davtyan M. G. (2010). Samostoyatelnaya rabota studentov : metodicheskie rekomendacii. Rostov n/D. : Izd-vo SKAGS. 45 s.

[6] Rajskij B. F. (1976). O nekotoryh zakonomrnostyah processa samoobrazovaniya. *Formirovanie u uchashihsya stremleniya k samoobrazovaniyu.* Volgograd. S. 10-15.

Плющ В. М. Самостоятельная работа как одна из форм самообразования студентов.

Проблема самообразования – это одна из педагогических проблем, которая не теряет своей актуальности. Ведь сегодня обществу нужна активная, мобильная личность, которая владеет умением планировать и самостоятельно организовывать собственную деятельность, адекватно оценивать качество и уровень результатов собственной работы, расширять образовательное пространство для решения поставленных задач и целей. Эти качества отображаются в интегрированной характеристике свойств личности, которая выявляется в потребности, готовности и способности к самостоятельной образовательной деятельности.

В статье проанализированы основные подходы к определению понятий “самообразование” и “самостоятельная работа”. Осуществлен анализ соотношения определенных понятий, который показал, что это два сложных вида деятельности, которые могут быть связаны между собой или совпадать друг с другом отдельными компонентами, смещение этих понятий может привести к неправильному выбору форм, средств и методов их практической реализации. Самостоятельную работу следует рассматривать лишь как необходимое составляющую процесса самообразования, она формирует готовность к самообразованию, создает основу для возможности осуществления непрерывного образования и постоянного повышения своей квалификации. Поскольку процесс самообразования происходит во время самостоятельной работы студентов, мы можем отметить, что самообразование можно считать целью и результатом деятельности, а самостоятельную работу – средством достижения результата. Отмечено, что в сегодняшних условиях самостоятельная работа не обеспечивает качественную реализацию постеленных перед ней задач поскольку имеет недостаточную целеустремленность, проблемность, учебно-методическое и техническое забезпеченя, слабую степень контроля, недостаточную дифференцированность и вариативность.

Ключевые слова: *образование; самообразование; самостоятельная работа студентов.*

Plusch V. M. Independent work as one of the forms of student self-study.

The problem of self-education is one of the pedagogical problems that does not lose its relevance. After all, society needs an active, mobile personality with the ability to plan and organize their own activities, to adequately assess the quality and level of results of their own work, to expand the educational space to meet their goals and objectives. These qualities are reflected in the integrated characteristics of personality traits, which is manifested in the need, willingness and ability for independent educational activity.

The article analyzes the main approaches to defining the concepts of self-study and independent work. It also considers the connection between the above-mentioned concepts. Thus, it is found that these two complex types of human activity, which may be related to each other or coincide with each other. However, the shift in these concepts may lead to choosing incorrect forms, means and methods of their practical implementation. Independent work should be viewed only as a necessary component of self-study since it forms the readiness for self-study and creates the basis for continuing education and continuing professional development. Given that the process of self-study occurs during independent work of students, one can note that self-study can be regarded as a goal and result of activity, whereas independent work is seen a means to achieve the result. It is pointed out that under today’s conditions independent work does not properly fulfil the tasks it should since it lacks purposefulness, focus on problem-solving, educational and methodological and technical support, is poorly monitored, insufficiently differentiated and variable.

Keywords: *education; self-education; students’ independent work; self-cognition.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.21
УДК 378.147:539.16.01

Подопригора Н. В.

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИКЛУ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНОГО ФІЗИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

Національні пріоритети, пов'язані з підвищенням якості професійної підготовки майбутніх учителів природничих наук та перехід вищої школи України на нові показники якості освіти (компетентності) актуалізували потребу в фахівцях, здатних забезпечувати сприятливі умови для всебічного розвитку суб'єктів освітнього процесу. У цьому контексті особливої уваги заслуговує реформування процесу підготовки майбутніх фахівців, професійна діяльність яких спрямована на формування у вихованців цілісних уявлень про систему природничих наук, що водночас потребує не лише базових природничо-математичних знань і умінь, а й таких, що забезпечують здатність майбутнього вчителя до їхньої реалізації у професійній діяльності, готовності до інновацій як у змісті, так і технологіях навчання природничих наук.

Стаття присвячена проблемі підготовки майбутніх учителів природничих наук до формування основних компетентностей у природничих науках і технологіях, наукового розуміння природи і сучасних технологій, а також здатності застосовувати його в практичній діяльності. Готовності майбутніх учителів природничих наук до професійної діяльності розглядається з позицій їхньої природничо-наукової та методичної підготовки. Представлені методичні рекомендації щодо організації і реалізації циклу наукового пізнання застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати на прикладі експериментального завдання з фізики: визначення добротності математичного маятника. До лабораторного обладнання увійшли прості цифрові вимірювальні прилади та авторське саморобне обладнання, що уможливлює реалізацію пропонованого завдання в навчальному фізичному експерименті.

Ключові слова: *Нова українська школа, основні компетентності у природничих науках і технологіях, науковий метод пізнання, теоретичні і експериментальні методи фізики, навчальний фізичний експеримент.*

Національні пріоритети, пов'язані з підвищенням якості професійної підготовки майбутніх учителів природничих наук та перехід вищої школи України на нові показники якості освіти (компетентності) актуалізували потребу в фахівцях, здатних забезпечувати сприятливі умови для всебічного розвитку суб'єктів освітнього процесу. У цьому контексті особливої уваги заслуговує реформування процесу підготовки майбутніх фахівців, професійна діяльність яких спрямована на формування у вихованців цілісних уявлень про систему природничих наук, що водночас потребує не лише базових природничо-математичних знань і умінь, а й таких, що забезпечують здатність майбутнього вчителя до їхньої реалізації у професійній діяльності, готовності до інновацій як у змісті, так і технологіях навчання природничих наук. У педагогічних університетах основою формування готовності майбутніх учителів природничих наук до професійної діяльності є їхня

природничо-наукова та методична підготовка. Кожен з цих складників у структурі професійно-педагогічної компетентності майбутнього фахівця охоплює систему фундаментальних природничих знань, наукових понять, законів і теорій, основні методи теоретичного і експериментального пізнання та методи навчання природничих дисциплін, ураховуючи особистісні якості тих, хто навчається. Така система покликана забезпечувати можливість успішного виконання професійної діяльності майбутнього вчителя природничих наук, сприяти формуванню теоретичних та експериментаторських умінь і навичок, логічного мислення, формуванню наукового світогляду тощо. При цьому слід ураховувати, що формування готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності особливо тісно пов'язано з національними пріоритетами і реформуванням середньої освіти України в контексті реалізації концептуальних засад нової української школи, які ***актуалізують*** потребу прийняття європейської системи оцінювання результатів освітньої діяльності учнів. До однієї з десяти ключових компетентностей нової української школи віднесено "*основні компетентності у природничих науках і технологіях"* – наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати [1].

З цього погляду **метою** нашого дослідження є врахування цього факту в процесі методичної підготовки майбутніх учителів природничих наук до реалізації циклу наукового пізнання засобами навчального фізичного експерименту.

Аналіз наукових психолого-педагогічних та методичних досліджень, навчальних програм і підручників з фізики, досвід викладання курсів, загальної і теоретичної фізики, методики навчання фізики в педагогічному університеті дозволяє нам стверджувати, що традиційна схема *формально-логічного підходу*, не повною мірою забезпечує виконання сучасних вимог підвищення якості природничо-наукової освіти оскільки поза її увагою залишаються: по-перше, проблема індивідуального особистісного розвитку студентів щодо формування: мотивації, інтересу, соціалізації, самостійності і творчості у навчанні; по-друге, що важливо для навчання фізики – це проблема формування емпіричного і теоретичного знання з урахування багатоплановості й розмаїття змісту навчання фізики в його організаційно-процесуальних аспектах. На наш погляд, для створення моделі квазіпрофесійної діяльності вчителя фізики в методичних курсах природничих наук важливими є результати наукових досліджень попередників, які пройшли ефективну перевірку практикою їх упровадження в загальноосвітню школу.

Зокрема за радянських часів відомою, в аспекті формування творчих здібностей учнів в галузі фізико-технічної творчості та винахідництва є робота В. Г. Разумовського, якому вдалося відшукати достатньо універсальний (методологічний) інструмент для організації навчального пізнання – *принцип циклічності*, який дає змогу чітко побудувати етапи навчально-пізнавальної діяльності учнів з фізики за схемою, яка віддзеркалює логіку наукового пізнання природи. Він представлений наступною логікою організації навчально-пізнавальної діяльності: "факти, проблема – гіпотеза, модель – наслідок – експеримент, практика" [4]. Принцип циклічності у явній і неявній формі є нормою

пізнання, що конкретизується для двох провідних видів навчальної діяльності – експериментування та моделювання, що є апроксимованими від методів наукового пізнання фізичних явищ і процесів – експериментального і теоретично, останні у фізиці є рівноправними і взаємодоповнюваними.

Проблемі формування теоретичних узагальнень фізичних знань присвячені роботи В. В. Мултановського, який запропонував проектування змісту навчання здійснювати за універсальною схемою структури фізичної теорії. При цьому в змісті навчання виділяються фундаментальні явища, а потім викладаються їх теорії, з'ясовується їх практичне значення та перспективи подальшого розвитку [3]. Механізм узагальнення в розвитку теоретичного мислення суб'єктів навчання забезпечується принципом генералізації, який водночас зумовлює значне розширення змісту навчання, що потребує відшукання механізмів балансування цього процесу.

У вітчизняній науковій методичній школі вирішенню проблеми взаємозв'язку теоретичного та емпіричного в навчанні фізики відомим є дослідження О. І. Ляшенка, який розглядає цей зв'язок ширше ніж співвідношення рівнів пізнання і виділяє декілька напрямів, відповідно до яких ним обґрунтовано *методичну модель* формування в учнів фізичного знання на новій концептуальній основі єдності змістового і процесуального компонентів навчального процесу, що дало змогу вирішити проблему на нових теоретико-методичних засадах [2].

Разом з тим, для організації освітнього процесу засобами навчання фізики, методична модель єдності змістового і процесуального компонентів потребує врахування пізнавального потенціалу методу наукового пізнання, зокрема це дає змогу обґрунтувати об'єктивність взаємозв'язку теоретичного та емпіричного в навчанні фізики, що в загальноосвітній школі реалізовано на засадах аналогії наслідків емпіричних спостережень та узагальнень з теоретичними основами фізики. Отже, розвиваючи ідеї попередників, вирішення проблеми віддзеркалення в навчальному пізнанні методу наукового пізнання ми вбачаємо у концептуальній ідеї єдності змісту і методів навчання фізики у інтегрованому взаємозв'язку їхньої фундаментальної і методичної підготовки майбутніх учителів природничих наук в контексті професійної діяльності.

Методика навчання циклу наукового пізнання складають кілька ключових моментів. По-перше, перехід від фактів до моделі має здійснюватися в спільній діяльності вчителя з учнями, без посилань на авторитети, всіляко заохочуючи їх самостійність до висунення правдивих гіпотез. По-друге, при переході від наслідків теорії до умов експерименту варто ознайомити учнів з сучасними умовами і можливостями експериментування. По-третє, система експериментів, яка обґрунтовує фізичну теорію, має складати демонстраційні, лабораторні форми навчального експерименту та виконання додаткових експериментальних завдань, що забезпечує організацію ефективної навчально-пізнавальної діяльності і, зокрема, науково-дослідну роботу.

Оптимальною є ситуація, коли навчальний експеримент тісно пов'язаний із теоретичними основами вивчення досліджуваного фізичного процесу або явища. Це означає, що такий експеримент носить не ілюстративний, а доказовий характер, і його результат дає вичерпне пояснення. Цим загострюється проблема забезпечення достатньої експериментальної підготовки вчителя фізики і

наявності відповідної експериментальної бази щодо жорсткої вимоги присутності навчального експерименту практично на кожному уроці, кожному занятті [4].

У процесі наукового пізнання перехід від фактів до моделі і від наслідків до експерименту носять інтуїтивний характер, тому саме вони визначають сутність мислення учнів з фізики. Розв'язування задач з фізики також сприяє розвитку мислення учнів. Проте розрахункові задачі досліджують лише теоретичні моделі явища і не торкаються глибинних процесів, які формують мислення з фізики. Інакше кажучи, можна навчитись розв'язувати задачі, але не навчитись фізиці.

Дещо інакшою виглядає ситуація пов'язана із розв'язуванням експериментальних задач, в яких побудові теоретичної моделі передує експериментальний пошук фактів щодо формулювання умови такої задачі, або коли отриманий результат теоретичного розв'язку підтверджує експеримент. Кожна з таких задач відповідно до видів навчального експерименту може бути реалізованою у демонстраційному або фронтальному варіанті, бути частиною науково-дослідної роботи тощо. Постановка і виконання навчального фізичного експерименту потребує необхідних умов щодо його реалізації. Створюючи умови експерименту, необхідно підготувати обладнання, зібрати експериментальну установку й нарешті виконати належним чином експеримент. Отримуючи результат у процесі спостереження явища, необхідно звертати увагу на основні його риси, за можливості отримати кількісну характеристику досліджуваного явища. Проводячи аналіз, вміти зіставляти отриманий результат із результатами інших експериментів, пояснювати його і прогнозувати нові явища. Розглянемо один із варіантів реалізації циклу наукового пізнання на прикладі експериментального завдання "*Визначення добротності математичного маятника*".

Обладнання: 1) Установка, зібрана на базі цифрових вимірювальних приладів [5]; 2) Електронні терези; 3) Лабораторний штатив з муфтами; 4) Лінійка; 5) Пусковий електромагніт, джерело постійного струму, кнопковий вимикач, провідники.

Зміст і виконання завдання. Якщо коливальна система (маятник нитяний, маятник пружний, коливальний контур і ін.) виконує вільні коливання (рухається лише під дією внутрішніх сил), то її коливання є гармонічними. Але практично будь-яка коливальна система насправді здійснює затухаючі клювання, коли відхилення її від положення рівноваги поступово зменшуються. Такі коливання є негармонійними (амплітуда коливань втрачає зміст, частота в буквальному розумінні – також). Проте, коли коливання затухають слабко (наприклад, сила тертя значно менша сили пружності), то затухаючі коливання розглядаються близькими до синусоїдальних, та разом такими, що мають змінну амплітуду і умовний період коливань. Наразі амплітуда коливань – це величина максимального відхилу системи від положення рівноваги, яка через рівні проміжки часу утворює спадну геометричну прогресію.

Умовний період – це проміжок часу між двома послідовними максимальними відхиленнями від положення рівноваги в одну й ту ж сторону. Тоді:

$$x(t) = A_0 e^{-\beta t} \cos(\omega t + \alpha_0), \qquad (1)$$

де A_0 – початкова амплітуда (у момент часу $t = 0$), β – коефіцієнт

затухання, ω – умовна частота затухаючих коливань, причому:

$$A = A_0 e^{-\beta t},\ \omega = \sqrt{\omega_0^2 - \beta^2}\ ,\ \text{а}\ \omega_0 = \sqrt{\frac{k}{m}}\ ,\ \beta = \frac{c}{2m},$$

де c – коефіцієнт тертя: $F_T = -c\mathrm{v}$ – сила в'язкого тертя, яка лінійно пропорційна швидкості коливань).

Що потрібно розуміти під виразом "слабке затухання"? Для цього водять кількісну характеристику ступеня затухання – добротність коливальної системи.

Основною причиною, збурення коливань, є квазіпружна сила $F_{П} = -kx$, а основна причина затухань – сила тертя $F_T = -c\mathrm{v}$.

Добротність системи Q – це характеристика системи і оточуючого середовища, що визначається відношенням максимальної сили пружності до максимальної сили тертя, тобто:

$$Q = \frac{F_{П}}{F_T} = \frac{kx_{\max}}{c\mathrm{v}_{\max}}. \qquad (2)$$

Але $x_{\max} = A$, а $\mathrm{v}_{\max} = \omega_0 A$. Ураховано, що β – мала, а тому $\omega \approx \omega_0$.

Отже:

$$Q = \frac{k}{c\omega_0} = \frac{m\omega_0^2}{c\omega_0} = \frac{m\omega_0}{c} = \frac{\sqrt{km}}{c}. \qquad (3)$$

Експериментальне вимірювання добротності коливальної системи потребує непрямих вимірювань, а тому не є наочним для навчального експериментування з фізики. Ми пропонуємо використати інший підхід і обрати за основу інше визначення добротності коливальної системи.

Для системи, яка являє собою математичний маятник, добротність коливальної системи визначається як відношення її повної енергії *W* до величини втрати енергії за чверть періоду W_1 внаслідок її дисипації (втрата енергії за рахунок роботи сили тертя). Тоді для добротності такої системи можна записати

$$Q = \frac{W}{W_1}. \qquad (4)$$

Виконання експерименту зводиться до відшукання повної механічної енергії маятника, яку він мав на початку коливань, та втрати частки цієї енергії протягом чверті періоду його вільного коливання.

Ідея досліду полягає у дослідженні коливального руху нитяного маятника. Активна частина експериментальної установки являє собою штатив, до стінки якого за допомогою стержня підвішують на нитці металеву кульку. Нижче закріпленого стержня з маятником аналогічно закріплений другий стержень так, щоб нитка у вертикальному положенні (рівноваги маятника) торкалась стержня (рис. 1). Початкове положенні маятника – це його розташування в положенні горизонтально натягнутої нитки. Висота, за початкового відхилення маятника, дорівнюватиме його довжині *l*. Коли кульку відпустити, вона буде прагнути до положення рівноваги, досягнувши яке, маятник довжини *l* матиме обмеження з боку нижнього стержня (нитка зачіпається за нижній стержень) і коливання

продовжуватимуться але вже як маятник із меншою довжиною (меншою на відстань між стержнями на штативі, наприклад, на $l_1/2$ (рис. 2).

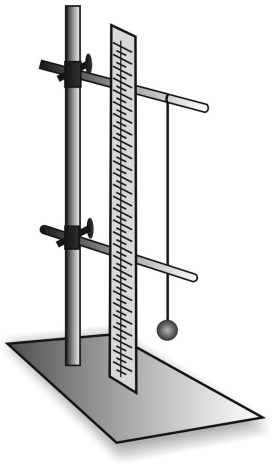

Рис. 1

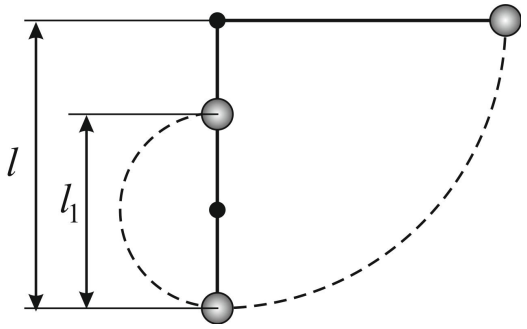

Рис. 2

Змінюючи віддаль, можна очікувати декілька наслідків: кулька може описати коло або частину кола навколо нижнього стержня; може досягнути верхнього положення вертикально розташованої натягнутої нитки і, зупинившись на мить, впасти вертикально униз під впливом сили тяжіння до компенсації її силою натягу. Останній наслідок є цікавим тим, що втрату повної механічної енергії маятника можна обрахувати без врахування його кінетичної енергії.

Початкове значення механічної енергії системи розраховують за формулою

$$W = mgl, \tag{5}$$

де l – уся довжина маятника.

Значення енергії при наступному досягненні кулькою верхнього вертикального положення:

$$W = mgl_1, \tag{6}$$

де l_1 – висота, на яку підніметься маятник, досягнувши свого вертикального положення.

Враховуючи, що розглядуваний коливальний процес складає половину періоду коливань маятника (дві чверті періоду), тоді втрату енергії за чверть періоду можна записати як

$$\Delta W = \frac{mg(l - l_1)}{2}. \tag{7}$$

Отже, за пропонованих умов виконання експерименту, добротність коливальної системи визначають як

$$Q = \frac{W}{\Delta W} = \frac{2mgl}{mg(l - l_1)} = \frac{2l}{l - l_1}. \tag{8}$$

Таким чином, виконання експериментальної частини зводиться до визначення положення нижнього стержня, за якого кулька, досягнувши

вертикального положення, не продовжуватиме свого руху по колу.

Експериментальну частину роботи можна реалізувати за допомогою експериментальною установки зібраної на базі цифрових вимірювальних приладів (рис. 3), з пристроєм для утримування і пуску нитяного маятника, рис. 2. Для цього на штативі закріплюють пусковий електромагніт, в якості якого використовують електромагніт з лабораторного комплекту для складання електромагнітного реле. Для електроживлення можна використати будь яке джерело постійного струму із напругою 4-6 В. В якості вимикача зручніше взяти кнопковий, який має вільно замкнуті контакти.

Рис. 3. Експериментальна установка з визначення добротності математичного маятника

Кінець нитки маятника кріплять до вантажу, який перебуває на терезах. До іншого кінця нитки, перекинутої через блоки установки, кріпиться металева (залізна) кулька.

На стержні штатива кріплять горизонтальний стержень. На останньому кріплять електромагніт так, щоб він утримував кульку відхиленого маятника за горизонтального розташування нитки. Нижче на стержні цього ж штатива кріпиться тонкий стержень так, щоб середина вертикально розташованої нитки підвісу маятника в положенні рівноваги торкалась стержня з правого боку. До цього ж стержня прив'язаний кінець іншої нитки, яка в натягнутому стані іншим кінцем закріплена на повзунку штангенциркуля (між шайбами з допомогою гвинта).

Виконання експерименту зводиться до визначення повної механічної енергії маятника, яку він мав на початку коливань, та втрати частки цієї енергії протягом чверті періоду його вільного коливання.

Початкове положення маятника – положення за горизонтально натягнутої нитки, де кулька утримується електромагнітом. Відповідно висота за початкового відхилення дорівнює довжині *l,* яку ретельно вимірюють лінійкою. Коли

натисканням кнопки кульку відпускають, маятник починає здійснювати коливання і, досягнувши положення рівноваги, коливання маятника продовжуватимуться, але з меншою довжиною *l*/2. Змінюючи відстань *l*, і вимірюючи її зміну за допомогою штангенциркуля, досліджують наслідки, коли кулька описує: коло; частину кола навколо нижнього стержня; досягає верхнього положення вертикально розташованої натягнутої нитки і, зупинившись на мить, впасти вертикально вниз під впливом сили тяжіння. Останній випадок є цікавим тим, що втрату повної механічної енергії маятника можна обрахувати без врахування його кінетичної енергії згідно формули (8).

Отже виконання експериментальної частини зводиться до вимірювання з належною точністю величини зміщення стержня, за який зачіпається підвіс, від положення половини довжини маятника, що забезпечується використанням цифрового штангенциркуля.

Іншого характеру набуває виконання завдання за вимірюванням сили, що діє на кульку при проходження положення рівноваги через 1/2 періоду, 3/2 періоду й інше. Цю силу фіксують за стрибками показань електронних терезів, на табло яких в початковий момент встановлюють нулі. Дослід повторюють по кілька разів, фіксуючи значення максимальних показань і визначаючи середнє значення для кожного досліду.

Пропонований варіант експериментального відображення затухаючих механічних коливань є доступним і доцільним також для доповнення формування коливально-хвильового концентру у змісті курсу фізики профільної школи.

Висновки. Готовність майбутнього вчителя природничих наук до професійної діяльності з фізики забезпечується: психологічною – навчально-пізнавальними та професійними мотивами, інтересами та цінностями; теоретичною – уявленнями про практико-орієнтовані проблеми фізики, що розв'язуються засобами навчання фізики, фізичними й методологічними знаннями; практичною – уміннями з досвіду пізнавальної діяльності, спеціальними експериментаторськими уміннями та особистісним досвідом діяльності. Здатність до діяльності є системою вмінь, які в своїй єдності й забезпечують здатність до ефективної продуктивної самокерованої навчально-пізнавальної діяльності, спрямованої на вирішення навчальних і професійно орієнтованих завдань засобами їхнього навчання.

З цих позицій **перспективним є продовження дослідження** щодо розроблення матеріалів, що забезпечать самостійну навчально-пізнавальну діяльність майбутніх учителів природничих наук засобами навчання хімії, біології та географії в контексті змісту інтегрованого курсу "Природничі науки" старшої профільної школи.

Використана література:

1. Концепція нової української школи [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України : Нова українська школа. Режим доступу : http://mon.gov.ua/activity/ education/zagalna-serednya/ ua-sch-2016/ konczepcziya.html
2. Ляшенко О. І. Взаємозв'язок теоретичного та емпіричного у навчанні фізики : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 – професійна підготовка; 13.00.02 – методика навчання фізики / Ляшенко Олександр Іванович. Київ, 1996. 442 с.

3. Мултановский В. В. Проблема теоретический обобщений в курсе физики средней школы : автореф. дис. … доктора пед. наук : спец. 13.00.02 "Теория и методика обучения и воспитания (физика)". Москва, 1979. 44 с.
4. Разумовский В. Г. Проблема развития творческих способностей учащихся в процессе обучения физике : дис. … доктора пед. наук : 13.00.02 (ф). Москва, 1972. 507 с.
5. Podoprygora N. Organization and realization of the experimental cycle of scientific cognition at Physics study [Electronic resource]. *Latin-American Journal of Physics Education.* 2014. Vol. 8. No. 1, March. pp. 13-21.

R e f e r e n c e s :

[1] Kontseptsiia novoi ukrainskoi shkoly [Elektronnyi resurs] / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy : Nova ukrainska shkola. Rezhym dostupu : http://mon.gov.ua/activity/ education/zagalna-serednya/ ua-sch-2016/ konczepcziya.html
[2] Liashenko O. I. (1996). Vzaiemozviazok teoretychnoho ta empirychnoho u navchanni fizyky : dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 – profesiina pidhotovka; 13.00.02 – metodyka navchannia fizyky. Kyiv. 442 s.
[3] Multanovskyi V. V. (1979). Problema teoretycheskyi obobshchenyi v kurse fyzyky srednei shkolы : avtoref. dys. na soyskanye nauch. stepeny doktora ped. nauk : spets. 13.00.02 "Teoryia y metodyka obuchenyia y vospytanyia (fyzyka)". Moskva. 44 s.
[4] Razumovskyi V. H. (1972). Problema razvytyia tvorcheskykh sposobnostei uchashchykhsia v protsesse obuchenyia fyzyke : dys. … doktora ped. nauk : 13.00.02 (f) / Razumovskyi Vasylyi Hryhorevych. Moskva. 507 s.
[5] Podoprygora N. (2014). Organization and realization of the experimental cycle of scientific cognition at Physics study [Electronic resource]. *Latin-American Journal of Physics Education.* Vol. 8. No. 1, March. pp. 13-21.

Подопригора Н. В. Формирование готовности будущих учителей естественных наук к реализации цикла научного познания средствами учебного физического эксперимента.

Национальные приоритеты, связанные с повышением качества профессиональной подготовки будущих учителей естественных наук, и переход высшей школы Украины на новые показатели качества образования (компетентности) актуализировали потребность в специалистах, способных обеспечивать благоприятные условия для всестороннего развития субъектов образовательного процесса. В этом контексте особого внимания заслуживает реформирование процесса подготовки будущих специалистов, профессиональная деятельность которых направлена на формирование у воспитанников целостных представлений о системе естественных наук, которая вместе с тем нуждается в не только базовых естественно-математических знаний и умений, а и таких, что обеспечивают способность будущего учителя к их реализации в профессиональной деятельности, готовности к инновациям как в содержании, так и технологиях обучения естественным наукам.

Статья посвящена проблеме подготовки будущих учителей естественных наук к формированию основных компетентностей в естественных науках и технологиях, научного понимания познания природы и современных технологий, а также готовности применять это в практической деятельности. Готовности будущих учителей естественных наук в профессиональной деятельности рассматривается с позиций их естественно-научной и методической подготовки. Представлены методические рекомендации по организации и реализации цикла научного познания применять научный метод, наблюдать, анализировать, формулировать гипотезы, подбирать данные, проводить эксперименты, анализировать результаты на примере предложенного к рассмотрению экспериментального задания по физике по определению добротности математического маятника. В комплектацию лабораторного оборудования вошли простые цифровые измерительные приборы и авторское дополнение, что позволяет реализовать предложение средствами учебного физического эксперимента.

Ключевые слова: *Новая украинская школа, основные компетентности в естественных науках и технологиях, научный метод познания, теоретические и экспериментальные методы физики, учебный физический эксперимент.*

PODOPRYGORA N. V. Conceptual basis of development of information and digital competence of future specialists of computer technologies.

National priorities related to improving the quality of professional training of future science teachers and the transition of Ukrainian higher education to new indicators of quality of education (competence) have actualized the need for specialists capable of providing favorable conditions for the comprehensive development of subjects of the educational process. In this context, special attention should be paid to reforming the process of training future specialists whose professional activity is aimed at forming holistic ideas about the system of natural sciences, which, at the same time, requires not only basic natural and mathematical knowledge but also those that provide the ability of the future teacher their realization in professional activity, readiness to innovate in both the content and technology of science education.

The article is devoted to the problem of training future teachers of natural sciences to the formation of core competencies in the natural sciences and technologies, scientific understanding of the knowledge of nature and modern technologies, as well as the willingness to apply it in practice. There are presented the authors' methodical developments of organization and realization of the experimental cycle of scientific cognition in the process of arrangement of experimental Physics problems. It is proposed to consider an experimental task in physics to determine the quality factor of a mathematical pendulum. The laboratory equipment includes simple digital measuring devices and author's home-made equipment that makes possible realization of the offered problems in an educational physics experiment.

Keywords: *The New Ukrainian School, the basic competences in natural sciences and technologies, scientific method of knowledge, theoretical and experimental methods of physics, educational physical experiment.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.22
УДК 37.091.4Тамм

Садовий М. І., Проценко Є. А., Донець Н. В.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ І. Є. ТАММА У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Нині в державі склалася не краща ситуація з поповненням науковими кадрами новітньої генерації, тому є проблематичним стимулювати створення умов задля зацікавлення та залучення перспективної молоді до наукової діяльності. Методика залучення молоді до наукової діяльності, що використовувалася І. Є. Таммом, не втратила ефективності і у наш час, є прогресивною, інноваційною, дієвою та такою, що добре себе зарекомендувала роками.

У статті показано важливість, актуальність науково-педагогічних ідей І. Є. Тамма для сучасного етапу розвитку педагогіки та історії педагогіки. Розкрито систему залучення молоді до наукової діяльності на основі дослідження науково-педагогічної спадщини І. Є. Тамма в закладах вищої освіти України. Серед таких закладів вищої освіти можна виокремити

наукові школи Центральноукраїнського педагогічного університету ім. В. Винниченка. Робота, що проводиться в цьому напрямі, є результативною та такою, що потребує висвітлення. У статті показані результати семирічної діяльності Лабораторії дидактики фізики, технологій і професійної освіти (ЛАБДФТПО) Інституту педагогіки НАПН України у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка, розкритті підходи до організації діяльності молодих науковців. Використання інноваційної методики залучення молоді до наукової діяльності (яка в цілому відображає стиль та методику роботи І. Є. Тамма) дає свої позитивні результати, що детальніше розглянуто в статті.

Ключові слова: *І. Є. Тамм, освіта, педагогічна спадщина.*

За роки незалежності в Україні здійснюється перебудова структури і змісту наукових установ, закладів вищої освіти в частині підготовки кадрів здатних до науково-дослідної роботи. Від якості кадрового наукового складу залежить ефективність відтворення інтелектуального потенціалу українського суспільства, окреслення його місця у світовому науковому просторі. Нині в державі склалася не краща ситуація з поповненням науковими кадрами новітньої генерації, тому є проблемою стимулювати створення умов задля зацікавлення та залучення перспективної молоді до наукової діяльності. Методика залучення молоді до наукової діяльності, що використовувалася І. Є. Таммом не втратила ефективності і у наш час, є прогресивною, інноваційною, дієвою та такою, що добре себе зарекомендувала роками.

Більшість наукових шкіл закладів вищої освіти України ефективно використовують у своїй діяльності методичну систему роботи І. Є. Тамма. Серед таких ЗВО можна виокремити наукові школи ЦДПУ ім. В. Винниченка. Робота, що проводиться в даному напрямі є результативною та такою, що потребує висвітлення.

Ігор Євгенович Тамм – це вчений-теоретик, педагог, який не міг без наукової роботи, без співпраці з молоддю. Результатом прагнення до активізації наукової роботи стало створення на фізичному факультеті МДУ семінару з проблем теоретичної фізики, який був і нині є постійно діючим. З 1934 р. даний семінар працював у Фізичному інституту АН СРСР та швидко завоював серед молоді наукову популярність. На семінарі, створеного І. Є. Таммом, всі були рівні, які б ідеї не обговорювалися, навіть абсурдні. Принцип роботи вченого з молодими науковцями полягав у тому, що ідея кожного вважалася цікавою, важливою та такою, що потребує розгляду та детального вивчення. Таке середовище сприяло виявленню та розвитку науковців, особливо з теоретичної фізики.

І. Є. Тамм був активним керівником і часто виступав зі своїми доповідями. Провівши аналіз тем доповідей вченого ми приходимо до висновку, що характерними особливостями основ та методики функціонування школи І. Є. Тамма є широта охоплення актуальних проблем досліджень, якість, математична точність. Виокремлюється глибока математична культура вченого. Причому створення школи було не самоціллю Ігоря Євгеновича. Його життя є єдиним неперервним поривом наукової думки у світ нерозгаданих таємниць науки, де поєднувався дослідницький талант, психолого-педагогічний хист і особистісні якості "непосиди". Висока ерудованість, природна обдарованість, результати наукових досліджень визнані світовим науковим співтовариством, любов до теоретичної фізики, глобального масштабу моральний авторитет, уміння організувати толерантну і глибоку дискусію, поєднання доброзичливості і

вимогливості слугували його успішності серед науковців та громадськості.

І. Є. Тамм завжди проводив активну діяльність з підтримки не лише наукової, а й матеріальної талановитої молоді. Вона проявлялася у наступному:

– звертався до декана фізичного факультету МДУ з проханням визначити здібного студента з малозабезпеченої сім'ї і виділяв із власних коштів щомісячну стипендію до завершення навчання. Така "іменна стипендія" без оголошення джерела фінансування проіснувала із 1956 р. [1];

– виділяв власні кошти для придбання речей молодим науковцям (студенту Б. М. Завадовському на взуття, який пізніше став видатним вченим у галузі фізіології та еволюції тварин, доктор сільськогосподарських наук (1934), професор, академік ВАСХНІЛ) [1];

– добивався від Уряду встановлення іменних стипендій (запроваджена у державі Ленінська стипендія) найбільш талановитим студентами [1];

– формування у ВЗО окремих студентських груп для спеціальної підготовки науковців в галузях новітніх технологій (теоретична фізики, Всесвіт, єдина теорія поля та ін.);

– у 1934 р. створив у Фізичному інституті Академії наук СРСР науковий семінар, який працював щомісячно, до роботи якого залучав талановиту молоді з усієї держави [2];

– у ведучих наукових центрах з теоретичної фізики Новосибірська, Свердловська, Томська, Харкова, Києва, Дніпропетровська був штатним науковим консультантом [2];

– ініціював у МДУ, МІФІ та інших наукових центрах запровадження проведення учнівських олімпіад, та у столицях союзних республік започаткування фізико-математичних шкіл-інтернатів, зокрема при Київському університеті ім. Т. Г. Шевченка.

Важливим, необхідним, таким що сприятиме розвитку сучасної освіти України є використання науково-педагогічної спадщини І. Є. Тамма. Ефективною є робота наукових шкіл закладів вищої освіти України в даному напрямку. Зокрема, 29 березня 2013 року на фізико-математичному факультеті Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка проведена X Всеукраїнська наукова конференція студентів та молодих науковців "Фізика. Нові технології навчання" присвячена річниці отримання І. Є. Таммом Нобелівської премії з фізики (організатор: к. пед. н, доцент кафедри фізики та методики її викладання І. В. Сальник). За результатами конференції було видано збірник "Фізика. Нові технології навчання" [4]. В цьому збірнику в секції "Фізика. Історія фізики та техніки" надруковані статті студентів та викладачів фізико-математичного факультету, в яких розкритті різні сторони діяльності І. Є. Тамма, зокрема: М. Бурмістров, Р. Я. Ріжняк "І. Є. Тамм поза фізикою", А. Добровольська, О. М. Трифонова "Внесок родини Тамма у розвиток Кіровоградської землі", І. Жиган, М. І. Садовий "І. Є. Тамм і Єлисаветград", О. Журавський, М. І. Садовий "Атом літію, український фізико-технічний інститут ім. К. Д. Синельникова", В. Заболотна, О. М. Трифонова "Роль І. Є. Тамма у створенні водневої бомби", О. Заплава, О. М. Трифонова "Роль І. Є. Тамма в обґрунтуванні випромінювання Вавілова-Черенкова", О. Книш, М. І. Садовий "Наукова школа І. Є. Тамма" [4].

Іншим прикладом роботи наукових шкіл закладів вищої освіти є семирічний

досвід діяльності Лабораторії дидактики фізики, технологій і професійної освіти (ЛабДФТПО) Інституту педагогіки НАПН України у Центральноукраїнському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка, керівники М. І. Садовий, О. М. Трифонова, яка утворена спільною угодою від 23 березня 2012 р. між Центральноукраїнським державним педагогічним університетом імені Володимира Винниченка (ЦДПУ) та Інститутом педагогіки Національної академії педагогічних наук України (НАПНУ) [3].

Одним із її напрямків є послідовне дослідження науково-педагогічної спадщини, творчої, особистісної, громадської діяльності Ігоря Євгеновича Тамма, його наукової школи, творчого начало семінару у відділі теоретичної фізики Фізичного інституту АН СРСР (виконавці: М. І. Садовий, Р. Я. Ріжняк, О. М. Трифонова, О. В. Єкименкова, Є. А. Проценко, Н. В. Донець) за останні 7 років досліджень надруковано 16 статей у фахових та наукометричних виданнях, видано три посібники, проведено декілька науково-практичних конференцій.

ЛабДФТПО у своїй діяльності реалізує такі заходи [3]:

– забезпечує проведення теоретико-методичних досліджень з актуальних проблем дидактики фізики та технологій в закладах вищої та середньої освіти;

– організовує реалізацію висновків наукових досліджень та практичних розробок у практику роботи закладів освіти, апробацію нових актуальних технологій навчання у закладах загальної середньої освіти та вищої освіти, здійснює підготовку інноваційних навчальних та навчально-методичних посібників, методичних рекомендацій та підручників;

– забезпечує керівництво та наукове консультування у науковій роботі студентів, аспірантів, здійснює координацію діяльності докторантів та пошукувачів;

– планує та обґрунтовує заходи з: підвищення якості підготовки наукових фахівців; ефективності і результативності професійної діяльності науковців; організації проведення міжнародних науково-практичних конференцій та семінарів;

– розробляє компоненти формування компетентнісних і світоглядних якостей майбутнього фахівця медичного профілю, окреслення системи показників оцінки якості навчання медичної і біологічної фізики. Зокрема, підготовлено збірник застосування в освітній практиці системи рівневих фізичних задач і завдань професійно зорієнтованого змісту, що сприяє реалізації механізмів інтеграції репродуктивної і творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів;

– виробляє рекомендації з реалізації здоров'язбережувального компоненту освітнього процесу в умовах використання інноваційних технологій. Зокрема, формуванню інформаційно-цифрової компетентності засобами STEM освіти, робототехніки, застосування вимірювального комплекту "PHYWE", для створення нестресогенного психологічного мікроклімату та саморегуляції суб'єкту навчання (імпульсивність, агресивність, тривожність перебувають у особистості в межах норми).

Також членами ЛабДФТПО проведено міжнародну науково-практичну конференцію присвячені 120-річчю від дня народження Ігоря Євгеновича Тамма [3]. Основні напрямки роботи конференції охоплювали: інноваційні підходи до формування педагогічних складових навчального фізичного експерименту; внесок

наукової школи І. Є. Тамма у становлення методичної думки з фізики; розвиток принципу історизму в освітньому процесі; розвиток змісту фізичної освіти в умовах сучасної парадигми.

Загалом у конференції прийняли участь 74 науковці професори, викладачі, молоді вчені, аспіранти та студенти провідних вищих навчальних закладів та установ, зокрема: Інституту педагогічних наук м. Кишинів (Молдова), Атирауського державного університету ім. Х. Досмухамедова (Казахстан), Інституту педагогіки НАПН України, Тракійського університету (м. Стара Загора, Болгарія), науково-методичного журналу "Фізика в школі" (м. Москва, Росія), Рівненського державного гуманітарного університету, Харківського Національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, Криворізького педінституту ДВНЗ "КНУ", Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького та ін.

З доповідями на конференції виступили [3]:

– Девід Соколофф, професор, президент Американської асоціації вчителів фізики, професор кафедри фізики Ореґонського університету – на тему "Залучення студентів за допомогою стратегій науково обґрунтованого, активного технологізованого активного навчання" (США);

– Алекс Маццоліні, доцент кафедри фізики і астрономії факультету природничих наук, машинобудування і технології Свінбернського технологічного університету, екс-заступник декана з навчально-методичної роботи та екс-президент Мережі фізичної освіти в Азії (AsPEN), Науковий керівник Групи активного навчання STEMed, учасник Дослідної групи науки, техніки і математики в освіті (STEMed), Регіональний керівник проекту Юнеско в Центральній та Східній Європі – на тему "Неефективність традиційного пасивного (трансмісивного) викладання" (Мельбурн, Австралія);

– Михайло Володимирович Тамм, кандидат фізико-математичних наук, старший науковий співробітник, кафедра фізики полімерів і кристалів і Лабораторія фізичної хімії полімерів, фізичний факультет, Московський державний університет – на тему "Основні здобутки Ігоря Євгеновича Тамма" (Російська Федерація);

– доктор педагогічних наук, професор Садовий Микола Ілліч (КДПУ ім. В. Винниченка, Україна) у своїй доповіді висвітлив основні етапи життя та діяльності Ігоря Євгеновича Тамма, акцентував увагу слухачів на аспектах вшанування пам'ять Нобелівського лауреата з фізики на Кіровоградщині та ін.

За наслідками дослідження науково-педагогічної спадщини І. Є. Тамма підготовлена і подана до участі у конкурсі – 2015/16 Стипендіальної програми "Завтра.UA" робота О. В. Єкименкової (3 курс, напрям підготовки: 6.040203 Фізика*) на тему "Патріотичне виховання молоді та широкої громадськості на основі дослідження науково-педагогічної діяльності лауреата Нобелівської премії І. Є. Тамма". Вона стала переможницею конкурсу і виграла грант на навчання у Польщі.

В іншій темі наукових досліджень членом ЛабДФТПО М. В. Хомутенком отримано трирічний грант за програмою FIRST LEGO League та набір LEGO Mindstorms EV3. FIRST LEGO League (FLL) – освітня STEM-програма для дітей 9-16 років, створена некомерційною організацією FIRST та LEGO Group. У програмі грантових стипендій neuLAND (Берлін), що підтримується European Academy Berlin і Ministry of foreign affairs in Germany, отримала перемогу та фінансування

проект DeafCall О. В. Єкименкова.

За наслідками дослідження функціонування територіального освітнього округу підготовлена і подана до участі у конкурсі – 2016/17 Стипендіальної програми "Завтра.UA" робота на тему "Формування навчального середовища територіального освітнього округу методами активного навчання" (Виконавці: О. М. Трифонова, О. В. Єкименкова).

У 2018 р. проведено Міжнародну науково-практичну конференцію присвячену 60-річчю вручення І. Є. Тамму Нобелівської премії, у роботі якої взяли участь із закладів вищої освіти Арзамасу, Казахстану, Молдови, Білосусі та України.

Таким чином наукова діяльність у приведених напрямках наукової роботи є реальним втіленням тамівської наукової школи у нинішню педагогічну практику, що визначають шлях для самореалізації суб'єктів навчання, формування наукової співпраці, підготовці наукових кадрів, метою яких є:

– забезпечення всебічного наукового розвитку та мислення суб'єктів навчання, формуванню творчих начал підготовки до активного життя впродовж всього життя;

– інтеграція наукових знань у систему, що забезпечує розширення кругозору особистості, виробляє навички до науково-дослідницької роботи;

– формування базових компетентностей для забезпечення навчання основних дослідницьких методів дослідження природничих та суспільствознавчих наук;

– мотивація розвитку інтересу до фундаментальної наукової підготовки та науково-пошукової діяльності;

– широка комп'ютеризація освітнього процесу засобами інноваційних методів навчання, розвиток прагнення до успіху, уміння приймати власне рішення у дослідженні;

– співпраця з науковцями на принципах взаємоповаги, доброчинності, перспективності.

Висновки. Використання інноваційної методики залучення молоді до наукової діяльності (яка в цілому відображає стиль та методику роботи І. Є. Тамма) дає свої позитивні результати, що підкріплено конкретними фактами. Перспективу подальшої роботи вбачаємо у більш широкому залученні до наукової діяльності молоді: залучення учнів середньої та старшої школи до основ наукової роботи; продовження співпраці з молодими науковцями.

Використана література:

1. Воспоминания о И. Е. Тамме / отв. ред. Е. Л. Фейнберг. [3-е изд. доп.]. Москва : ИЗДАТ, 1995. 432 с. (Эпоха и личность).
2. Садовий М .І., Трифонова О. М. Місія І. Є. Тамма : навч.-метод. посібн. – Кіровоград : Сабоніт, 2011. 134 с.
3. Сайт лабораторії дидактики фізики [Електронний ресурс]. URL: https://ldf-kr.at.ua/ (дата звернення 12.05.2019)
4. Фізика. *Нові технології навчання.* Збірник наукових праць студентів і молодих науковців. Вип. 11. Кіровоград: Ексклюзив-Систем, 2013. – 230 с.

References:

[1] Feynberh E. L. (1995). Vospominaniya o I. Ye. Tamme : [Memoir about I. E Tamme]. Moscow, Russia : PUBLISHED

[2] Sadovyy M. I., Tryfonova O. M. (2011). Misiya I. Ye. Tamma. [Mission I. E. Tamma]. Kirovograd, Ukraine : Saponite

[3] Sayt laboratoriyi dydaktyky fizyky [Website of the labs of the physics didactics] (2019, May 12). Education.ua. Retrieved from https://ldf-kr.at.ua/

[4] Fizyka. *Novi tekhnolohiyi navchannya* [Physics. New Learning Technologies.] (2013). (Out. 11). Kirovograd : Ukraine: Exclusive Systems

САДОВОЙ Н. И., ПРОЦЕНКО Е. А., ДОНЕЦ Н. В. Отдельные аспекты использования научно-педагогического наследия И. Е. Тамм в современном образовательном пространстве Украины.

Ныне в государстве сложилась не лучшая ситуация с пополнением научными кадрами новейшей генерации, поэтому проблематично стимулировать создание условий ради интереса и привлечения перспективной молодежи к научной деятельности. Методика привлечения молодежи к научной деятельности, которая использовалась И. Е. Таммом, не потеряла эффективности и в наше время, является прогрессивной, инновационной, действенной и такой, которая хорошо себя зарекомендовала годами.

В статье показано важность, актуальность научно-педагогических идей И. Е. Тамма для современного этапа развития педагогики и истории педагогики. Раскрыто систему привлечения молодежи к научной деятельности на основе исследования научно-педагогического наследия И. Е. Тамма в учреждениях высшего образования Украины. Среди таких заведений высшего образования можно выделить научные школы Центрально педагогического университета им. В. Винниченко. Работа, проводимая в данном направлении является результативной и требующей освещения. В статье показаны результаты семилетней деятельности Лаборатории дидактики физики, технологии и профессионального образования (ЛАБДФТПО) Института педагогики АПН Украины в Центральногосударственном педагогическом университете имени Владимира Винниченко, раскрытии подходы к организации деятельности молодых ученых. Использование инновационной методики привлечения молодежи к научной деятельности (которая в целом отражает стиль и методику работы И. Е. Тамма) дает свои положительные результаты, подробнее рассмотрены в статье.

***Ключевые слова**: И. Е. Тамм, образование, педагогическое наследие.*

SADOVYI M., PROTSENKO E., DONETS N. Specific aspects of use of scientific and pedagogical heritage I. E. Tamma in the modern educational space of Ukraine.

At present, the situation in the country is not the best situation with the replenishment of scientific personnel of the new generation, so it is problematic to stimulate the creation of conditions for the interest and involvement of promising young people in scientific activity. The technique of involving young people in scientific activity, used by IE Tamm, has not lost its effectiveness and is nowadays progressive, innovative, effective and well-proven over the years.

The article shows the importance, relevance of scientific and pedagogical ideas of I. E. Tamma for the modern stage of development of pedagogy and history of pedagogy. The system of attraction of young people to scientific activity on the basis of research of scientific and pedagogical heritage of I. E. Tamma in higher education institutions of Ukraine. Among such institutions of higher education can be distinguished scientific schools of the Central Ukrainian Pedagogical University. V. Vynnychenko The work carried out in this direction is productive and needs to be highlighted. The article presents the results of the seven-year activity of the Laboratory of Didactics of Physics, Technologies and Professional Education (LABDFTPO) of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine at the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University, disclosing approaches to the organization of the activities of young scientists. The use of an innovative technique for attracting young people to scientific activity (which generally reflects the style and methodology of I. E Tamm) gives his positive results, which is discussed in more detail in the article.

***Keywords:** I. E. Tamm, education, pedagogical heritage.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.23
УДК 37:929(093.3)
ORCID ID 0000-0002-6146-9844

Трифонова О. М.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВ'ЯЗАННЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ В ХОДІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розглядаються методологічні аспекти вирішення суперечностей в ході розвитку інформаційно-цифрової компетентності майбутніх фахівців комп'ютерних технологій при навчанні фізики та технічних дисциплін в педагогічному закладі вищої освіти на основі Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. Ця концепція, а також парадигма реформування освіти в Україні передбачають створення сучасного освітнього середовища, де має бути подолана система суперечностей між нескінченністю розвитку предмету пізнання природи й обмеженістю можливості інформаційно-цифрової компетентності (ІЦК) суб'єкта її пізнання. Розглядаються умови створення сучасного освітнього середовища, де має бути подолана система суперечностей між нескінченністю розвитку предмету пізнання природи й обмеженістю можливості інформаційно-цифрової компетентності суб'єкта її пізнання. Окреслено методологічні передумови для забезпечення глобальних змін цифровізації освіти в напрямку її компетентнісної модернізації, визначено конкретні завдання трансформації освіти в цифровий простір. Основу методології складає процес розвитку мислення та формування світогляду суб'єктів навчання в єдиному чуттєво практичному операційному середовищі самодисципліни, компетентної роботи з інформацією, моделями, алгоритмами.

Також у статті розглянуто аспекти прояву суперечності між нескінченістю предмету пізнання (безумовність) і скінченістю (умовність) умов пізнання, які вирішуються в процесі поступального розвитку пізнання в напрямку до істини. Вирішення суперечностей згідно ланцюжка складає кінцевий підсумок кожного етапу окремого руху пізнання до розкриття чергової істини як елементу абсолютної істини, до чого намагається дійти особистісне пізнання. Вирішення визначених суперечностей і складає предмет дослідження, окресленого статтею.

Ключові слова: *цифровий простір, комп'ютерні технології, компетентність, методологія, суперечності.*

Концепція сталого розвитку [12], Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки [5], Концепція розвитку педагогічної освіти [4], Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [11], парадигма реформування освіти в Україні [10] передбачають створення сучасного освітнього середовища, де має бути подолана система суперечностей між нескінченністю розвитку предмету пізнання природи й обмеженістю можливості інформаційно-цифрової компетентності (ІЦК) суб'єкта її пізнання. Вказані нормативні документи створюють певні методологічні передумови для забезпечення глобальних змін освіти в напрямку її компетентнісної модернізації, проте не визначають конкретних завдань докорінної трансформації освіти з реалізації накресленого. На практиці має місце переважно наповнення оновлених

змістом старих традиційних освітніх форм. У цьому плані підтвердженням однієї з суперечностей є низькі темпи упровадження електронних засобів навчання. Зокрема, в бюджеті МОН на 2018 р. було передбачено 732 млн грн на паперові підручники, тоді як на електронні – 40,9 млн грн [9]. За даними Інституту освітньої аналітики з 16 тис. українських закладів середньої освіти в країні 5600 (34%) забезпечені 20-ма і більше комп'ютерами, а належним програмним забезпеченням і того менше. Виникає проблема санітарних норм і правил у частині обмеженості у часі праці суб'єктів навчання за комп'ютерами, потребує приведення до норм площ навчальних приміщень та ін. [7]. Не враховується, що компетентнісна модернізація освіти передбачає упровадження нової філософії освіти, а не лише удосконалення форм та методів навчання.

Підготовка конкурентоспроможних висококваліфікованих фахівців, здатних оволодіти інформаційно-цифровими (ІЦ) технологіями, передбачає, насамперед, окреслення методології формування належної їхньої компетентності, яка включає: сукупність наукових прийомів дослідження; вчення про методи пізнання та перетворення дійсності; критичний аналіз інформаційно-комунікаційних технологій зі створення, пошуку, обробки, обміну інформацією у навчанні, публічному просторі, приватному спілкуванні; інформаційну й медіа-грамотність; етики роботи з інформацією та ін. Основу методології складає процес розвитку мислення та формування світогляду суб'єктів навчання в єдиному чуттєво практичному операційному середовищі самодисципліни, компетентної роботи з інформацією, моделями, алгоритмами. Значна частина вчених виокремлюють філософську або фундаментальну її частину як систему діалектичних методів, які є найзагальнішими і діють на всьому полі наукового пізнання, конкретизуючись через загальнонаукову і конкретну методологію та загальнонаукові підходи і методи дослідження [8].

Методологічний підхід не є новим поняттям. Сутність його полягає у тому, що він проявляється по-різному у різних умовах суспільного розвитку. Підвалини методології заклали ще Сократ, Платон, Арістотель, І. Кант, Г. Гегель, Р. Декарт, К. Маркс та ін.

У 90-х роках минулого століття концептуально методологічну основу компетентнісно орієнтованої освіти інформаційного суспільства заклали Н. Ашбашкіна, Г. Балл, С. У. Гончаренко, Р. Гуревич, І. Зязюн, В. Г. Кремень, Н. Г. Ничкало, О. Я. Савченко. Але на той час ще не складалося методологічного усвідомлення необхідності ґрунтовної перебудови освіти на компетентнісній основі. Тоді увага науковців концентрувалася на формування компетентності у конкретних галузях знань. Закономірно О. В. Овчарук має рацію, коли стверджує, що освіта в Україні з запізненням порівняно із західними державами почала оперувати поняттями компетентності у нових освітніх стандартах [6]. Немає системного і узгодженого підходу, насамперед до вироблення узагальнених методологічних підходів до формування професійної компетентності у практичній сфері. Особливість нинішнього часу полягає у тому, що окрім професійної компетентності у майбутніх фахівців, що володіють комп'ютерними технологіями, необхідно формувати ще й таку важливу компоненту, як *психолого-педагогічну готовність* до виконання фахових дій.

Мета статті полягає у дослідженні методології розвитку інформаційно-цифрової компетентності, закономірностей виникнення та вирішення суперечностей, які створюються між об'єктом та суб'єктом освітнього процесу в ході розвитку ІЦК у майбутніх фахівців комп'ютерних технологій.

Теоретичний аналіз досліджень мислителів та науковців із проблем методології вирішення суперечностей між об'єктом та суб'єктом освітнього процесу**.**

На нашу думку, визначені вище проблеми доцільно вирішувати з розгляду основних понять методології, до яких належать об'єкти та суб'єкти, природа і пізнання, особистість і розвиток, пізнання і взаємозв'язок, процес і суперечність. Серед цих понять особливе місце займає поняття суперечність, як джерело, внутрішній імпульс усіх процесів розвитку, зокрема і в освіті та теорії навчання [2].

Особливе місце у виявленні та вирішенні суперечностей як джерела руху, розвитку належить науці фізиці та техніко-технологічним й ІЦ галузям науки і техніки, а відповідно й навчальним дисциплінам у закладах вищої освіти цього спрямування. Виходячи з факту, що процес формування науково-педагогічних висококваліфікованих фахівців є багатогранним і багатоаспектним, усвідомлення суб'єктами навчання суперечностей, що виникають між об'єктом і суб'єктом, наукою і технікою, природою і пізнанням оволодіння внутрішніми рушійними силами пізнання є особливо актуальним завданням. Рушійними силами досягнення результату в ході пізнання насамперед виступають психологічні відчуття студентами труднощів, що виникають в процесі пізнання об'єкта та виконання завдань з практичного перетворення ІЦ технологій у безпосередню виробничу силу. Вони виступають генератором активізації розумової діяльності особистості, спонукають до мотивованих пізнавальних дій і лежать в основі методів формування компетентного фахівця, здатного вирішувати суперечності, чим забезпечуються належні умови інтелектуального розвитку суб'єктів пізнання. Рушійні сили мають латентний характер, малопомітні, виступають результатом суперечностей між пізнавальними завданнями, з одного боку, та наявним рівнем компетентності – з другого. Тут взаємодіють професійна ІЦК та готовність суб'єкту навчання до практичних дій.

Тому невипадково дослідження суперечності між об'єктом (природознавством), що вивчається, і суб'єктом пізнання завжди було предметом дискусій мислителів, учених всіх пройдешніх і нинішнього поколінь.

У процесі розвитку закономірностей пізнання природознавства в історії науки найбільш загальною суперечністю виступає суперечність між нескінченністю і необмеженістю предмету пізнання, цілісним проявом природи і скінченістю й обмеженістю пізнаної суб'єктами навчання її частини. Природознавство та її складові (фізика, технічні дисципліни та ін.) нескінчені і невичерпні в їх властивостях й характеристиках явищ та процесів, зв'язках та відношеннях, розвитку і мінливості. Через історичну обумовленість і стадії розвитку суб'єкти навчання здатні у певних рамках пізнати природничі дисципліни і природу в цілому, як і окремі її складові. У силу такої обумовленості визначаються рамки і межі відносності, які постійно знімаються і нівелюються в процесі пізнання. Проте у кожен момент все одно досягається умовний рівень відносного рівня знань предмету ІЦК, який ніколи не є абсолютно повним і до кінця пізнаним у його

властивостях, перетвореннях та зв'язках.

З погляду викладеного ми розглянули аспекти прояву суперечності між нескінченістю предмету пізнання (безумовність) і скінченістю (умовність) умов пізнання, які вирішуються в процесі поступального розвитку пізнання в напрямку до істини. В точках біфуркації такі суперечності у пізнанні вирішуються і "прориваються", коли досягається попередня межа проникнення пізнання у предмет дослідження. Порушення попереднього історичного етапу меж пізнання студентом ІЦ технологій та наукою їх розвитку обумовлюються тим, що за тенденціями свого розвитку, можливостями і здібностями вони такі ж нескінчені і необмежені, як і сам предмет дослідження. Проте після "прориву" попередніх меж пізнання, наприклад, класичної фізики, буде досягатися нова, більш вища межа знань предмету, – квантова фізика, більш вищий рівень пізнання властивостей, зв'язків, перетворень, і тут же виникає нова суперечність, що виникає на новому, більш високому щаблі розвитку предмету дослідження – квантова теорія поля.

Таким чином, має місце постійне перманентне створення та вирішення нескінченого ланцюжка суперечностей, що складає процес розвитку пізнання. З філософського погляду, постійне послідовне створення й вирішення суперечностей у процесі пізнання відображається у співвідношенні об'єктивної, абсолютної та відносної істини. Об'єктивним є предмет пізнання. Його знання відображає об'єктивний зміст людського пізнання, є неповним і невичерпним та відносним щодо досягнутості ступеня знання предмету. Згідно законів самоорганізуючих систем, рух пізнання здійснюється за ланцюжком: створена суспільством істина $\rightarrow$ флуктуації (внаслідок взаємодії з навколишнім середовищем) $\rightarrow$ наростання суперечності $\rightarrow$ біфуркація $\rightarrow$ більш повна і глибока істина $\rightarrow$ нові флуктуації $\rightarrow$ наростання нових суперечностей $\rightarrow$ біфуркація $\rightarrow$ наступна більш глобальна істина$\rightarrow$…..$\rightarrow$ постійне виникнення зняття, і нове створення суперечностей. Постійно створюючи нові суперечності проявляються між необмеженим і нескінченим за своєю природою об'єктом пізнання і обмеженим кінцевим за своїм змістом пізнання цього об'єкта суб'єктом пізнання [13]. За таким ланцюжком здійснювався розвиток кібернетика – інформатика – ІКТ – ІЦ технології. На нашу думку, нині виникли суперечності між вимогами суспільства до широкого використання ІЦ технологій і матеріальною базою його забезпечення; наявною інформаційно-цифровою технологією і готовністю суб'єктів навчання оволодіти нею; освітянськими можливостями розвивати інформаційно-цифрову компетентність в ході навчання студентів і включенням в цей процес комерційних структур держави. Вирішення визначених суперечностей і складає предмет дослідження, окресленого статтею.

Згідно із законами діалектики [3], такий ланцюжок означає, що сума відносних істин буде складати абсолютну істину, до якої входять основні ідеї, положення, висновки відносних істин. Наслідком вирішення суперечностей є розвиток ІЦК у ході пізнання особистістю природничих дисциплін майбутніх фахівців комп'ютерних технологій. Зняття, вирішення суперечностей здійснюється своєрідно і неоднозначно, бо відображення предмету не збігається з самим предметом як за змістом, так і за утворенням.

Суб'єкти навчання (пізнання) у своїй свідомості відображають існуючий незалежно від них предмет пізнання. Але свідомість не є дзеркальним

відображенням предмету пізнання. В ході пізнання самим суб'єктом для накопичення абсолютної, об'єктивної істини вносяться елементи, які не властиві цьому предмету, й які в ході тривалої перевірки відсіваються, якщо не відображають властивості досліджуваного предмету. В історії розвитку науки і техніки так було, коли виникала теорія флогістону (за його заперечення Антуана де Лавуазье у 1783 р. був підданий символічному спаленню, як єретик науки), потім теплороду (М. В. Ломоносов), пізніше молекулярно-кінетична теорія (Дж. Максвелла), теорія електромагнітних хвиль, ефір, сучасна теорія поля і речовини та ін. Тут має місце визначений раніше ланцюг створення та вирішення суперечностей. Аналіз приведеного ланцюжка розкриття відносних істин показує, що така зміна не означає в загальному випадку послідовності виникнення відповідних їм ступенів у розвитку самого об'єкта пізнання, бо природа і структура предмету вивчення є об'єктивною; а пізнавальний процес є внутрішньо специфічним. І тоді, коли вноситься щось стороннє, невластиве наявному предмету дослідження, через специфіку процесу відображення, що не відтворює предмет пізнання, виникає суперечність, обумовлена більш загальною суперечливістю між об'єктом дослідження і суб'єктом пізнання, а відповідно між предметом пізнання і процесом пізнання. Ця суперечність вирішується за результатами реалізації накопичень пізнання, коли з'ясовується невідповідність між тим, що дано суб'єктам навчання об'єктивно в якості предмету вивчення, і тим, як у нього створюється образ наукової картини світу.

Не викликає сумніву, що пізнання суб'єктами навчання є всесильним, дає їм постійні знання, об'єктивну істину. Проте в ході постійного руху за правилами визначеного ланцюжка виникає діалектична суперечність самого процесу утворення знань і їх істинності [3]. З огляду на розвиток ІЦК у майбутніх фахівців комп'ютерних технологій в ході навчання фізики та технічних дисциплін у педагогічному університеті до того часу поки наукові поняття ІЦК відділені від предмету навчання, вони будуть суб'єктивними, бо не очищені від привнесеного суб'єктами чинника. Чим меншою буде така віддаленість, тим реальнішою буде відносна істина. Поступово звільняючись від привнесень суб'єктами знань в процес пізнання предмету, поняття науки постійно втрачають свій абстрактний характер, вони стають істинними і відповідають предмету пізнання. Тобто вирішення суперечностей згідно ланцюжка складає кінцевий підсумок кожного етапу окремого руху пізнання до розкриття чергової істини, як елементу абсолютної істини, до чого намагається дійти особистісне пізнання.

Для аналізу процесу розвитку ІЦК ми використовуємо категорії якості та кількості. У книзі "Наука Логіки" Г. Гегель категорію кількості розглядає за категорією якості. Може скластися думка, що заперечується якісна визначеність речей. Окремі дослідники філософії доводять, що у самій історії природи кількісна визначеність речей виникає після якісної їх визначеності, інакше Г. Гегель не є матеріалістом. Проте мислитель сам дає відповідь: у природі якісна та кількісна визначеність речей така ж, як і нероздільність явища й сутності [1]. З точки зору визначеного нами ланцюжка руху пізнання ближче до суб'єктів вивчення є якісна визначеність, яка дається у відчуттях (Л. Фейербах), а кількісна визначеність розкривається не відразу, а у результаті тривалої роботи абстрагуючої думки [14]. Безумовно, кількісні характеристики можливі тоді, коли є пізнання певної якості,

яку можна описати кількісно. Вказані визначення є результатом аналізу дійсності, що проявляється у предметі пізнання ІЦТ. Аналіз процесу такого пізнання в ході навчання фізики, техніки, цифрових інформаційних технологій з погляду специфіки процесу розвитку приводить до висновку, що в результаті якість виступає первинною, першопочатковим ступенем пізнання предмету, а кількість – як більш пізня. На нашу думку, врахування викладеного значною мірою сприяє здоланню суперечності між замовленням освіти на компетентного фахівці з комп'ютерних технологій і його готовності до оволодіння ними.

Висновки. Таким чином, у статті розглянуто непросту проблему розвитку методології, яка у дослідженні складає предмет закономірностей вирішення суперечностей між об'єктами та суб'єктами освітнього процесу та способами еволюційного вирішення вказаних суперечностей на прикладі розвитку ІЦК майбутніх фахівців комп'ютерних технологій в ході навчання фізики та технічних дисциплін педагогічних університетів.

Використана література:

1. Гегель Г. Наука логики : в 3-х т. Москва : Мысль, 1970. Т. 1. 501 с.
2. Гончаренко С. У., Кушнір В. А. Методологія як важливий складник наукового дослідження в педагогіці. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика* : наук.-метод. журнал. 2002. Вип. 4(8). С. 15-24. URL: http://lib.iitta.gov.ua/Методологія як важливий складник.pdf (дата звернення: 04.01.2019).
3. Кизима В. В. Діалектика. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редкол.) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
4. Концепція розвитку педагогічної освіти: Наказ МОНУ від 16 липн. 2018 р. № 776. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti (дата звернення: 31.01.2019).
5. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/ed20180117#n23 (дата звернення: 27.01.2019).
6. Овчарук О. В. Сучасні вимоги до цифрової грамотності в системі шкільної освіти: на основі рамки цифрової компетентності DigComp 2.0. *Нова педагогічна думка*. 2017. № 4. С. 32-35.
7. Освіта в Україні: базові індикатори. Інформаційно-статистичний бюлетень. Київ : ДНУ "Інститут освітньої аналітики", 2018. 209 с.
8. Основи методології та організації наукових досліджень : навч. посіб. для студентів, курсантів, аспірантів і ад'юнтів / за ред. А. Є. Конверського. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
9. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 7 груд. 2017 р. № 2246-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19 (дата звернення: 12.06.2019).
10. Про Національну доктрину розвитку освіти: Указ Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347/2002. URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002 (дата звернення: 01.02.2019).
11. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25 черв. 2013 р. № 344/2013. URL: https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/paran10 (дата звернення: 01.02.2019).
12. Про Стратегію сталого розвитку "Україна – 2020": Указ Президента України 12 січ. 2015 р. № 5/2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015 (дата звернення: 24.02.2019).
13. Садовий М. І., Трифонова О. М. Теорія самоорганізації та синергетики у навчанні студентів педагогічних ВНЗ : посібник. Кропивницький : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017. 184 с.
14. Фейербах Л. Основные положения философии будущего. Сочинения : в 2 томах ; пер. с нем. Москва: Наука, 1995. Т. 1. 502 с.

References:

[1] Hehel' H. (1970). Nauka lohyky: v 3-kh t. Moskva: Mysl'. T. 1. 501 s.

[2] Honcharenko S. U., Kushnir V. A. (2002). Metodolohiya yak vazhlyvyy skladnyk naukovoho doslidzhennya v pedahohitsi. *Neperervna profesiyna osvita: teoriya i praktyka:* nauk.-metod. zhurnal. Vyp. 4(8). S. 15-24. URL: http://lib.iitta.gov.ua/Metodolohiya yak vazhlyvyy skladnyk.pdf (data zvernennya: 04.01.2019).

[3] Kyzyma V. V. (2002). Dialektyka. Filosofs'kyy entsyklopedychnyy slovnyk / V. I. Shynkaruk (holova redkol.) ta in. Kyyiv : Abrys. 742 s.

[4] Kontseptsiya rozvytku pedahohichnoyi osvity: Nakaz MONU vid 16 lypn. 2018 r. № 776. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti (data zvernennya: 31.01.2019).

[5] Kontseptsiya rozvytku tsyfrovoyi ekonomiky ta suspil'stva Ukrayiny na 2018–2020 roky: Rozporyadzhennya Kabinetu Ministriv Ukrayiny vid 17 sichnya 2018 r. № 67-r. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/ed20180117#n23(data zvernennya: 27.01.2019).

[6] Ovcharuk O. V. (2017). Suchasni vymohy do tsyfrovoyi hramotnosti v systemi shkil'noyi osvity: na osnovi ramky tsyfrovoyi kompetentnosti DigComp 2.0. *Nova pedahohichna dumka.* № 4. S. 32-35.

[7] (2018). Osvita v Ukrayini: bazovi indykatory. Informatsiyno-statystychnyy byuleten'. Kyyiv : DNU "Instytut osvitn'oyi analityky". 209 s.

[8] (2010). Osnovy metodolohiyi ta orhanizatsiyi naukovykh doslidzhen': navch. posib. dlya studentiv, kursantiv, aspirantiv i ad'yuntiv / za red. A. Ye. Konvers'koho. Kyyiv : Tsentr uchbovoyi literatury. 352 s.

[9] Pro Derzhavnyy byudzhet Ukrayiny na 2018 rik: Zakon Ukrayiny vid 7 hrud. 2017 r. № 2246-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2246-19 (data zvernennya: 12.06.2019).

[10] Pro Natsional'nu doktrynu rozvytku osvity: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 17 kvit. 2002 r. № 347/2002. URL: https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002 (data zvernennya: 01.02.2019).

[11] Pro Natsional'nu stratehiyu rozvytku osvity v Ukrayini na period do 2021 roku: Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 25 cherv. 2013 r. № 344/2013. URL : https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/paran10 (data zvernennya: 01.02.2019).

[12] Pro Stratehiyu staloho rozvytku "Ukrayina – 2020": Ukaz Prezydenta Ukrayiny 12 sich. 2015 r. № 5/2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015 (data zvernennya: 24.02.2019).

[13] Sadovyy M. I., Tryfonova O. M. (2017). Teoriya samoorhanizatsiyi ta synerhetyky u navchanni studentiv pedahohichnykh VNZ: posibnyk. Kropyvnyts'kyy: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 184 s.

[14] Feyerbakh L. (1995). Osnovnye polozhenyya fylosofyy budushcheho. Sochynenyya : v 2 tomakh; per. s nem. Moskva : Nauka. T. 1. 502 s.

ТРИФОНОВА Е. М. Методологические аспекты разрешения противоречий в ходе развития информационно-цифровой компетентности будущих специалистов компьютерных технологий.

В статье рассматриваются методологические аспекты решения противоречий в ходе развития информационно-цифровой компетентности будущих специалистов компьютерных технологий при обучении физике и техническим дисциплинам в педагогическом учреждении высшего образования на основе Концепции развития цифровой экономики и общества Украины на 2018–2020 года. Эта концепция, а также парадигма реформирования образования в Украине предусматривают создание современной образовательной среды, где должна быть преодолена система противоречий между бесконечностью развития предмета познания природы и ограниченностью возможности информационно-цифровой компетентности (ИЦК) субъекта ее познания. Рассматриваются условия создания современной образовательной среды, где должна быть преодолена система противоречий между бесконечностью развития предмета познания природы и ограниченностью возможности информационно-цифровой компетентности субъекта ее познания. Определены методологические предпосылки для обеспечения глобальных изменений цифровизации образования в направлении его компетентностной модернизации, определены конкретные задачи трансформации образования в цифровое пространство. Основу методологии составляет процесс развития мышления и формирования мировоззрения субъектов обучения в единой чувственно практической операционной среде самодисциплины, компетентной работы с информацией, моделями, алгоритмами.

Также в статье рассмотрены аспекты проявления противоречия между бесконечности предмета познания (безусловность) и скінченістю (условность) условий познания, которые решаются в процессе поступательного развития познания в направлении к истине. Решение противоречий согласно цепочки составляет конечный итог каждого отдельного этапа движения познания к раскрытию очередной истины как элемента абсолютной истины, к чему

пытается прийти личностное познание. Решение обозначенных противоречий и составляет предмет исследования, очерченного статьей.

Ключевые слова: *цифровое пространство, компьютерные технологии, компетентность, методология, противоречия.*

TRYFONOVA O. M. Methodological aspects of distribution of supervisors in the development of information and digital competence of future factors of computer technologies.

The article deals with the methodological aspects of resolving contradictions during the development of information and digital competence of future computer technology specialists in the course of teaching physics and technical disciplines in a pedagogical institution of higher education on the basis of the Concept of the development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020 years. Conditions of creation of the modern educational environment are considered, where the system of contradictions between the infinity of the development of the subject of knowledge of nature and the limited ability of the information and digital competence of the subject of its knowledge must be overcome. The methodological prerequisites for ensuring global changes in the digitalization of education in the direction of its competent modernization are outlined, and the specific tasks of the transformation of education into digital space are determined. The basis of the methodology is the process of thinking development and the formation of a worldview of subjects of learning in a single sensory practical operational environment of self-discipline, competent work with information, models, algorithms.

The aspects of the contradiction between the infinity of the subject of knowledge (unconditional) and the finality (conditionality) of the conditions of knowledge, which are solved in the process of the progressive development of knowledge in the direction of truth, are considered. At points of bifurcation, such contradictions in cognition are solved and "break through" when the preliminary limit of penetration of cognition in the subject of study is achieved. Violations of the previous historical stage of the limits of the student's knowledge of information and digital technologies and the science of their development are stipulated by the fact that, according to their development trends, capabilities and abilities, they are as infinite and unlimited as the subject of the study itself.

Keywords: *digital space, computer technology, competence, methodology, contradictions.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.24
УДК 378.147:[811.111:82-83

Хижун Я. В., Дишлева С. М.

РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ЗВО: АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Сьогочасні реалії свідчать про постійне зростання потреб у комунікації та співпраці між людьми різних національностей та культур, а змінена система освіти та державний освітній стандарт з іноземної мови спонукають до значних змін у самому підході до процесу викладання, до перегляду та оновлення дидактичних методів навчання іноземних мов у закладах вищої освіти.

У статті розглядаються дидактичні аспекти діалогічного мовлення в контексті комунікативного підходу до вивчення англійської мови та описано досвід використання деяких методичних стратегій, спрямованих на розвиток діалогічного мовлення студентів, узагальнено науково-методичні засоби розвитку діалогічного мовлення на практичних заняттях з англійської мови у студентів ЗВО та наведено деякі стратегії, спрямовані на покращення та вдосконалення розвитку діалогічного мовлення. Щоб досягнути вільного володіння англійською мовою студентами, викладачу необхідно якомога більшу увагу звертати на розвиток

комунікативних навичок шляхом як монологічного, так і діалогічного мовлення. Найбільш ефективним методом формування іншомовної комунікативної компетенції студентів є саме діалогічне мовлення

Статтю присвячено висвітленню та узагальненню науково-методичних засобів розвитку діалогічного мовлення, які використовуються в процесі практичних занять ЗВО. Виділено дидактичні аспекти діалогічного мовлення в контексті комунікативного підходу до вивчення мови, наведено деякі методичні стратегії, спрямовані на розвиток діалогічного мовлення як одного з ключових методів формування іншомовної комунікативної компетенції (напр., "Тематична дискусія", "Групове дослідження", "Телефонна розмова" та ін.). Акцентується увага на перевагах використання діалогічного мовлення зі студентами, які вивчають англійську мову як іноземну з метою набуття навичок комунікативної компетенції.

***Ключові слова**: діалогічне мовлення, англійська мова, комунікативні компетенції, студенти, практика, навички.*

Сьогочасні реалії свідчать про постійне зростання потреб у комунікації та співпраці між людьми різних національностей та культур, а змінена система освіти та державний освітній стандарт з іноземної мови спонукають до значних змін у самому підході до процесу викладання, до перегляду та оновлення дидактичних методів навчання іноземних мов у закладах вищої освіти, зокрема, з огляду на це має змінитись і сама система викладання іноземної мови. Комунікативна компетенція набуває все більшого поширення у навчальному процесі, саме у процесі вивчення іноземних мов, та зростає наближення її до процесу спілкування у реальному житті.

Метою статті є узагальнення науково-методичних засобів розвитку діалогічного мовлення на практичних заняттях з англійської мови у студентів ВНЗ та наведення деяких стратегій, спрямованих на покращення та вдосконалення розвитку діалогічного мовлення.

Завдання статті – виділити дидактичні аспекти діалогічного мовлення в контексті комунікативного підходу до вивчення англійської мови та описати досвід використання деяких методичних стратегій, спрямованих на розвиток діалогічного мовлення студентів. Найбільш ефективним методом формування іншомовної комунікативної компетенції студентів є, на нашу думку, саме діалогічне мовлення, адже навчання іноземній мові можливе лише за умови спілкування, процесі, який уможливлює автоматичне перенесення певних навичок і вмінь у реальні умови [1, с. 17].

Неабиякою перевагою діалогічного мовлення є, безперечно, "двосторонній характер". Маємо на увазі те, що під час спілкування співрозмовник виступає то в ролі мовця, то слухача, який повинен реагувати на репліку партнера. Тобто процес обміну репліками не може здійснюватися без взаєморозуміння, яке відбувається безпосередньо через аудіювання. Володіння діалогічним мовленням передбачає володіння безпосередніми навичками говоріння та аудіювання, а також наявність у учасників спілкування двосторонньої мовленнєвої активності та ініціативності. Зважаючи на це, у студентів необхідно розвивати вміння ініціативно розпочинати діалог, реагувати на репліки співрозмовника і спонукати до продовження розмови.

Коротко зупинимось на розгляді деяких навчально-методичних стратегій, які спрямовані зокрема й на розвиток саме діалогічної компетенції студентів на практичних заняттях з іноземної мови. Прикладом можуть слугувати такі короткі групові стратегії:

– *Передбачення.* Лектор називає тему статті, яка має читатись на занятті, і пропонує в парах обговорити студентам, про що на їхню думку буде йти мова, та зробити припущення стосовно певних ключових моментів. Процедура передбачення застосовується одноразово до процесу читання, з тим, щоб у студентів не було можливості модифікувати свої попередні передбачення. Після прочитання матеріалу доцільно обговорити, наскільки правдивими були ці передбачення [2, с. 28].

– *Розмірковуй/Обмінюйся думками.* Студентам пропонується певна тема чи проблема для обдумування. Виділяється певний час. Після чого кожен з учасників пари має змогу поділитись із партнером своїми роздумами. Ця стратегія має найбільший ефект у великих групах на початковому етапі вивчення певної теми.

Безперечно, у повсякденному житті ситуації комунікативного діалогічного мовлення виникають спонтанно, вони називаються природніми ситуаціями [3, с. 24]. Такі ситуації, на нашу думку, є базовими у процесі навчання будь-якої іноземної мови. І такі різноманітні життєві ситуації доцільно використовувати на кожному практичному занятті у формі діалогу викладач→студент.

Склади резюме/Обміняйся думками. Після прочитання певного тексту чи статті студентам пропонується викласти основний зміст двома-трьома реченнями, передавши основну суть прочитанного. Тут мається на увазі поняття, що у лінгвістиці має назву діалогічна єдність (тісно пов'язані та структурно взаємозумовлені висловлювання (особливе структурно-граматичне об'єднання), що є безпосередньою одиницею навчання діалогічного мовлення, коли перша репліка є ініціативною, а друга є реактивною, або ж реактивно-ініціативною [4, с. 19]. Потім у парах обговорюється разом з партнером подібність та розбіжність думок. На кожну частину роботи доцільно виділяти не більше, ніж 3 хвилини часу.

Тематична дискусія. Основна мета цієї короткої групової методики полягає у розвиток навичок усного діалогічного мовлення. Для дискусії підбирається якесь твердження, яке може викликати, як мінімум, дві полярні позиції. Далі академічна група студентів розбивається на пари або підгрупи (по чотири учасники в кожній), залежно від загальної кількості студентів. Кожна з групи обирає думку, яку вони захищатимуть та готуватимуть докази для підтвердження своєї позиції. Далі пари тимчасово розриваються і утворюють нові пари з тими студентами, які дотримуються такої ж позиції. Після чого, повертаються в свої попередні групи і записують основні тези, починаючи їх словами "We are positive of …". Кожна пара чи група починає представляти свою позицію іншій парі чи групі, після чого вони починають дебатувати, захищаючи свою точку зору. На заключному етапі студенти виробляють спільну позицію в результаті консенсусу, який підтверджується найкращими аргументами.

Безперечно, що застосовуючи цю стратегію, викладач має бути переконаний у тому, що студенти мають навички створювати діалог різних функціональних типів, обсяг якого відповідає навчальним програмам чинним для відповідного курсу. Вправи, які застосовуються на кінцевому етапі діалогічного мовлення, належать до рецептивно-продуктивних комунікативних вправ рівня Intermadiate чи навіть Upper Intermediate, таких, що не передбачають створення вербальних опор [5, с. 63].

Важливо пам'ятати, що вдосконалення особистісно-професійної

комунікативної компетентності студентів відбувається в міжособистісних ситуаціях. Тому показниками професійної майстерності майбутніх педагогічних працівників буде рівень адекватного сприйняття ситуації та вибір раціональних прийомів реагування на неї, що відповідатимуть когнітивному, емоційно-оцінному та поведінковому компоненту діяльності. Це безперечно потребує високого рівня самоаналізу та усвідомлення виконуваних дій. Одна з таких стратегій, коли майбутній спеціаліст матиме змогу додатково отримати наукове пояснення, яке зможе співвіднести з іншими перцептивними і комунікативними характеристиками суб'єкта спілкування, наведена нижче, і називається "Групове дослідження".

Групове дослідження. Суть методики полягає в тому, що викладачем обирається цікава і мотивована тема для дослідження (наприклад, "Wedding traditions in different countries"). Викладач презентує тему (це може бути аудіювання чи прочитання тексту) та представляє наявні ресурси. Студенти переглядають ресурси, ставлять запитання та поділяють тему на певні півтеми. Далі доцільно поділити академічну групу на окремі підгрупи для дослідження цих підтем [6]. Ці групи проводять дослідження, радячись (діалогічно) стосовно найкращої презентації матеріалу. Роль викладача – постійно слідкувати за перебігом дослідницького процесу, допомагати та слідкувати за часовими показниками. Після чого відбувається безпосередньо сама презентація, до якої залучаються всі члени групи. На завершальному етапі відбувається колективне обговорення матеріалу.

Скомпонуй діалог. Після прочитання невеликого оповідання студентам пропонують уявити, який діалог міг би відбутись між певними персонажами твору. Студенти працюють в парах чи невеликих групках, потім презентують свій діалог аудиторії. Ця методика надає змогу попрацювати спільно та покращити свої навички діалогічного мовлення.

Ще одним різновидом цього виду роботи є такий варіант: на початку заняття студентам пропонується ситуативне фото, на якому зображені головні герої історії, про яку йтиметься далі. Завдання студентів – у формі діалогу передбачити можливий розвиток подій. Аудиторія працює, розбившись на пари (чи невеличкі групи), потім кожна група чи пара презентує свої варіанти. Доцільно вибрати пару-переможця, яка скомпонувала найвдаліший діалог.

Телефонна розмова. Вміти вести іноземною мовою телефонні переговори, вільно компонуючи свою думку, – це одна з ознак того, що людина володіє мовою на достатньому рівні. Ця вправа дасть змогу розвинути навички усного діалогу та активізувати базовий лексичний запас з тієї чи іншої теми. Суть завдання полягає в тому, що парі студентів дається певний сценарій, який вони повинні передати у діалозі, чи певне завдання, якого вони повинні досягти, подзвонивши кудись. Чи, інший варіант, обговорити тему, яка була на занятті. Важливим є момент, якого слід дотримуватись у "телефонній розмові", це відсутність візуального контакту між студентами, які проводять діалог. Тобто сидіти вони мають "спина до спини", не бачачи один одного [7].

Отже, щоб досягнути вільного володіння англійською мовою студентів, викладачу необхідно якомога більшу увагу звертати на розвиток комунікативних навичок шляхом як монологічного, так і діалогічного мовлення. Переваги використання діалогічного мовлення полягають в тому, що по-перше, навіть

сором'язливі студенти будуть задіяні в навчальний процес (адже в парі їм буде легше висловитись, тут доцільно утворювати пари "слабший-сильніший"); по-друге, в процес говоріння будуть залучені всі студенти в аудиторії, а не лише декілька; по-третє, це чудовий спосіб попрактикуватись, застосовуючи свої знання з граматичного матеріалу, і цей спосіб практикування може бути постійно урізноманітнений; по-четверте, не потрібно виділяти багато часу на вправи, спрямовані на діалогічне мовлення, доцільно "вкраплювати" їх декілька разів протягом заняття; і врешті, по-п'яте, це чудова практика говоріння, надається час для підготовки своєї думки і можливості її висловлення.

Використана література:

1. Byram Michael. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence / Michael Byram. McGraw-Hill, 1997. 56 p.
2. Джанні Стіл, Курт Мередіт, Чарльз Темпл. Методична система "Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів". Посібники V-VIII. 160 с.
3. Wolfson N. Rules of Speaking / Nessa Wolfson. London and N. Y. : Longman, 1990. 61 p.
4. Черниш В. В. Засоби формування іншомовної комунікативної компетенції у діалогічному мовленні. *Іноземні мови*. 2011. № 3. С. 15-22.
5. Baker Joanna. Essential Speaking Skills / Joanna Baker, Westrup Heather. Continuum International Publishing Group, 2003. 170 p.
6. https://www.teachingenglish.org.uk/article/having-fun-dialogues
7. https://busyteacher.org/22742-speaking-class-13-go-to-activities-pair-work.html

References:

[1] Byram Michael. (1997). Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence / Michael Byram. McGraw-Hill. 56 p.

[2] Janni Stil, Kurt Meredit, Charles Templ. Metodychna systema "Rozvytok krytychnogo myslennia u navchanni riznykh predmetiv". Posibnyky V-VIII. 160 p.

[3] Wolfson N. (1990). Rules of Speaking / Nessa Wolfson. London and N. Y. : Longman. 61 p.

[4] Chernych V. V. (2011). Zasoby formuvannia inshomovnoi komunikatyvnoi kompetentsii u dialohichnomu movlenni. *Inozemni movy*. No. 3. P. 15-22.

[5] Baker Joanna. (2003). Essential Speaking Skills / Joanna Baker, Westrup Heather. Continuum International Publishing Group. 170 p.

[6] https://www.teachingenglish.org.uk/article/having-fun-dialogues

[7] https://busyteacher.org/22742-speaking-class-13-go-to-activities-pair-work.html

Хижун Я. В., Дишлева С. М. Развитие диалогического разговорного языка у студентов ВУЗ: перспективы и аспекты использования.

Сегодняшние реалии свидетельствуют о постоянном росте потребности в коммуникации и сотрудничестве между людьми разных национальностей и культур, а измененная система образования и государственный образовательный стандарт по иностранному языку побуждают к значительным изменениям в самом подходе к процессу преподавания, к пересмотру и обновлению дидактических методов обучения иностранным языкам в заведениях высшего образования.

В статье рассматриваются дидактические аспекты диалогической речи в контексте коммуникативного подхода к изучению английского языка и описывается опыт использования некоторых методических стратегий, направленных на развитие диалогической речи студентов, обобщены научно-методические средства развития диалогической речи на практических занятиях по английскому языку у студентов вузов и приведены некоторые стратегии, направленные на улучшение и совершенствование развития диалогической речи. Чтобы достичь свободного владения английским языком студентами, преподавателю

необходимо как можно большее внимание обращать на развитие коммуникативных навыков путем как монологического, так и диалогического вещания. Наиболее эффективным методом формирования иноязычной коммуникативной компетенции студентов является именно диалогическая речь.

Статья посвящена освещению и обобщению научно-методических средств развития диалогической речи, которые используются в процессе практических занятий вузов. Выделены дидактические аспекты диалогической речи в контексте коммуникативного подхода к изучению языка, приведены методические стратегии, направленные на развитие диалогической речи, как одного из ключевых методов формирования иноязычной коммуникативной компетенции (напр., "Тематическая дискуссия", "Групповое исследования", "Телефонный разговор" и др.). Акцентируется внимание на преимуществах использования диалогической речи со студентами, изучающими английский язык, как иностранный, в русле приобретения навыков коммуникативной компетенции.

Ключевые слова: *диалогическая речь, английский язык, коммуникативные компетенции, студенты, практика, навыки.*

KHYZHUN Y. V., DYSHLEVA S. M. Development of dialogue speech of university students: aspects and perspectives of use.

Current realities indicate a steady growth in the need for communication and cooperation between people of different nationalities and cultures, and the changed system of education and the state educational standard of a foreign language induce significant changes in the approach to the teaching process, to the revision and updating of didactic methods of teaching foreign languages in institutions of higher education.

The article is dedicated to the coverage and generalization of scientific and methodological means of the dialogue speech development, which are used in the process of practical training of universities. The didactic aspects of dialogical speech in the context of the communicative approach to language learning are highlighted, some methodological strategies aimed at developing dialogue speech as one of the key methods of forming a foreign language communication competence (for example, "Thematic discussion", "Group research", "Telephone conversation" etc.). The emphasis is on the benefits of using dialogic speech with students who study English as a foreign language in the context of acquiring skills in communicative competence.

Keywords: *dialogic speech, English, communicative competenses, students, practice, skills.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.25
УДК 378. 147

Черняк В. О.

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У МОЛОДШІЙ ШКОЛІ ЗА ПІДРУЧНИКОМ "FLY HIGH"

Одним з резервів інтенсифікації процесу навчання іноземної мови є використання засобів наочності. Наочні засоби при навчанні іноземної мови використовуються для ілюстрації матеріалу, для створення наочної опори при презентації будь-якої ситуації, стимулюючої спілкування. Особливу важливість представляє ефективність наочності, використовуваної у

підручниках-компонентах навчально-методичного комплекту з іноземної мови як основного засобу роботи на уроці. Сьогодні з'явилося досить багато вітчизняних і зарубіжних підручників з іноземної мови. Однак зарубіжні навчально-методичні комплекти використовуються нечасто. Саме тому в статті проводиться аналіз навчально-методичного комплекту "FLY HIGH", а також розглядаються приклади використання наочності у процесі викладання англійської мови в молодшій школі, яка передбачає активну розумову діяльність учнів, в основі якої лежить єдність аналітичної і синтетичної форм мислення.

Загальновідомо, що ефективність навчання залежить від ступеня залучення до сприйняття всіх органів почуття людини. Чим різноманітніші чуттєві сприйняття навчального матеріалу, тим міцніше він засвоюється. Ця закономірність знайшла своє вираження у дидактичному принципі наочності. Наочні засоби навчання – це частина навчальної техніки, що представляє собою екранно-звукові засоби, друковані посібники, натурні об'єкти, моделі, муляжі, що передають зміст через зображення, звук, анімацію та кінетику.

Наочність посилює інтерес школярів до навчання і значно полегшує цей процес. Як правило, заняття, на яких використовуються ілюстрації, фотографії, слайди, проходять із підвищеним інтересом та увагою всіх учнів. Інший позитивний ефект застосування наочності – більш міцне засвоєння інформації. Приклади і образи запам'ятовуються легше і надовго зберігаються в пам'яті.

Ключові слова: *англійська мова, вправи, засіб навчання, навчальний матеріал, наочність, навчально-методичний комплект, підручник, система освіти.*

Проблема наочності в навчанні іноземних мов була актуальною в усі часи. Останніми роками у зв'язку з прагненням людства до "суспільства без кордонів", прилучення до культурної спадщини і духовних цінностей народів світу знання іноземної мови як інструменту міжкультурної комунікації стало престижним і затребуваним. Тому помітно розширилася сфера наочності і ускладнився її інвентар: від предметів і картинок, жестів і рухів до відеофільмів і комп'ютерних програм, за допомогою яких викладач моделює фрагменти об'єктивної дійсності. Загальновідомо, що ефективність навчання залежить від ступеня залучення до сприйняття всіх органів почуття людини. Чим різноманітніші чуттєві сприйняття навчального матеріалу, тим міцніше він засвоюється. Ця закономірність знайшла своє вираження у дидактичному принципі наочності.

Автор "Великої дидактики" Я. А. Коменський вважав наочність "золотим правилом навчання". На його думку, "нічого не може бути у свідомості, що заздалегідь не було дано у відчутті" [1, с. 123].

П. І. Підласий розуміє під принципами наочного навчання такі, при яких засвоєння знань значною мірою залежить від наочного посібника і технічних засобів, використовуваних у процесі навчання [2, с. 26].

Проаналізувавши різні визначення наочності, згадані в роботах педагогів і методистів, ми можемо зробити висновок, що наочність – це застосування в практиці викладання спеціальних засобів навчання, заснованих на принципі наочності, згідно з яким навчання базується на безпосередньо сприйнятих образах.

Наочність посилює інтерес школярів до навчання і значно полегшує цей процес. Як правило, заняття, на яких використовуються ілюстрації, фотографії, слайди, проходять із підвищеним інтересом та увагою всіх учнів.

Інший позитивний ефект застосування наочності – більш міцне засвоєння інформації. Приклади і образи запам'ятовуються легше і надовго зберігаються в

пам'яті.

Педагоги і методисти виділяють основні функції наочності на уроках англійської мови:

1) підвищення інтересу учнів до уроку;

2) створення умов для природного використання мовного матеріалу і його застосування в мові;

3) полегшення процесу засвоєння англійської мови;

4) допомога в оволодінні необхідними навичками і вміннями;

5) розвиток уваги і пам'яті.

Що стосується видів наочності, для початку розглянемо визначення наочних засобів навчання.

Наочні засоби навчання – це частина навчальної техніки, що представляє собою екранно-звукові засоби, друковані посібники, натурні об'єкти, моделі, муляжі, що передають зміст через зображення, звук, анімацію та кінетику [3, с. 24].

У навчанні англійської мови наочність класифікується за такими ознаками:

1) за характером сприйняття – безпосередньо-перцептивна, зображально-перцептивна, безпосередньо-мнемічна, зображально-мнемічна;

2) за ступенем натуральності (схематичності) – фото, малюнок, схема (засоби візуальної наочності); звук, синтетичний звук, спектограма звуку (засоби слухової наочності);

3) за участю органів почуттів – зорова, слухова, рухово-моторна, змішана;

4) щодо мовного матеріалу – мовна, немовна.

Особливу роль на заняттях з англійської мови відіграє образотворча наочність (у класифікації за характером сприйняття вона представлена як зображально-перцептивна), до якої відносять фотографії, малюнки, картини тощо. Засоби образотворчої наочності, як спосіб відображення реальності, сприяють формуванню уявлень про світ. Ілюстрації сприяють розвитку уваги, спостережливості, естетичного смаку, культури мислення, пам'яті і підвищують інтерес до вивчення іноземної мови. Принцип наочності сприяє набуттю усвідомлених знань, забезпечує їх міцність засвоєння, викликає пізнавальну активність учнів, здійснює позитивний емоційний вплив і сприяє успішному вирішенню розвиваючих, практичних, освітніх і виховних завдань.

Проаналізувавши різні класифікації видів наочності, ми можемо зробити висновок, що наочність має неоднорідний характер. Вибір викладачем певного виду наочності для використання на уроках залежить від навчального завдання, а також від рівня інтелектуальної діяльності школярів.

Наочність збільшує ефективність навчання, допомагає учневі засвоювати мову більш осмислено і з великим інтересом. Значення наочності вбачають зараз у тому, що вона мобілізує психічну активність учнів, викликає інтерес до занять мовою, розширює обсяг засвоюваного матеріалу, знижує стомлення, тренує творчу уяву, мобілізує волю, полегшує весь процес навчання.

Наочні посібники використовуються на всіх етапах процесу навчання, а саме при: поясненні нового матеріалу; закріпленні знань, формуванні умінь і навичок; виконанні домашніх завдань; перевірці засвоєння навчального матеріалу. Якість навчання залежить від правильного застосування вчителем наочних посібників. Аналіз методичної літератури з цього питання дав змогу виділити величезний

комплекс наочних посібників, рекомендованих для використання у процесі навчання англійської мови. Це різні друковані, екранні, звукові (аудитивні), екранно-звукові (аудіовізуальні) засоби та посібники.

Існують різноманітні класифікації засобів навчання. Загалом, методисти поділяють їх на дві великі групи: основні і додаткові (допоміжні). Навчально-методичний комплекс (НМК) відносять до основних засобів навчання. Сучасний НМК повинен містити інваріантну частину, до якої входять книга для учнів, аудіокасети до книги для учнів і книга для вчителя. НМК також може містити і додаткові компоненти, склад яких може варіюватися залежно від типу НМК.

Різноманіття технологій навчання і виховання обумовлює проблему оцінки якості навчально-методичних комплектів з англійської мови, які повинні відповідати єдиним вимогам як до їх розробки, так і до застосування на практиці.

У результаті аналізу змісту підручника-компонента НМК “Fly High 1” [4] можна зробити висновок, що в підручнику здебільшого представлений такий вигляд наочності, як ілюстрації (образотворча наочність). Однак вони вельми різноманітні і використовуються як при введенні нового матеріалу, так і при його закріпленні і відпрацюванні. Більш того, нова інформація засвоюється учнями не тільки з допомогою ілюстрацій, але й через завдання намалювати предмети, що належать до теми уроку. У підручнику є велика кількість наочності, яка стає візуальною опорою для учнів при виконанні різного роду завдань і сприяє кращому запам’ятовуванню матеріалу, адже формує у свідомості школярів конкретні образи. Крім цього, у цьому НМК представлена слухова наочність у вигляді пісень, що сприяють закріпленню нового мовного матеріалу, а також його більш ефективному засвоєнню.

Розглянемо детально використання наочності під час викладання англійської мови за підручником із НМК “Fly High”. Вивчення теми “In the jungle” починається з таких завдань: Listen and point. Then say. Учні, маючи перед собою зоровий образ тварин, чують ще й звуки, які вони видають (див. рис. 1):

Рис. 1. Приклад вправи на ознайомлення з лексичним матеріалом із використанням наочності

У підручнику аудійний формат постійно об’єднується із візуальним. Це обумовлено тим, що учні краще розуміють, про що йдеться у аудіозапису, якщо він буде супроводжуватися допоміжним візуальним контентом. У цьому випадку це може бути історія про тварин, яка супроводжується номерами для того, щоб учень зрозумів послідовність дій у розповіді та зображеннями тварин (див. рис. 2).

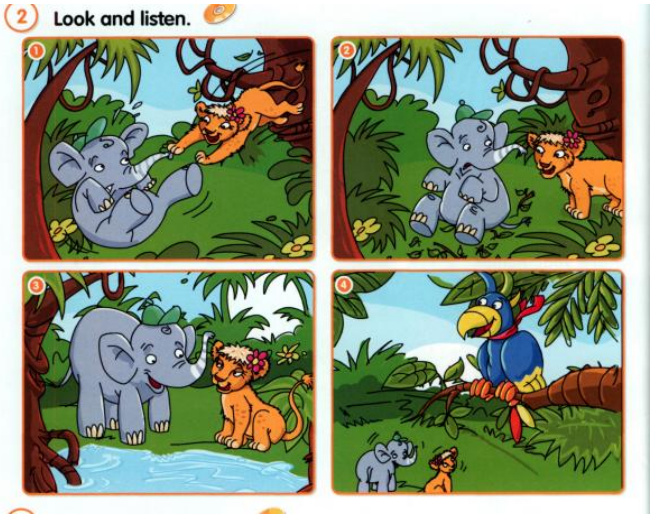

Рис. 2. Приклад вправи з навчання аудіювання із використанням наочності

Навчання кольорам відбувається шляхом використання малюнків, які нагадують розмальовку, а учням можна запропонувати зробити власні малюнки, використовуючи зразок із підручника (див. рис. 3). Таким чином, учні зможуть запам'ятати назви кольорів шляхом розмальовування, тобто безпосередньої роботи з кольорами.

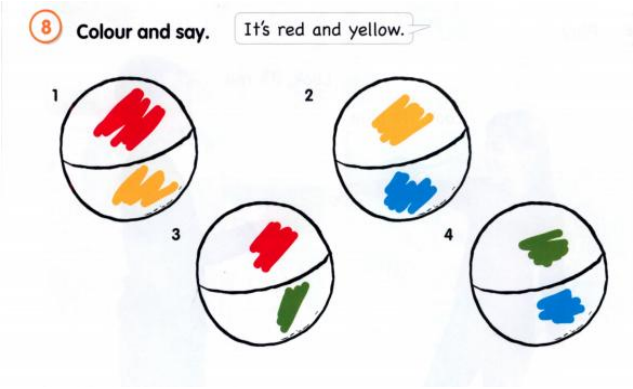

Рис. 3. Приклад вправи на ознайомлення з лексичним матеріалом із використанням наочності

Аудіальні компоненти наочності залучають учнів не тільки до прослуховування і розуміння матеріалу за допомогою малюнків, а ще й до подальшого розвитку мовлення. Такою вправою є наступна, де залучається пісня із подальшою її репродукцією (див. рис. 4).

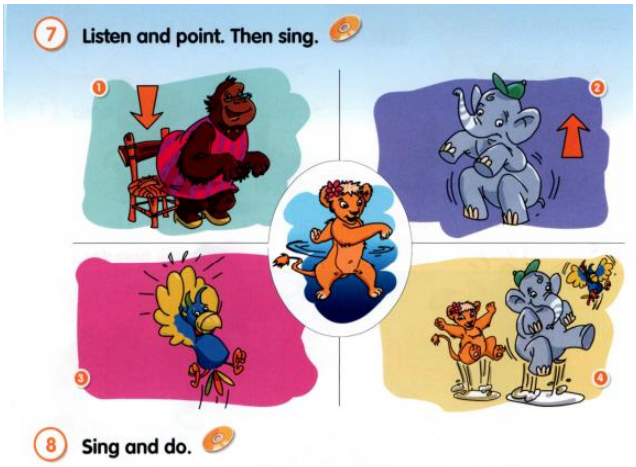

Рис. 4. Приклад вправи на розвиток мовленнєвої навички

У підручнику Fly High пропонуються транскрипційні знаки одночасно з літерами, тож наочністю можуть бути транскрипційні знаки. Ознайомивши учнів з кількома літерами, звуками та римівками, слід запропонувати їм спершу обрати відповідні літери та звуки до малюнків (скориставшись магнітною дошкою), а тоді продекламувати римівку. Наступним етапом може бути написання букв та звуків. Наприклад: на дошці малюнок з бджілкою на дереві, що п'є чай. З вивчених транскрипційних знаків діти вибирають [i:] та прикріпляють на дошці під малюнком, серед літер алфавіту знаходять Ее та прикріпляють нижче, називають слова з цією літерою з римівки (bee, tree, sea, tea) і декламують римівку:

It's a bee
Sitting in a tree
Drinking tea
By the sea.

Перегляд короткого мультфільму про букви та звуки також буде цікавим та розвиваючим, за допомогою якого учні легко запам'ятають особливості читання букв та буквосполучень (alphablocks, phonicssongs).

Таким чином, наочність у НМК "Fly High" відіграє дуже важливу роль у навчанні іноземної мови. За допомогою картинок вирішуються мовні проблемні завдання при вільному говорінні. Але найголовніше те, що при виконанні вправ із застосуванням наочності із НМК "Fly High", учні говорять і слухають не тому, що зобов'язані це робити, а їм цікаво вирішувати подібні мовні завдання.

Наочність із НМК "Fly High" допомагає учням засвоювати мовний матеріал більш осмислено і з великим інтересом. Крім того, наочність мобілізує психічну активність учнів, викликає інтерес до занять англійською мовою, розширює обсяг засвоюваного матеріалу, знижує стомлення, тренує творчу уяву, мобілізує волю, полегшує весь процес вивчення англійської мови.

Використання наочності в НМК "Fly High" передбачає активну розумову діяльність учнів, в основі якої лежить єдність аналітичної і синтетичної форм мислення. Подібного роду символічні наочності допомагають дитині досить швидко згадати вивчені фрази і невеликі речення, сприяють формуванню всіх видів

навичок, зокрема і граматичних, і використовувати їх у мовленні, що підтверджує важливість використання наочності в процесі навчання англійської мови.

У результаті проведеного нами аналізу ми дійшли висновку, що в підручниках-компонентах у НМК "FlyHigh" наочність здебільшого представлена у вигляді ілюстрацій, але використовується досить доцільно на всіх етапах уроку, сприяючи формуванню у свідомості школярів конкретних образів.

Використана література:

1. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения : в 2-х т. Т. 2. Москва : Педагогика, 1982. 576 с.
2. Подласый И. П. Педагогика : учебник. 2-е изд., доп. Москва : Юрайт; Высшееобразование, 2010. 574 с.
3. Фридман А. М. Наглядность и моделирование в обучении. Москва : Знание, 2010. 56 с.
4. Fly high Pupils book [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://vk.com/doc102945518_ 386038890?hash=9174c2b43e7b9f7d18&dl=0fcb5cb2e0dd7e368c

References:

[1] Komenskiy Ya. A. (1982). Izbrannyye pedagogicheskiye sochineniya : v 2-kh t. T. 2. Moskva : Pedagogika. 576 s.
[2] Podlasyy I. P. (2010). Pedagogika : uchebnik. 2-e izd. dop. Moskva : Yurayt; Vyssheyeobrazovaniye. 574 s.
[3] Fridman A. M. (2010). Naglyadnost i modelirovaniye v obuchenii. Moskva : Znaniye. 56 s.
[4] Fly high Pupils book [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://vk.com/doc102945518_ 386038890?hash=9174c2b43e7b9f7d18&dl=0fcb5cb2e0dd7e368c

ЧЕРНЯК В. А. Использование наглядности в процессе изучения английскогоязыка в младшейшколе по учебнику "fly high".

Одним из резервов интенсификации процесса обучения иностранному языку является использование средств наглядности. Наглядные средства при обучении иностранному языку используются для иллюстрации материала, для создания наглядной опоры при презентации какой-либо ситуации, стимулирующей общение. Особую важность представляет эффективность наглядности, используемой в учебниках-компонентах учебно-методического комплекта по иностранному языку как основного средства работы на уроке. В настоящее время появилось довольно много отечественных и зарубежных учебников по иностранному языку. Однако практика использования зарубежных учебно-методических комплектов распространена не так широко. Именно поэтому в статье проводится анализ учебно-методического комплекта"FLY HIGH", а также рассматриваются примеры использования наглядности в процессе преподавания английского языка в младшей школе, которая предусматривает активную умственную деятельность учеников, в основе которой лежит единство аналитической и синтетической форм мышления.

Общеизвестно, что эффективность обучения зависит от степени привлечения к восприятию всех органов чувства человека. Чем разнообразнее чувственные восприятия учебного материала, тем прочнее он усваивается. Эта закономерность нашла свое выражение в дидактическом принципе наглядности. Наглядные средства обучения – это часть учебной техники, представляющая собой экранно-звуковые средства, печатные пособия, натурные объекты, модели, муляжи, передающие содержание через изображение, звук, анимацию и кинетику. Наглядность усиливает интерес школьников к учебе и значительно облегчает этот процесс. Как правило, занятия, на которых используются иллюстрации, фотографии, слайды, проходят с повышенным интересом и вниманием всех учеников. Другой положительный эффект применения наглядности – более прочное усвоение информации. Примеры и образы запоминаются легче и надолго сохраняются в памяти.

Одним из резервов интенсификации процесса обучения иностранному языку является использование средств наглядности. Наглядные средства при обучении иностранному языку используются для иллюстрации материала, для создания наглядной опоры при презентации какой-либо ситуации, стимулирующей общение. Особую важность представляет эффективность наглядности, используемой в учебниках-компонентах учебно-методического комплекта по иностранному языку как основного средства работы на уроке. В настоящее время появилось довольно много отечественных и зарубежных учебников по иностранному языку. Однако практика использования зарубежных учебно-методических комплектов распространена не так широко. Именно поэтому в статье проводится анализ учебно-методического комплекта"FLY HIGH", а также рассматриваются примеры использования наглядности в процессе преподавания английского языка в младшей школе, которая предусматривает активную умственную деятельность учеников, в основе которой лежит единство аналитической и синтетической форм мышления.

Общеизвестно, что эффективность обучения зависит от степени привлечения к восприятию всех органов чувства человека. Чем разнообразнее чувственные восприятия учебного материала, тем прочнее он усваивается. Эта закономерность нашла свое выражение в дидактическом принципе наглядности. Наглядные средства обучения – это часть учебной техники, представляющая собой экранно-звуковые средства, печатные пособия, натурные объекты, модели, муляжи, передающие содержание через изображение, звук, анимацию и кинетику. Наглядность усиливает интерес школьников к учебе и значительно облегчает этот процесс. Как правило, занятия, на которых используются иллюстрации, фотографии, слайды, проходят с повышенным интересом и вниманием всех учеников. Другой положительный эффект применения наглядности – более прочное усвоение информации. Примеры и образы запоминаются легче и надолго сохраняются в памяти.

Ключевые слова: *английский язык, упражнения, средства обучения, учебный материал, наглядность, учебно-методический комплект, учебник, система образования.*

CHERNIAK V. A. ***The use of visibility in the process of learning english in primary school textbook "fly high".***

One of the resources for the intensification of the process of teaching a foreign language is using of means of visualization. Visual AIDS of teaching a foreign language are used to illustrate the material, to create a visual prop for the presentation of a situation, to encourage communication. The effectiveness of visibility used in textbooks-components of epy educational and methodical set in a foreign language as the main means of work in the classroom is of particular importance. Currently, there are quite a lot of domestic and foreign textbooks on foreign language. However, the practice of using foreign educational and methodical set is not so widespread. That is why the article analyses the educational and methodical set "FLY HIGH", as well as examples of the use of visibility in the process of teaching English in primary school, which provides for active mental activity of students, which is based on the unity of analytical and synthetic forms of thinking.

Keywords: *English language, exercises, educational material, visibility, educational and methodical set, textbook, education system, teaching AIDS.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.26
УДК 378
ORCID 0000-0003-3608-7980
ORCID 0000-0002-4962-1831

Шевель Б. О., Марченко С. С.

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті автором досліджується особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій під час вивчення економічних дисциплін майбутніми вчителями технологій. Обґрунтовується доцільність удосконалення їх економічної підготовки. Робиться акцент на інформатизації освіти як невід'ємного елементу сучасної підготовки педагогічних фахівців. Здійснено аналіз інформаційно-комунікаційних технологій на предмет їх використання в вищій педагогічній освіті відповідно до сучасних умов.

Робиться акцент на актуальності використання мережі Інтернет та хмарних сервісів. Як приклад наводиться авторська методика використання хмарного сервісу Google під час вивчення дисципліни "Основи підприємницької діяльності". Виконуючи поставлені завдання, студенти мали можливість поєднувати самостійну роботу з використанням мережі Інтернет та хмарних сервісів та інтерактивних форм навчання під час практичних аудиторних занять. Так, наприклад, було проаналізовано найбільш популярні логотипи товарів та послуг, визначено причини успіху їх використання та зроблена спроба їх адоптації до сучасних умов не тільки шляхом зміни рисунку або його доповнення але й за допомогою внесення змін у його змістове наповнення. Мета проведеного студентами дослідження полягала в дослідженні причин успіху світових фірм та аналізі їх маркетингової діяльності. Велике значення мало інтерактивне обговорення результатів діяльності, що дозволило зрозуміти майбутнім учителям технологій важливість їх економічної підготовки.

Використання хмарних сервісів дало змогу уникнути дублювання підібраної студентами інформації, сприяло підвищенню їх зацікавленості до освітньої діяльності та спростило викладачу перевірку поставлених завдань та зменшило час на консультування студентів. Отримані під час такої роботи знання студенти можуть використовувати під час організації та проведення проектної діяльності під час проходження практики на робочому місці вчителя технологій та під час виконання теоретичної частини дипломного проекту.

Ключові слова: *інформаційно-комунікаційні технології, майбутні вчителі технологій, економічні дисципліни, використання веб-квест.*

Розвиток світової ринкової економіки, орієнтація України на євроінтеграцію вимагають від вищої педагогічної освіти не тільки створювати теоретичну базу та знайомити майбутніх фахівців з моделями поведінки у конкретних економічних ситуаціях, а й формувати сучасний світогляд і відігравати значну соціально-економічну роль в розвитку всього народного господарства в умовах інформаційного суспільства.

Необхідність визначення в Україні національного шляху до економічно організованого суспільства потребує розуміння національного менталітету і специфіки української економічної культури. У цих питаннях важливим є розумне співвідношення національних традицій і доцільне використання світового досвіду.

Сучасний економічний стан країни потребує різкого підвищення технологічної культури, культури праці, комунікацій тощо. Досить сказати, що з кожної тисячі винаходів в країні впроваджується у виробництво тільки один! Суттєвий показник для оцінки економічної підготовки особистості – проблема витрачання грошей. Те, що так звані нові українці витрачають гроші на "Мерседеси", курорти, казино й т. ін., характеризує низький рівень їхньої споживацької культури як складової загальної економічної культури нашого суспільства.

Сучасна студентська молодь, яка виросла і соціалізувалася в епоху нових інформаційно-комунікаційних технологій, не відноситься до них як до чогось незвичайного, як до чогось, що відкриває небувалі можливості і широкі горизонти. Для молоді ці технології є звичайними і звичними, вони розглядаються як необхідний атрибут існування в сучасному комп'ютеризованому світі. Мабуть тому молоді люди цілком прагматично використовують сучасні технології для задоволення повсякденних потреб і вирішення поточних завдань, але не захоплюються ними. Відсоток тих, хто "живе" цими технологіями, незначний. Однак інформаційно-комунікаційні технології все більше і більше проникають усі сфери нашого життя, тому дослідження їх соціальних аспектів стає актуальною проблемою найближчого майбутнього.

Тому й виникла потреба в удосконаленні та розвитку методичної системи економічної підготовки майбутніх учителів технологій в умовах інформатизації освіти з метою формування їх готовності до професійної діяльності на якісно новому рівні.

На основі узагальнення практики навчання економічних дисциплін у вищих педагогічних навчальних закладах, аналізу дисертаційних досліджень, навчальних планів, програм, освітньо-кваліфікаційних характеристик встановлено, що кількість аудиторних годин на вивчення економічних дисциплін є недостатньою, а обсяг знань і рівень вимог до економічної підготовки майбутніх учителів технологій зростають; програми окремих економічних дисциплін недостатньо відображають професійну спрямованість навчання; експериментальна база дидактичної підтримки навчання економічних дисциплін застаріла; послаблено зв'язок навчального процесу з науково-дослідною діяльністю студентів вищих навчальних закладів.

На думку багатьох науковців (А. Артемова, В. Грищенка, Б. Панишина, М. Жалдака, Л. Панченка, С. Панюкова, Н. Тверезовської, О. Тихомирова та ін.) метою інформатизації системи освіти є підвищення ефективності навчання, завдяки розширенню обсягів інформації та вдосконаленню методів її застосування, а також спрямованість на можливість використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу та майбутній професійній діяльності.

Розуміння студентами важливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у своїй майбутній професійній діяльності сприяє підвищенню ефективності навчального процесу. М. Жалдак зазначає, що знання про можливості використання ІКТ потрібно формувати в процесі вивчення всього циклу навчальних дисциплін, незалежно від їх специфіки. Обсяг відомостей про ІКТ та їх зміст повинні бути диференційованими відповідно до спрямованості навчання [4].

Зазначені суперечності визначили мету дослідження – розробка методики навчання економічних дисциплін у системі фахової підготовки майбутнього вчителя технологій в умовах сучасної парадигми освіти з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ).

Виконання поставленої мети обумовлює потребу в збагачення змісту їх економічної підготовки на основі вивчення сучасного рівня розвитку науки і техніки, потреб практики, врахування суспільних вимог до вчителя технологій; розширення фундаментальної основи курсів економічних дисциплін у поєднанні з професійною спрямованістю; розроблення методики навчання економічних дисциплін в умовах застосування сучасних інформаційно-комунікаційних та педагогічних технологій.

У системі професійно орієнтованої підготовки майбутнього вчителя технологій зазначені чинники відіграють важливу роль, адже економічні дисципліни закладають фундамент його компетентності, конкурентоспроможності та професіоналізму.

Як показує практика, навчання економічних дисциплін майбутніх учителів технологій є статичним і проводиться відокремлено одна від одної. Існують міжпредметні зв'язки, але в недостатній кількості, на наш погляд, дисципліни інтегруються разом і одночасно в професійну майбутню діяльність студента. Найкращим чином такий підхід, звісно, реалізовано в проведенні кваліфікаційних іспитів (у формі комплексного кваліфікаційного завдання), але це відбувається на останніх курсах навчання.

Подекуди комплексні завдання для студентів є неочікуваними або ж не є логічним продовженням низки навчально-виховних завдань освітнього процесу у здобутті професійних знань і вмінь. Цей розрив можна зменшити шляхом введення в технології навчання економічних дисциплін обов'язкових етапів науково-дослідної діяльності в інтегрованій формі: дослідницька діяльність, творча навчальна робота, професійна складова, розділ соціального наповнення, видів навчальної діяльності, які існують самостійно і є відокремленими один від одного в навчальному процесі.

Такий підхід є динамічним, комплексність та інтегрованість професійних завдань відповідає прогностичним намірам в навчальних планах укрупнити економічні дисципліни та вимогам приєднання до Болонської конвенції.

Погоджуючись з думками науковців, вважаємо, ефективне використання ІКТ в процесі професійної підготовки під час вивчення економічних дисциплін у вищому навчальному закладі буде ефективним, якщо:1) вони будуть подані як системний метод проектування (від мети до результатів навчання, реалізації, коригування і наступного відтворення процесу навчання); 2) орієнтовані на творчий розвиток особистості студента; 3) будуть мобілізовані та ефективно використані кадрові та матеріально-технічні ресурси вишу; 4) процес інформатизації діяльності вишу буде мати комплексний характер, відповідати вимогам світової системи менеджменту якості та йти у двох напрямах – використання ІКТ безпосередньо в навчальному процесі та науковій діяльності і для організації й педагогічного моніторингу професійної підготовки майбутніх фахівців.

Узагальнивши дослідження В. Богомолова [0], І. Готської [0], визначено

критерії, якими доцільно керуватися при виборі засобів створення навчальних курсів та організації професійної підготовки фахівців засобами ІКТ, а саме:

– функціональність – наявність набору функцій різного рівня (форуми, чати, аналіз активності студентів та викладачів тощо);

– надійність – зручність адміністрування, простота відновлення змістовної частини навчального матеріалу;

– стабільність – стійкість роботи ІКНС у різних режимах і ступенях активності користувачів;

– система перевірки знань – засоби для створення тестів, завдань і контроль активності студентів та наявність можливості в режимі on-line оцінити знання студентів;

– зручність використання – технологія навчання повинна бути інтуїтивно зрозумілою;

– навчальні курси повинні мати легку та інтуїтивну навігацію, дозволяти легко переходити від одного розділу до іншого та спілкуватися з викладачем;

– модульність – можливість представлення навчального курсу у вигляді набору мікромодулів або блоків навчального матеріалу, які можуть бути використані в інших курсах;

– забезпечення доступу до ресурсу – відсутність у студентів перешкод для доступу до навчальних матеріалів, пов'язаних з їх розташуванням у часі й просторі та факторами, що можуть обмежувати їх можливості;

– наявність засобів розробки навчальних матеріалів;

– наявність української локалізації продукту;

– мультимедійність – можливість використання в якості змістовної частини навчального матеріалу не тільки текстові, гіпертекстові і графічні файли, але й аудіо, відео, gif- і flash-анімації, 3d-графіки різних файлових форматів;

– масштабованість і розширюваність – можливість розширення кола користувачів, додавання програм і курсів навчання;

– перспективи розвитку платформи – можливість оновлення та поліпшення версії системи з підтримкою нових технологій, стандартів і засобів;

– кросс-платформенність – відсутність прив'язки до будь-якої операційної системи або середовища, користувачі повинні використовувати стандартні засоби без завантаження додаткових модулів, програм і т.д.;

– якість технічної підтримки – можливість підтримки працездатності, стабільності, усунення помилок та вразливих місць програмного продукту.

У вищих навчальних закладах України найбільшого поширення набули системи управління навчанням Moodle, ATutor, Qaroline, ILIAS, "Прометей" тощо.

Швидке оновлення обчислювальної техніки та програмного забезпечення стало передумовою впровадження в діяльність ЗВО "хмарних технологій", які забезпечують користувачам Інтернету доступ до комп'ютерних ресурсів сервера і використання його програмного забезпечення в On-line режимі.

Хмара – це нова технологія використання серверних ресурсів, що допомагає задіяти всю доступну потужність процесорів і об'єм оперативної пам'яті, розділяючи їх між різними незалежними завданнями [0].

Погоджуючись з думкою Н. Кононец [0], функціональні можливості хмарних сервісів дають змогу виокремити хмарні технології як педагогічну технологію

ресурсно-орієнтованого навчання, яка є функціонуванням усіх компонентів педагогічного процесу, побудована на науковій основі, запрограмована у часі і у просторі й веде до намічених результатів, дозволяє поєднувати традиційне навчання з навчанням в режимі On-line.

Суттєву роль у підготовці студентів відіграє їхня самостійна робота, особливо розвиток навиків самостійного пошуку при виконанні рефератів, курсових та інших дослідницьких робіт. Тут важливість діяльності кафедр важко переоцінити.

Під час навчання майбутніх учителів технологій постійно виникають протиріччя між вимогами, особливостями, умовами навчальної діяльності студента та ситуаціями, з якими їм доведеться зустрічатися під час професійної діяльності. Ці протиріччя легко усуваються під час науково-дослідницької діяльності студентів.

Сенс науково-дослідної роботи полягає в тому, що в процесі виконання завдань студенти набувають певних дослідницьких умінь і навичок: самостійно підбирати літературу; працювати з каталогами, архівами; складати власну картотеку; конспектувати літературу; виступати публічно з науковими повідомленнями; розробляти програму дослідницького проекту, проводити самостійне дослідження тощо.

Використання навчальної та допоміжної літератури може мати більший ефект, якщо за наявності певних умов активно впроваджувати у навчальний процес Інтернет. У цьому випадку межі спілкування студентів з викладачем розширюються у просторі та часі.

Для вирішення зазначених проблем нами було розроблено електронний комплект дидактичних матеріалів з навчальної дисципліни "Основи підприємницької діяльності" і розміщено для використання за допомогою сервісів Google Диску. Розроблені матеріали є змістовим Е-полем навчальної дисципліни, компоненти яких забезпечують: набуття суб'єктами предметних знань, формування нормативних знань, умінь і навичок, формування професійних компетентностей, цифрової та мультимедійної грамотності, розширення доступу до відкритих освітніх ресурсів та інструментів мобільного навчання".

Як приклад наведемо рекомендації з розробки та використання веб-квесту під час вивчення теми "Логотипи брендів".

Завдання для самостійної підготовки до практичної роботи мало такі етапи виконання:

1. Відкрити документ за гіперпосиланням або QR кодом.

2. За прикладом додати 10 логотипів з відповідним описом (логотипи не повинні повторюватися).

3. Проаналізувати обрані логотипи за такими критеріями: характерні особливості побудови логотипу, використані кольори та знаки, зміст, що несе зображення.

Студенти самостійно входили до хмарного сервісу Google, виконували поставлені завдання а викладач в режимі On-line мав можливість спостерігати за ходом їх роботи й, у разі необхідності, вносити необхідні корективи та консультувати.

Після виконаннями студентами поставлених завдань викладач копіює файл

та використовує його під час проведення практичного завдання, виконуючи зі студентами такі вправи:

1. Обрати найбільш цікавий для аналізу логотип.
2. Проаналізувати історію його виникнення та причини успіху його використання.
3. Визначити шляхи його переробки відповідно до сучасних економічних умов України.
4. Зробити прогноз щодо успішності перероблено логотипу.

Студенти готують невеликі доповіді та активно залучаються до їх обговорення. Результатом діяльності на занятті має стати їх розуміння необхідності проведення значної підготовчої роботи перед початком будь-якої підприємницької діяльності.

Під час виконання поставлених завдань студенти набули навичок взаємодії у системі управління знаннями, з якою доведеться безпосередньо зустрітися у професійній діяльності. Мета управління знаннями полягає в тому, щоб допомогти студентам краще працювати спільно, використовуючи зростаючі обсяги інформації та керуючи ними.

До етапів процесу управління знаннями в кожній організаційній структурі відносять такі: створення навчального середовища; навчання правильному використанню інформації; навчання роботі із системою управління знаннями; навчання принципам роботи організації; навчання спільному використанню знань; навчання у клієнтів (взаємонавчання).

Результатом успішної системи управління знаннями має стати сформований компетентний фахівець, що володіє знаннями, здатен до самонавчання та саморозвитку. Ключовим принципом в управлінні знаннями є доставка потрібних знань в потрібний час зацікавленим людям в межах робочих груп та організації в цілому. Адже оптимальне використання інформації в процесі діяльності є необхідною умовою її продуктивності та ефективності. Для цього потрібні відповідні технології орієнтації студентів на продуктивний пошук і використання відповідних інформаційних матеріалів. Обіг знань в межах одної організації сприяє створенню бази знань, яка забезпечують накопичення й можливості їх повторного використання.

Для забезпечення ефективної взаємодії суб'єктів ринку знань та вирішення багатьох із означених завдань, на нашу думку, доцільним є запровадження системи кластерної освіти із характеристиками діалогічної взаємодії. Навчання в цьому випадку означає використання у межах однієї дидактичної системи різноманітних ресурсів для навчання та здобуття освітньої кваліфікаційної характеристики.

Навчальними агентами можуть виступати усі джерела та суб'єкти, які володіють інформацією і знаннями, доцільними для досягнення навчальних цілей. Концептуальний підхід до організації навчання, за якого учасники навчальних груп в одному навчальному курсі використовують різні форми і методи навчання (денне, вечірнє, дистанційне навчання, І-навчання, web-навчання, самонавчання, взаємонавчання тощо).

Розроблена в даному дослідженні методика навчання теоретично обґрунтована, практично апробована і удосконалена відповідно до змісту і

загальної методики проведення занять з курсу "Основи підприємницької діяльності".

Виконання поставлених завдань надає можливість студентам за короткий проміжок часу, познайомитися з необхідним обсягом навчального ілюстративного матеріалу з даної теми, більш продуктивно засвоїти теоретичний матеріал винесений на самостійне опрацювання.

Дослідження окреслює перспективи подальших наукових пошуків зазначеного спрямування, зокрема пов'язаних з розвитком технічного оснащення навчально-виховного процесу із економічних дисциплін, широким застосуванням елементів дистанційної форми навчання, розроблення теоретичних і методичних засад навчання економічних дисциплін у системі підготовки майбутніх учителів технологій.

Використана література:

1. Биков В. Ю. Хмарні технології, ІКТ-аутсорсинг і нові функції ІКТ підрозділів освітніх і наукових установ. Інформаційні технології в освіті. № 10. 2011. С. 8-23.
2. Богомолов В. А. Обзор бесплатных систем управления обучением. Образовательные технологии и общество. 2007. Т. 10. № 3. С. 439-460.
3. Готская А. И. Аналитическая записка "Выбор системы дистанционного обучения". РГПУ им. А. И. Герцена. URL : http://edu.of.ru/attach/17/18088.doc.
4. Жалдак М. І., Морзе Н. В. Методика ознайомлення учнів з поняттям інформації. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2001. № 1. С. 14-18.
5. Кононец Н. В. Хмарні технології як педагогічна технологія ресурсно-орієнтованого навчання дисциплін комп'ютерного циклу. Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний ун-т імені Григорія Сковороди". URL : http://rbl3.webnode.com.ua/.

References:

[1] Bikov V. Yu. (2011). Hmarni tehnologiyi, IKT-autsorsing I novI funktsiyi IKT pidrozdiliv osvitnih I naukovih ustanov. Informatsiyni tehnologiyi v osviti. № 10. p. 8-23.

[2] Bogomolov V. A. (2007). Obzor besplatnyih sistem upravleniya obucheniem. Obrazovatelnyie tehnologii i obschestvo. T. 10. № 3. p. 439-460.

[3] Gotskaya A. I. Analiticheskaya zapiska „Vyibor sistemyi distantsionnogo obucheniya". RGPU im. A. I. Gertsena. URL : http://edu.of.ru/attach/17/18088.doc.

[4] Zhaldak M. I., Morze N. V. (2001). Metodika oznayomlennya uchnIv z ponyattyam informatsiyi. Komp'yuter u shkolI ta sIm'Yi. № 1. S. 14-18.

[5] Kononets N. V. HmarnI tehnologiyi yak pedagogichna tehnologiya resursno-orientovanogo navchannya distsiplin komp'yuternogo tsiklu. Gumanitarniy visnik DVNZ "Pereyaslav-Hmelnitskiy derzhavniy pedagogIchniy un-t ImenI GrigorIya Skovorodi". URL : http://rbl3.webnode.com.ua/

Шевель Б. О., Марченко С. С. Пути использования ИКТ во время изучения экономических дисциплин будущими учителями технологий.

В статье автором исследуются особенности использования информационно-коммуникационных технологий во время изучения экономических дисциплин будущими учителями технологий. Обосновывается целесообразность усовершенствования их экономической подготовки. Делается акцент на информатизации образования как неотъемлемого элемента современной подготовки педагогических специалистов. Осуществлен анализ информационно-коммуникационных технологий на предмет их использования в высшем педагогическом образовании в соответствии с современными условиями.

Делается акцент на актуальности использования сети Интернет и облачных сервисов. Как пример приводится авторская методика использования облачного сервиса Google во время изучения дисциплины "Основы предпринимательской деятельности". Выполняя поставленные

задания, студенты имели возможность сочетать самостоятельную работу с использованием сети Интернет и облачных сервисов и интерактивных форм учебы во время практических аудиторных занятий. Так, например, были проанализированы наиболее популярные логотипы товаров и услуг, определены причины успеха их использования и сделана попытка их адаптации к современным условиям не только путем изменения рисунка или его дополнения, но и с помощью внесения изменений в его смысловое наполнение. Цель проведенного студентами исследования заключалась в исследовании причин успеха мировых фирм и анализе их маркетинговой деятельности. Большое значение имело интерактивное обсуждение результатов деятельности, что позволило понять будущим учителям технологий важность их экономической подготовки.

Использование облачных сервисов позволило избежать дублирования подобранной студентами информации, способствовало повышению их заинтересованности к образовательной деятельности, упростило преподавателю проверку поставленных заданий и уменьшило время на консультирование студентов. Полученные во время такой работы знания студенты могут использовать во время организации и проведения проектной деятельности во время прохождения практики на рабочем месте учителя технологий и во время выполнения теоретической части дипломного проекта.

Ключевые слова: *информационно-коммуникационные технологии, будущие учителя технологий, экономические дисциплины, использования веб-квест.*

SHEVEL B. A., MARCHENKO S. S. Ways of using ict in the process of studying economics courses by future teachers of technologies.

In the article the author studies the peculiarities of using information and communication technologies in the process of studying economics courses by future teachers of technologies. The expediency of improving future teachers' economic training is proved. It is emphasized on informatization of education as an integral element of today training of pedagogical specialists. The analysis of information and communication technologies for the purpose of their use in higher pedagogical education taking into account the current conditions was carried out.

The emphasis is placed on the relevance of using the Internet and cloud services. The author's methods of using Google cloud service while studying the course "Fundamentals of Entrepreneurship" is presented as an example. Solving the given tasks the students were able to combine their independent work with the use of the Internet and cloud services and interactive forms of training at practical classroom lessons. For example, the most popular logos of goods and services were analyzed, the reasons of the success of their use were determined, and an attempt to adapt them to modern conditions not only by changing the design or adding it, but also by making changes in its substantive content was made. The purpose of the research conducted by the students was to study the reasons of the success of world firms and analyze their marketing activities. The interactive discussion of the results of activity was of great importance and it allowed the future teachers of technologies to understand the necessity of their economic training.

The use of cloud services allowed to avoid duplication of selected by students information, to increase their interest in educational activity, to simplify teacher's checking of the tasks and reduce the time for consulting the students. Students can use the knowledge gained during such work to organize and carry out the project activity during their practical training as teachers of technologies as well as while working at the theoretical part of the diploma project.

Keywords: *information and communication technologies, future teachers of technologies, economic courses, use of web quest.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.27
УДК 378.147:351.74-051
ORCID 0000-0003-2249-4403

Berezhnyi Yu. M.

MODERNIZATION OF PREPARATION OF FUTURE PROFESSIONALS OF LAW ENFORCEMENT BODIES TO PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT

Under new challenges of Ukrainian society, modern domestic and world standards, the need to change a paradigm of professional training of law enforcement officers is becoming more actual. The practice-oriented context of professional training focuses on future law enforcement professionals to actively develop their own personality, continuous professional development, self-improvement through acquisition of necessary knowledge and skills, in particular, the mastery of skills for self-improvement throughout life.

The author substantiates a psychological and pedagogical problem of professional self-improvement as the basis for forming readiness of future law enforcement officers, a prerequisite for ensuring a high level of professionalism and professional achievements, ability to personal, professional, creative self-development and productive activity in the law-enforcement sphere.

It is proved that professional education of future law enforcement officers should be based on humanistic philosophy and promote a disclosure of a creative potential of subjects of a pedagogical process. The analysis of methodological approaches, in particular: synergistic, axiological, acmeological, activity, competence, anthropological in a system of professional training of future specialists of law enforcement bodies is carried out.

The outlined methodological approaches were analyzed as a conceptual foundations of self-improvement, which reveal its structure (competence, values, etc.) and mechanisms of implementation, provide a holistic understanding of the said phenomenon.

It is determined that a formation of professional self-improvement of future specialists of law-enforcement bodies requires appropriate pedagogical conditions and methodological support, which involves a mobilization of a future specialist's personal resources, synergy of efforts of specialists of various sciences and branches (philosophy, psychology, pedagogy, culturology, sociology, valeology, genetics, ecology, medicine, etc.) and so on.

In addition, formation of an ability to self-improvement ensures that future law-enforcers develop their own system of goals, values, benchmarks, ideals that increase a level of their professional training, activities in professional environment, direct the logic and dynamics of professional development and life-creativity.

Keywords: *professional self-improvement, future specialists of law enforcement bodies, methodological approaches, law-enforcement environment, readiness of future specialists of law enforcement bodies, formation of a specialist's personality.*

In conditions of reforming of activities of law-enforcement bodies of the state, special attention is now given to issues related to implementation of proper training of their staff. It is obvious that preparation and formation of a personality of law enforcement officers in higher educational establishments of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine requires abandonment of unified approaches to organization of an educational process.

Today, a goal of education is comprehensive development of a man as an

individual and the highest value of society, development of his talents, mental and physical abilities, upbringing of high moral qualities, formation of citizens capable of understanding the civic duty, enriching on this basis intellectual, creative and cultural potential of people, growth of educational level.

As a matter of fact, an urgent need arises to change a paradigm of professional training and education of law enforcement officers with consideration of requirements of domestic and world standards where the main priority is preparation for future professional activities. The professional self-improvement of future law enforcement officers is essential for successful professional activities which involves not only acquisition of professional knowledge or skills, but also mastership of skills for life time self-improvement.

The purpose of the article: analyze main methodological approaches to a problem of training future law enforcement officers and propose approaches to identify relationship and search for elements of holistic "professional self-improvement" phenomenon.

The methodological basis of this study was theoretical provisions of domestic and foreign scientists on: general communication, interdependence of phenomena and processes of the surrounding world; personality value; internal, personal and external, social determination of development; self-improvement as the basis of individual professional formation; internal mechanisms of self-improvement. Professional self-improvement is understood by scientists as a process of personal development, oriented to a high level of professionalism and professional achievement, which is carried out through education and self-development in a process of learning, professional activities and professional interactions [1, c. 327-332].

The analysis of scientific works of scientists (V. Azatian, A. Andreiev, H. Bondaruk, O. Dubaseniuk, N. Hrebin-Krushelnytska, I. Zhukevich, O. Pometun, L. Rybalko, H. Tsvetkov, V. Tsykyn) gives an opportunity to draw conclusions on versatility of methodological approaches to a definition of concepts of “self-development”, “self-improvement”. But the situation is complicated by a fact that a question of methodology is quite complex, multi-level and characterized by lack of a specific process of disclosing pedagogical problems and phenomena [1, c. 330].

An analysis of modern scientific approaches to a structure of methodology, which is considered in three levels, was done.

The first level – a categorical level, that is, a level of special methodologies that develop and apply their methods. The methodological function of the first level lies in a definition of general principles of knowledge, the most common forms and laws of the movement of thinking on the way to definition of objective truth.

The second level is a methodology of scientific cognition. A characteristic feature of this level is that the method is a subject of a special study. At this stage, in addition to the scientific method, considering an object and a subject of research, methodological principles, ways of cognition (theoretical and empirical), as well as conceptual-categorical apparatus.

The third level is a level of theory of methods of specific sciences. A characteristic feature of the third level is elaboration and development of a methodology for a special research [6, c. 247-273].

We have a close understanding of the methodology not only as a set of knowledges, but also as a field of cognitive activity, initial provisions, realization of

which is at a basis of implementation of theoretical and practical human activity. Thus, a modern graduate of a higher educational institution should be prepared for constant updating of knowledges, be able to engage in self-education, self-organization, self-affirmation, etc.

Based on study and interpretation of scientific sources [3, c. 247; 4, c. 126; 5, c. 15], a process of professional self-improvement of future law enforcement officers was determined, which is based on several interrelated scientific approaches, among which we define: *axiological* (represents a humanistic worldview as generalized system of views, beliefs, ideals based around one center-person); *acmeological* (directs research to substantiate factors that motivate a person for personal and professional development and self-improvement), *activity approach* (provides a possibility of forming a specialist able to continuous professional self-improvement), *synergistic* (stimulates those who learn to independently solve their own life problems), *anthopocertic* (a personality of a future specialist is a goal and a subject of professional self-improvement), *competent approach* (a result of education is not individual knowledges, skills and competencies, but a competence by which future professionals meet contemporary demands of the labor market successfully perform complex tasks, implement own professional potential).

We consider these approaches as methodological tools, a peculiar set of conceptual representations, a purpose of which will be to provide thorough, fundamental, holistic understanding of self-improvement of future law enforcement professionals, its structure and mechanisms of implementation.

A specificity of the acmeological approach in our study is that a totality of scientific knowledge in philosophy, psychology, pedagogy, culturology, sociology, valeology, genetics, ecology, medicine helps to reveal an interrelation of objective and subjective components of development of a future law-enforcement officer. In accordance with this approach, such a specialist acquires an ability to improve his internal reserves and develop his ability to use them under complicated circumstances.

Investigating professional self-improvement of future law enforcement officers from an acmeologic position, we rely on researches of A. Ananiev, O. Bodaliov, O. Dubaseniuk, N. Kuzmina, V. Maksymov. The researchers consider self-perfection as a process of formation of a personality, oriented on the highest professional achievements and professional self-improvement of an individual, a possibility of human achievement of his own peaks of creative and personal development. The future law enforcement officers' professional development is identified with the highest level of professional achievement. That is why we consider such a specialist as a personality formed and as a subject of professional activity [5, c. 104-109].

It should be noted that the acmeological approach to studying the laws of achieving the peaks of professionalism and creativity is one of a progressive training of future law enforcement officers in higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

At present stage of development of society, a competent approach to training of future specialists is successfully implemented and implemented. I. Bekh, N. Bibik, O. Hluzman, V. Lugovyi, O. Ovcharuk, N. Pobirchenko, O. Pometun, O. Savchenko, O. Shapran, A. Yaroshovets. The scientists define competence as a dynamic combination of knowledge, understanding, skills, abilities and capabilities. In the professional training of future law enforcement officers we define the following

competencies: *general* (cognitive, linguistic skills, social interaction and cooperation, etc.); *instrumental* (ability to analyze and synthesize, ability to organize and plan, mastering basic knowledge of the profession, oral and written communication in the native language, knowledge of the second language, elementary computer skills, ability to find and analyze information from different sources, ability to solve, *interpersonal skills* (ability to critique and self-control, ability to work in a team, personal skills and abilities, ability to work in the international environment, ethical obligations, etc.) *systemic* (the ability to apply knowledge in practice, research skills and abilities, ability to adapt to new situations, leadership skills, ability to work independently, desire to succeed, etc.). We believe that the implementation of the main provisions of the competence approach in the process of training future specialists of law-enforcement bodies can solve important problems of professional training of future defenders of human rights and freedoms [5, c. 204-227].

An anthropocentric approach being important in our study and substantiated in works of K. Ushynskyi in the middle of the nineteenth century remains relevant for the present. The philosophical, psychological, social, physical, and cultural fields of anthropology provide an opportunity to better recognize and understand the physical and social history of man, the main factors of his development. The idea of anthropocentric approach is based on the philosophical teachings of Aristotle, M. Berdiaiev, H. Skovoroda, is traced in works of prominent teachers as M. Pyrohov, S. Franko, K. Ushynskyi. This approach emphasizes the importance of an individual's value system in the training of a future specialist in law enforcement, which should independently build a system of guides, goals, ideals that define the logic and dynamics of the life path and worthy place in society [4, c. 130].

According to the anthropocentric approach, a personality of a future specialist in law enforcement is a subject of professional self-development, which is based on a holistic educational process aimed at creating conditions for self-education, providing space for choice, opportunities for free and creative activity. In the context of anthropocentrism, we are considering the professional self-improvement of future law enforcement officers aimed at self-development [7, c. 151-154].

The problem of determining priority values of personal development and education, as well as formation of an axiological worldview, was given much attention in researches of modern scholars such as V. Andrushchenko, M. Boryshevskyi, M. Yevtukh, I. Ziaziun, O. Sukhomlynska. The dynamics of self-improvement depends on formation of an individual's system of value orientations. Personality activates values on basis of formed individual-semantic aspirations having a vital sense for self-affirmation in consciousness. That is why, in a context of the axiological approach, readiness of future law enforcement officers to self-improvement is considered as a coherent identification of internal activity of an individual in overcoming internal contradictions. In our study, personality's readiness for professional self-improvement relates mostly to intellectual-volitional states, which enable them to show creativity and confidence in their abilities, to consciously manage their behavior, actions [3, c. 76-83].

Activity approach in training of future law enforcement officers is based on a basic methodological principle of unity of consciousness and activity and treats the latter as a set of such interconnected components: motivation – goal – task of functioning – content – methods – forms – result. The main provisions of the activity approach were developed in works of B. Bespalko, L. Vygotskyi, P. Halperin, N. Kuzmina,

A. Kuzminskyi, O. Leontiev, C. Rubinstein, V. Slastionin and others. Scientific analysis of such an approach determines an activity of the basis, means and a critical condition for development of an individual, a form of active purposeful interaction with the outside world. In our opinion, the main goal of the activity approach in preparing future law enforcement officers is a process of creating professional competencies based on acquired knowledges, skills and experience and practical experience in law enforcement [4, c. 126-130].

The possibility of using the synergetic approach in the training of future law enforcement officers is conditioned by a psychological and pedagogical analysis of scientific works by O. Dubaseniuk, D. Bondarenko, L. Luzina, H. Tsvetkova, V. Tsykin, which enabled to trace theoretical and practical aspects of pedagogical synergetics. The formation of self-improvement mechanisms for future law enforcement officers means that each of them has a chance to achieve individual success, determine a direction of self-education, self-improvement, a choice of individual means, methods and techniques of self-improvement [5, c. 37].

Consequently, a process of obtaining higher education from a standpoint of the synergetic approach can be considered as a complex humanitarian system, one of the main results of which is the emergence of a need for future law enforcement specialists to continuous professional self-improvement and professionalism, taking into account an importance of improvisation, intuition, chance, ability to change all professional life scenario. The synergetic approach in the preparation of such a specialist frees a pedagogical space from the one-line and cliches, while development of a personality is not one-line and balanced at the same time, it is alternatively-chaotic.

Conclusion. The analysis of scientific sources shows that at the present stage of reforming law enforcement bodies the actual problem is a preparation of an educated person capable of active activity in the present conditions. The study made it possible to establish that a traditional system of training future law enforcement professionals needs a logical update. It is a question of a design of an educational process as a system of self-affirmation and self-improvement of an individual, based on which are *the synergetic, axiological, acmeological, activity, competence, anthropological* methodological approaches providing an adequate choice of pedagogical conditions for training of future specialists of law enforcement bodies to professional self-improvement in higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine.

References:

1. Azatjan V. I. (2013). Jetapy i osobennosti razvitija professionalnogo samosovershenstvovanija budushhih aviadispecherov v processe obuchenija. Vishha osvita Ukraïni. Dodatok 1, tom V. Tematichnij vipusk "Mizhnarodni Chelpanivs'ki psihologo-pedagogichni chitannja". S. 327-332
2. Andreiev A. V. (2017). Osoblyvosti pidhotovky politseiskykh kadriv u vyshchykh navchalnykh zakladakh zi spetsyfichnymy umovamy navchannia. Pidpryiemnytstvo, hospodarstvo i pravo. № 6. S. 100-103.
3. Bekh I. D. (2003) Vykhovannia osobystosti: u 2 kn. Kn. 2: Osobystisno oriientovanyi pidkhid: naukovo-praktychni zasady. Kyiv: Lybid. 344 s.
4. Hrebin-Krushelnytska N. Yu. (2011). Syntez metodolohichnykh pidkhodiv do problemy profesiinoi samorealizatsii maibutnikh pratsivnykiv orhaniv vnutrishnikh sprav Visn. Zhytom. derzh. un-tu im. Ivana Franka. Zhytomyr : Zhytom. derzh. un-t im. Ivana Franka. № 55. S. 126–130.
5. Osobystisno oriientovani tekhnolohii navchannia i vykhovannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh: kol. Monohrafiia. / zah. red. : V. P. Andrushchenko, V. I. Luhovyi ; APN Ukrainy, In-t vyshch. osvity. Kyiv : Pedahohichna dumka, 2008. 254 s.

6. Profesiina pedahohichna osvita: akmesynerhetychnyi pidkhid : monohrafiia / za red. O. A. Dubaseniuk. Zhytomyr : Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2011. 389 s.
7. Ignatyuk O. Strategy of formation of the competitive modern expert in conditions of technical university: directions, tendency, prospect : O. Ignatyuk, I. Sladkich // Material of report V International Conference "Strategy of quality in industry and education", June 6-13 2009, Varna, Bulgaria. – Varna-Dnipropetrovsk. – 2009. – p. 151-154.

В и к о р и с т а н а л і т е р а т у р а :

1. Азатьян В. И. Этапы и особенности развития профессионального самосовершенствования будущих авиадиспечеров в процессе обучения. Вища освіта України. 2013. Додаток 1. Том V. Тематичний випуск "Міжнародні Челпанівські психолого-педагогічні читання". С. 327-332.
2. Андреєв А. В. Особливості підготовки поліцейських кадрів у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 6. С. 100-103.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади. Київ : Либідь, 2003. 344 с.
4. Гребінь-Крушельницька Н. Ю. Синтез методологічних підходів до проблеми професійної самореалізації майбутніх працівників органів внутрішніх справ. Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. Житомир. 2011. № 55. С. 126-130.
5. Особистісно-орієнтовані технології навчання і виховання у вищих навчальних закладах: колективна монографія / заг. ред. : В. П. Андрущенко, В. І. Луговий ; АПН України, Ін-т вищої освіти. Київ : Педагогічна думка, 2008. 254 с.
6. Професійна педагогічна освіта: акмесинергетичний підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 389 с.
7. Ignatyuk O. Strategy of formation of the competitive modern expert in conditions of technical university: directions, tendency, prospect : O.Ignatyuk, I.Sladkich // Material of report V International Conference "Strategy of quality in industry and education", June 6-13 2009, Varna, Bulgaria. – Varna-Dnipropetrovsk. – 2009. – p. 151-154.

Бережний Ю. М. Модернізація підготовки майбутніх фахівців правоохоронних органів до професійного самовдосконалення.

Обґрунтовано психолого-педагогічну проблему професійного самовдосконалення як основу формування готовності майбутніх фахівців правоохоронних органів. Доведено, що професійна освіта майбутніх фахівців правоохоронних органів має базуватися на гуманістичній філософії й сприяти розкриттю творчого потенціалу суб'єктів педагогічного процесу. Здійснено аналіз методологічних підходів, зокрема синергетичного, аксіологічного, акмеологічного, діяльнісного, компетентнісного, антропологічного в системі професійної підготовки майбутніх фахівців правоохоронних органів. Окреслені методологічні підходи проаналізовані як концептуальні засади самовдосконалення, які розкривають структуру та механізми здійснення цього процесу і його розуміння. Встановлено, що формування професійного самовдосконалення майбутніх фахівців правоохоронних органів потребує відповідних педагогічних умов і методологічного супроводу, які здатні забезпечити підвищення рівня їх професійної підготовки, діяльності в правоохоронному середовищі, вироблення в майбутніх правоохоронців власної системи цілей, цінностей, орієнтирів, ідеалів, що підвищують рівень їхньої професійної підготовки.

Ключові слова: *професійне самовдосконалення, майбутні фахівці правоохоронних органів, методологічні підходи, правоохоронне середовище, готовність майбутніх фахівців правоохоронних органів, становлення особистості фахівця.*

Бережной Ю. Н. Модернизация подготовки будущих специалистов правоохранительных органов к профессиональному самосовершенствованию.

Обоснованно психолого-педагогическую проблему профессионального самосовершенствования как основу формирования готовности будущих специалистов правоохранительных органов. Доказано, что профессиональное образование будущих специалистов правоохранительных органов должно базироваться на гуманистической

философии и способствовать раскрытию творческого потенциала субъектов педагогического процесса. Осуществлен анализ методологических подходов, в частности синергетического, аксиологического, акмеологического, деятельностного, компетентностного, антропологического в системе профессиональной подготовки будущих специалистов правоохранительных органов. Проанализированы методологические подходы как концептуальные основы самосовершенствования, раскрывающих структуру и механизмы осуществления этого процесса и его понимание. Установлено, что формирование профессионального самосовершенствования будущих специалистов правоохранительных органов требует соответствующих педагогических условий и методологического сопровождения, которые способны обеспечить повышение уровня их профессиональной подготовки и деятельности в правоохранительной среде, выработке в будущих правоохранителей собственной системы целей, ценностей, ориентиров, идеалов которые повышают уровень их профессиональной подготовки.

Ключевые слова: *профессиональное самосовершенствование, будущие специалисты правоохранительных органов, методологические подходы, правоохранительная среда, готовность будущих специалистов правоохранительных органов, становления личности специалиста.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.28
УДК 378.147:811.111]:784

Kobylianska I.

USING SONGS IN THE ENGLISH LANGUAGE TEACHING TO STUDENTS

Within this article I have tried to describe a framework for using songs in the English classroom. This isn't the only way to develop our students listening or to structure a listening/speaking lesson, but it is a way that we have found to be effective and motivating for students.

Listening and speaking are two of the most challenging skills for students to develop and yet also two of the most important. By developing their ability to listen well we develop our students' ability to become more independent learners, as by hearing accurately they are much more likely to be able to reproduce accurately, review their understanding of grammar and develop their own vocabulary. By doing so the students will become more self-reliant and will not fear exposing themselves before others.

Songs allow the teacher to bring the voices of native speakers into the classroom, and also allow teachers to present a variety of voices and accents to their students. Songs is always a useful tool in teaching a foreign language, as it is a written text with oral patterns involving richness and diversity of topics related to students' daily lives.

Keywords: *songs, listening, teaching, foreign language.*

Learning a foreign language is not always easy or appealing. It is then the teacher's job to work it that way. The question is how. Communication implies an audience, and in the classroom it also implies teacher talk, that is to say, the language typically used by teachers in the foreign language classroom. As Lynch puts it, "one of the challenges of language teaching in the unnatural' classroom setting is to devise or adapt communication tasks in such a way as to require negotiation of meaning [5]".

Teaching is then viewed as a collaborative enterprise, which makes demands on all partners involved in the process. Furthermore, “Language is particularly good in social roles, at maintaining social ties and influencing others [3]”.

Learning is also a social act: “When children learn the meaning of a word, they are learning something about the thoughts of other people” [7].

So, the best way to learn vocabulary through context is by hearing it used in a conversation with another person, so that we can check its meaning. Again, as Bloom points out, “Words are important because they are the building blocks of language, and language allows us to express our thoughts and understand those of others – to become full- fledged members of the human community [1]”.

To get hold of those “building blocks”, students need to be attentive. Attention and memory are crucial in L2 acquisition. Children’s learning mechanisms happen outside awareness, while adults can use their analytical abilities. However, Abrunhosa quoted Skehan and Dekeyeser to show that aptitude and age are also significant predictors of proficiency in naturalistic learning contexts. The author concludes that adults learn mostly in an explicit way, while children learn mostly in an implicit one.

What teachers need to do is to trigger interest in students and keep that interest alive, which is also connected with the usefulness of learning. To make students engaged in the learning process, interest and motivation are not enough, learning must also be made useful, it has to carry on some meaning for students [2].

As we can see, in order to be effective, learning has to mean something to students, otherwise, they will refuse that knowledge.

Students take in and understand information in different ways, that is to say, they have different learning styles. Some like to visualize, while others prefer to hear. Some like to perform tasks individually, while others enjoy interaction with their peers. Riazi explains this point very well when he asserts: “If teachers are aware of where their learners are coming from, how they approach language learning, what they feel about their language learning experiences, and how they like to learn the language, they will be able to facilitate desired learning outcomes in the classroom” [8].

Students need to have a positive attitude, that is to say, an affective attitude towards learning. Songs are a good way to practice and develop the four skills: listening, speaking, reading and writing .

The importance of students’ attitude towards language learning is that it can spark off positive attitudes to “compensate for students’ dislike towards the particular learning task and drove them to perform better [10]. In addition to motivating students by making the course enjoyable and appropriate for their needs, a motivated partner is also able to enhance learners’ performance.”

We must not forget that there are two types of motivation – the internal one, which is related to the willingness to learn and the external one, which is related to the reward or approval by family or school. And there is a third kind of motivation, the instrumental one, that is to say, pragmatic, or, in other words, related to the need one has to learn a language for professional reasons.

Now, music, and especially songs, can be an amazing tool for teaching languages, because songs will bounce around in a student’s head long after the lesson is over. Learners pick up vocabulary, grammatical structures, and the rhythm of the language simply by doing what they enjoy doing − humming and singing. Furthermore,

songs can set a mood. Songs can also be used to signal a transition from one activity to another. All in all, songs can be a bounding experience for everybody. Songs can make the lessons lively and interesting. The emphasis is on effective communication rather than on mastery of the language.

The absence of pressure to achieve immediate academic perfection, as well as freedom from the sensation of being constantly assessed will liberate students' natural desire to acquire a new skill [9].

Music, and especially songs, contribute directly to the development of the linguistic, sociolinguistic, and pragmatic competences, which, according to the Council of Europe, are the components of an effective communicative competence.

"Communicative competence in this narrower sense has the following components:

– linguistic competences;

– sociolinguisdc competences;

– pragmatic competences."

A song is also an authentic document of strong playful characteristics, which is highly motivating in language learning [11]. Besides all that, the simple interpretation of a song involves intonation, too.

Songs can also motivate students to communicate in the target language. If we look back, we can see that music has always played an important role in teaching. Music, especially through chants, rhymes and songs, has always been connected with learning since immemorial times, going through the methods of teaching in the 20th century. This method emphasizes the use of music as a way to activate language acquisition. Generally speaking, and according to Lozanov, the mentor of this method, the artistic expressions, such as music, are related to the right hemisphere of the brain, which can activate the left hemisphere, responsible for oral language processing and pragmatic activities. According to Lozanov's theories, quoted by Hansen: "The whole brain is always working, right and left hemispheres, neocortex and subcortic areas. When we polarise our messages towards the intellectual centres of the brain only, the others will not close down but engage in competing activities.

Activities with songs are usually student centred, so, when we use them, students are given a chance to express and enjoy themselves, as well as storing information in their minds. Now, all these resources require the activation of both left and right hemispheres of our brain. Thus, students will use their long-term memory and learn effectively. Songs will bring the structural, pragmatic, prosodic and communicative aspects of language together, in language classrooms.

The use of songs in the language classroom softens students' consciousness of effort, in a way that enables a relaxing atmosphere and, as a consequence, the unconscious learning and acquisition of linguistic structures, as well as vocabulary. Learning the first letters in old times was through the memorization of short sentences or the reading of short texts, usually accompanied by the lyre or the zither. In Medieval times, students learnt how to read, in religious schools, through short rhythmic recitations and liturgical texts. During the age of Discoveries, missionaries, more precisely the Jesuits, taught Portuguese through songs, adapting local melodies as an affective factor and relating learning to cultural rites [11].

On the whole, songs can be highly motivating, because they are part of

everyone's life experiences; they can also be a way to the recognition, identification and discrimination of sounds, as well as rhythm and pronunciation. Songs can be an aid in teaching differences in the values and beliefs of different cultural groups [2].

Besides being a way of improving students' communication ability, to enhance appreciation of other cultures, songs may also raise social awareness of the world, reduce prejudice towards different ways of thinking and acting, promote mutual understanding, and teach students how to cope with or solve difficult problems, by using the foreign language [11].

Another advantage of songs is that students are exposed to a great variety of registers. Songs are also authentic, as opposed to the frequent contrived, stilted language in most texts teachers use in the classroom.

The repetitive style of most songs can also help to promote automatization of colloquial language [3].

Songs provide conversational language with lots of repetition of vocabulary and structures, which helps memorization.

Songs spark off students' interest and help them remember important items, because they engage emotions. What I mean is that if students care about something, then they will not forget it. According to Chris Brewer: "The more interesting and dramatic, the more easily the information is remembered [11]. Music stabilizes mental, physical and emotional rhythms to attain a state of deep concentration and focus in which large amounts of content information can be processed and learned".

Davanellos argues that songs are part of everyday life. In the car, at home, at sporting events, at times of celebration, in theatres, at the cinema, or in the streets, we constantly hear, sing songs [4]. Thus being the case, why not using them in the language classroom?

Songs can be a source of language for presenting and practicing grammar and syntax, vocabulary, pronunciation and the four skills. Whatever vocabulary students learn, it must be worked into a natural flowing dialogue:

The more fluid and melodious it sounds, the more vivid in imagery and poetic the language, the better it will penetrate the (non-conscious) mind. Simplicity implies ease, and texts should delight the ear [11].

Songs enhance a learning environment due to its affective power, as well as self-esteem. Furthermore, students become more confident in their learning ability and, as a consequence, more motivated to continue learning the language.

We must not forget that there is a clear distinction between *hearing* and *listening*. While the former is the simple recognition of sounds, the latter implies some conscious attention to the message of what is said. Timmis goes even further when he mentions "global listening" as a way to "ensure that texts are processed for meaning before they are analysed for language".

Songs can be a tool for learning aesthetical, ideological, moral, religious and linguistic values [6]. They possess the trademark of time and place. The use of songs enables students to bring their sensibility, their abilities and life experiences into the classroom, and, as a consequence, an atmosphere of spontaneous communication, interaction is created.

Songs provide students with a love of culture, improve their sensory awareness,

encourage turn taking, and increase improvisation skills [7]. Songs also promote the use of hand gestures and rhythmic movement, and the format enables public performance.

Songs strive to put learners in an affective environment closer to that of first-language acquisition [11]. Songs also help to relax and unify a class much like a family. With songs, students are encouraged to work into grammar intuitively, not by memorizing rules.

Songs can create a relaxed, pleasant atmosphere, they can be very motivating for students, as they engage the creative, intuitive side of the mind.

What is more, songs can also be incorporated to all language skills −listening, speaking, reading and writing.

Nonetheless, as with other activities, a song-related task may also have its failings. As Gregg underlined:

"Some students may feel as intimidated about discussing music, as they would similarly feel about participating in a debate or exposing their opinions openly to the class. Others might even dislike music completely and find they have nothing to say about it" [5].

In my opinion, even the most introverted students vibrate when they listen to a song. Even if learners don't say a word about it, or refuse to express their points of view on it, when they listen to a song, either they hum it, or they tap their feet to the melody very discreetly.

Songs can be used for a wide variety of activities. They can start discussions on a topic or even become the centre of debate. This is especially true of songs that develop a particular theme. Songs are also great for training the listening skill. One of students' favourite exercises with songs is completing the blanks as they listen , or listening and choosing the correct words from two words that rhyme, for example ***day*** and ***say.*** Teachers can use songs to teach grammar in many ways. Sometimes, songs sacrifice grammar for smooth rhyme, which makes them good grammar teaching tools. Thus being the case, students can be asked to find the mistakes or to say how it should be.

Songs allow the teacher to bring the voices of native speakers into the classroom, and also allow teachers to present a variety of voices and accents to their students[11].

Listening to a foreign language is a very intensive and demanding activity and for this reason I think it is good for students to ***breathe*** between listening tasks. We may achieve this by asking students to compare their answers. Not only does this give them the chance to have a break from the listening chore, but it is also an opportunity to check their understanding of the text with a peer, and so reconsider before listening to the song again.

Conclusion.

To sum up, a song is always a useful tool in teaching a foreign language, as it is a written text with oral patterns involving richness and diversity of topics related to students' daily lives. What is more, songs can be used for every purpose. They can be used as a warm-up activity, as a background for other activities such as debating or writing.

The meaning of words allows, like in poetry, for many different interpretations, which helps the interaction, the sharing of different opinions between peers.

Songs positively affect language accent, memory, and grammar, as well as mood, enjoyment and motivation. Singing also enables language to stay in the memory, where it can build up connections.

R e f e r e n c e s :

1. Brown C. J. Teaching the Spoken Language. Cambridge : C.U.P., 1983. P. 51-64.
2. Brumfit C. J. Communicative Methodology in Language Teaching. Cambridge : C.U.P., 1984. P. 45-68.
3. Bygate M. Speaking. Oxford : O.U.P., 1987. P. 15-33.
4. Folse K. S. The Art of Teaching Speaking. Michigan : The University of Michigan Press, 2006. P. 10-25.
5. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. London : Longman, 1983. P. 20-34.
6. Hedge T. Teaching and Learning in the Language Classroom. Oxford : O.U.P, 2000. P. 50-67.
7. Levelt W. J. M. Speaking: from Intention to Articulation. Cambridge, MA. : M.I.T., 1989. P. 17-30.
8. Montijano M. P. Helping EFL Students Deploy Speaking Under Instruction: a Sensible Aim or a Mere Utopia? *CETA Magazine.* 5. 2003. P. 36-41.
9. Rivers W. and Temperley R. S. A Practical Guide to the Teaching of English. New York : O.U.P., 1978. P. 91-100.
10. Skehan P. A. Cognitive Approach to Language Learning. Oxford : O.U.P., 1998. P. 12-25.
11. Sensi J. S. Musica, maestro… Ttabajando con musica y canciones en el aula de Espanol, in Carabela. Madrid, 2000. P. 25-50.

Кобилянська І. В. Використання пісень у викладанні англійської мови студентам.

У статті описано основи використання пісень на уроках англійської мови. Пісні не є єдиним способом розвитку слухання студентів або структурування уроку аудіювання чи мовлення, але це спосіб, який виявився ефективним і мотивуючим для студентів.

Слухання та говоріння – це дві найскладніші та найважливіші навички розвитку студентів. Розвиваючи здібність слухати, ми розвиваємо здатність наших студентів стати більш незалежними, оскільки, слухаючи правильно, вони з більшою ймовірністю здатні точно відтворювати, переглядати своє розуміння граматики і розвивати власний словник. Роблячи це, студенти стануть більш самостійними і не будуть боятися відкрити себе перед іншими.

Пісні дають змогу вчителю приносити на урок голоси носіїв мови, а також надавати різноманітні акценти своїм студентам. Пісні є корисним засобом у викладанні іноземної мови, оскільки це письмовий текст з усною частиною, що містить багатство та різноманітність тем, які стосуються повсякденного життя учнів.

Ключові слова: *пісні, слухання, викладання, іноземна мова.*

Кобылянская И. В. Использование песен в преподавании английского языка студентам.

В статье описаны основы использования песен на уроках английского языка. Песни не являются единственным способом развития слушания студентов или структурирования урока аудирования или речи, но это способ, который оказался эффективным и мотивирующим для студентов.

Слушание и говорение – это два самых сложных и важных навыка развития студентов. Развивая способность слушать, мы развиваем способность наших студентов стать более независимыми, поскольку, слушая правильно, они с большей вероятностью способны точно воспроизводить, пересматривать свое понимание грамматики и развивать собственный словарь. Делая это, наши студенты станут более самостоятельными и не будут бояться открыть себя перед другими.

Песни позволяют учителю приносить на урок голоса носителей языка, а также предоставлять различные акценты своим студентам. Песни являются полезным средством в преподавании иностранного языка, поскольку это письменный текст с устной частью, включающей богатство и разнообразие тем, которые касаются повседневной жизни учащихся.

Ключевые слова: *песни, слушание, преподавание, иностранный язык.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.29
УДК 378.011.03-051:796]:908

Kravets Michael

PECULARITIES OF THE FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS' TRAINING TO THE LOCAL ACTIVITIES

The article analyzes various aspects of the professional training of future teachers of physical culture, discloses the essence of the concept of "competence approach". It is noted that the main directions of the implementation of the competence approach in the preparation of future teachers of physical culture to local lore activities include: didactic, professional, creative, reflexive. On the basis of the analysis of scientific and methodological sources it was determined that local studies of future teachers of physical culture on the basis of a competent approach is a purposeful research and research activity whose purpose is to expand and deepen knowledge, skills and abilities, to develop amateur and creative abilities, to satisfy interest in the subject and to ensure the development of physical and mental health.

The methodical system of vocational training of future teachers of physical culture is determined on the basis of a competency approach, which is complex, open and dynamic. The professional competence of the physical education teacher consists of competences that are observed, measured and purposefully formed in the process of education.

The article substantiates the methodological approaches in local studies, such as anthropological, axiological, systemic, cultural, ethnopedagogical. The structure of local lore knowledge is revealed: empirical (concepts, terms, facts surrounding the reality), theoretical (laws, theories, hypotheses).

Keywords: *professional training of future teachers of physical culture, competence approach, organization of local lore activity, creative abilities, educational process, modern pedagogical technologies.*

Under current conditions, the need to develop new conceptual approaches to the training of specialists and future teachers of physical culture, in particular. The issue of providing future physical education teachers with relevant basic vocational education to local lore activities is based on the principles of a competent approach.

According to the National Strategy for the Development of Education of Ukraine for 2012–2021, the Law of Ukraine "On Education" (2017), the Law of Ukraine "On Higher Education" (2014) and other normative documents, the orientation of professional pedagogical education argues the use of a competent approach, which testifies the necessity of creating conditions for effective preparation of future teachers of physical culture.

According to V. Kremin, an important place is placed on the local lore of the individual, the essence of which is love of the native land, patriotism, interest and creative attitude to local lore work, the need for obtaining regional knowledge through studying the historical past and respectful attitude to the inheritance, folk traditions and customs, providing a competent approach in teaching [10].

Different aspects of the training of future teachers of physical education have devoted their work to many scientists. So, L. Sushchenko, S. Fil, B. Shiyan studied theoretical and methodological aspects of the preparation and application of information

technologies studied G. Genseruk, interdisciplinary relations – L. Deminskaya, the role of research – L. Zavadskaya, preparation for implementation interdisciplinary connections in the process of physical education – O. Kruglyak, pedagogical conditions for the provision of multi-level professional training – P. Yefimenko, formation of readiness for professional activity – M. Danilko and the pedagogical orientation of the teacher of physical culture – O. Yemets, Ped Gogic skill of the teacher of physical culture was studied by M. Krychfalushy, O. Petunin.

The question of competence approach is disclosed in the works of B. Anan'ev [1], I. Zimnaya [6], O. Leontiev [12], O. Pometun [14], S. Rubinstein [17], A. Khutorskogo [20]; V. Samoilenko, O. Topuzov, L. Vishnikina, I. Dibrovy [2]. The main idea of a competent approach is that the result of education is not individual knowledge, skills and competences, and the competence by which future specialists meet modern labor market demands, successfully perform complex tasks, realize their own professional potential.

Therefore, in view of the main aspects of the analyzed developments, there was a need to study and systematize the acquired scientific and methodological experience of preparing future teachers of physical culture for local lore activities based on the competency approach.

The purpose of the paper is to determine the peculiarities of local lore activities of future teachers of physical culture on the basis of a competent approach.

Scientists in the definition of the concept of "competence approach" distinguish certain differences. The concept of "competence approach" is defined as: a set of general principles for determining the goals of education, the selection of educational content, the organization of educational process and the assessment of educational outcomes (O. Lebedev); as "the focus of the educational process on the formation and development of the key (basic, basic) and substantive competencies of the individual" (V. Khiminets) [11].

Essential content of the concept of "competence approach" O. Pometune understands as the focus of the educational process on the formation of key (basic, basic) and substantive competencies of the individual [15].

L. Yelagina argues that as a goal in implementing a competent approach in vocational education, in this case, the formation of a competent specialist who has a culture of professional activity. L. Elagina notes that the competent approach allows to select the content of vocational education in accordance with the needs of the developing person and at the same time guides him to the innovative experience of successful professional activities in a particular field. The author argues that the methodological basis for the implementation of the competence approach in vocational education comes from the principles: variability of education; the concentration of education on the development and self-development of the individual; the combination of autonomy with collective and group forms of education; the unstable dynamic balance of the educational process as a source of development of the relationship of personality, education and profession [4].

According to O. Dubaseniuk, O. Voznyuk's competence approach reflects the integral manifestation of professionalism, which combines the elements of professional and general culture, the experience of pedagogical activity and pedagogical creativity, which is specified in a certain system of knowledge, skills, readiness for professional decision of pedagogical tasks and problems [3].

A. Sambrat points out that the competence approach is education for life, successful socialization in society and personal development on the basis of students' acquisition of socially meaningful skills (competences); evaluation to enable the student to plan his or her educational results and improve them in the process of constant self-evaluation; various forms of organization of independent, meaningful activity of students on the basis of their own motivation and responsibility for the result; matrix management system, delegation of authority, attraction of people from the external environment to the management of education and evaluation of activity, freedom of the teacher in choosing the means of inculcating students social priorities (competences) [18].

L. Yelagina points out that the competence approach involves a priority orientation towards the goal – education vectors: ability to learn, self-determination (self-determination), self-actualization, socialization and individual development [4].

Considering that the competence approach involves not only knowledge, skills and abilities of the student, but also the acquisition of professional experience, we consider him one of the leading methodological approaches to training future teachers of physical culture in the organization of regional studies of students.

As L. Ivanova points out – "the competence approach implies a clear orientation towards the future, which manifests itself in the possibility of building its education, taking into account the success in personal and professional activities". The author believes that "the competent approach requires the use of active forms of learning, the use of modern technologies, so knowledge can not be given ten years ahead, we must learn to study and retrain and the main criterion of training is to regard readiness for independent activity at the next stage (either in study, or in life)" [8].

The application of a competent approach to the training of graduates of an OHS involves the achievement of an integrated end result of education, which can be regarded as the formation of a graduate of key [20] and professional competencies [5; 9] as a unity of generalized knowledge and skills, universal ability and readiness for solving large groups of tasks – from personal to social, professional and special professional competencies, which determine the ownership of own professional activity at a sufficiently high level, readiness for innovations in the professional field. This requires the development of a qualitatively new methodical system that takes into account the mutual influence of internal and external factors on its development and orientation on the acquisition of the future teacher of physical education of the necessary competences and further self-development in professional activity.

The effectiveness of the process of training future teachers of physical culture depends to a large extent on properly selected technology of conducting local lore activities that contribute to the growth of cognitive motivation, interest and activity of students, as a consequence – the formation of individual cognitive experience.

Opinions on the introduction of a competent approach in the field of higher education in foreign countries make it possible to outline the ways of its adoption in the educational process of Ukraine. This approach to the training of a future teacher serves as a methodological program oriented towards the predicted achievement of a qualitative educational outcomes, the generation of promising ideas and factors under its influence; on the study of local lore aspects of pedagogical activity, development, implementation of creative ideas and pedagogical technologies. The main directions of its use in the preparation of future teachers of physical culture to the local lore are:

didactic – aimed at the formation of knowledge and skills in regional studies; professional - definition of ability to work through finding out the level of motivation and readiness for this type of work in non-standard conditions of local lore activities; creative – research of the level of professionalism, innovative potential; reflexive – the study of the sphere of self-awareness student-athlete and his autonomy in local studies [16].

We are impressed by the author's concept of O. Tymets, according to which the professional competence of the future teacher is an integral characteristic of personal formation (the presence of learning motivation and value orientations) and professional activity, which is related to the ability to use the complex of professional knowledge, abilities and skills and the possession of common intelligence actions (analysis, synthesis, comparison, generalization, etc.) and their specification on the material of fundamental and special disciplines; Ability to conduct research on selected issues [19].

The concept of "competence" is not the sum of knowledge, skills and skills, because it covers the knowledge, operational-technological, value-motivational aspects that are characteristic of the activity [13].

In the process of preparing future teachers, the competence approach is to develop the ability to manipulate information, design their activities, apply creatively the acquired knowledge and experience in different pedagogical situations.

Consequently, the competence-oriented methodical system of professional training of the teacher of physical culture should be functional, it should take into account the nature of the social order for the training of highly skilled teachers of physical culture, goals, principles and content of students' professional training, and must contain elements of planning, control, analysis and correction of the pedagogical process (feedback). If we talk about the professional training of future teachers of physical culture, then in the competence approach, the connection of components of the methodical system is different from simple hierarchical subordination from the top down. The scheme is complex, open, dynamic, by the results of intermediate control can be supplemented with new components and components. Competency approach allows to imagine the professional competence of the teacher of physical culture, which consists of a number of competencies that can be objectively monitored, with a certain accuracy measured and purposefully formed in the educational and professional process [7].

A competent approach in the activities of future teachers of physical culture, engaged in local lore activities, is realized through professionally directed educational and cognitive activities, which involves involving students in an independent search for new knowledge, mastering new ways of activity, using various forms of research work.

We believe that the overwhelming professional competences of future teachers of physical culture for the implementation of regional studies are the following: formation of knowledge and skills, providing organizational activities, taking into account the biological rhythms and age characteristics of students, team management, logistics, compliance with safety rules, conservation and health promotion of students, work planning, research activities.

The prognostic trends of further development and improvement of local lore activities are determined by poly-facet [10]. In particular, integration, which consists in enriching the connections of regional studies with other sciences, especially with geography, history, economics, culturology, sociology. The development of local lore is associated with the development of leading categories; detection of rules; the

nomination of hypotheses, ideas; establishment of scientific facts; studying and comprehension of forms and methods of local lore work; definition of the laws of geographical science as a basis of regional studies; extension of its subject.

Theoretical and methodological trends include the improvement of the scientific apparatus of regional studies. Further improvement and substantiation of the methodological principles of regional studies, in particular, enrichment of the leading methodological approaches (anthropological, axiological, systemic, activity-personal, cultural, ethnopedagogical, historical, etc.); improvement of the structure of regional knowledge, which forms the basis of theoretical training: 1) empirical knowledge (concepts and terms – natural components, physical and geographical, socio-economic, socio-cultural phenomena, facts of the surrounding reality); 2) theoretical knowledge (laws, theories, hypotheses – the interconnection of natural objects, processes, phenomena, their structural characteristics, features and patterns of development).

It should be noted that the creation of a coordination system for the training of future teacher-subjects in order to ensure their professional competence, which activates the introduction of a competent approach to local lore education.

Conclusions. Consequently, the regional studies of the future teachers of physical culture on the basis of a competent approach is defined as purposeful research and development, whose purpose is to expand and deepen knowledge, skills and abilities, to develop amateur and creative abilities, to satisfy interest in the subject and to ensure the development of physical and mental health. Therefore, the organization of regional studies of future teachers of physical culture on the basis of a competent approach should be determined by a set of general principles, the formulation of the objectives of this type of activity, the organization of the educational process with modern pedagogical technologies.

Використана література:

1. Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. Санкт-Петербург, 2001. 272 с.
2. Дидактика географії : [монографія] / В. М. Самойленко, О. М. Топузов, Л. П. Вішнікіна, І. О. Діброва. Київ : Ніка-Центр, 2013. 570 с.
3. Дубасенюк О. А. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної
4. Елагина Л. В. Формирование культуры профессиональной деятельности будущего специалиста на основе компетентностного подхода (методология, теория, практика) [текст] : автореф. дис. … док. пед. н. : 13.00.08 [спец. Теория и методика профессионального образования]. Челябинск, 2008. 55 с.
5. Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посіб. / за ред. Л. В. Сохань, І. Г. Єрмакова та ін. Київ : Богдана, 2003. 520 с.
6. Зимняя И. А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентностного подхода в образовании: Авторская версия. Москва : Исслед. центр проблем кач-ва подгот. спец., 2004. 110 с.
7. Іваній І. Компетентнісний підхід до професійної підготовки вчителя фізичної культури. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : збірник наукових праць. № 1 (21). 2013. С. 43-47.
8. Іванова Л. І. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями загальноосвітніх навчальних закладів : автореф. дис. … канд. пед. наук спец. : 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / Л. І. Іванова. Київ, 2006. 24 с.
9. Комплекс нормативних документів для розроблення складових систем галузевих стандартів вищої освіти / за заг. ред. В. Д. Шинкарука ; уклад. : Я. Я. Болюбаш, К. М. Левківський. Київ : МОН України, ІІТіЗО, 2008. 24 с.

10. Кремень В. Вітчизняне краєзнавство: стратегічні орієнтири сучасної освітньої парадигми. *Краєзнавство*. 2011. № 3. С. 10-15.
11. Лебедев О. Е. Компетентностный подход в образовании. *Школьные технологии*. 2004. № 5. С. 3-11.
12. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Политиздат, 1975. 302 с.
13. Міхеєнко О. І. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх фахівців зі здоров'я людини до застосування здоров'язміцнювальних технологій : автореф. дис. … док. пед. наук : 13.00.04 / О. І. Міхеєнко. Тернопіль, 2016. 40 с.
14. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. Київ : АПН, 2002. 136 с.
15. Пометун О. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн / О. Пометун // Компетентнісний підхід у сучасній освіті : світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. С. 16-25.
16. Рожі І. Г. Підготовка майбутніх учителів географії до краєзнавчо-туристської роботи на засадах компетентнісного підходу : дис. … канд. пед. н. : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти ; наук. кер. О. В. Браславська. Умань : Уманський ДПУ імені Павла Тичини, 2018. 357 с.
17. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологи [в 2-х т.] / С. Л. Рубинштейн ; сост. авт. коммент. : К. А. Абульханова-Славская, А. В. Брушлинский. Москва : Педагогіка, 1989. Т. 1. 488 с.

R e f e r e n c e s :

1. Ananev B. G. O problemah sovremennogo chelovekoznaniya. Sankt-Peterburg, 2001. 272 s.
2. Dydaktyka heohrafii : [monohrafiia] / V. M. Samoilenko, O. M. Topuzov, L. P. Vishnikina, I. O. Dibrova. Kyiv : Nika-Tsentr, 2013. 570 s.
3. Dubaseniuk O. A. Kontseptualni pidkhody do profesiino-pedahohichnoi
4. Elagina L. V. Formirovanie kultury professionalnoj deyatelnosti budushego specialista na osnove kompetentnostnogo podhoda (metodologiya, teoriya, praktika) [tekst] : avtoref. dis. … dok. ped. nauk : 13.00.08 [spec. Teoriya i metodika professionalnogo obrazovaniya]. Chelyabinsk, 2008. 55 s.
5. Zhyttieva kompetentnist osobystosti : nauk.-metod. posib. / za red. L. V. Sokhan, I. H. Yermakova ta in. Kyiv : Bohdana, 2003. 520 s.
6. Zimnyaya I. A. Klyuchevye kompetentnosti kak rezultativno-celevaya osnova kompetentnostnogo podhoda v obrazovanii: Avtorskaya versiya. Moskva : Issled. centr problem kach-va podgot. spec., 2004. 110 s.
7. Ivanii I. Kompetentnisnyi pidkhid do profesiinoi pidhotovky vchytelia fizychnoi kultury. Fizychne vykhovannia, sport i kultura zdorovia u suchasnomu suspilstvi : zbirnyk naukovykh prats. № 1 (21). 2013. S. 43-47.
8. Ivanova L. I. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury do fizkulturno-ozdorovchoi roboty z uchniamy zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv : avtoref. dys. … kand. ped. nauk spets. : 13.00.04 "Teoriia ta metodyka profesiinoi osvity" / L. I. Ivanova. Kyiv, 2006. 24 s.
9. Kompleks normatyvnykh dokumentiv dlia rozroblennia skladovykh system haluzevykh standartiv vyshchoi osvity / za zah. red. V. D. Shynkaruka ; uklad. : Ya. Ya. Boliubash, K. M. Levkivskyi. Kyiv : MON Ukrainy, IITiZO, 2008. 24 s.
10. Kremen V. Vitchyzniane kraieznavstvo: stratehichni oriientyry suchasnoi osvitnoi paradyhmy. Kraieznavstvo. 2011. № 3. S. 10-15.
11. Lebedev O. E. Kompetentnostnyj podhod v obrazovanii. Shkolnye tehnologii. 2004. № 5. S. 3-11.
12. Leontev A. N. Deyatelnost. Soznanie. Lichnost. Moskva: Politizdat, 1975. 302 s.
13. Mikheienko O. I. Teoretychni i metodychni osnovy profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv zi zdorov'ia liudyny do zastosuvannia zdorov'iazmitsniuvalnykh tekhnolohii : avtoref. dys. … dok. ped. nauk : 13.00.04 / O. I. Mikheienko. Ternopil, 2016. 40 s.
14. Pometun O. I. Interaktyvni tekhnolohii navchannia: teoriia, praktyka, dosvid / O. I. Pometun, L. V. Pyrozhenko. Kyiv : APN, 2002. 136 s.
15. Pometun O. Teoriia i praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnoho pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh krain / O. Pometun // Kompetentnisnyi pidkhid u suchasnii osviti : svitovyi dosvid ta ukrainski perspektyvy / pid zah. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv : K.I.S., 2004. S. 16-25.
16. Rozhi I. H. Pidhotovka maibutnikh uchyteliv heohrafii do kraieznavcho-turystskoi roboty na zasadakh kompetentnisnoho pidkhodu : dys. … kand. ped. n. : 13.00.04 – teoriia i metodyka profesiinoi osvity ; nauk. ker. O. V. Braslavska. Uman : Umanskyi DPU imeni Pavla Tychyny, 2018. 357 s.

17. Rubinshtejn S. L. Ocnovy obshej psihologi [v 2-h t.] / S. L. Rubinshtejn ; sost. avt. komment. : K. A. Abulhanova-Slavskaya, A. V. Brushlinskij. Moskva : Pedagogika, 1989. T. 1. 488 c.

КРАВЕЦЬ М. В. Особливості підготовки майбутніх вчителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності.

Проаналізовано різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, розкрито сутнісний зміст поняття "компетентнісний підхід". Визначено основні напрями реалізації компетентнісного підходу у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до краєзнавчої діяльності, такі як дидактичний, професійний, креативний, рефлексивний. На основі аналізу науково-методичних джерел визначено, що краєзнавча діяльність майбутніх учителів фізичної культури на основі компетентнісного підходу є цілеспрямованою пошуково-дослідницькою діяльністю, метою якої є розширення та поглиблення знань, уміннь і навичок, розвиток самодіяльності і творчих здібностей, інтересу до предмета й забезпечення фізичного і психічного здоров'я.

Визначено методичну систему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі компетентнісного підходу, яка є складною, відкритою і динамічною. Професійна компетентність учителя фізичної культури складається з компетенцій, які можуть бути об'єктивно спостережені, виміряні й цілеспрямовано сформовані в освітньо-професійному процесі.

У статті обґрунтовані методологічні підходи у краєзнавчій діяльності, такі як антропологічний, аксіологічний, системний, діяльнісно-особистісний, культурологічний, етнопедагогічний тощо. Розкривається структура краєзнавчих знань: емпіричні (поняття, терміни, факти навколишньої дійсності), теоретичні (закони, теорії, гіпотези).

Ключові слова: *професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури, компетентнісний підхід, організація краєзнавчої діяльності, творчі здібності вчителя, освітній процес, сучасні педагогічні технології.*

КРАВЕЦ М. В. Особенности подготовки будущих учителей физической культуры к краеведческой деятельности.

В статье проанализированы различные аспекты профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры, раскрыто сущностное содержание понятия "компетентностный подход". Отмечено, что основным направлениям реализации компетентностного подхода в подготовке будущих учителей физической культуры к краеведческой деятельности относятся: дидактический, профессиональный, креативный, рефлексивный. На основе анализа научно-методических источников определено, что краеведческая деятельность будущих учителей физической культуры на основе компетентностного подхода – целенаправленная поисково-исследовательская деятельность, цель которой – расширить и углубить краеведческие знания, умения и навыки, развить самодеятельность и творческие способности, удовлетворить интерес к предмету и обеспечить развитие физического и психического здоровья.

Определена методическая система профессиональной подготовки будущих учителей физической культуры на основе компетентностного подхода, которая является сложной, открытой и динамичной. Профессиональная компетентность учителя физической культуры состоит из компетенций, которые наблюдаются, измеряются и целенаправленно формируются в процессе образования.

В статье обоснованы методологические подходы в краеведческой деятельности, такие как антропологический, аксиологический, системный, культурологический, этнопедагогический. Раскрывается структура краеведческих знаний: эмпирические (понятия, термины, факты окружающей действительности), теоретические (законы, теории, гипотезы).

Ключевые слова: *профессиональная подготовка будущих учителей физической культуры, компетентностный подход, организация краеведческой деятельности, творческие способности, образовательный процесс, современные педагогические технологии.*

DOI: https://doi.org/10.31392/NZ-npu-143.2019.30
UDC 378.37.025.87:81

Panov Sergii

EDUCATIONAL AND TRANSLATORS ACTIVITIES OF WILHELM KIESEWETTER ON THE RESULTS OF THE EXPEDITION IN THE CRIMEA

Many European scientists and artists of the XVIII–XIX centuries travel to many distant countries. They dreamed of exploring the world, in order to subsequently transfer their knowledge and discoveries to society in the form of reports, paintings, texts, books and sculptures.

With the help of their paintings, they wanted to convey the experience of communication and communication with other distant peoples. This didactic aspect was generally characteristic of genre art, which in the XIX century, gained popularity from the European public. At the same time, subject paintings based on the personal experience of the traveler and the artist were considered. One of these artists was the Berlin artist-ethnographer Wilhelm Kiesewetter. He made two different journeys and for fourteen years traveled in Scandinavia, the European part of Russia, the Crimea and the Caucasus. He traveled on foot, riding and riding in a carriage, traveling with the help of camels and ships. It was financed by making portraits that sold well in Sweden.

The work presents his paintings depicting the life and life of people living in the Crimea.

In his expeditions, Kiesewetter drew different peoples", in order to later lay the foundation of the museum of man. He really wanted and hoped that his travel results and the material brought in the form of public exhibitions would be of great public interest. Kiesewetter noted: "what could be more interesting than observing the diversity of different peoples living in this world at the same time with us".

Keywords: *creativity, translator, artist, ethnographer, Wilhelm Kiesewetter, travels in Crimea, communication, travel.*

Already during the Middle Ages, Europeans learned about alien worlds from the stories of various travelers. Based on these stories and drawings in the 16th century, artists illustrated this information not without their own imagination. These include the work of Theodore de Brie. The documentary value of his drawings is relatively low and his illustrations of stories did not pretend to scientific accuracy. Up until the nineteenth century, foreigners were portrayed as people resembling exotic Europeans. Only external signs such as clothing, jewelry and weapons characterized these people as natives. But later in the 19th century fine art other trends developed.

The principal new for them was the image of life and everyday situations, clothing and people who lived in the countryside.

In those days, Europeans learned about other worlds from the stories of individual travelers. And the artists illustrated all this with elements of their own imagination. And the documentary value of these drawings was low. External differences and omens, such as clothing, jewelry and weapons characterized these people. Later artists ceased to be guided by exotic ideas, and turn to the real life of people.

Finally, artists began to pay attention to the individuality of the person, many no longer follow the exotic ideas about the life depicted.

The famous representatives of the genre art belonged to the Frenchman Eugene Delacroix (1798–1863), who lived for some time in North Africa [1, 2]. In his paintings,

he not only recorded the life of the local population, but also – like Kizevetter – he worked as a cultural chronicler.

No less ambitious artist was German Johann Moritz Rugendas (1802–1858), who traveled as a scientific schedule for many years in Brazil as part of a scientific expedition [3-6]. During the expedition he sketched genre paintings and landscapes, and for the sake of publishing his works he returned to Europe. He met Alexander Humbolt, who supported the artist morally and financially. Alexander Humbolt admired the works of Johann Moritz Rugendas. Later, Rugenda traveled for sixteen years in Central and South America, where he had the opportunity to improve the abilities of the artist.

Similarly to Rugendas, the American artist and ethnographer George Kathlin (1796–1872) also behaved, who for seven years "traveled by the American West. All this time he has been recording and sketching the Indians and their ways of life" [7, 8]. He dreamed of creating a monument to the Indian people in such a way, since he understood that they would face extinction. For many years, Kathleen traveled to Europe with his paintings, reports and speeches to share his knowledge with Europeans. Like Kiesewetter, Ketlin tried to collect truthful information, so in the works of both there is no "sense of arrogance" about foreign cultures, which was felt in the paintings of other artists.

Main part. In his travels, Wilhelm Kiesewetter wanted to reveal himself not only as an artist, but also to learn about the life of other nations. He was particularly impressed by his stay in the Crimea in 1845–1847. He lived in Kerch, Simferopol, Bakhchisarai, Sudak, Gurzuf, Yalta, Alushta and Sevastopol [9].

Of course, Wilhelm Kiesewetter, to a certain extent, wanted to entertain the public with his art and his knowledge, but first of all he wanted to teach people, that is - quite in the spirit of enlightenment – he was eager to impart knowledge.

During his travels, Kiesewetter painted and painted portraits of many people of different backgrounds. In addition, he did many works on order and sold them, although he kept a significant amount of them. Large portraits depicting particularly illustrative features of faces and typical clothes (for example, hats), he painted in detail and realistic. Such a conclusion suggests itself when comparing the objects depicted by him with similar ethnographic exhibits of current ethnographic museums.

Kiesewetter describes the learning process in the Tatar school so "At the beginning of a lesson, children receive assignments from the teacher that they must complete during the day. Then the children are divided into separate groups. Near the older child there are always a few new children. He should help them complete the tasks.

They are engaged mostly in memorizing the sayings from the law of God. They repeat their lessons, jumping and jumping, playing and joking. Whether they are sitting, lying or running, jumping and at the same time they study diligently. All the time they repeat the lessons assigned to them. In this you can see elements of the classics of children's pedagogy by Friedrich Frobel, Rudolf Steiner, Ms. Montessori [10].

Tartar village school in the Crimea

In his portraits, Kiesewetter attached importance to anthropological characteristics and cultural differences in dress; and in the genre scenes he portrayed the same people regardless of the ethnic group.

Kiesewetter was not engaged in landscape painting in its pure form; he painted landscapes as scenes for actors, or for houses.

Realistic images of the mountain landscape in Southern Crimea, which serves as the background for a Tatar wedding.

Many paintings, supplemented with models, give an idea of cities and villages, churches, monasteries, palaces and their interiors.

Moving from one place to another, he stayed in Tatar families, got acquainted with life, life. He described this in his notes and travel diaries.

He published his diary entries in 1854 in Berlin. Kiesewetter described his impressions in this way: “How pleasant the nights are in the little village near the seashore! Each hut here radiates peace and joy among the aromas of cool gardens with flower beds. How sweet is the peace of the carefree followers of Mohammed among the thick foliage in the harem, where a deep mystery of love is hidden under the quiet murmur of the stream and the singing of the nightingale.

By spreading his knowledge through paintings, mockups and stories, Kiesewetter viewed his activities as an ethnographer. He hoped that his works and the collection would acquaint the nations with each other and find their mutual understanding for further understanding of the world.

After traveling in 1849, he systematically changed his didactic goal of research. Arriving in his native city of Berlin, he became more closely acquainted with the Berlin Scientific and Art Society, which planned to celebrate the anniversary of its foundation

along with the birthday of King Frederick William IV. Kiesewetter arranged an exhibition of paintings and models in the premises of this Berlin Scientific and Art Society. In the press, the reaction of the guests and those responsible for the celebration of the anniversary was very positive.

Later, the newspapers wrote that if Mr. Kiesewetter organized a public exhibition of his works and collections of the collection again, the general public would be very grateful to him.

After his second trip to Scandinavia, Kiesewetter organized another exhibition (1850) and printed a catalog with comments in Swedish for his paintings and mock-ups.

In September 1851, Kiesewetter crossed the border with Norway to open an exhibition in Trondheim, Oslo and other cities of Norway with good advertising. Now she had the name "Ethnographic travel pictures". At the end of the exhibition went back to Sweden and moved to many cities, among which was Lund.

The explanation that Kiesewetter showed his works, first in Sweden, can serve emotional reasons. In this country, he spent his happiest years. There he was surprised by the courtesy and hospitality of her masters.

And in 1853, he finally returned to Germany and organized an exhibition in Hamburg, Altow and Hannover with the new name "Kiesewetter's Ethnographic Travel Sketches". At home, the exhibition had a positive response. In February 1854 he went with his paintings to Leipzig, and in March presented them in Dresden. In both cities he gave reports to a small number of the public. Kiesewetter's didactic goal was commended by Christian Vogel, director of the city's general school in Leipzig. On behalf of the teachers and students, thanked Kiesewetter for the interesting and informative lecture.

Christian Vogel said that he without any doubt recommends a modest artist, first of all, to all teachers and friends of the science of the universe and draws attention to the fact that through such pictures, the study of geography will acquire a real life. Similar recommendations were made in Dresden, where Kizevetter showed his paintings in the Pedagogical Union. His personal experience and works everywhere made a great impression, and the oral explanations of his ethnographic travel pictures were very good for memory, because they are based on what he saw and experienced in that environment.

In May 1854, Kiesewetter was again in Berlin.

He decided to act even more professionally and made public all parts of the history of his travel diary, which describes the additions to his paintings. The sixteen completed stories actually reflected his personal position, his attitude to the owners and the circumstances in which he painted his paintings. As a true artist, he describes in detail the landscapes, ceremonies, the forms of houses and towns, the interiors of housing. A common thread is the description of all his stories, and this is his personal experience while interacting with strangers. Composing these stories, he pursued quite a clear didactic goal.

He believed that the entire collection of ethnographic travel paintings was painted in oils and arranged in such a way that it was more convenient to show them to the general public in public places and schools. The activities of Kiesewetter testifies to his educational intentions. He believed that already at a young age a person should get acquainted with other cultures in order to comprehend his own life.

In accordance with the scientific requirements, Kiesewetter, as a member of the Berlin Geographical Society, made public reports. At the thematic meetings, members of the society talked about their travels in foreign countries, telling about the results of geographical research and ethnographic observations.

At that time, ethnography, as a science, was not yet established, and the Berlin Association of Anthropology, Ethnography and History was founded only in 1869. Thus, the geographical partnership was exactly the organization where it was possible to talk about their research. On June 3, 1854, Karl Ritter was elected chairman at the meeting of the partnership. In a small article in the Spreenershe Zeitung newspaper, he pointed out Kiesewetter's very significant treasure. It is a collection of high-quality and rare images of countries, peoples and people. For each country, the acquaintance of the younger generation in schools with the customs and way of life of peoples from the artist's personal experience enlivens geographic horizons.

The Kiesewetter report to the Geographical Society in Vienna was noted positively. The minutes of the meeting stated that the paintings are of great importance, and the reality depicted in them is not idealized and the scientific value of the collection is very high.

Conclusion. In the XIX century, geography, and then ethnography, were based on the reports of travelers – scientists and artists. They first-hand collected information about foreign countries, and in addition brought real material with them. Therefore, Alexander von Humbolt was also interested in the activities of Kiesewetter. The ethnographic collection called von Humbolt works by Kiesewetter and this use of art has a noble purpose aimed at enlightenment.

References:

1. "Eugène Delacroix biography". Web Gallery of Art. Retrieved 2007-06-14. André Castelot (Talleyrand ou le cynisme [Paris, Librairie Perrin, 1980])
2. Eugène Delacroix, Journal, nouvelle édition intégrale établie par Michèle Hannoosh, 2 vols., Paris, José Corti, 2009.
3. Pablo Diener-Ojeda: Johann Moritz Rugendas. Bilder aus Mexiko. Bildband und Katalog zur Ausstellung Augsburg, 1993. Wissner, Augsburg, 1993,
4. Gertrud Richert: Johann Moritz Rugendas. Ein deutscher Maler des XIX. Jahrhunderts. Berlin, 1959.
5. Christof Metzger/Christof Trepesch: Chile und Johann Moritz Rugendas. Wernersche Verlagsgesellschaft, 2007.
6. Pablo Diener-Ojeda: El viaje de Rugendas por Chile 1834–1842. Origo Ediciones. Santiago, 2012.
7. John Catlin. Illustrations of the manners, customs & condition of the North American Indians. – London : Chatto & Windus, 1876. – Vol. 1.
8. John Catlin. Life Among the Indians. – London : Gall and Inglis, 1861. – Vol. 2.
9. Tietmeyer E. The Painter Wilhelm Kiesewetter in the Crimea (1845–1947), Islamic Art and Architecture in the European Periphery : Crimea, Caucasus and Volga-Ural Region, Ed. Barbara Kellner-Heinkele, Joachim Gierlichs, Brigitte Heuer, Wiesbaden : Harrassowitz, 2008, s. 109-117.
10. Bildung und Wissenschaft. 1999. № 4. s. 13-16

Панов С. Ф. Освітня і перекладацька діяльність wilhelm kiesewetter за результатами експедиції в Криму.

Багато європейських вчених та художників XVIII–XIX століть подорожували у далекі країни. Вони мріяли досліджувати світ, щоб згодом передати свої знання та відкриття суспільству у формі доповідей, картин, текстів, книг та скульптур. За допомогою своїх картин вони хотіли передати досвід спілкування з іншими народами. Цей дидактичний аспект

був загалом характерний для жанрового мистецтва, яке в XIX столітті здобуло популярність у європейської громадськості. Одночасно були розглянуті предметні картини, засновані на особистому досвіді мандрівника, перекладача та художника. Одним із таких художників був берлінський художник-етнограф Вільгельм Кізеветтер. Він здійснив дві різні мандрівки і протягом чотирнадцяти років мандрував Скандинавією, європейською частиною Росії, Кримом та Кавказом. Він подорожував пішки, їхав у вагоні, подорожував за допомогою верблюдів і кораблів. Мандрування він фінансував роблячи портрети, які добре продавались у Швеції. У роботі представлені його картини із зображенням життя та побуту людей, що живуть у Криму. У своїх експедиціях Кізеветтер малював різних народів, щоб згодом закласти фундамент музею людини. Він дуже хотів і сподівався, що його результати подорожей та матеріал у формі публічних вистав, становлять великий суспільну зацікавленість". Кізеветтер зазначав: "що може бути цікавішим, ніж спостерігати за різноманітністю різних народів, що живуть у цьому світі одночасно з нами".

Ключові слова: *творчість, перекладач, художник, етнограф, Вільгельм Кизеветтер, подорожі по Криму, спілкування, подорожі.*

Панов С. Ф. Образовательная и переводческая деятельность wilhelm kiesewetter по результатам экспедиции в Крыму.

Многие европейские ученые и художники XVIII–XIX веков путешествовали во многие далекие страны. Они мечтали исследовать мир, чтобы впоследствии передать свои знания и открытия обществу в форме отчетов, картин, текстов, книг и скульптур. С помощью своих картин они хотели передать опыт общения с другими далекими народами. Этот дидактический аспект был в целом характерен для жанрового искусства, которое в XIX веке завоевало популярность у европейской публики. В то же время рассматривались тематические картины, основанные на личном опыте путешественника , переводчика и художника. Одним из таких художников был берлинский художник-этнограф Вильгельм Кизеветтер. Он совершил два разных путешествия и в течение четырнадцати лет путешествовал по Скандинавии, европейской части России, Крыму и Кавказу. Он путешествовал пешком, катался верхом и катался на карете, путешествовал с помощью верблюдов и кораблей. Путешествия он финансировал за счет создания портретов, которые хорошо продавались в Швеции. В работе представлены его картины, изображающие жизнь и быт людей, проживающих в Крыму. В своих экспедициях Кизеветтер рисовал разные народы, чтобы впоследствии заложить фундамент музея человека. Он действительно хотел и надеялся, что его результаты путешествий и материалы, представленные в форме публичных выставок, будут представлять большой общественный интерес. Кизеветтер отметил: "Что может быть интереснее, чем наблюдать за разнообразием разных народов, живущих в этом мире одновременно с нами".

Ключевые слова*: творчество, переводчик, художник, этнограф, Вильгельм Кизеветтер, путешествия по Крыму, общение, путешествия.*

НАШІ АВТОРИ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Адобовська Марія Володимирівна	старший викладач кафедри географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Україна, Одеса), e-mail: adobovska.m@gmail.com
Александрова Лорина Галіківна	доцент кафедри методики викладання іноземних мов факультету іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: lorinchik@ukr.net
Бережний Юрій Миколайович	викладач кафедри професійної освіти ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди" (Україна, Переяслав-Хмельницький), e-mail: lvberezna@ukr.net
Бернацька Олена Володимирівна	кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов та методики навчання Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: elenengteach@gmail.com
Биковський Ярослав Тимурович	аспіран кафедри теорії та методики навчання фізики і астрономії Національного педагогічного університету імені М П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: RV_221a@meta.ua
Бігун Олександр Миколайович	здобувач кафедри педагогіки ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" (Україна, Київ), e-mail: bigun.vvpc@gmail.com
Бреславець Надія Олександрівна	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: Nadiia9572@gmail.com
Вітченко Анастасія Юхимівна	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри методики викладання іноземних мов Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: a.yu.vitchenko@gmail.com
Гвоздецька Катерина Олександрівна	викладач кафедри методики викладання іноземних мов факультету іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: Tokersha@ukr.net
Гладка Ірина Анатоліївна	доцент кафедри методики викладання іноземних мов факультету іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: i.a.hladka@npu.edu.ua

Гребенюк Леся Володимирівна	молодший науковий співробітник науково-дослідного відділу військово-гуманітарних досліджень Науково-дослідного центру Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Україна, Київ), e-mail: l.v.hrebeniuk@gmail.com
Дідик Андрій Орестович	майстер в/н кафедри ТМПП, аспірант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: didyka@ukr.net
Деревянко Марина Миколаївна	старший викладач кафедри загального мовознавства і германістики факультету іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: d.n.marisha@gmail.com
Дишлева Світлана Миколаївна	кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов за професійним спрямуванням факультету іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: RV_221a@meta.ua
Донець Наталія Володимирівна	вчитель фізики Комунального закладу "Навчально-виховне об'єднання І-ІІІ ступенів "Науковий ліцей Міської ради міста Кропивницького Кіровоградської області" (Україна, Кропивницький), e-mail: NataDonatan@gmail.com
Казаннікова Олена Володимирівна	аспірант Мелітопольського державного педагогічного університету імені Б. Хмельницького (Україна, Мелітополь), e-mail: ev.kazannikova@gmail.com
Качанов Валерій Іванович	кандидат військових наук, доцент кафедри загального мовознавства і германістики факультету іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: Sirko1680@i.ua
Кобилянська Ірина Василівна	кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов за професійним спрямуванням факультету іноземної філології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: ikobylianska@gmail.com
Кокарєва Анжеліка Миколаївна	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та психології професійної освіти Національного авіаційного університету (Україна, Київ), e-mail: lika_nk@ukr.net
Комогорова Марина Іванівна	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов та методики навчання Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: mkomogorova@ukr.net
Кравець Михайло Володимирович	аспірант кафедри педагогіки ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" (Україна, Переяслав-Хмельницький), e-mail: anrozsoha@ukr.net
Купрій Тетяна Георгіївна	кандидат історичних наук, доцент історико-філософського факультету Київського університету імені Бориса Грінченка (Україна, Київ), e-mail: RV_221a@meta.ua

МАНЖУЛОВСЬКИЙ ВСЕВОЛОД МИКОЛАЙОВИЧ	кандидат медичних наук, доцент кафедри біології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (Україна, Ніжин), e-mail: kaf.bot@gmail.com
МАРТІРОСЯН ОЛЕНА ІВАНІВНА	кандидат педагогічних наук, вчитель-методист, викладач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін ВПУ № 25 м. Києва (Україна, Київ), e-mail: RV_221a@meta.ua
МАРЧЕНКО СТАНІСЛАВ СЕРГІЙОВИЧ	кандидат педагогічних наук, доцент, старший викладач кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (Україна, Глухів), e-mail: Marstpo@gmail.com
МАЦЕЙКІВ ТЕТЯНА ІВАНІВ	кандидат педагогічних наук Інституту педагогіки НАПН України, відділ суспільствознавчої освіти (Україна, Київ), e-mail: do.skryni@gmail.com
МХІТАРЯН ЛАУРА СОКРАТІВНА	доктор медичних наук, професор кафедри біології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (Україна, Ніжин), e-mail: laura_mkhitaryan@ukr.net
НАГРИБЕЛЬНИЙ ЯРОСЛАВ АНАТОЛІЙОВИЧ	кандидат історичних наук, доцент кафедри гуманітарних дисциплін Херсонської державної морської академії (Україна, Херсон), e-mail: yar1507@ukr.net
ОДАЙСЬКИЙ САВЕЛІЙ ІВАНОВИЧ	кандидат педагогічних наук, доцент, директор Чернівецького вищого професійного училища радіоелектроніки (Україна, Чернівці), e-mail: odaisky1965@ukr.net
ПАВЕЛКІВ КАТЕРИНА МИКОЛАЇВНА	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов, Рівненський державний гуманітарний університет (Україна, Рівне), e-mail: pavelkiv.k@gmail.com
ПАНОВ СЕРГІЙ ФЕОФАНОВИЧ	кандидат технічних наук, доцент кафедри зарубіжної філології Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського (Україна, Київ) e-mail: panovsf@ukr.net
ПЕТРЮК СЕРГІЙ ЄВГЕНОВИЧ	кандидат медичних наук, старший викладач кафедри фізичного виховання і валеології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (Україна, Ніжин), e-mail: petrukserg@gmail.com
ПЛОТНІКОВ ЄВГЕН ОЛЕКСАНДРОВИЧ	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (Україна, Ніжин), e-mail: plotnikov@ndu.edu.ua
ПЛЮЩ ВАЛЕНТИНА МИКОЛАЇВНА	кандидат педагогічних наук, доцент кафедри природничих наук та методик їхнього навчання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (Україна, Кропивницький), e-mail: valentynapl@ukr.net

Подопригора Наталія Володимирівна	доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри природничих наук та методик їхнього навчання, докторант Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (Україна, Кропивницький), e-mail: npodoprygora@ukr.net
Порошина Валентина Дмитрівна	старший викладач кафедри методики викладання іноземної філології Київського університету імені Б. Грінченка (Україна, Київ), e-mail: RV_221a@meta.ua
Проценко Євгеній Анатолійович	аспірант кафедри педагогіки та освітнього менеджменту Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, практичний психолог комунального закладу "Глинське навчально-виховне об'єднання "Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад" Світловодської районної ради Кіровоградської області (Україна, Глинське), e-mail:evgeniyprotsenkoasp@gmail.com
Розсоха Антоніна Павлівна	кандидат педагогічних наук, професор кафедри педагогіки ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" (Україна, Переяслав-Хмельницький), e-mail: RV_221a@meta.ua
Садовий Микола Ілліч	доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики технологічної підготовки, охорони праці та життєдіяльності Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (Україна, Кропивницький), e-mail:smikdpu@i.ua
Трифонова Олена Михайлівна	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри природничих наук та методик їхнього навчання, докторант Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (Україна, Кропивницький), e-mail: olenatrifonova82@gmail.com
Хижун Ярослава Володимирівна	кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов за професійним спрямуванням факультету іноземної філології Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова (Україна, Київ), e-mail: y.khyzhun@gmail.com
Черняк Віта Олексіївна	вчитель англійської мови вищої категорії, гімназія № 59 імені О. М. Бойченка міста Києва (Україна, Київ), e-mail: Vladyvik21@gmail.com
Шевель Борис Олександрович	кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологічної і професійної освіти Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка (Україна, Глухів), e-mail: BorisGly@gmail.com

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Адобовська М. В.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ
ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ 5

Александрова Л. Г., Гвоздецька К. О.

РОЛЬОВА ГРА ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
У ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ 1 КУРСУ МОВНОГО ЗВО 13

Бернацька О. В., Комогорова М. І.

СУТНІСТЬ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ТА СТРАТЕГІЇ ЇЇ ФОРМУВАННЯ 22

Биковський Я. Т.

ДО ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ STEM В ОСВІТІ 29

Бігун О. М., Розсоха А. П.

МОДЕЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ
СЕРЕДНІХ ШКІЛ У НАЦІОНАЛЬНИХ КОЛЕДЖАХ 35

Бреславець Н. О.

МЕТОДИЧНІ ДІЇ В ЗДІЙСНЕННІ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ
З АКЦЕНТОМ НА САМОСТІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТІВ 44

Вітченко А. Ю.

ВИКОРИСТАННЯ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЇ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ
З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ 55

Гладка І. А.

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ 65

Гребенюк Л. В.

СТАН СФОРМОВАНОСТІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗСУ
В ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ У ВИЩОМУ ВІЙСЬКОВОМУ ЗАКЛАДІ ОСВІТИ 72

Дідик А. О.

РЕАЛІЗАЦІЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ ТА ЕЛЕКТРОНІКИ 80

Казаннікова О. В.

РІВЕНЬ СФОРМОВАНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ
СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЧОЇ ПРАКТИКИ 87

Качанов В. І., Деревянко М. М.
СУЧАСНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО РОЗВИТКУ
НАВИЧОК ЧИТАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ 98

Кокарєва А. М.
ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ
МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ..... 106

Мартіросян О. І., Порошина В. Д., Купрій Т. Г.
УКРАЇНСТВО ЯК СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ФЕНОМЕН
І ЧАСТИНА СВІТОВОЇ ЦИВІЛІЗАЦІЇ:
ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА..... 116

Мацейків Т. І.
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ 124

Мхітарян Л. С., Манжуловський В. М., Плотніков Є. О., Петрюк С. Є.
ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СЕРЕДНІХ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ..... 132

Нагрибельний Я. А.
ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
"ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ" В СИСТЕМІ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ 140

Одайський С. І.
АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПІД ВПЛИВОМ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ
Й ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ СФЕРИ..... 148

Павелків К. М.
РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПІДГОТОВКИ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ..... 160

Плющ В. М.
САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ОДНА ІЗ ФОРМ САМООСВІТИ СТУДЕНТІВ 168

Подопригора Н. В.
ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПРИРОДНИЧИХ НАУК
ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИКЛУ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ
ЗАСОБАМИ НАВЧАЛЬНОГО ФІЗИЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ 174

Садовий М. І., Проценко Є. А., Донець Н. В.
ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ І. Є. ТАММА
У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ 183

Трифонова О. М.
МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВ'ЯЗАННЯ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ
В ХОДІ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ..... 190

Хижун Я. В., Дишлева С. М.

РОЗВИТОК ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ У СТУДЕНТІВ ВНЗ: АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ 197

Черняк В. О.

ВИКОРИСТАННЯ НАОЧНОСТІ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ У МОЛОДШІЙ ШКОЛІ ЗА ПІДРУЧНИКОМ “FLY HIGH” . 202

Шевель Б. О., Марченко С. С.

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ТЕХНОЛОГІЙ 210

Berezhnyi Yu. M.

MODERNIZATION OF PREPARATION OF FUTURE PROFESSIONALS OF LAW ENFORCEMENT BODIES TO PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT 218

Kobylianska I.

USING SONGS IN THE ENGLISH LANGUAGE TEACHING TO STUDENTS 224

Kravets Michael

PECULARITIES OF THE FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS’ TRAINING TO THE LOCAL ACTIVITIES 230

Panov Sergii

EDUCATIONAL AND TRANSLATORS ACTIVITIES OF WILHELM KIESEWETTER ON THE RESULTS OF THE EXPEDITION IN THE CRIMEA 237

НАШІ АВТОРИ 243

С О Д Е Р Ж А Н И Е

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ НАУКИ

Адобовская М. В. Организационно-педагогические условия и их реализация с применением интерактивный технологий для формирования готовности к профессиональной деятельности будущих учителей географии. 5

Александрова Л. Г., Гвоздецька К. О. Ролевая игра как эффективное средство формирования коммуникативной компетентности в диалогической речи студентов 1 курса языкового вуза. 13

Бернацька О. В., Комогорова М. И. Сущность иноязычной коммуникативной компетентности учащихся начальной школы и стратегии ее формирования. 22

Быковский Я. Т. К вопросу о теоретических положениях STEM в образовании. 29

Бигун А. Н., Розсоха А. П. Модель педагогической подготовки будущих учителей средних школ в национальных колледжах. 35

Бреславец Н. А. Методические действия в осуществлении процесса обучения иностранных языков с акцентом на самостоятельную работу студентов. 44

Витченко А. Ю. Использование кейс-технологии на практических занятиях по английскому языку в учреждениях высшего образования. 55

Гладкая И. А. Использование интерактивных технологий в процессе подготовки пркподавателя английского языка. 65

Гребенюк Л. В. Состояние сформированности иноязычной коммуникативной компетентности у будущих офицеров ВСУ в процессе подготовки в высшем военном учебном заведении 72

Дидык А. О. Реализация междисциплинарных связей в процессе обучения электротехники и электроники 80

Казанникова Е. В. Уровень сформированности профессиональной компетентности будущих социальных педагогов в процессе производственной практики. 87

Качанов В. І., Деревянко М. М. Современные методические приемы в развитии навыков чтения на английском языке. 98

Кокарева А. М. Инновационные технологии в профессиональной подготовке будущих инженеров. 106

Мартиросян О. И., Порошина В. Д., Куприй Т. Г. Украинство как славянский феномен и часть мировой цивилизации: исторические традиции и культурное наследие. 116

Мацейкив Т. И. Экспериментальное исследование проблемы формирования гражданской компетентности. 124

Мхитарян Л. С., Манжуловский В. М., Плотников Е. О., Петрюк С. Е. Повышение уровня профессиональной компетентности средних медицинских работников в учреждениях образования. 132

Нагрибельный Я. А. Тенденции в формировании содержания учебной дисциплины "история педагогики" в системе высшего педагогического образования. 140

Одайский С. И. Анализ развития высшего образования под влиянием глобализации и интернационализации образовательной сферы. 148

Павелкив К. М. Ретроспективный анализ подготовки будущих специалистов социальной сферы в Украине. 160

Плющ В. М. Самостоятельная работа как одна из форм самообразования студентов. 168

Подопригора Н. В. Формирование готовности будущих учителей естественных наук к реализации цикла научного познания средствами учебного физического эксперимента. 174

Садовой Н. И., Проценко Е. А., Донец Н. В. Отдельные аспекты использования научно-педагогического наследия И. Е. Тамм в современном образовательном пространстве Украины. 183

Трифонова Е. М. Методологические аспекты разрешения противоречий в ходе развития информационно-цифровой компетентности будущих специалистов компьютерных технологий. 190

Хижун Я. В., Дишлева С. М. Развитие диалогического разговорного языка у студентов ВУЗ: перспективы и аспекты использования. 197

Черняк В. А. Использование наглядности в процессе изучения английскогоязыка в младшей школе по учебнику "fly high".. 202

Шевель Б. О., Марченко С. С. Пути использования ИКТ во время изучения экономических дисциплин будущими учителями технологий 210

Бережной Ю. Н. Модернизация подготовки будущих специалистов правоохранительных органов к профессиональному самосовершенствованию 218

Кобылянская И. В. Использование песен в преподавании английского языка студентам 224

Кравец М. В. Особенности подготовки будущих учителей физической культуры к краеведческой деятельности. 230

Панов С. Ф. Образовательная и переводческая деятельность wilhelm kiesewetter по результатам экспедиции в Крыму 237

Наши авторы 243

CONTENTS

PEDAGOGICAL SCIENCE

Adobovska M. V. Organizational-pedagogical conditions and their implementation with the use of interactive technologies for the formation of readiness for the professional activities of future teachers of geography.....5

Aleksandrova L., Hvozdetska K. Role play as an effective way of formation the communicative competence in dialog speeech of the first-year students of higher educational establishment.....13

Bernatskaya O. V., Komorova M. I. The essence of foreign language communicative competence of elementary school students and the strategy of its formation.....22

Bykovskiy Y. T. To the theoretical stem problems in education.....29

Bihun O., Rozsokha A. The model of pedagogical training of future secondary school teachers in the national colleges.....35

Breslavets N. O. Methodical actions in implementing the process of learning foreign languages with the accent on independent work of students.....44

Vitchenko A. Use case technology on practical English classes in institutions of higher education.....55

Hladka I. A. The introduction of interactive technologies in the preparation of the teacher of english.....65

Hrebeniuk L. V. The state of foreign language communicative competence formation in the future officers of afu in the training at higher military educational institution.....72

Didyk A. O. Implementation of interdisciplinary connections in the process of teaching Electrical Engineering and Electronics.....80

Kazannikova Olena. Level of formation of professional competence of future social teachers during the pedagogical training.....87

Kachanov V., Derevyanko M. Modern approaches in developing reading skills of english language.....98

Kokarieva A. M. Nnovative technologies in the professional training of future engineers.....106

Martirosian O. I., Kupriy T. G., Poroshyna V. D. Ukrainian ship as a Slavonic phenomenon and a part of a world civilization: historical traditions and cultural heritage.....116

Matseykiv T. I. Experimental study of the problem of formation of civic competence.....124

Mhitaryan L. S., Manzulovskiy V. M., Plotnikov E. O. Petryuk S. E. Improving the level of professional competence of medium medical workers in educational institutions.....132

Nahrybelnyi Yaroslav. Trends in formation of content of educational discipline "history of pedagogy" in the system of higher pedagogical education.....140

Odaysky S. I. Analysis of the development of higher education under influence globalization and internationalization of the educational sphere.....148

Pavelkiv K. M. Retrospective analysis of future social sphere specialists' training in Ukraine. 160

Plusch V. M. Independent work as one of the forms of student self-study. 168

Podoprygora N. V. Conceptual basis of development of information
and digital competence of future specialists of computer technologies. 174

Sadovyi M., Protsenko E., Donets N. Specific aspects of use of scientific
and pedagogical heritage I. E. Tamma in the modern educational space of Ukraine. 183

Tryfonova O. M. Methodological aspects of distribution of supervisors in the development of
information and digital competence of future factors of computer technologies. 190

Khyzhun Y. V., Dyshleva S. M. Development of dialogue speech
of university students: aspects and perspectives of use.....197

Cherniak V. A. The use of visibility in the process of learning english
in primary school textbook "fly high". 202

Shevel B. A., Marchenko S. S. Ways of using ict in the process
of studying economics courses by future teachers of technologies. 210

Berezhnyi Yu. M. Modernization of preparation of future professionals
of law enforcement bodies to professional self-improvement 218

Kobylianska I. Using songs in the english language teaching to students.....224

Kravets M. Pecularities of the future physical education teachers'
training to the local activities 230

Panov Sergii. Educational and translators activities of wilhelm kiesewetter
on the results of the expedition in the crimea.....237

Our authors.....243

До відома дописувачів

збірника наукових праць "НАУКОВІ ЗАПИСКИ":

- Матеріал статті повинен бути підготовлений на IBM–сумісному комп'ютері і роздрукований на принтері. До матеріалів має додаватися дискета зі статтею та копією файла, яку набрано в текстовому процесорі MS Word for Windows.

Вимоги до оформлення статей :

- Розмір аркуша А4 ; у рядку до 65-70 знаків (разом з пробілами), шрифт Times New Roman, розмір шрифту – 14.
- Згідно з Постановою ВАК України "Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України" від 15 січня 2003 р. за № 7-06/1, редакційна колегія збірника приймає лише наукові статті, де присутні такі необхідні елементи: постановка проблеми у загальному та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку.
- Редакційна колегія організовує належне рецензування та ретельний відбір статей до друку.
- До статті обов'язково додаються: рецензія наукового керівника (наукового консультанта); довідка про автора статті (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи або навчання, e-mail, домашня адреса та контактні телефони).
- Довідки за телефоном (044) 239-30-85.

З р а з о к

УДК
ORCID

Іванова Ірина Миколаївна
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова,
(Україна, Київ), ivanjva@meta.ua

НАЗВА СТАТТІ

Анотація українською (1800 символів)
Ключові слова українською

Текст статті

Використана література:
Транслітерована література:

ПІБ, назва статті російською мовою
Анотація російською (1800 символів)
Ключові слова російською

ПІБ, назва статті англійською
Анотація англійською (1800 символів)
Ключові слова англійською

Наукове видання

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

Серія: педагогічні науки

Випуск CXXXXIII (143)

- ✓ Матеріали подані мовою оригіналу
- ✓ Редакція приймає матеріали від авторів у друкованому вигляді з обов'язковим електронним варіантом у форматі будь-якої версії MS Word.

Адреса редакції :… … … … вул. Пирогова, 9, м. Київ, 01601 – редакційний відділ
Телефон : … … … … … … (044) 239-30-85
E-mail : … … … … … … … **RV_221a@meta.ua**
Сайт . : … … … … … … … … http:// npu.edu.ua/index.php/ua/naukovi-zbirnyky
http://nz.npu.edu.ua/

- ✓ Редакція залишає за собою право редагування текстів статей, які до неї надходять.
- ✓ Відповідальність за точність поданих фактів, цитат, цифр і прізвищ **несуть автори матеріалів**.
- ✓ Редакція матеріали не рецензує і не повертає.
- ✓ У разі передруку посилання на "Наукові записки" ***обов'язкове.***

РЕЦЕНЗЕНТИ: В. В. БОРИСОВ, М. М. МАРУСИНЕЦЬ

Шеф-редактор – ***В. П. Андрущенко***

Головний редактор – ***Л. Л. Макаренко***
Відповідальний редактор – ***С. М. Яшанов***
Відповідальний секретар – ***Л. А. Куліш***
Технічний редактор – ***Т. М. Ветраченко***

Підписано до друку *05 червня* 2019 р.
Формат 60 х84/16. Папір офісний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умовн. друк. аркушів 16. Облік.-видав. арк. 19,86. Наклад 300.
Віддруковано з оригіналів

ВИДАВНИЦТВО
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.
01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.
Свідоцтво про реєстрацію № 1101 від 29.10.2002
(044) 239–30–85

Продажу не підлягає!

Scientific edition

SCIENCE NOTES

A series of pedagogical sciences

Issue CXXXXIII (143)

REVIEWERS: V. V. BORISOV, M. M. MARUSINETS

Editor-in-Chief – *V. P. Andrushchenko*

Editor – *L. L. Makarenko*
Executive Editor – *S. M. Yashanov*
Executive Secretary – *L. A. Kulish*
Technical Editor – *T. N. Vetrachenko*

ВИДАВНИЦТВО
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Signed for publication*, June 05,* **2019**
Format 60x84/16. Offset paper. Headset Times. Offset.
Probation print sheet 16. Accounting issued ff. 19.86. Circulation 300.
Printed from the original

Publishers of
National Pedagogical Dragomanov University
01601, Kyiv, str. Pirogov, 9.
Certificate of registration № 1101 from 29.10.2002
(044) 239-30-85
NOT FOR SALE!